HRVATSKA I REGIONALNE ORGANIZACIJE NA JUGOISTOKU EUROPE

VINKOVIĆ, TEA

Doctoral thesis / Disertacija

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Department of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:111:683464

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-28**

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI
UNIVERSITY OF ZAGREB
CENTER FOR CROATIAN STUDIES

Repository / Repozitorij:

Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Sveučilište u Zagrebu

HRVATSKI STUDIJI

Tea Vinković

HRVATSKA I REGIONALNE ORGANIZACIJE NA JUGOISTOKU EUROPE

DOKTORSKI RAD

Zagreb, 2018.

University of Zagreb

CENTRE FOR CROATIAN STUDIES

Tea Vinković

CROATIA AND THE REGIONAL ORGANIZATIONS IN SOUTHEAST EUROPE

DOCTORAL THESIS

Zagreb, 2018.

Sveučilište u Zagrebu

HRVATSKI STUDIJI

Tea Vinković

HRVATSKA I REGIONALNE ORGANIZACIJE NA JUGOISTOKU EUROPE

DOKTORSKI RAD

Mentor: Albert Bing

Zagreb, 2018.

University of Zagreb

CENTRE FOR CROATIAN STUDIES

Tea Vinković

CROATIA AND THE REGIONAL ORGANIZATIONS IN SOUTHEAST EUROPE

DOCTORAL THESIS

Supervisor:

Albert Bing

Zagreb, 2018.

„Putovi znanja i moći su zapravo jednaki, jer oba posjeduju sposobnost da s onim što imaš promijeniš svijet.“

Posebne zahvale:

- prof.dr.sc. Marinu Mihanoviću
- Tei Karaman (Odjel za regionalne inicijative, MVEP)
- Dejanu Komatini (bivši tajnik Međunarodne komisije za sliv rijeke Save)
- prof.dr.sc. Miji Koradeu
- prof.dr.sc. Albertu Bingu (mentor)

SAŽETAK

Analiza značenja regionalnih organizacija na jugoistoku Europe, koje su pridonijele ulasku Republike Hrvatske u Europsku uniju i učvršćivanju njezinog međunarodnog ugleda, omogućava sagledavanje tog procesa iz novog kuta. Struktura rada i upotrebljene metode nametnule su niz istraživačkih pitanja. Svaku regionalnu organizaciju i inicijativu pratilo se u odnosu na nekoliko parametara: povijest nastanka organizacije, službeni naziv, zemlje članice i promatrači, područja suradnje, organizacijska struktura i tijela, službeni jezici, predsjedanje organizacijom, temeljni dokumenti, kronološki pregled, projekti, sastanci na vrhu (summiti), te odnos Republike Hrvatske i pojedine regionalne organizacije. U radu je prikazano dvadeset regionalnih organizacija, većina od njih je i dalje aktivna, neke su se pasivizirale dok su se neke transformirale, a u nekima RH ima status promatrača. Vremenski period koji rad obuhvaća je 1992.–2011. godina, ali dodano je i nekoliko novijih događaja koji su ukratko opisani u jednom poglavlju i važni za sagledavanje cjelokupnih odnosa u regiji i šire (kriza u Grčkoj, ukrajinska kriza, arapsko proljeće, Islamska država, migrantska kriza, izlazak Velike Britanije iz Europske unije). Osim pregleda regionalnih organizacija, koje čine glavnu strukturu rada obrađena su i ova pitanja: demokratske promjene u RH 1990-ih, međunarodno priznanje RH, pitanje identiteta i suvereniteta, političke elite u Hrvatskoj, određivanje nacionalnog interesa, odrednice vanjske politike i globalizacija, povijest odnosa sa euroatlantskim integracijama (Europska unija i NATO savez), te pregled stanja na jugoistoku Europe tj. odnosi u regiji i sa susjednim državama.

Rezultati istraživanja pokazali su da je Republika Hrvatska imala razrađen plan u kojim će regionalnim organizacijama sudjelovati i što želi od pojedine organizacije (ne želi se vratiti u nikakve jugoslavenske okvire i unije, ali želi učvrstiti dobrosusjedske odnose, bilateralnu i multilateralnu međunarodnu suradnju, promicati hrvatsko gospodarstvo i stvarati nove gospodarske veze, ukupna promidžba Hrvatske na više područja). Jedna od tih želja bio je i ulazak u euroatlantske integracije, što je i ostvareno. Na ostalim poljima suradnje se i dalje intenzivno radi, a kao jedan od predvodnika regije jugoistočne Europe na Hrvatskoj je da se trudi i pomogne drugim zemljama u ostvarivanju sigurnosti, napretka i stabilnosti, te ostvarivanju svojih nacionalnih interesa.

SUMMARY

The analysis of the importance of regional organizations in Southeast Europe, which contributed to joining Croatia to the European union and strenghtening its international reputation, enables us to consider this issue from a new perspective. The chosen structure of this paper and the methods of exploration have imposed new questions and a new set of interest. Each regional organization and initiative was followed in relation to several parameters: the historical formation of the organization, official name, the member states and observers, field of cooperations, organizational structure and bodies, official languages, the presidency of the organization, basic documents, chronological overview, projects, summit meetings and the relationship between Croatia and certain regional organizations. The paper presents twenty regional organizations, most of them still active, while some became passive, others have transformed, and Croatia has status of observer in some of them. The time period that paper includes is 1992.–2011., but several recent events have been addded as well, and are described briefly in one chapter and are important for understanding the overall relations in the region and beyond (the crisis in Greece, the Ukrainian crisis, the Arab spring, ISIL, migrant crisis and brexit). Except reviewing regional organizations, which are main structure in a paper, these issues were also presented: the democratic changes in Croatia in 1990's, the international recognition of Croatia, the question of identity and sovereignty, the political elite in Croatia, determination of the national interests, determinants of foreign policy and globalization, the history of relations with Euro–Atlantic integration (EU and NATO), and the review of the situation in Southeastern Europe ie. relations in the region and with neighboring countries.

The results of the research have shown that Croatia had a developed plan in which regional organizations it will participate and what it wants from each organization (does not want to return to any Yugoslavian framework and union, but wants to strengthen good neighborly relations, bilateral and multilateral cooperation, promote the croatian economy and create a new economic ties, the overall promotion of Croatia in several fields). One of these desires was Euro–Atlantic integration, which was achieved. There is still intense work being done on the other fields of cooperation, but Croatia as one of the leaders in region of southeastern Europe, is still trying and assisting other countries in their achieving security, prosperity and stability, and achieve own national interests.

Ključne riječi: Republika Hrvatska, Europska unija, NATO savez, Jugoistok Europe, regionalne organizacije, regija, zapadni Balkan, međunarodna suradnja, vanjska politika.

Key words: The Republic of Croatia, European Union, NATO pact, Southeast Europe, regional organizations, region, The Western Balkans, international cooperation, foreign policy.

SADRŽAJ DOKTORSKE RADNJE:

1.UVOD ……...str.1

2.DEMOKRATSKE PROMJENE U HRVATSKOJ …….str.5

2.1. Međunarodno priznanje Republike Hrvatske…….....str.8

2.2. Nacija, identitet i suverenitet……....str.17

2.3. Političke elite u Hrvatskoj…….str.21

3. HRVATSKI NACIONALNI INTERES I HRVATSKA VANJSKA POLITIKA ….str.26

3.1. Određivanje hrvatskog nacionalnog interesa……....str.27

3.2. Odrednice hrvatske vanjske politike…….str.30

3.3. Hrvatska i globalizacija…….str.35

4. HRVATSKA I ZAPADNE INTEGRACIJE ……....str.40

4.1. Republika Hrvatska i Europska unija – povijest odnosa……..str.40

4.1.1. Agenda 2000, Lisabonska strategija, Lisabonski ugovor i Europa 2020... ……..str.50

4.2. Republika Hrvatska i NATO – korist i obveze……....str.52

4.3. Hrvatska kao čimbenik sigurnosti u regiji (Jugoistočna Europa)…….....str.58

4.3.1. Političke ideje i inicijative o rekonstrukciji Balkana (1993.-2000.)……..str.76

5. HRVATSKA I REGIONALNE ORGANIZACIJE NA JUGOISTOKU EUROPE ..str.81

5.1. Radna zajednica Alpe-Jadran…….. str.86

5.2. Jadransko-jonska inicijativa……..str.94

5.3. Kvadrilaterala…….str.101

5.4. Dunavska komisija……..str.107

5.4.1. Strategija Europske unije za dunavsku regiju……..str.111

5.5. Radna zajednica podunavskih regija……...str.114

5.6. Proces suradnje u Podunavlju…….str.118

5.7. Međunarodna komisija za zaštitu rijeke Dunav……..str.122

5.8. Regionalna inicijativa za migracije, azil i izbjeglice…….str.126

5.9. Proces suradnje u jugoistočnoj Europi……..str.130

5.10. Pakt o stabilnosti za jugoistočnu Europu……str.137

5.11. Vijeće za regionalnu suradnju…….str.146

5.12. Srednjoeuropska inicijativa…….str.153

5.13. Inicijativa za suradnju u jugoistočnoj Europi……..str.160

5.14. Višegradska skupina……....str.168

5.15. Međunarodna komisija za sliv rijeke Save……..str.174

5.16. Crnomorska ekonomska inicijativa……..str.182

5.17. Royaumont proces…….....str.186

5.17.1. Proces stabilizacije i pridruživanja i Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju….str.190

5.18. Unija za Mediteran……...str.193

5.19. Srednjoeuropski ugovor o slobodnoj trgovini……..str.201

5.20. EU regija budućnosti……str.207

6. GEOSTRATEŠKE PRILIKE U ZADNJIH NEKOLIKO GODINA……str.211

6.1. Arapsko proljeće…….str.211

6.2. Ukrajinska kriza……..str.212

6.3. Prosvjedi u Grčkoj……..str.213

6.4. Problem vehabija u Bosni i Hercegovini……str.214

6.5. Islamska država……..str.214

6.6. Izbjeglička (migrantska) kriza u Europi…….str.216

6.7. Izlazak Ujedinjenog kraljevstva iz Europske unije……...str.218

7. ZAKLJUČAK.....str.220

8. POPIS KORIŠTENIH IZVORA I LITERATURE…….str.224

9. POPIS KRATICA U RADNJI ……str.235

10. PRILOZI DOKTORSKE RADNJE……...str.243

PRILOG 1 – sastavnice Tajništva Dunavske komisije……..str.243

PRILOG 2 - Konferencije predsjednika parlamenata zemalja SEECP-a……..str.245

PRILOG 3 – Pakt o stabilnosti za jugoistočnu Europu (osnivački dokument)…….....str.247

PRILOG 4 - Međuparlamentarna suradnja u RP (sastanci, forumi, konferencije)……...str.257

PRILOG 5 - Temeljni dokumenti Unije za Mediteran (detalji)…….str.259

ŽIVOTOPIS……..str.262

INFORMACIJA O MENTORU……str.263

1.UVOD

U suvremenoj historiografiji i politologiji poprilično su istraženi i prikazani procesi euroatlantskog integriranja i problematika vezana za te procese. Jedna od važnih odrednica tih procesa je regionalno povezivanje (organiziranje i suradnja) koje se spominje tek u nekom širem kontekstu ili su obrađene samo glavne regionalne organizacije (Pakt o stabilnosti, Srednjoeuropski ugovor o slobodnoj trgovini, Inicijativa za suradnju u jugoistočnoj Europi, Proces suradnje u jugoistočnoj Europi, Srednjoeuropska inicijativa). Problematika kojom se bavi ova radnja predstavlja novost u pogledu sadržaja. Pri izradi je korištena postojeća znanstveno–stručna literatura, publikacije, temeljni dokumenti, deklaracije, konvencije, memorandumi, bilješke, politički dopisi i izvješća određenih regionalnih organizacija (radi se o dokumentima Ministarstva vanjskih i europskih poslova, Veleposlanstva Republike Hrvatske u Bukureštu, Međunarodne komisije za sliv rijeke Save, te Europskog informacijskog centra). Veći dio dokumenata koji bi mogli poslužiti u izradi radnje stavljen je pod oznaku povjerljivosti. Ova doktorska radnja koncipirana je kao interdisciplinarni rad, jer se u njemu isprepliću povijesna znanost i politologija. Radnja proučava regionalno povezivanje unutar organizacija na jugoistoku Europe u turbulentnim hrvatskim povijesnim događajima. Obrađuje se vremenski period od 1992. do 2011. godine, od međunarodnog priznanja Republike Hrvatske do hrvatskog potpisivanja pristupnog sporazuma s Europskom unijom.[1]

Suradnja u regionalnim organizacijama uglavnom se ogledava u političkim, gospodarskim, socijalnim, kulturnim, ekološkim i drugim motivima. Sudjelovanje u većini regionalnih organizacija bilo je tek korak prema ulasku u Europsku uniju, što je smatrano jednim od najvažnijih hrvatskih nacionalnih interesa. Pregled regionalnih organizacija govori nam o tome koliko je Hrvatska bila spremna i angažirana da postane važan dio međunarodne zajednice, te da je to unatoč teškim i dugotrajnim naporima uspjela ostvariti. Svim tim naporima Hrvatska se pokazala kao jedan od glavnih aktera na jugoistoku Europe, kao njezin predvodnik i čimbenik sigurnosti. Hrvatska je iskazala veliki interes za jačanje regionalne suradnje, stvaranje klime povjerenja i dobrosusjedskih odnosa i stabilnosti, te pomaganju zemljama u regiji jugoistočne Europe na njihovom putu približavanja Europskoj uniji.

[1] Radnja obuhvaća samo ovaj dio, iako je Republika Hrvatska od 1.srpnja 2013. postala članicom Europske unije.

Regija (jugoistok Europe) se shvaća kao prostor bivše (Titove) Jugoslavije, to je uži pojam, dok širi pojam ove regije podrazumijeva i Mađarsku, Italiju, Albaniju, Bugarsku, Rumunjsku, Moldaviju, Grčku i Tursku. U radnji se najviše promatra pojam šire regije jugoistočne Europe, jer upravo su zemlje iz šire regije članice brojnih regionalnih organizacija u kojima sudjeluje i Hrvatska. Obveze prema regiji Hrvatska ispunjava, koordinirajući između regionalne politike i nacionalne vanjske politike.

Sadržajno radnja daje pregled demokratskih promjena u Hrvatskoj, međunarodnog priznanja Republike Hrvatske, pitanja nacije i političkih elita u Hrvatskoj, odrednica hrvatske vanjske politike i nacionalnih interesa, globalizacije. Nadalje, bavi se odnosom Hrvatske i Europske unije, te Hrvatske i NATO pakta (koji čine glavnu okosnicu euroatlantskog integriranja, a čiji je dio i regionalno povezivanje o kojem je ovdje riječ). Daje se pregled Hrvatske kao čimbenika sigurnosti u regiji jugoistočne Europe na temelju njezinog odnosa sa susjednim zemljama i zemljama u toj regiji (Italija, Bosna i Hercegovina, Mađarska, Slovenija, Srbija, Crna Gora, Kosovo, Albanija, Makedonija, Grčka, Turska, Rumunjska, Bugarska, Moldavija). Glavni dio radnje koncipiran je kao pregled regionalnih organizacija na jugoistoku Europe. Svaka od organizacija obrađena je na način: povijest nastanka organizacije, službeni naziv, zemlje članice i promatrači, područja suradnje, organizacijska struktura i tijela, službeni jezici, predsjedanje organizacijom, temeljni dokumenti, projekti, sastanci na vrhu, te odnos Hrvatske i pojedine organizacije. Time radnja donosi pregled općih obilježja regionalnih organizacija, te odnos pojedine organizacije s Hrvatskom. Na jedan nov način prikazuje se regionalno povezivanje i angažiranje zemalja kako bi pronalaženjem zajedničkih interesa pokušale riješiti svoje probleme. Sama bit tog povezivanja je ideja da različiti ljudi sjedaju za isti stol i rješavaju svoje probleme (princip rješavanja sukoba na relaciji Njemačka–Francuska nakon II. svjetskog rata).[2] Ova ideja dovela je poslije 1999. godine (nastanak Pakta o stabilnosti) do hiperprodukcije regionalnih organizacija i inicijativa.

U radnji će se pokušati dati odgovor na ova pitanja: Koji je značaj sudjelovanja Hrvatske u regionalnim organizacijama? Kako se taj aspekt hrvatske vanjske politike odražavao na aspiracije RH pridruživanju Europskoj uniji? Kakav nam je nacionalni interes – znamo li ga artikulirati, predstaviti i zastupati? Dobre i loše strane regionalnih organizacija? Što je ostvareno u pojedinoj organizaciji? Zbog čega je uopće potrebno regionalno povezivanje?

[2] Elizejski sporazum tzv. Ugovor o prijateljstvu koji su 1963. potpisale Njemačka (Konrad Adenauer) i Francuska (Charles de Gaulle) i koji je temelj pomirenja između dvije zemlje.

Regionalne organizacije pokreću unutarnji preobražaj i promjene u državama koje u njima sudjeluju, neke od organizacija su produžena ruka Europske unije, te šire ideje zapadne demokracije. Nova saznanja koja daje ova radnja omogućuju uvid u nedovoljno istražene aspekte recentne hrvatske prošlosti koji se odnose na regionalnu politiku Republike Hrvatske nakon njezinog državnog osamostaljenja, te daje pregled i novijih događaja. Regionalna politika Hrvatske primarno se razmatrala u sklopu odnosa koji su vladali na jugoistoku Europe, te kao sastavnica pridruživanja euroatlantskim integracijama. Radnja na neki način daje analizu otvorenih pitanja, poput suodnosa regionalnog povezivanja i širih integracijskih procesa, kreiranja strategije vanjske politike i određivanja nacionalnih interesa, te značaja regionalnog organiziranja za politički i društveni razvoj Hrvatske.

Svaka regionalna organizacija politički je subjekt za sebe, iako imaju neka zajednička područja suradnje, ne mogu se promatrati kao slične organizacije. Uspjesi regionalnih organizacija stoga su vidljivi najviše na političkom polju, dok se suradnja na ostalim poljima odvija uglavnom bilateralno među državama koje su pronašle zajedničke interese.

Literatura koja je korištena za pisanje ove radnje, dijeli se na povijesnu i politološku. Povijesna literatura najviše je pomogla dati uvid u pisanju poglavlja poput: Demokratskih promjena u Hrvatskoj i međunarodnog priznanja Hrvatske, dok se u ostalim poglavljima isprepliće s politološkom literaturom, u poglavljima o političkim elitama, hrvatskoj vanjskoj politici i sigurnosti na jugoistoku Europe. Najveći doprinos politološke literature vidi se u najopširnijem poglavlju ove radnje, a to je Hrvatska i regionalne organizacije.

Osim literature i dokumenata, koji su korišteni u radnji, neke od informacija sam dobila od relevantnih ljudi za pojedina područja. Općenito o hrvatskoj vanjskoj politici, nacionalnim interesima, naciji i identitetu, regionalnim organizacijama informacije sam dobila od prof.dr.sc. Marina Mihanovića (generalni konzul RH u Berlinu, ministar savjetnik u veleposlanstvu RH u Bukureštu, viši stručni savjetnik s diplomatskim zvanjem u MVEP u Zagrebu). Bila sam i na razgovoru u Ministarstvu vanjskih i europskih poslova, Odjel za regionalne inicijative sa gospođom Teom Karaman (nacionalni koordinator RH za Srednjoeuropsku inicijativu, glavna savjetnica ministra vanjskih poslova RH), voditeljicom odjela, koja mi je dala informacije o regionalnim organizacijama. O Međunarodnoj komisiji za zaštitu rijeke Save, informacije sam dobila od tadašnjeg glavnog tajnika Komisije, gospodina Dejana Komatine (diplomirani inženjer građevine, s naglaskom na riječne tokove i pitanja zaštite od poplava).

Znanstveni doprinos radnje vidljiv je u nadopunjavanju euroatlantskog povezivanja regionalnom suradnjom, pregledom većine regionalnih organizacija i inicijativa na jugoistoku Europe u kojima je Hrvatska sudjelovala ili sudjeluje i danas, donošenjem nekadašnjih i sadašnjih hrvatskih nacionalnih interesa i odrednica hrvatske vanjske politike nakon devedesetih godina prošlog stoljeća.

Regionalno povezivanje uglavnom je rezultat političkog ili ekonomskog organiziranja. To povezivanje smatra se obrnutim procesom od procesa globalizacije, jer teži stvaranju čvršćih veza na regionalnom planu i povoljnijih uvjeta za razvoj u regionalnom okruženju. Povezuju se uglavnom zemlje sličnih interesa. Europa danas predstavlja visoko integriranu cjelinu. Regionalne organizacije ispočetka su bile alternativa europskom integriranju[3], no danas su one njezin sastavni dio. Upravo su regionalne organizacije zbog svoje neistraženosti okosnica ovog rada.

[3] Višnja Samardžija, *Europska unija i Hrvatska: putevi povezivanja i suradnje*, Institut za razvoj i međunarodne odnose, Zagreb, 1994, str. 111 - 112 (Autorica smatra da je regionalna suradnja samo jedan od prijelaznih oblika u procesu postupnog europskog integriranja).

2.DEMOKRATSKE PROMJENE U HRVATSKOJ

Godine 1989. i 1990. bile su godine pobjede demokracije i kraja sovjetskog „carstva“ u Srednjoj i Istočnoj Europi. Slom komunizma i nastanak političkog pluralizma imali su utjecaj na Socijalističku Federativnu Republiku Jugoslaviju (SFRJ) i njezin kasniji raspad. Jugoslavija se počela raspadati iznutra što je dovelo do ratnog sukoba. Demokratske promjene u Hrvatskoj su političke promjene transformacije jugoslavenskog komunizma na parlamentarnu demokraciju njezinih nezavisnih država.[4] One su bile popraćene velikosrpskom agresijom na Hrvatsku, Sloveniju i Bosnu i Hercegovinu. Srpski nacionalizam bio je put ka raspadu Jugoslavije. Jugoslavija je bila konglomerat nacija, jezika, kultura i religija.[5] Nacionalističku srpsku struju predvodio je Slobodan Milošević koji je polako osvajao vlast u Srbiji, a ubrzo, u proljeće 1990., ukinuo autonomiju Vojvodine i Kosova. Nacionalizam je sve više jačao i postajao prijetnja ostalim jugoslavenskim narodima, a počele su se javljati i parole o cjelovitosti Srbije[6]. Analizom političkog života Srbije može se zaključiti da je srpska politika mješavina elemenata agresije, straha, mržnje, arogancije, mitološke svijesti, megalomanije i umišljene nadmoćnosti.[7] Miloševićeva je želja bila da od federativne države stvori centraliziranu unitarističku državu. U takvoj državi Srbi bi imali prvenstvo nad ostalim narodima. Organizirani su i mitinzi po Srbiji i njezinim pokrajinama gdje je podržana Miloševićeva politika. Pokušalo se organizirati mitinge i u Hrvatskoj, ali su imali manje uspjeha jer im to nisu dopuštale hrvatske republičke vlasti. Ipak, bilo je mitinga u dijelovima Hrvatske gdje su Srbi bili većinsko stanovništvo. Takvim prijetnjama su se suprotstavili narodi u Jugoslaviji, prije svega Slovenci i Hrvati, ali i Muslimani (Bošnjaci) i Makedonci, samo su Crnogorci u većini stali uz Srbe i Miloševića. Tako se Jugoslavija podijelila u dva suprotstavljena tabora. Na jednoj strani bile su dvije republike (Srbija i Crna Gora) i dvije pokrajine (Vojvodina i Kosovo), a na drugoj strani četiri republike (Hrvatska, Slovenija, Makedonija, Bosna i Hercegovina). Predsjedništvo Jugoslavije sve je teže donosilo odluke. Politički život u Jugoslaviji bio je blokiran i sve složeniji. Stanje se napose pogoršalo

[4] www.wikipedia.org (srpanj 2013.)
[5] Dušan Bilandžić, *Propast Jugoslavije i stvaranje moderne Hrvatske*, AGM povjesnica, Zagreb, 2001, str.16
[6] Pod „cjelovitom Srbijom“ velikosrpska politika podrazumijevala je obnovu Dušanovog carstva (Stefan Uroš IV. Dušan Nemanjić) iz 14. stoljeća koje je obuhvaćalo Crnu Goru, Srbiju, Makedoniju, Albaniju, Hrvatsku, BiH, Bugarsku i Grčku. Srbi ga smatraju jednim od najvećih vladara svih Južnih Slavena. Smatrali su da tamo gdje ima Srba je Srbija i time su postali prijetnja ostalim narodima i državama u regiji. Današnji srpski državni teritorij obuhvaća Srbiju, Metohiju i Vojvodinu. Crna Gora je proglasila nezavisnost 2006., a Kosovo 2008. godine.
[7] D.Bilandžić, *Propast Jugoslavije*, str. 101

kad je u siječnju 1991. prekinut Četrnaesti izvanredni kongres Saveza komunista Jugoslavije (SKJ). Time se raspala vladajuća stranka, a od raspada stranke do raspada države nije prošlo puno vremena. Zanimljiva je izjava Franje Tuđmana: „Srbi se nikako nisu mogli pomiriti s federalizmom kakva je bila Titova Jugoslavija (…) Treba podsjetiti da Hrvati i Srbi kao narodi nisu nikada živjeli zajedno, ali do 1918. nisu ni međusobno ratovali, od tog ujedinjenja do danas, stalno su u sukobu.“[8] U vremenu osamostaljivanja hrvatske države i obrani njezine nezavisnosti i teritorijalne cjelovitosti posebno mjesto zauzima hrvatsko iseljeništvo (SAD, Kanada i Australija) koje je izdavalo brojne časopise i knjige o položaju Hrvatske u Jugoslaviji te su pomagali novčanim prilozima, u različitoj robi i oružju, svojim lobiranjem u državama u kojima žive, kao i osobnim angažmanom. Bilo je slučajeva da su djeca iseljenika išla u hrvatsku vojsku, a važnu ulogu odigrali su i iseljenici na važnijim funkcijama (političari, profesori, umjetnici, poduzetnici, liječnici, odvjetnici). U takvim složenim političkim okolnostima, u Hrvatskoj su 22. travnja 1990. održani prvi poslijeratni slobodni i demokratski višestranački izbori. Prve dvije stranke u Hrvatskoj bile su Hrvatska socijalno-liberalna stranka (HSLS) i Hrvatska demokratska zajednica. Na izborima je pobjedu odnijela Hrvatska demokratska zajednica (HDZ) Franje Tuđmana jer je imala za cilj stvaranje samostalne hrvatske države. Novi višestranački hrvatski Sabor svoju je prvu sjednicu održao 30. svibnja 1990. godine.[9] U Hrvatskoj je tada postojalo kolektivno Predsjedništvo za čijeg je predsjednika imenovan Franjo Tuđman, predsjednik Sabora bio je Žarko Domljan, a prvi predsjednik hrvatske vlade Stjepan Mesić. Iz naziva hrvatske države izbačen je pridjev socijalistička te je naziv republike ostao samo Republika Hrvatska, a umjesto crvene petokrake u zastavu RH je unesen povijesni hrvatski grb. U Saboru Republike Hrvatske, kao i u ostalim tijelima državne vlasti, tijekom 1990. više se mjeseci radilo na izradi novoga Ustava Republike Hrvatske, temeljnog i najvišeg zakonskog akta države. U aktivnostima oko izrade Ustava angažirani su stručnjaci iz polja prava, ekonomije, politologije, povijesti, lingvistike, sociologije, filozofije i drugi. Sabor je novi Ustav usvojio na svečanom zasjedanju 22. prosinca 1990. godine. Ustav ističe nedjeljivost i teritorijalnu cjelovitost hrvatskog teritorija, slobodu, jednakost, poštivanje općeljudskih prava, demokratski i višestranački politički sustav, pravo privatnog vlasništva i različita druga demokratska načela. Sabor RH je reorganiziran i uvedena su dva doma, Zastupnički dom i Županijski dom. Uvedena je i funkcija Predsjednika Republike, koji je šef države i zapovjednik oružanih snaga te se bira

[8] Franjo Tuđman, *Hrvatska riječ svijetu – razgovori sa stranim predstavnicima,* Hrvatska sveučilišna naklada i Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 1999, str. 72

[9] Ovaj datum se do prije nekoliko godina slavio kao Dan državnosti u Hrvatskoj.

neposrednim predsjedničkim izborima na mandat od pet godina i ne može biti izabran više od dva puta. Važna je i ustavna odredba da se granice RH mogu mijenjati samo odlukom Hrvatskog sabora. U preambuli Ustava ističe se da je Republika Hrvatska država hrvatskog naroda i ostalih naroda i narodnosti koji je nastanjuju, za razliku od Ustava iz 1974. gdje je stajalo kako je Savezna Republika Hrvatska država hrvatskog i srpskog naroda i narodnosti. Srbi su ovaj čin shvatili kao čin izbacivanja Srba iz Ustava, što je svakako pospješilo razvoj srpske pobune u Hrvatskoj. U hrvatskoj povijesti važan je i referendum 19. svibnja 1991. kada su Hrvati birali hoće li ostati u sastavu SFRJ ili su za to da Hrvatska bude samostalna država. Pitanja su bila ponuđena na crvenim i plavim listićima. Na referendum je izašao visok postotak građana s pravom glasa (83%) koji su se odlučili za samostalnu hrvatsku državu, odnosno protiv njezinog ostajanja u sastavu SFRJ.[10] Na temeljima ovoga referenduma, Sabor RH je na svojoj sjednici 25. lipnja 1991. donio Deklaraciju o uspostavi suverene i samostalne Republike Hrvatske te još neke zakone vezano za to. U Deklaraciji stoji da se Republika Hrvatska proglašava suverenom i samostalnom državom (čime se pokrenuo postupak za međunarodno priznanje), da na području RH vrijede samo zakoni koje donese državni Sabor, državne granice su međunarodno priznate državne granice SFRJ u onom dijelu u kojem se odnose na RH te da se prihvaćaju načela Pariške povelje[11] i jamče se svim državljanima nacionalna i sva temeljna prava i slobode te demokratski poredak.[12] Istoga je dana i Republika Slovenija donijela odluku o svome osamostaljenju. Nakon dva dana počeo je napad JNA na Sloveniju[13], a ubrzo je došlo do rata i u Hrvatskoj. Prema riječima Branka Kostića i Borislava Jovića (Predsjedništvo SFRJ)[14] nisu željeli rat sa Slovenijom, ali ni Sloveniju u Jugoslaviji. Isticali su kako ne žele dirati u integritet Jugoslavije, ali su htjeli odvajanje Slovenije. Postalo je jasno da je Slovenija bila samo usputna stanica na putu srpsko-armijskog pohoda protiv Hrvatske. U rješavanje jugoslavenske krize uključili su se i vanjski čimbenici te je na odluku Sabora stavljen tromjesečni moratorij, odnosno tri mjeseca nije trebala stupiti na snagu.

[10] Stipe Mesić, *Kako je srušena Jugoslavija,* Mislav press, Zagreb, 1994, str. 173

[11] Pariška povelja – usvojena 21. studeni 1990. u Parizu na Konferenciji o europskoj sigurnosti i suradnji. Povelja govori o novoj Europi na temeljima vladavine prava, demokracije, višestranačja, gospodarskih sloboda i tržišne ekonomije, sigurnosti, jednakosti i prijateljstvu među državama sudionicama.

[12] S.Mesić*, Kako je srušena Jugoslavija*, str. 45

[13] Potkraj lipnja 1991.započeo je rat u Sloveniji, napadom JNA na slovensku teritorijalnu obranu. Agresija na Sloveniju trajala je samo deset dana, a tada se JNA povukla. Milošević je bio spreman da dopusti istupanje Sloveniji iz jugoslavenske države. – Hrvoje Matković, *Suvremena politička povijest Hrvatske,* III.dopunjeno izdanje, Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, Policijska akademija, 1999, str. 244.

[14] Predsjedništvo SFRJ – formirano 1971. na temelju ustavnih amandmana, ono je kolektivni vrhovni organ rukovođenja u bivšoj SFRJ, a od 1980-ih je i vrhovno zapovjedništvo oružanih snaga SFRJ (JNA i Teritorijalne obrane). Sastojalo se od osam predstavnika (šest iz republika i dva iz autonomnih pokrajina) plus predsjednik Predsjedništva CK SKJ.

Deklaracija je napokon prihvaćena 8. listopada 1991. koji se danas slavi kao Dan neovisnosti. Hrvatska je ostvarenjem svoje neovisnosti postala samostalna i suverena europska država. Time je stekla uvjete da se njezin geopolitički položaj može početi promatrati na nov način, neovisno od ostalih teritorijalno-političkih jedinica s kojima je bila u državnoj zajednici. Upravo će geopolitički položaj Hrvatske biti jedno od važnih uporišta njezine vanjske politike.

2.1.Međunarodno priznanje Republike Hrvatske

Raspad Jugoslavije dogodio se u vrijeme polaganja temelja novog političkog, ekonomskog i sigurnosnog sustava europskog kontinenta. Socijalizam je kao ideja gospodarskog i društvenog razvoja bio politički potrošen. „Nestanak Jugoslavije ne počinje od pobjede HDZ-a u Hrvatskoj, on je započeo mnogo ranije, u vremenu kada su Srbi odlučili razoriti Titovo naslijeđe, ukidajući najprije autonomiju Kosova i Vojvodine, te započinjući neprijateljstva prema Slovencima, Hrvatima, Makedoncima i Muslimanima.“[15] U američkoj diplomaciji smatrali su da bi Milošević kao „Titov nasljednik“ mogao pogurati cijelu jugoslavensku federaciju prema demokraciji.[16] Milošević se predstavljao kao „mirotvorac“, govorio je ono što je Europska zajednica željela čuti i, koliko god bile besmislene, njegove su laži imale odjeka i nanosile Hrvatskoj dosta neugodnosti.[17] Zapadnoeuropski saveznici nisu bili svjesni opasnosti koja je prijetila od Miloševića, dok je Britance najviše zabrinjavala sve veća europeizacija Hrvatske i Slovenije.[18] U velikom dijelu zapadne javnosti bilo je ukorijenjeno mišljenje kako je Srbija stup Jugoslavije, a Slovenija i Hrvatska čimbenici remećenja. Iako je Europa u početku vjerovala Miloševiću i njegovim namjerama, ubrzo su shvatili što zapravo želi i smatrali su ga demagogom.[19]

[15] F.Tuđman, *Hrvatska riječ svijetu*, str. 183

[16] Josip Glaurdić (*Vrijeme Europe-zapadne sile i raspad Jugoslavije*) ističe kako je američka diplomacija Miloševića smatrala „balkanskim Gorbačovom“, str. 21-22. ; dok su drugi mišljenja (prof.dr.sc. Albert Bing) da je bliža usporedba Markovića i Gorbačova, negoli Miloševića i Gorbačova.

[17] Mate Granić, *Vanjski poslovi: iza kulisa politike*, Algoritam, Zagreb, 2005, str. 23

[18] Josip Glaurdić, *Vrijeme Europe, zapadne sile i raspad Jugoslavije*, Mate marketing tehnologija, Zagreb, 2011, str.22

[19] Demagogija je metoda koja podrazumijeva obmanjivanje lažnim izjavama i obećanjima, spektakularne optužbe i sijanje iluzija kako bi se steklo povjerenje širokih masa i upravljalo njihovim ponašanjem. Demagog je, povijesno gledano, u staroj Grčkoj bio pučki govornik (predstavnik naroda), a danas se ta riječ odnosi uglavnom na političare.

Hrvatska i Slovenija bile su za nove međurepubličke odnose i za integriranje u Europu. Cilj je bio učvrstiti demokratsku vlast protiv svih nastojanja da se ponovno uspostavi komunistički socijalizam i centralistička hegemonija te su bili ili za konfederaciju ili za mirni razlaz s ostalim jugoslavenskim republikama.[20] Prema Libalu, temeljno polazište njemačke analize bilo je da jugoslavenska kriza nije počela u ljeto 1991., već Miloševićevim dolaskom na vlast 1987. godine. Problemi u Jugoslaviji počinju se nazirati već početkom osamdesetih godina – ekonomski argumenti (problem razvoja i nepravedne raspodjele financija), nacionalizam, ideologija, kulturne razlike među jugoslavenskim narodima, a onda i 1987. dolaskom Miloševića na vlast. Hrvatski ekonomist Marijan Korošić smatrao je da se Jugoslavija treba reformirati i modernizirati jer će inače propasti.[21]

Na putu ka državnom osamostaljenju, Hrvati su u posljednjem razdoblju nailazili na četiri zapreke: velikosrpski hegemonizam, komunističke aparate SFRJ i SRH u funkciji istog, interes međunarodne zajednice za opstanak Jugoslavije te na nepovoljan rejting Hrvatske zahvaljujući srpskoj diplomaciji.[22]

Europska zajednica pokazivala je interes za smirivanje sukoba u Hrvatskoj i Sloveniji od samih početaka. Predstavnicima europske diplomacije mnoge stvari koje su se događale u SFRJ nisu bile jasne te je trebalo vremena da se počnu bolje razumijevati složeni odnosi u ovom dijelu Europe. Za mirno rješavanje krize izjašnjavali su se i Amerikanci, ali su problem prepuštali Europljanima.[23] Američke relevantne osobe malo su tvrdile da se treba oslanjati na Srbiju (savezniku u dva rata) pa se potom čulo da Srbija predstavlja glavnu smetnju mirnom izlasku iz krize.[24] Washington je mirno gledao kako se EZ bavi krizom jer su izravno bili ugroženi europski, a ne američki interesi. Američka vanjska politika bila je usredotočena na razvoj događaja u bivšem Sovjetskom Savezu te sekundarno na zbivanja u postkomunističkim državama bivšeg Istočnog bloka. Izvještaj CIA-e u New York Timesu konstatira da je „jugoslavenski eksperiment propao, te da će raspad zemlje vjerojatno popratiti etničko nasilje i nemiri što se mogu prometnuti u građanski rat, a kao glavni uzročnik takvog stanja

[20] F.Tuđman, *Hrvatska riječ svijetu* str. 159
[21] Svoja viđenja Marijan Korošić je iznio u knjizi „*Jugoslavenska kriza*“ (1988.)
[22] S.Mesić, 1994., str. VIII proslova
[23] Amerikancima (SAD) je u to vrijeme prioritet bio Bliski istok, a ne Jugoslavija. Nisu imali model rješavanja jugoslavenske krize, te su podupirali stajališta Europske zajednice tj. Velike Britanije. (Mate Granić, Vanjski poslovi, str.24).
[24] S.Mesić*, Kako je srušena Jugoslavija*, str. 38

identificiran je netolerantni srpski nacionalizam."[25] Ako su lideri Zapada vjerovali da Jugoslavija još ima izgleda, onda su trebali reformama Ante Markovića[26] pružiti potrebnu podršku, s druge su se strane, ako su vjerovali da je Jugoslavija „gubitnik", trebali aktivno pripremiti za njezin raspad. Naposljetku nisu odabrali ni jedno ni drugo.[27]

Prema mišljenju Europske zajednice, Jugoslavija je trebala očuvati svoje tadašnje okvire, unutarnje i vanjske granice, a rješenje su vidjeli u jedinstvenom tržištu sa zajedničkom valutom i centralnom bankom, garantiranim ljudskim pravima na razini nove promijenjene Jugoslavije, zajedničkom vanjskom politikom i obrambenim sustavom.[28] Zapad je SFRJ doživljavao kao most između zapada i istoka, kao i sjevera i juga.[29] Politika SAD-a i EZ-a (1990.- 1992.) bila je za „jedinstvenu, cjelovitu, demokratsku, pluralističku Jugoslaviju, ali s pravom svake republike na samoopredjeljenje. Vojsku, odnosno silu ne smije se primijeniti u rješavanju političke krize, već se ona mora riješiti prema proceduri propisanoj Ustavom iz 1974., tj. konsenzusom republika. Takva politika međunarodne zajednice potpirivala je sukob jer je davala podjednake šanse objema sukobljenim stranama. Još nije bilo vrijeme da digne ruke od Jugoslavije. To će učiniti tek ujesen 1991. kada će zaključiti da je Jugoslavija mrtva."[30] Kolovoz 1990. bio je dramatičan mjesec u međunarodnoj zajednici, ispunjen događajima koji su Zapadu vjerojatno bili važniji od Jugoslavije, a to su pregovori o ujedinjenju Njemačke i iračka invazija na Kuvajt. To je bila godina propuštenih prilika Zapada, što je ukazivalo na potrebu promjene njihove perspektive. S dolaskom 1991. Jugoslavija je sigurno tonula u rat, a politika Zapada ostala je nepromijenjena. Stajalište Njemačke u početku se nije razlikovalo od onog ostalih zapadnih sila oko jugoslavenske krize. Kao jedinstvena država Jugoslavija je Njemačkoj bila savršen partner.[31] Većina zapadnih kritika u tom razdoblju odnosila se na kritike prema separatizmu Hrvatske i

[25] Zdenko Radelić, Davor Marijan, Nikica Barić, Albert Bing, Dražen Živić, *Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat,* Školska knjiga, Zagreb, 2006, str. 293

[26] Ante Marković bio je predsjednik Predsjedništva SR Hrvatske i posljednji predsjednik Saveznog izvršnog vijeća SFRJ (SIV SFRJ). Smatrali su ga liberalom, podržavao je reformu političkog sustava u višestranačje, te zastupao autonomiju Vojvodine i Kosova. U saveznoj skupštini SFRJ 1989. iznio je program gospodarske reforme s ciljem obaranja hiperinflacije. Pregovarao je i s MMF-om o reformama. Reforme su sredile bankarski sektor, srezan je vojni budžet JNA, povećana su sredstva za carinu i policiju, izmijenjen je zakon o privatizaciji. Ovim reformama počeo je rasti životni standard, dinar je stabiliziran, inflacija zaustavljena, uvedena konvertibilnost, smanjen je inozemni dug. Milošević je sabotirao Markovićeve reforme od samog početka, a posebno monetarnim udarom na Narodnu banku Jugoslavije. Iako je Marković zahtijevao sankcije za Srbiju, od toga nije bilo ništa, a situacija se u Jugoslaviji sve više zahuktavala.

[27] J.Glaurdić, *Vrijeme Europe*, str.69

[28] S.Mesić, *Kako je srušena Jugoslavija*, str. 31

[29] Ivo Sanader, *Hrvatska u međunarodnim odnosima 1990-2000*, Golden marketing, Zagreb, 2000., str. 170

[30] D.Bilandžić, *Propast Jugoslavije*, str. 494

[31] Michael Libal, *Njemačka politika i jugoslavenska kriza 1991 – 1992*, Golden marketing, Zagreb, 2004, str. 17

Slovenije, a ne prema JNA koja je prijetila državnim udarom. Međunarodna diplomacija nije se ni trudila ozbiljno podržati i stati uz projekt konfederalnog preustroja zemlje koji bi mogao biti prihvatljiv i nesrpskim republikama. Promjena raspoloženja došla je boravkom Norberta Gansela u Beogradu kada je podnio izvješće da „ozbiljna politička kriza dovodi Jugoslaviju na rub građanskog rata". Gansel je tražio da EZ razradi novi pristup jugoslavenskom problemu, da se narodima prizna pravo na samoodređenje, da Ujedinjeni narodi daju sigurnosna jamstva svim republikama te da se granice mogu mijenjati samo suglasnošću.[32]

Prema Glaurdiću tri događaja koja su najavila konačni raspad Jugoslavije 1991. su slovenski referendum, hrvatski ustav i srbijanska financijska sabotaža. Na sastanku vrha Vijeća Europske zajednice u Luksemburgu 9. travnja 1991. predsjednici i premijeri država Zajednice ponovili su poruku koju su Trojica (Gianni de Michelis, Jacques Poos i Hans Van der Broek)[33] dala pri posjetu Beogradu – Jugoslavenima je još jednom rečeno da ukoliko ne sačuvaju svoje jedinstvo i teritorijalni integritet, ne mogu računati na bržu integraciju s Europom. Ovakvo opredjeljenje Zapada za cjelovitom federacijom pokazalo se potpuno kontraproduktivnim. Tuđmanovi i Miloševićevi razgovori o podjeli Bosne i Hercegovine uzrokovali su samo probleme Hrvatskoj s Muslimanima u BiH i s međunarodnom zajednicom. Hrvatska je imala dvije politike prema BiH, „jedna, glavna, koja je priznavala BiH kao suverenu i samostalnu državu, koja je bila za očuvanje njezina teritorijalnog integriteta u postojećim granicama i koja je pomagala one snage koje su se borile za takvu politiku. Međutim, Hrvatska je vodila i alternativnu politiku, koju je često predsjednik Tuđman izražavao s „ako", odnosno tvrdio je da je Hrvatska za samostalnu i suverenu BiH, ali ako Srbija to ne prihvaća i želi pritom pripojiti veći dio BiH, onda će i Hrvatska…."[34] Zapad je htio ponuditi ekonomsku pomoć Jugoslaviji, ali je ta odluka brzo povučena jer nisu željeli financirati zemlju koja ne poštuje ljudska i manjinska prava i čiji lideri ne vode dijalog već komadaju državu. U međuvremenu, unatoč željama Zapada za cjelovitom Jugoslavijom, Slovenija i Hrvatska donijele su svoje deklaracije neovisnosti nadajući se kako će to trgnuti Zapad i suočiti ih sa stvarnosti događanja na tlu bivše države. Deklaracije o neovisnosti nisu označile kraj samo jugoslavenske federacije nego i kraj jednodušne politike Zapada prema krizi. Jedna zanimljiva izjava Lawrencea Freedmana iz Independenta u vezi cijele situacije: „Naglašavajući nacionalno jedinstvo iznad svega, međunarodna zajednica povećava

[32] M.Libal*, Njemačka politika*, str. 19

[33] Trojica šefova diplomacije za pregovore oko mirnog rješenja jugoslavenske krize. Gianni de Michelis bio je talijanski ministar vanjskih poslova, Hans van den Broeck šef nizozemske diplomacije, a Jacques Poos šef luksemburške diplomacije – M.Libal, Njemačka politika, str.41

[34] Zdravko Tomac, *Iza zatvorenih vrata, Tako se stvarala hrvatska država,* Organizator, Zagreb, 1992, str. 191

vjerojatnost građanskog rata (…) Razvod je neuredan i neugodan. Ali je bolji od obiteljskog nasilja."[35] Tijekom ljetnih mjeseci 1991. lideri zapadne Europe nisu bili paralizirani samo golemim opsegom nasilja na terenu, nego i vlastitim podjelama oko budućnosti Europe, njezinih procesa političke integracije i njihovim osobnim ulogama u svemu tome. Napadom na Sloveniju, JNA je izgubila potporu nekih zapadnih političkih krugova jer je započinjala novi balkanski rat između južnoslavenskih naroda i borbu za teritorije kojoj je svrha ponovno uspostavljanje granica Srbije.[36] Do istinskog preispitivanja situacije i promjene pristupa došlo je u vanjskopolitičkom aparatu samo jedne velike zapadne sile – Njemačke. Ubrzanom pogoršanju njemačko-srpskih odnosa pridonosila je i poplava protunjemačke propagande u srpskim medijima. Za Njemačku se tvrdilo da se koristila moći da uspostavi vlastito područje utjecaja u Istočnoj Europi, a Srbe je prikazivala kao istinske i posljednje branitelje Jugoslavije.[37] Europski kreatori vanjske politike bili su i dalje podijeljeni u svom pristupu krizi, a njihova neslaganja prepustila su Hrvatsku na milost i nemilost Miloševićevog režima.

Budući da se rat sve više širio Hrvatskom, na Brijunima je 7. srpnja 1991. održan sastanak najviših saveznih i republičkih političara s predstavnicima Europske zajednice. Sastanku su prisustvovali hrvatski i slovenski predsjednici Franjo Tuđman i Milan Kučan, predsjednik Predsjedništva SFRJ Stjepan Mesić i predsjednik jugoslavenske vlade Ante Marković. Predsjednik Srbije Slobodan Milošević nije želio doći na sastanak koji se održavao na hrvatskom tlu pa je poslao Borislava Jovića, srbijanskog člana Predsjedništva SFRJ. Sudionici ovoga sastanka prihvatili su tzv. Brijunsku deklaraciju. Ona je sadržavala nekoliko važnih odredbi za buduća zbivanja. Dogovoreno je da se mora poštivati pravo svakoga naroda u SFRJ da odluči o vlastitoj sudbini. Istaknuto je da politička situacija u Jugoslaviji zahtijeva međunarodni nadzor te da se o svim spornim pitanjima mora pregovarati. Slovenija i Hrvatska pričekat će s odlukom o državnoj nezavisnosti tri mjeseca tijekom kojih treba naći mirno rješenje. U SFRJ je poslana grupa međunarodnih promatrača koja je podnosila izvješća europskim institucijama,[38] no nisu mogli mnogo učiniti za miran rasplet situacije u Hrvatskoj. Donošenjem Brijunske deklaracije jugoslavenska kriza je institucionalizirana i internacionalizirana.[39] Time je otvoren prostor svim republikama da se konstituiraju kao

[35] Lawrence Freedman, When Hindering a Divorce Hastens Domestic Violence, *Independent*, 26.6.1991., 21 preuzeto iz J.Glaurdić*, Vrijeme Europe*, str. 158
[36] M.Libal, *Njemačka politika*, str. 163 - 164
[37] M.Libal, isto, str. 143
[38] Međunarodni promatrači su nosili bijela odijela i nisu bili naoružani, u nekim dijelovima Hrvatske (Dalmacija) su ih zvali prodavači sladoleda.
[39] S.Mesić, *Kako je srušena Jugoslavija*, str. 92

suverene države i da se odluče o zasebnoj ili zajedničkoj sudbini na svome ili zajedničkom putu u Europsku zajednicu, u svijet demokracije i ljudskih sloboda. Sredinom srpnja 1991. u Londonu je održan sastanak zemalja G7[40] koje su se usuglasile da ne mogu učiniti ništa kako bi spriječile sukob u Hrvatskoj te su se sakrile iza izjave „da narodi Jugoslavije moraju sami odlučiti o svojoj budućnosti." Također, u nizozemskom gradu Haagu održan je i sastanak ministara vanjskih poslova Europske zajednice, a glavna tema je bilo stanje u Jugoslaviji. U Haagu je još tijekom 1991. održano nekoliko sastanaka između hrvatskog predsjednika Franje Tuđmana i srbijanskog predsjednika Slobodana Miloševića, ali niti jedan nije dao rezultata. Ratni vihor nad Hrvatskom se nastavljao. Ubrzo se dogodilo nešto što je promijenilo pristup međunarodne zajednice (19. kolovoza 1991. započeo je neuspjeli državni udar protiv Mihaila Gorbačova i konačni raspad Sovjetskog Saveza) i potaknulo Europsku zajednicu na pregovore o budućnosti jugoslavenskog prostora. Europska zajednica uvela je Srbiji embargo na uvoz oružja, no sve je to bilo beznačajno jer je rat i dalje plamsao.

U Haagu je 7. rujna 1991. započela i Mirovna konferencija o Jugoslaviji pod predsjedanjem bivšeg britanskog ministra vanjskih poslova lorda Petera Caringtona. Tražilo se uvođenje reda jer, kako je izjavio supredsjedatelj mirovne konferencije lord David Owen, „rat na Balkanu bio je balkanski kupleraj u kojem su svi sudjelovali".[41] Mirovnim konferencijama, Hrvatska i Slovenija postigle su punu internacionalizaciju jugoslavenske krize. Dogovoreno je da se pregovori nastave i da se formira Arbitražna komisija koja će s pravnog aspekta istražiti što se zbiva u Jugoslaviji. Početkom listopada 1991. prošao je tromjesečni rok dogovoren Brijunskom deklaracijom o odgodi stupanja na snagu odluka o državnoj nezavisnosti Hrvatske i Slovenije. Mirno rješenje krize nije bilo na vidiku, a srpska agresija bila je pojačana. Mirovnu inicijativu u listopadu iste godine potaknuo je i sovjetski predsjednik Mihail Gorbačov. Na njegov su poziv Tuđman i Milošević došli u Moskvu i dogovorili se o prekidu rata u Hrvatskoj, no ni to sovjetsko posredovanje nije dovelo do mira. Prvi dani listopada 1991. označili su konačan prijelaz s „jugoslavenskog problema" na „srpsko pitanje", kao stvaran izazov s kojima su se suočavale strane u bivšoj Jugoslaviji i međunarodna zajednica. Europska zajednica je bila podijeljena na dvije suprotne strane. Na jednoj je bila Njemačka, spremna priznati novonastale države, a na drugoj strani oni koji su se plašili tog međunarodnog priznanja. Nakon pada Vukovara, raspoloženje na najvišim vanjskopolitičkim

[40] Skupina G7 naziv je za savjetodavni forum sedam najznačajnijih industrijskih zemalja svijeta (čine ga predsjednici vlada SAD-a, Kanade, Japana, Njemačke, Italije, Francuske i Ujedinjenog kraljevstva plus Rusija).
[41] Anđelko Milardović, *Pod globalnim šeširom, Društva i države u tranziciji i globalizaciji,* CPI, Zagreb, 2004, str. 48

razinama EZ-a se promijenilo, glasovi otpora još su se mogli čuti od strane Velike Britanije i Francuske, no Badinterova komisija[42] je (nazvana prema francuskom pravniku Robertu Badinteru) presudila protiv Srbije, što je iznenadilo Zapad.

Sabor Republike Hrvatske donio je 8. listopada 1991. odluku o raskidu državno-pravnih sveza s ostalim republikama i pokrajinama SFRJ. Tom povijesnom odlukom Hrvatska je proglasila svoju nezavisnost u odnosu na SFRJ. Istog dana, Hrvatski sabor donio je zaključke da je na Hrvatsku izvršena agresija od stane Srbije i JNA te je zahtijevano da JNA napusti hrvatski teritorij, a da se hrvatski državljani koji su u službi u jugoslavenskoj vojsci puste kućama. Ubrzo nakon toga, uz posredovanje europskih promatrača, dogovoreno je da jedinice JNA napuste Hrvatsku u roku od mjesec dana. Povlačenje JNA odmah je započelo.

U nesigurnim okolnostima u kojima se Hrvatska našla krajem osamdesetih godina prošlog stoljeća zbog velikosrpske agresije, njezino međunarodno pozicioniranje i priznanje bilo je važna stavka u hrvatskoj vanjskoj politici i značilo je stvaranje novih diplomatskih kontakata za državu. Austrija i Njemačka bile su prve države koje su još tijekom ljeta 1991. upozoravale da će, ukoliko ne dođe do mirnog rješenja sukoba, priznati neovisnost Slovenije i Hrvatske. Početkom prosinca 1991. Arbitražna komisija podnijela je izvješće u kojem je naglašeno kako se SFRJ nalazi u „procesu dezintegracije“ te da njezine republike same trebaju razriješiti probleme u nasljeđivanju savezne države i odrediti kakvu zajednicu žele.[43] Time je napokon potvrđeno kako Srbija nije bila zainteresirana za sudbinu Srba u Hrvatskoj, nego za hrvatske prostore (fizičko širenje velike Srbije). Ministri vanjskih poslova Europske zajednice prihvatili su polovicom prosinca 1991. opća načela za priznavanje novih država. Slovenija i Hrvatska morale su podnijeti službeni zahtjev i ispuniti ta načela. To su trebale učiniti do 15. siječnja 1992., ali je Njemačka već 19. prosinca 1991. priznala Republiku Hrvatsku i obećala razmijeniti veleposlanike 15. siječnja 1992. godine. Potom je Hrvatsku priznao i Island, a službeno priznavanje od strane država članica Europske zajednice uslijedilo je 15. siječnja 1992. godine. Dotad su hrvatsku nezavisnost priznale i brojne druge zemlje (Australija, Čehoslovačka, Irska, Kanada, Mađarska, Poljska, Slovenija, Švedska, Švicarska, Vatikan i dr.). Dva dana prije Europske unije, 13. siječnja 1992., Hrvatsku je priznao Vatikan, no on je priznanje Hrvatske i Slovenije najavio još 20. prosinca 1991., posebnim dokumentom kojim

[42] Arbitražna komisija u okviru Mirovne konferencije o Jugoslaviji, poznatija kao Badinterova komisija, koju je ustanovilo Vijeće ministara Europske zajednice 27.kolovoza 1991., a zadaća joj je bila rješavanjem spornih pravnih pitanja mirno zaustaviti krizu u bivšoj Jugoslaviji.

[43] M.Libal, *Njemačka politika* – on smatra da se time poništavaju sve tvrdnje srpskog vodstva i JNA kako se bore za Jugoslaviju, str. 106

se odredio prema hrvatskom i slovenskom zahtjevu za diplomatskim priznanjem. Vatikanska diplomacija, kao prva u svijetu, još je 3. listopada 1991. objavila da radi na hrvatskom međunarodnom priznanju i zbog toga je Vatikan odigrao važnu ulogu u priznanju Hrvatske. Napokon, 7. travnja 1992. Hrvatsku su priznale i Sjedinjene Američke Države, najveća svjetska sila. Sjedinjene Države priznale su i Sloveniju i Bosnu i Hercegovinu. Do 30. svibnja 1993. Hrvatsku su priznale 102 zemlje u svijetu, a diplomatske odnose s Hrvatskom je uspostavilo njih 90.[44] Zahtjevi koji su na početku postavljeni Hrvatskoj i ostalim republikama za međunarodno priznanje (osiguravanje ljudskih prava i prava nacionalnih manjina kakva postoje u najrazvijenijim demokratskim državama Zapada) su ispunjeni. Tako je u srpnju 1992. izrađen stručni materijal nazvan „Polazišta u ostvarivanju kulturne autonomije, lokalne uprave i samouprave i proporcionalnog sudjelovanja Srba i drugih nacionalnosti u Republici Hrvatskoj“ te je formirana i komisija za izradu takvog ustavnog zakona.[45]

Međunarodno priznanje Republike Hrvatske imalo je golemu važnost za njezin daljnji politički i gospodarski razvoj.[46] Izuzetnu važnost je za daljnju sudbinu Hrvatske imalo i to što je tzv. „Srpska autonomna oblast Krajina“ smatrana legitimnim dijelom Hrvatske, koji je trenutno bio izvan kontrole državnih vlasti u Zagrebu. Na polju međunarodnog priznanja Hrvatske važno je i njezino primanje u Ujedinjene narode 22. svibnja 1992., što se smatra najvišom potvrdom hrvatske suverenosti. Nakon ostvarenja hrvatske države kao glavni vanjskopolitički cilj istaknuto je približavanje euroatlantskim integracijama, u čemu je Hrvatska također uspjela – članica je NATO-a i punopravna članica Europske unije.

Uz organiziranje obrane, borba za međunarodno priznanje bila je najteži i najsloženiji zadatak, a težište je bilo stavljeno na tri glavna područja djelovanja:

- Traženje institucionalnih i izvaninstitucionalnih načina da se dođe do važnih ljudi u svjetskoj politici, kako bi ih se upoznalo s hrvatskom politikom i pravom na vlastitu državu.
- Angažiranje hrvatskog iseljeništva za traženje veza – lobiranje u korist države.
- Borba da Hrvatska dobije medijski rat, da se što više piše širom svijeta o ciljevima borbe i o onome što se zaista događalo u Hrvatskoj te organiziranje konferencija za novinare u važnim središtima europske i svjetske politike, kako bi javno mišljenje

[44] Ivo Perić, *Suverena i samostalna Republika Hrvatska, kronika važnijih zbivanja*, Dom i svijet, Zagreb, 2007, str. 47
[45] Z.Tomac, *Iza zatvorenih vrata*, str. 159
[46] U suvremenom je svijetu nužno da postojanje neke države potvrdi međunarodna zajednica.

stalo na hrvatsku stranu i kako bi se time promijenio smjer svjetske politike. Za Hrvatsku je bio važan stav Velike Britanije (ona je deklarativno prihvatila da je Hrvatska žrtva, a Srbija agresor, ali je vodila politiku suprotnu tim stavovima).[47]

Međunarodnim priznanjem je Hrvatska dobila političku zadovoljštinu, unatoč velikosrpskom hegemonizmu i velikosrpskoj agresiji te želji međunarodnih čimbenika za održanjem SFRJ.[48] Međunarodno priznanje bilo je rješenje i zaustavilo je tenzije i rat u Hrvatskoj. Raspad Jugoslavije i uspostava samostalne hrvatske države zahtijevao je redefiniciju njezina nacionalnog i političkog identiteta.[49] Slijedila je potvrda hrvatskog legitimiteta i učvršćivanja međunarodnog položaja. Hrvatska diplomacija se u tom nastajanju suočila s nekim od problema sučeljavanja regionalnih interesa pojedinih država i međunarodnih organizacija, te dvostrukim kriterijima. Prioriteti vanjske politike postali su europske integracije i suradnja s međunarodnom zajednicom. Tuđman i nacionalistički elementi koji su se vezali uz njega doveli su do lošeg imidža Hrvatske. Političke prilike u Hrvatskoj tijekom 1992. bile su jedan od uzroka postupnog pogoršavanja međunarodnog položaja Hrvatske. Tijekom 1993. međunarodni položaj Hrvatske pogoršao se zbog hrvatsko–muslimanskog sukoba. Predsjednik Tuđman često je znao reći: „Hrvatska priznaje neovisnu Bosnu i Hercegovinu, ali ako Srbija pokaže aspiracije na neke njezine dijelove, tada i Hrvatska može polagati pravo na neke njezine dijelove." Taj „ali…ako" usporili su put Hrvatske prema Europskoj uniji.[50] Zbog političkog i vojnog miješanja u BiH, Hrvatska se našla u nezavidnom položaju. Poklapanje hrvatskih i američkih interesa bio je ključ raspleta situacije u regiji. Nakon Daytona[51] Hrvatska je kao i početkom 1992. imala veoma povoljan međunarodni položaj. Hrvatska se poslije toga počela okretati socijalnim i ekonomskih reformama te hvatanju priključka aktualnim međunarodnim procesima. Razdoblje nakon Daytona možemo podijeliti na dva perioda: onaj od 1996. do 1999. obilježen je politikom prvog hrvatskog predsjednika i HDZ-a, te drugi period demokratske konsolidacije nakon 2000. (raslojavanje HDZ-a).[52] Krajem 1995. i početkom 1998. Tuđman je bio uvjeren kako je SAD uzeo Hrvatsku pod svoju zaštitu kao

[47] Z.Tomac*, Iza zatvorenih vrata*, str. 280

[48] Miroslav Tuđman, *Krivi za zločin samoodređenja, Rasprave i pisma o hrvatskim javnim interesima*, Udruga Sv. Jurja, Zagreb, 2003, str. 37

[49] Z.Radelić, D.Marijan, N.Barić, A.Bing, D.Živić, *Stvaranje hrvatske države*, str. 290

[50] Mladen Staničić, *Dugo putovanje Hrvatske u EU*, Naklada Ljevak, Zagreb, 2005, str. 98

[51] Daytonski mirovni sporazum (Opći okvirni sporazum za mir u BiH) naziv je mirovnog dogovora u zračnoj bazi u Daytonu (Ohio, SAD) o uređenju BiH nakon rata (1992.-1995.). Sudionici sporazuma: Franjo Tuđman (RH), Alija Izetbegović (BiH) i Slobodan Milošević(SRJ), te glavni američki pregovarač, veleposlanik Richard Holbrooke i general Wesley Clark.

[52] Albert Bing, Sjedinjene Američke Države i reintegracija hrvatskog Podunavlja, *Scrinia Slavonica 8,* Godišnjak Podružnice za povijest Slavonije, Srijema i Baranje Hrvatskog instituta za povijest, 2008, str. 338 - 339

političkog saveznika i „regionalnu silu“ te je očekivao povlašteni položaj, što se nije dogodilo. Do važnih promjena u držanju SAD-a i međunarodne zajednice prema Hrvatskoj doći će tek početkom 2000. godine. Tuđmanova smrt i Miloševićevo micanje s vlasti ocijenjeni su kao promjena koja je donijela neku vrstu stabilnosti u regiji.[53]

„Hrvatska nije nikada izgubila svoje europske značajke unatoč pokušajima drugih, u najnovije vrijeme Srba, da ovu zemlju pretvore u nešto što ona nije. Mjesto Hrvatske je ponovno u zajednici država i naroda zapadnoeuropske kulture i civilizacije. Stoga oklijevanje, pa čak i opiranje, nekih krugova u Europi napretku Hrvatske prema integraciji u Europu nije ni opravdano niti pridonosi stvaranju zajednice europskih država. Uvjeren sam da potkraj ovoga stoljeća Hrvatska neće više stajati na vratima Europe, već da će biti pridruženi član kao neovisna, demokratska i gospodarski napredna država….“[54]

2.2.Nacija, identitet i suverenitet

Kako bismo se uopće upustili u raspravu o naciji, identitetu i suverenitetu, potrebno je iznijeti definicije ovih pojmova. Često se pojam naroda i nacije poistovjećuje, ali oni nisu isti. Narod podrazumijeva skup plemena koji imaju zajedničku svijest, običaje, kulturu i religiju, dok je nacija viši oblik naroda tj. politički narod, a glavne odrednice nacije su zajednički jezik, zajednička valuta, akademija znanosti, narodno kazalište, novine i književnost, statistički ured, političke stranke i parlament, vlastito sveučilište, država te svijest o zajedničkoj povijesti i pripadnosti jednom narodu.[55] Svaka nacija prepoznatljiva je po svom identitetu. Nacionalni identitet podrazumijeva prepoznatljive posebnosti određene grupe kao i osobni osjećaj pripadnosti. Poimanje identiteta mora voditi računa o složenostima najširih društvenih struktura i dinamici promjena koje daju jednu novu dimenziju povijesnih prostora i vremena.[56] U njegovom određivanju koriste se i primjenjuju vrlo široki kriteriji. Male razlike u govoru mogu biti dovoljne da se netko smatra članom druge nacije. S druge strane, osobe

[53] A.Bing, isto, str. 359
[54] F.Tuđman, *Hrvatska riječ svijetu*, str. 461
[55] Predavanje na radnoj grupi „Nacija-izmišljena ili stvarna“ prof.dr.sc. Suzane Leček i iz razgovora o temi „Nacija i narod„ sa prof.dr.sc. Marinom Mihanovićem.
[56] Albert Bing, Amerikanizam i (re)konstrukcija hrvatskog nacionalnog identiteta u vremenima radikalnih društvenih promjena stvaranja i raspada socijalističke Jugoslavije, *Dijalog povjesničara-istoričara, knjiga 9,* zaklada Friedrich Neumann, Zagreb, 2005, , str. 259

mogu biti podijeljene razlikama u mišljenju, vjerovanju, govornom jeziku i slično, a da se smatraju dijelom iste nacije. U doba globalizacije imamo pojavu alternativnih (višestrukih) identiteta, uz istodobnu težnju očuvanja pojedinačnih tradicijskih posebnosti.

Pripadnici jedne nacije dijele određene karakteristike i norme ponašanja te određene odgovornosti prema ostalim pripadnicima nacije. Nacija je jedan od temeljnih i najsnažnijih kolektivnih identiteta koja se susreće s problemima očuvanja kolektiviteta i uspostave odnosa spram različitosti.[57] O porijeklu nacija vječno se raspravlja i ti sporovi čine glavnu temu o teoriji nacionalizma.

Nacionalizam u današnjoj Europi se javlja u ovim oblicima:

- kao pokret sputanih nacionalnih manjina i nepriznatih narodnosti.
- kao težnja podređenih ili nesamostalnih naroda za oslobođenjem.
- kao zahtjev za ujedinjenjem u jednu nacionalnu državu.
- kao pitanje međusobnih odnosa povijesno različitih naroda.
- kao problem odnosa suverenih nacionalnih država između sebe.
- kao pitanje odnosa između neutralnih država.
- kao pitanje daljnjeg integracijskog ujedinjavanja u zapadnoeuropskoj zajednici.
- kao problem odnosa između Zapadne i Istočne Europe.
- kao pitanje premošćivanja i prevladavanja balkanske podijeljenosti.[58]

Naziv nacija često je sinonim za etničku grupu. Nastajanje nacija seže u 18. i 19. stoljeće. Izraz „država-nacija“ koristi se za nacije gdje zajednički identitet potječe od zajedničkog državljanstva. Nacija označava stanovnike jedne suverene države. Identitet je važna i određujuća forma individualne i društvene egzistencije, bez koje ni pojedinci ni društvene grupe ne bi imale svoj smisao. (…) Upravo je prepoznatljivi i razlikovni identitet ono što daje smisao njihovu postojanju.[59] Političkim raspadom Jugoslavije došlo je do redefiniranja nacionalnih identiteta. To je podrazumijevalo odbacivanje atribucija jugoslavenstva[60]. Dolazi do afirmacije regionalnih identiteta te težnje za euroatlantskim integracijskim procesima. U tome se vidi prevladavanje zapadnih ideja (američkih posebno), a to su samoodređenje,

[57] A.Bing, isto, str. 260

[58] Franjo Tuđman, *Nacionalno pitanje u suvremenoj Europi*, V. hrvatsko izdanje, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1996, str. 71-72

[59] Rade Kalanj, Identitet i politika identiteta, Centar za demokraciju i pravo Miko Tripalo, Zagreb, 2010, članak preuzet s www.tripalo.hr>knjige>NacIdent>kalanj

[60] Jugoslavenstvo kao takvo su najviše zastupali Hrvati, Srbima je to bilo istoznačno sa velikosrpskom ideologijom.

republikanstvo, federalizam i parlamentarna demokracija koje su zaživjele nakon raspada Jugoslavije.[61] Nacionalni identitet postaje važan preduvjet društveno-gospodarskog razvoja Hrvatske. Prema nekim mišljenjima, strategija razvoja Hrvatske trebala bi se temeljiti na upotrebi društvenog i kulturnog kapitala utjelovljenog u energiji i potencijalu njezinih građana, a koristeći komparativne prednosti zemlje u odnosu na globalno društveno, političko i ekološko okruženje.[62] Hrvatska se, kad je u pitanju njezin nacionalni identitet, nalazi pred tri izazova. Prvi je kako postići nacionalni konsenzus oko toga tko smo, što smo, kamo idemo, po čemu smo različitiji od drugih, što nas određuje i uvjetuje? Drugi izazov je kako iskoristiti prednosti, posebnosti i bogatstvo i očuvati ih pred globalizacijskim kretanjima, koja nadilaze granice i kulture? Treći je kako povećati svoju prepoznatljivost i vrijednost u svijetu? Pred Hrvatskom, kao i pred ostalim državama, stoji problem određenja vlastitog identiteta koji je postao relativan jer veliki dio svijeta funkcionira prema sličnim ili istim načelima i vrijednostima. Unatoč bogatoj hrvatskoj i povijesnoj i kulturnoj baštini, pojavljuje se teškoća u formulaciji takvog identiteta. Hrvatska je raskrižje i susretište triju velikih kultura: srednjoeuropske, mediteranske i balkanske, čija sinteza stvara jedinstvenu raznolikost koja je veliko kulturno bogatstvo. Hrvatska jedinstvenost i prepoznatljivost očituje se u spoju jezika (mnoštvo dijalekata), narodnih običaja i nošnji, glazbe, znanosti, gastronomije, sporta, prirodnih ljepota i kulturnih znamenitosti. Sve to pobuđuje emocionalnu vezanost uz hrvatski nacionalni identitet. U globalizacijskim procesima potrebno je zaštititi takve vrijednosti, kako bi Hrvatska što jasnije odredila svoju poziciju u svijetu. Hrvatska je mala zemlja na jugoistoku Europe. Zbog niza povijesnih i političkih razloga ona je osjetljiva na svoju samostalnost, slobodu i suverenitet i zato će uložiti sve svoje napore u očuvanje svog nacionalnog identiteta i prosperiteta.[63] Novina globalizacije je u tome da nacionalni identitet svojom prepoznatljivošću ne predstavlja više toliko razlikovanje od onih drugih, već integraciju među ostale. Kako bi neki narod funkcionirao kao nacija, osim identiteta, on mora imati i suverenitet.

Suverenitet je pravni pojam koji označava isključivo pravo ili vrhovnu izvršnu moć nad određenom geografskom oblasti, grupom ljudi ili naroda. On se odnosi na vladu koja posjeduje punu kontrolu nad poslovima unutar teritorijalne ili geografske oblasti ili njihovih

[61] A.Bing, *Amerikanizam,* str. 266-268
[62] Miroslav Tuđman i Ivan Bekavac, *Globalizacija i identitet – rasprave o globalizaciji, nacionalnom identitetu i kulturi politike,* UHIP, Zagreb, svibanj 2004, str. 39
[63] M.Tuđman, *Krivi za zločin*, str.50

granica.[64] Suverenitet označava pravo na neograničeno vršenje vlasti. Prema međunarodnom pravu to vršenje vlasti mora biti stvarno ili faktično, što znači da državna vlast ima kontrolu nad granicama i da ima aparat prisile kojim može osigurati pravni poredak. Tako suverenitet može biti državni, narodni i monarhijski. Imamo dvije vrste suvereniteta, a to su unutarnji i vanjski suverenitet. Unutarnji suverenitet označava da je državna vlast vrhovna (najviša), neograničena i nedjeljiva. Najviši oblik suverenosti jest donošenje Ustava i zakona te ostalih državnih akata, zatim vojna služba, carine, te simbolički akti kao znakovlje, himna, zastava, grb i drugo. Vanjski suverenitet označava da je država nezavisna i ravnopravna s ostalim zemljama. Unutarnji pravni poredak mora biti jednak međunarodnom poretku. Jedno od važnih pitanja je li Hrvatska ulaskom u Europsku uniju izgubila svoj suverenitet i identitet? U Europsku uniju sve su zemlje članice ulaskom prenijele dio svog suvereniteta na tijela Unije. Od svake države u Europskoj uniji očekuje se da će zastupati svoje interese, no tko će zastupati hrvatske, ako ni dosada nisu zastupani dobro i kvalitetno. Ulazak u Uniju doprinosi Hrvatskoj, ukoliko ima one predstavnike koji znaju zastupati interese naroda, stavljajući državu i građane na prvo mjesto, koji neće olako prodavati i ograničavati suverena prava za neki obećani budući prosperitet. Suverenost ne smije dolaziti s cijenom.

Europska unija promiče raznolikost, o čemu svjedoči i njezin slogan „Ujedinjeni u različitosti.“ Stoga Hrvatska svojim nacionalnim identitetom i posebnostima obogaćuje europsku raznolikost, a hrvatski državljani su ulaskom u Uniju stekli identitet građana Europske unije, koji ne poništava njihov nacionalni identitet, već ga nadopunjuje. Hrvatski jezik službeni je jezik Europske unije (24). Kao europski građanin, svaki hrvatski državljanin ima pravo slobodno putovati i obitavati na području svih država članica, ima pravo glasa na lokalnim izborima u bilo kojoj državi članici u kojoj živi te može dobiti zaštitu veleposlanstva bilo koje države članice (ukoliko nema hrvatskog veleposlanstva) u svim državama nečlanicama Europske unije. Što se tiče nacionalnog suvereniteta, Hrvatska, kao članica EU-a aktivno sudjeluje u donošenju odluka na europskoj razini. Prednosti koje donosi Europska unija su očite, ostalo je na državama članicama koliko će ih znati iskoristiti.

[64] www.wikipedia.org (13.srpnja 2013.)

2.3.Političke elite u Hrvatskoj

Riječ elita nalazimo u latinskom i francuskom jeziku, a označava one koji su izabrani. Danas se pojam koristi u širem značenju, a označava sam vrh društva odnosno grupu ljudi koja donosi značajne odluke. Društvo je sastavljeno od ljudi koji vladaju i ljudi kojima se vlada, a ravnoteža se održava djelovanjem opozicije, kao grupe koja se bori za vlast. Pojam elite povezan je s postulatom „vladavine najboljih", dok se u političkoj teoriji 20. stoljeća koristi kao termin koji se suprotstavlja masi. Teorija elita najprije je formulirana u Italiji. Eliti su često pripadali intelektualci, birokrati, menadžeri industrije i političari. Društvena moć elita koncentrirana je u tri ključne institucije: gospodarstvu, državi i vojsci. Politiku i diplomaciju neki definiraju kao „uljudno djelovanje prepuno laži" jer se neke stvari moraju uljepšati kako bi se umirilo mase.[65]

Političke stranke su pretpostavka organizacije demokratskog političkog sustava. Ovaj izraz se upotrebljava kao oznaka za skupinu ljudi koji u politici zauzimaju ili se nalaze na nekoj strani (lijevo, desno ili centar).[66] Stranačko djelovanje uvijek teži nekom cilju i posjeduje društvenu moć. U globalnom društvu stranke dobivaju novu ulogu. Stranke sudjeluju u procesu političke participacije, u oblikovanju političkog vodstva i političkih elita. One su posrednice između društva i države te su sastavnica zapadne demokracije.[67] Stranke su važni akteri političkog djelovanja svugdje, tako i u Hrvatskoj.

Iako je formalni demokratski okvir u Hrvatskoj bio uveden, ponašanje političke elite nije se u potpunosti prilagodilo zahtjevima tog okvira te je imalo negativan učinak na djelovanje nekih institucija (poput sudstva, policije ili vojske). Demokratizacija sustava nije dovela do promjena u ponašanju, odnosno do očekivanja da će se politička elita prilagoditi demokratskim pravilima. Politička kultura može se opisati kao obrazac ponašanja koji se mjeri stupnjem snošljivosti, suradnje i sklonosti rješavanju političkih prijepora pregovaranjem. Veću političku kulturu manifestira onaj koji se u političkom životu više rukovodi i služi demokratskim načelima i instrumentima političke borbe.[68] Dok se demokratske institucije zasnivaju na suradnji, povjerenju, komunikaciji, odgovornosti i transparentnosti, političke elite temelje svoje ponašanje na vrijednostima koje su u potpunoj

[65] Stav većine građana Republike Hrvatske
[66] Anđelko Milardović, *Političke stranke u doba tranzicije i globalizacije*, CPI, Zagreb–Dubrovnik, 2006, str. 11
[67] A. Milardović, isto, str. 22
[68] Ida Mahečić*, Hrvatska i Europska unija*, zbornik predavanja, MVEP, Zagreb, 2000, str. 128

suprotnosti ovim gore navedenim načelima. Karakterizira ih nepovjerenje, dvostruka mjerila, netransparentnost te sklonost autoritarnosti u kreiranju politike.[69] Time politička elita prema svojim željama oblikuje političke institucije dok njezini neformalni kodeksi imaju veću težinu od formalnih demokratskih rješenja. Umjesto „prava jačega" treba uvesti principe „pravne države" – to mora biti najviši cilj politike svake demokratski uređene države. Elite predstavljaju vrh piramide političke, ekonomske ili društvene moći te obično imaju naslijeđeno bogatstvo i obiteljske veze. Niti jedna vrsta elite nije kompatibilna s idealom potpune demokracije. Samo elite ujedinjene oko konsenzusa u razumnoj su mjeri kompatibilne s ograničenom formom demokracije u stabilnim zapadnim sustavima. Elite će nastojati iskriviti, djelomično suzbiti, zamrsiti ili dobronamjerno zanemariti potencijalno demokratska pitanja kako bi umirile političke napetosti. Obilježja elita su lukavost, inteligencija, unutarnja organizacija, kohezivna struktura spram mnoštva, psihološke karakteristike; osobine lavova i lisica prema Machiavelliju.[70] U Hrvatskoj danas postoji mnoštvo stranaka, a najveći utjecaj imaju one parlamentarne, posebice vladajuća stranka. Političke elite u Hrvatskoj poistovjećujemo s dvjema najjačim političkim strankama, HDZ-om i SDP-om, i moćnicima koji ih podupiru, dok se one neprestano izmjenjuju na državnom tronu. Hrvatska demokratska zajednica (1989.) je narodna stranka koja okuplja sve slojeve hrvatskog naroda gradeći svoj program na načelima kršćanske civilizacije dok je Socijaldemokratska partija Hrvatske (1990.) najveća stranka ljevice, a njihova djelatnost je usmjerena prema zaštiti interesa radno ovisnog stanovništva, srednje i slabije platežne moći te svih društvenih grupa koje zbog svog manjinskog karaktera trebaju posebnu brigu i zaštitu.[71] Često se stranke povezuje s podzemljem (mafijom) i korupcijom. Stranačkim političarima više je stalo do dodvoravanja medijima i publici negoli do stvarnog ispunjavanja predizbornih obećanja.[72] Vladi je stalo više do mišljenja međunarodnih moćnika nego do mišljenja društva koje predstavlja i koje ju je izabralo. Hrvatska je zemlja u kojoj politička elita i mediji manipuliraju društvom. Vlada tzv. "politika bez morala". Milardović smatra da se radi o

[69] Davorka Budimir, *Političke elite u Hrvatskoj: od tranzicije prema konsolidaciji*, www.hrcak.srce.hr/file/96023 (srpanj 2013.)

[70] Nicolo Machiavelli – talijanski književnik i političar. Njegova najpoznatija knjiga je „Vladar" (Il Principe, Firenca, 1532.), napisana kao uputa kako treba vladati državom. Knjiga govori o politici i vlasti, te na koji način vladar treba steći moć. Opisano je kako su etika i politika različite (osoba može učiniti stvari koje nisu u redu da dođe na vlast, ali na vlasti može napraviti stvari koje su dobre). Na temelju njegove knjige i imena nastao je makijavelizam, politička doktrina u čijem je temelju interpretacija politike sile, odnosno politike koja, vodeći računa o odnosima sile i moći, zagovara načelo da cilj opravdava sredstva. Zapravo radi se o iskrivljenim interpretacijama Vladara i drugih Machiavellijevih političkih djela. (www.leksikon.muzej-marindrzic.eu).

[71] Političke stranke u Republici Hrvatskoj 16/2012, *Publikacija Hrvatsko informacijsko–dokumentacijske referalne agencije (HIDRA)*, Zagreb, listopad 2012.

[72] A.Milardović, *Pod globalnim šeširom*, str. 110 - 111

nemoći političara koja proizlazi iz posve promijenjenih društvenih okolnosti. Politička elita oponaša životni stil dokonog estradnog svijeta, pretvarajući politiku u glamur. Politika je postala „show“ i glamur djelatnost.[73] Prezasićenost politikom i političarima rezultat je nemoći politike da riješi pitanja društva i lokalnih zajednica. Otuda proizlazi i konstatacija demokratskog mnoštva – svi su oni (političari) isti. Gubitak povjerenja u državne institucije tjera velik dio biračkog tijela u apstinenciju, iako se njome ništa ne rješava.[74] U politici nema jedne, već je više istina, a posebno je velik problem neosjetljivost političkih elita na probleme društva. Politika bi se trebala razvijati na istini, moralu, funkcioniranju pravne države, na regularnosti natječaja za posao, na društvu u kojem svojim znanjem i kvalifikacijama možemo pridonijeti njegovu razvoju, a ne ga kriminalnim ponašanjem elita urušiti. U hrvatskom društvu se događaju razne afere (kriminal, afere u zdravstvu, porast nasilja, nepravedno sudstvo, porast nezaposlenosti, sve veći troškovi i nepotrebno osiromašivanje građana). Političke elite nisu svjesne važnosti znanosti, kulture i obrazovanja za razvoj društva 21. stoljeća.

Sudionici okruglog stola na temu „Hrvatska nakon 20 godina – kako dalje? Rasprave o sadašnjosti i budućnosti Hrvatske“ iz 2010. godine iznijeli su neka mišljenja o politici u Hrvatskoj. U Hrvatskoj gotovo da i nema stvarne razlike između lijevih i desnih stranaka, donekle se još razlikuju retorikom jedne od drugih, ali ciljevi i metode su im jednaki, opredijeljenost za Europsku uniju im je bio glavni cilj, a kakve su hrvatske stranke, takve su i vlade jer one proizlaze iz stranaka. Uključivanje u EU se nikako nije smjelo dovoditi u pitanje, njemu je valjalo sve podrediti i žrtvovati. U ime tog cilja Hrvatska je izručila važne osobe Domovinskog rata, prihvatila nametnutu regionalnu balkansku orijentaciju, prodala velik dio državne imovine, odrekla se gospodarskog pojasa, pristala na arbitražu sa Slovenijom uz velike izglede da izgubi dio državnog teritorija.[75] Prednosti ulaska u EU su povlačenje novca iz europskih fondova, ulazak u europski civilizacijski krug te pravne i demokratske stečevine europskih zemalja, slobodno europsko tržište. Ti argumenti stoje, ali Hrvatska je zemlja s izgubljenim financijskim suverenitetom (monopol stranaca nad bankama), medijskim, pravnim (EU sudovi će provoditi europska pravila), monetarni suverenitet (HNB će djelovati posve neovisno od hrvatske države). Problemi EU su neusklađenost i različita razmišljanja unutar Unije, golemo činovništvo u Bruxellesu udaljeno

[73] A.Milardović, isto, str. 130
[74] A.Milardović, *Političke stranke*, str. 65
[75] Miroslav Tuđman, *Hrvatska nakon 20 godina – kako dalje?, Rasprave o sadašnjosti i budućnosti Hrvatske*, UHIP, Zagreb, 2010, str. 61

od naroda, nedovoljno vlastitih izvora energije, stvaranje politički stabilne i demokratske europske periferije nakon ulaska novih članica. Hrvatska dijeli slične dvojbe kao i EU, posebno što se tiče demografskih i energetskih pitanja. Prosječni odrasli hrvatski građanin jest ekonomski nesiguran, psihološki i socijalno razočaran i politički beznadan što pridonosi općoj nemotiviranosti. Gubitak motivacije posljedica je negativnih ekonomskih, društvenih i političkih zbivanja, potrošeno je povjerenje u temeljne vrijednosti i institucije koje bi trebale biti osnova društva, a s time se povezuje i slabljenje nacionalne svijesti, zaključak je ovog okruglog stola.

Politička vlast 1991. - 2003. imala je koncepciju rasprodajne privatizacije. Takva politika dovela je do gubitka gospodarskog i financijskog suvereniteta. Slovenija nije svoj financijski suverenitet predala strancima kao što je to, za razliku od nje, učinila Hrvatska prodajom svojih banaka. Lošim političkim odlukama Hrvatska je kriva za gubljenje dijela suvereniteta. Hrvatska je borbom za nezavisnost stekla politički suverenitet, ali je dobrovoljno kapitulirala i izgubila financijski suverenitet. Hrvatska se još nalazi u dobu u kojem glavnu riječ vode akteri, a ne institucije. Političari i drugi neupućeni često govore o postizanju energetske neovisnosti Hrvatske, međutim, nje nema. Poklanjanjem INA-e Mađarima i Krškog Slovencima, štete se mjere u milijardama dolara i nitko za njih ne odgovara, a isključivo zbog toga poskupljuju energente stanovništvu i nikad cijene nisu dovoljno visoke.[76] Stranke funkcioniraju kao klijentelističke organizacije, vođene isključivo vlastitim interesima. U Hrvatskoj i dalje vrijedi staro političko geslo: Sve za vlast, vlast ni za što! Rezultat nečinjenja je taj da danas u Hrvatskoj malo tko vjeruje da je bilo koji sustav nacionalne strukture nepristran i neovisan o politici. To je veliki poraz za državu. U Hrvatskoj još postoji društvena klima „tko nije s nama, taj je protiv nas“. Za Hrvatsku je tragično da se sve promjene u politici, gospodarstvu, javnim službama, čak i u nevladinim udrugama, provode u neprijateljskoj atmosferi.[77] U Hrvatskoj je vidljiv društveni raskol po pitanju vrijednosti društva te vrlo negativna ocjena hrvatskih institucija koje bi trebale raditi svoj posao, a to često ne čine, ako nije u njihovom interesu.

Svi oni koji su zainteresirani za pronalazak adekvatnih rješenja danas u Hrvatskoj nemaju političku moć jer se nalaze izvan kruga političkih elita i stanje ostaje nepromijenjeno. Političke elite u Hrvatskoj nemaju jasno zacrtan smjer kojim treba ići, svi loši postupci se

[76] Branimir Molak, *Hrvatske političke elite brinu isključivo o interesu stranih kolonizatora*, preuzeto sa www.eu-je–prevara.net84.net/ckinak17.php (srpanj 2013.)
[77] Goran Granić, *Moja Hrvatska*, Teovizija, Zagreb, 2009, str. 23

pravdaju dok se tone u sve dublju gospodarsku i moralnu krizu. Dok su hrvatske političke elite intenzivirale i usklađivale svoje djelovanje na postizanju političkog prioriteta za integraciju Hrvatske u Uniju, građani su se (uključujući mlade) postupno sve više distancirali od toga cilja i okretali se drugim prioritetima.[78] U Europskoj uniji je važno sačuvati identitet, donijeti svoj dio kulture da se on ne razvodni, no politička elita nije dovoljno osviještena o tom pitanju pa se ni ne brine dovoljno o tome.

„Povijesna iskustva pokazuju da su Hrvati u kritičnim trenucima uvijek tražili stranog zaštitnika ili upravitelja, kralja ili zajednicu naroda, a ne vlastitu državu. Glavni razlozi toga su nedostatak povjerenja u sebe i vlastiti narod, nejedinstvo i naivnost velikaša i političara i svih onih koji su imali mogućnost odlučivati , ali su iznad svoje nacije stavljali svoj osobni i grupni interes.“[79]

[78] Anđelko Milardović, *Tri eseja o euroskepticizmu – o semiotici euroskepticizma*, CPI, Zagreb, 2012, str. 141
[79] G.Granić, *Moja Hrvatska*, str. 93

3.HRVATSKI NACIONALNI INTERES I HRVATSKA VANJSKA POLITIKA

Vanjska politika Hrvatske razvijala se zajedno s hrvatskom državom, a njezini glavni ciljevi bili su promicanje hrvatskih interesa u svijetu, stvaranje uvjeta za razvijanje uzajamno korisnih odnosa i ukupno jačanje položaja hrvatske države. U vrijeme kada se hrvatska država borila za svoju državnost, vanjska politika je bila zaokupljena pitanjima vezanima za unutarnji i međunarodni položaj zemlje. Ratno stanje stavilo je pred vanjsku politiku složen skup političkih, sigurnosnih i međunacionalnih odnosa koje je trebalo rješavati ponekad uz pomoć, a ponekad uz pasivnost međunarodne zajednice. Nakon te početne faze hrvatska je vanjska politika imala ulogu širenja istine o zbivanjima na ovim prostorima i razvijanja konkretnih odnosa s glavnim političkim središtima (Zapadna Europa, SAD) te je promicala približavanje Europskoj zajednici.[80] Ciljevi vanjske politike bili su demokratski razvoj, vladavina prava i izgradnja slobodnog tržišta kao pretpostavka uspješnog nastupa vanjske politike Hrvatske na međunarodnoj sceni. Dugoročni ciljevi hrvatske vanjske politike ogledaju se u jačanju državne suverenosti, izgradnji pogodnih uvjeta za razvijanje nacionalnog identiteta, ostvarenju vanjske nacionalne sigurnosti i stvaranju optimalnih uvjeta za društveni i gospodarski razvitak, a to je već dijelom ostvareno ulaskom u euroatlantske integracije. Važno je očuvanje hrvatske države i promicanje nacionalnih interesa te njihovo zastupanje na međunarodnom planu i unutar Europske unije. Glavni pravci hrvatske vanjske politike uglavnom su usredotočeni na Europsku uniju, Sjedinjene Države i susjedne zemlje. Regionalno povezivanje na jugoistoku Europe ima posebno značenje. Ono je jedno od glavnih načela djelovanja Europske unije te funkcionalni temelj filozofije suradnje. Za uspješnu vanjsku politiku važno je odrediti i postaviti nacionalne interese i ciljeve koje, shodno tome, treba zastupati kako bi se Hrvatska izborila za što bolji položaj u međunarodnoj zajednici.

[80] Radovan Vukadinović, Hrvatska vanjska politika - novo vrijeme i zadaće, *Međunarodne studije*, vol.I, 2000, str.1 - 21

3.1.Određivanje hrvatskog nacionalnog interesa

Retorika moderne politike često koristi izraz nacionalni interes. Tu se postavlja pitanje je li nacionalni interes pojam koji se koristi za interes države, društva ili pojedinca. Ako se nacionalni interes odnosi na društvo u cjelini, onda postoji problem kako definirati što to cjelokupno društvo želi jer ne mogu svi imati isto mišljenje oko nekog pitanja. Interesi pojedinaca najčešće se ne mogu generalizirati. Naime, teško je odrediti zajednički interes pojedinaca koji žive u gradu ili na selu, ribara i prodavačice, poslodavca i radnika. S ekonomskog stajališta jasno je da je sigurna egzistencija želja svih građana u društvu, no može li se to proglasiti nacionalnim interesom? Ako je interes države nacionalni interes, onda se tim pitanjem trebaju baviti samo političari i birokrati koji sačinjavaju državne institucije. Nacionalnim interesom političari karakteriziraju interes skupine koju predstavljaju ili interese koji im njihove ideje nalažu da bi trebali zastupati. Po definiciji su nacionalni interesi vrijednosti i ciljevi usmjereni prema razvoju nacionalne zajednice. Oni su u uskoj vezi s nacionalnom sigurnošću jer je ona djelatnost organizirana s ciljem zaštite tih interesa i mehanizam za njihovo ostvarivanje. U definiranju nacionalnih interesa treba svakako odrediti i procijeniti koje su nacionalne mogućnosti da se ti interesi i ostvare. Ako su nacionalni interesi širi od državnih mogućnosti, tada može doći do kraha i takvo se ponašanje države, zapravo, smatra „autodestruktivnim“. Na definiranje nacionalnih interesa utječu različiti promjenjivi i nepromjenjivi faktori, kao što su stanje u međunarodnoj zajednici, stanje u neposrednom okruženju, unutarnja situacija u zemlji, interesi različitih društvenih skupina, odnosi političkih snaga i slično. U demokratskim državama nije dovoljno da mjerodavna vlada definira nacionalni interes, već oni moraju dobiti legitimaciju građana kroz javnost. Svaka država nastoji povećati svoju moć radi geopolitičkog, demografskog, gospodarskog i kulturnog opstanka. Nacionalni interes i nacionalna sigurnost jedne države ne bi trebala biti prijetnja sigurnosti ostalim zemljama u međunarodnoj zajednici. Pri tome je važno paziti na međunarodno uvažavanje temeljnih prava. Mnoge države definirale su svoje nacionalne interese u trenutku kad su izborile svoju samostalnost, no Hrvatska je tada, kao i danas, na tom polju improvizirala. Prva zadaća Hrvatske je bila njezina europeizacija, kao jedan od glavnih interesa i udaljavanje od pojma balkanizacije. Ulazak u brojne međunarodne i regionalne organizacije jedan je od značajnih čimbenika osiguranja hrvatskih nacionalnih

interesa i njezine nacionalne sigurnosti.[81] Govoriti o nacionalnim interesima znači govoriti o ciljevima i zadaćama vanjske politike jer predmet međunarodnih odnosa i vanjske politike jesu nacionalni interesi.[82]

Strategija ulaska Hrvatske u EU bila je i dio strategije međunarodnih odnosa Hrvatske. Na dokumentu se počelo raditi nakon 8. travnja 2000. godine. Izrađeno je nekoliko radnih verzija strategije. To je bila dugoročna strategija, ali su se, dok se ona izrađivala, promijenile mnoge stvari. Kao glavni cilj strategije navedeno je i ostvarivanje hrvatskih nacionalnih interesa u međunarodnim odnosima:

- Punopravno članstvo u Europskoj uniji.
- Punopravno članstvo u NATO paktu.
- Uključivanje u proces uspostavljanja zone sigurnosti na jugoistoku Europe, dobrosusjedski odnosi, demokratizacija.
- Unapređenje odnosa s najznačajnijim međunarodnim akterima: SAD, Ruska Federacija i Kina.[83]

Jasno definiranje hrvatskih nacionalnih interesa, uz određivanje strateških ciljeva i identificiranje konkretnih koraka za njihovo postizanje, jesu postizanje općeg konsenzusa oko definiranja nacionalnih interesa, strateško povezivanje vanjske politike s unutarnjom, posebice gospodarskom, prilagođavanje političkim, gospodarskim i pravnim standardima međunarodnih integracija i organizacija.[84]

Glavni i vitalni nacionalni interesi Republike Hrvatske su trajni i nepromjenjivi, oni se smatraju najvišim vrijednostima i definirani su Ustavom Republike Hrvatske. Ti interesi su ujedno i temeljni ciljevi i izazovi za nacionalnu sigurnost Hrvatske. Možemo ih razvrstati u nekoliko skupina. Prvi, glavni nacionalni interesi su opstanak u miru i slobodi te zaštita nezavisnosti, suvereniteta i cjelovitosti teritorija Republike Hrvatske, zaštita stanovništva i njegovih temeljnih potreba, odbijanje svake agresije i njezina neutralizacija. Ovaj od svih najvažniji interes predstavlja trajno težište hrvatske sigurnosti. Drugi važan interes je gospodarski napredak i blagostanje hrvatskih građana. On se odnosi na slobodan pristup tehnologijama, resursima, uslugama i kapitalu, razvitak vlastitog gospodarstva, uklanjanje siromaštva i drugo. Kako bi se ostvario ovaj interes, potrebno je uključiti državu u sve važne

[81] M.Staničić, *Dugo putovanje*, str. 130
[82] M.Tuđman, *Krivi za zločin*, str. 16
[83] M.Staničić, isto, str. 215
[84] M.Staničić, isto, str. 216

gospodarske i trgovinske organizacije, povećati domaću proizvodnju i izvoz, smanjiti nezaposlenost, povećati životni standard građana i socijalnu sigurnost. Treći interes je suradnja Hrvatske u regiji i time stvaranje povoljnog okruženja. Ovaj interes uključuje mir u regiji i rješavanje otvorenih pitanja, promicanje demokracije i vladavine prava, uključivanje Hrvatske i ostalih država regije jugoistoka Europe u svjetske, regionalne i ostale organizacije i svekolika bilateralna i multilateralna suradnja. Četvrti interes je zaštita i promicanje nacionalnih vrednota i očuvanje resursa. On uključuje poštivanje ljudskih prava i sloboda, očuvanje nacionalnog identiteta i kulture, razvitak socijalnih i političkih institucija, vladavinu prava, demografski razvitak, zaštita prava manjina i očuvanje okoliša. Svaka moderna država osim definiranja nacionalnih interesa treba i proučiti koji su načini njihova ugrožavanja i kako se zaštiti od njih, a to je već područje nacionalne sigurnosti. Moguće ugroze hrvatskih nacionalnih interesa su neriješena pitanja granica sa susjedima, problemi u Bosni i Hercegovini, stanje u Srbiji, nepovoljni politički, gospodarski i socijalni razvitak unutar Hrvatske, korupcija, kriminal i slično. Sve to može dovesti do destabilizacije zemlje i pogoršanja njezinog međunarodnog položaja. Hrvatska je ulaskom u NATO riješila svoju sigurnosnu komponentu, a ulaskom u Europsku uniju samo je još više učvrstila svoj međunarodni položaj i time osigurala dugotrajan mir i uspješno ostvarivanje svojih nacionalnih interesa.

Osim navedenih interesa, prateći internetske forume, možemo zaključiti da su hrvatski interesi i borba protiv kriminala i korupcije, odnosno sprečavanje istih, zaštita povijesti Hrvata i Hrvatske i digniteta Domovinskog rata, ravnopravnost Hrvatske u europskom okruženju, obrazovanje i stvaranje kvalitetnog intelektualnog kadra, reforma uprave, smanjenje poreza za obrtnike i poduzetnike, ukidanje nepotrebnih lokalnih jedinica, zamjena županija regijama, smanjenje prezaduženosti, zdrav odgoj i obrazovanje hrvatske mladeži, neudruživanje u bilo kakve štetne saveze i istupanje iz onih štetnih u koje smo ušli, ostvarivanje utjecaja u BiH i zaštita hrvatskog naroda ondje, demokracija, čvrsti vojni savez sa SAD-om i drugo.

Političke stranke u Hrvatskoj (HDZ, HNS, SDP, LABURISTI, HDSSB, SDSS) i njihovi predstavnici, svaki prema svojem stranačkom programu, ističu koji su nacionalni interesi važni za njih. Općenito to su mir, sigurnost i stabilnost, gospodarski napredak, bolje obrazovanje, dobro plaćeni poslovi i spuštanje stope nezaposlenosti, stabilan zdravstveni sustav, izlazak iz ekonomske krize, energetika, zaštita državne imovine i prirodnih resursa,

veća nacionalna neovisnost, smanjivanje socijalnih razlika i razlika u razvijanju hrvatskih regija, politički suverenitet i međunarodna ravnopravnost.[85]

U zadnje vrijeme se kao hrvatski nacionalni interes ističe jačanje demografske politike u državi (sve je manje rođenih, stanovništvo stari) te odlazak mladih, sposobnih i školovanih u inozemstvo zbog nemogućnosti pronalaska zaposlenja u Hrvatskoj. Jačanjem politike zapošljavanja i demografije, te stvaranjem povoljnih uvjeta za život i rad, takve bi se situacije spriječile, a za to je potrebno čvrsto političko vodstvo i učinkovita strategija.

3.2.Odrednice hrvatske vanjske politike

Temeljne sastavnice vanjske politike Republike Hrvatske su očuvanje i jačanje mira, razumijevanja među državama i narodima, učvršćivanje međunarodnog položaja Hrvatske, razvoj i jačanje što bolje euroatlantske suradnje, sigurnosne i gospodarske integracije, poštivanje preuzetih međunarodnih obaveza, uspostava dobrosusjedskih odnosa i suradnje sa svim susjednim zemljama na načelima ravnopravnosti i uzajamnosti, razvijanje prijateljskih odnosa s najvažnijim čimbenicima i državama u svijetu, jačanje gospodarskog položaja te promocija sveukupnog imidža Hrvatske. Glavno sredstvo ostvarivanja vanjskopolitičkih ciljeva svake moderne države je diplomacija jer ona ostvaruje zadaće koje su joj kao cilj postavili organi državne vlasti.[86]

Republika Hrvatska, kao demokratska i stabilna europska država, ima u svijetu koji se mijenja (svijetu globalizacije, regionalnih političkih i gospodarskih integracija, demokratizacije međunarodnih odnosa, no isto tako i u svijetu međunarodnog terorizma i nasilja), proporcionalno svojoj veličini i okruženju, važno mjesto i ulogu. Hrvatska je u srcu Europe, sredozemna, srednjoeuropska i podunavska zemlja i njezin zemljopisni položaj jedna je od najvećih strateških vrijednosti. Aktualni integracijski procesi u Europi daju tom položaju dodatnu vrijednost pretvarajući ga u potencijalni „kamen zamašnjak“ ukupnog gospodarskog razvitka zemlje.

[85] Mišljenje hrvatskih političara o nacionalnim interesima preuzeto je iz članka Mladena Obrenovića s t-portala, objavljen 1. listopada 2012. godine na web stranici: www.tportal.hr/vijesti/hrvatska/217323/koji-su-danas-kljucni-hrvatski-nacionalni-interesi (srpanj 2013.)

[86] Radovan Vukadinović, *Politika i diplomacija,* Politička kultura, Zagreb, 2004.

Mjesto Hrvatske u oblikovanju trajnog mira, stabilnosti i razvoja na jugoistoku Europe je nezamjenjivo, pri čemu je uređenje sustava sigurnosti i stabilnosti ovog dijela Europe moguće samo na načelima pravde, prava i ravnopravnosti, uz uvažavanje interesa svih država i naroda s ovih prostora i uz suglasnost međunarodne zajednice. Hrvatska se u vođenju svoje vanjske politike vodi navedenim načelima, doprinoseći tako da se prostor nekadašnje intenzivne i izravne konfrontacije u novim uvjetima otvara kao mjesto suradnje i partnerstva. Vanjskopolitički ciljevi vlade RH povezani su s programom unutarnjih reformi, kojima se osigurava gospodarski razvoj, reorganizacija državne uprave i potpuna implementacija svih europskih demokratskih standarda, odnosno vladavina prava, čvrsta jamstva građanskih i vjerskih sloboda, jednakost i ravnopravnost svih građana i pravo svakog pojedinca na jednake životne prilike.

Zastupnički dom Hrvatskog državnog sabora je 5. ožujka 1999. godine donio „Deklaraciju o prioritetima vanjske politike Republike Hrvatske“ u kojoj je istaknuto približavanje euroatlantskim integracijama, članstvo u Svjetskoj trgovinskoj organizaciji (WTO) i Srednjoeuropskom ugovoru o slobodnoj trgovini (CEFTA) i daljnje razvijanje demokratskog sustava i ispunjavanje opredjeljenja koja proizlaze iz učlanjenja u Vijeće Europe te kako RH vidi svoje mjesto u Partnerstvu za mir i NATO-u. U Deklaraciji je iskazano protivljenje regionalnom pristupu Europske unije, odbacujući time sve pokušaje da se Hrvatsku na bilo koji način, politički i institucionalno, uklapa u regionalne integracije koje bi bile isključivo vezane za jugoistočnu Europu ili Balkan.[87]

Prijašnji hrvatski strateški interesi bili su mirna reintegracija Podunavlja, izgradnja demokratskih institucija, privredni rast na načelima slobodne trgovine, uspjeh projekta Federacije BiH, članstvo u Vijeću Europe i Ujedinjenim narodima, punopravno članstvo u NATO-u i Europskoj unijom (Sporazum s EU i Partnerstvo za mir).[88]

Temeljni ciljevi hrvatske vanjske politike, od kojih su prva dva ostvarena, a na drugima se još uvijek intenzivno radi jesu:

1.Ulazak u Europsku uniju:

Punopravno članstvo u Europskoj uniji kao jezgri stabilnog mira, demokratskih sloboda i gospodarskog razvoja bio je temeljni cilj Republike Hrvatske. Ideju Europe Vlada je shvatila

[87] I.Perić, *Suverena i samostalna Hrvatska*, str. 98
[88] M.Tuđman, *Krivi za zločin*, str. 34

kao prostor za zajedništvo svih europskih naroda i država u izgradnji budućnosti utemeljene na zajedničkim vrijednostima i načelima, uz očuvanje državnih, nacionalnih, političkih, kulturnih i gospodarskih samobitnosti te uz njihovu ravnopravnu suradnju i prožimanje. Ovaj strateški cilj je ovisio o suglasnosti političkih stranaka i hrvatskih građana, sve stranke podržale su pristupanje Hrvatske Europskoj uniji, a za to se na referendumu izjasnila i većina građana. U uvjetima globalizacije Hrvatska, slično ostalim europskim tranzicijskim državama, procijenila je da je optimalni put razvoja i osiguranja prosperiteta, odnosno ostvarivanje nacionalnih interesa, upravo uključivanje u europske integracijske procese. Analiza troškova i koristi ulaska u EU pokazuje da će Hrvatska dugoročno profitirati od članstva, odnosno procjenjuje se da su potencijali za gospodarski, politički, znanstveno-kulturni i opći razvoj Hrvatske unutar Europske unije veći nego izvan nje. Republika Hrvatska svestrano njeguje prijateljske odnose sa svim sadašnjim i budućim članicama EU. Članica je Europske unije od 1. srpnja 2013. godine.

2. Ulazak u NATO:

Sigurnost je danas multilateralna, jednako kao što su i izazovi sigurnosti višeznačni. U takvim okolnostima prioritet je bio ulazak Hrvatske u Sjevernoatlantski savez. Na temelju toga članstva Hrvatska gradi svoj međunarodni i sigurnosni položaj. Ulazak u NATO bio je najbolji mogući način ostvarivanja interesa Republike Hrvatske za očuvanjem nacionalne sigurnosti i za sveukupni razvitak. Prijetnje sigurnosti s kojima je suočen današnji svijet zahtijevaju intenzivnu međunarodnu suradnju, a NATO savez je prema mišljenju većine hrvatskih građana i gotovo svih političkih stranaka najbolji način da se odgovori na te prijetnje i sačuva nacionalna suverenost i sigurnost Hrvatske. Hrvatska je članica NATO-a od 1.travnja 2009. godine.

3. Unapređenje odnosa sa susjednim državama:

Hrvatska ima poseban interes za trajnom stabilizacijom i demokratizacijom jugoistočne Europe, za osiguranjem trajnog mira i razvoja ove regije, uspostavom dobrosusjedskih odnosa, suradnjom i trajnim rješavanjem otvorenih pitanja preostalih iz procesa sukcesije bivše države političkim putem i na osnovi međunarodnog prava. Odnosi sa susjednim državama razvijaju se na načelima dobrosusjedstva, uzajamnog poštivanja suvereniteta, samostalnosti i teritorijalnog integriteta, ravnopravnosti i rješavanje problema pregovorima na temelju međunarodnog prava ili uz međunarodnu pravnu pomoć. Hrvatska treba podržavati zemlje regije i voditi hrvatsku nacionalnu vanjsku politiku, a ne samo politiku regije. Srbija

još uvijek ne zna bi li ušla u Europsku uniju ili se okrenula Ruskoj Federaciji. Ona će uvijek s RF raditi na destabilizaciji regije, stoga treba biti oprezan. Jedinstvena BiH važna je za sigurnost regije, kao i njezino približavanje EU. Neki domaći i strani geopolitički stručnjaci smatraju da bi Hrvatska trebala prema Srbiji sagraditi „kineski zid“, da se upozori da je Srbija nepouzdan faktor u sigurnosti i da prema njoj treba imati tvrdu politiku. Hrvatska ima obveze prema Balkanu, ona može biti most te pomagati Kosovu, Crnoj Gori, Albaniji i Makedoniji prema euroatlantskim strukturama.

4. Razvijanje bilateralne i multilateralne međunarodne suradnje:

Republika Hrvatska, kao demokratska i otvorena zemlja razvija političke i gospodarske odnose sa svim demokratskim državama u svijetu, pri čemu intenzitet i važnost tih odnosa treba biti u korelaciji s nacionalnim interesom Hrvatske. U kontekstu razvoja bilateralnih odnosa, posebnu važnost imaju odnosi sa Sjedinjenim Američkim Državama. Jačanje partnerskih odnosa sa SAD-om pozitivno utječe na ukupni međunarodni položaj Hrvatske i ostvarivanje konkretnih vanjskopolitičkih ciljeva. Hrvatska razvija svestrane gospodarske i političke odnose i s ostalim velikim svjetskim državama, a posebno s Rusijom i Kinom s kojima tradicionalno njeguje prijateljske odnose. Osim toga, sudjelovanje u radu međunarodnih organizacija važan je vanjskopolitički zadatak hrvatske vlade da će se aktivno zalagati za jačanje uloge u organizacijama od velike važnosti za Hrvatsku, posebice kao što su Europska unija, NATO, Ujedinjeni narodi, Vijeće Europe, OSCE i dr. Hrvatska aktivno sudjeluje u onim međunarodnim organizacijama koje promiču razvoj demokracije, vladavinu prava te zaštitu ljudskih i manjinskih prava. Hrvatska je spremna, imajući u vidu multilateralni karakter sigurnosti, sudjelovati u mirovnim misijama, kao i u misijama usmjerenim u globalnoj borbi protiv terorizma. Važno mjesto u hrvatskoj vanjskopolitičkoj aktivnosti ima i regionalna suradnja, kao sastavni dio razvoja dobrosusjedskih odnosa i osiguranja stabilnosti i prosperiteta u regiji. Hrvatska i dalje aktivno sudjeluje i doprinosi radu regionalnih organizacija, foruma i inicijativa.

5. Promocija hrvatskog gospodarstva:

U okviru strategije gospodarskog razvoja, cilj je povećati izvoz hrvatskih proizvoda i privući strana investicijska ulaganja. U sklopu tog zadatka posebno mjesto imaju mjere za poticaj hrvatskog iseljeništva da ulaže u razvoj novih proizvodnji. U suvremenim međunarodnim odnosima gospodarski interesi postaju dominantni pa stoga i Hrvatska unapređuje gospodarske odnose s drugim državama. U ispunjavanju ovih ciljeva ključnu ulogu ima

Hrvatska gospodarska komora, koja koordinirana aktivnost gospodarske diplomacije i Agencije za promicanje ulaganja i investicija.

6. Ukupna promidžba Hrvatske:

Imidž zemlje važan je čimbenik u međunarodnim odnosima i on može u velikoj mjeri doprinijeti ostvarivanju određenih vanjskopolitičkih ciljeva, stoga vlada provodi aktivnosti koje trebaju Hrvatsku predstaviti svijetu i učvrstiti njezin nacionalni identitet. Vlada se zalaže za stvaranje imidža Hrvatske kao moderne, dinamične, demokratske i tolerantne mediteranske i srednjoeuropske zemlje, pri čemu je ključna aktivnost kulturna promidžba Hrvatske.[89]

Za ostvarivanje glavnih hrvatskih vanjskopolitičkih ciljeva bilo je potrebno imati uporišta za vođenje vanjske politike, a to su:

- Geopolitički položaj – Hrvatska je sredozemna, srednjoeuropska i podunavska zemlja.
- Članstvo u NATO paktu – jamstvo hrvatske sigurnosti.
- Članstvo u regionalnim organizacijama – razvoj regionalne suradnje na različitim poljima, što je bio samo korak prema članstvu Hrvatske u Europskoj uniji.
- Utjecaj Svjetske banke i Međunarodnog monetarnog fonda.
- Gospodarska stabilnost i vojna snaga.
- Potpora od važnih svjetskih, ali i europskih zemalja (SAD, Njemačka, Francuska, Austrija).[90]

„Uz važne vanjskopolitičke odrednice Hrvatske kao što su članstvo u Europskoj uniji, regionalna politika i partnerstvo sa SAD-om, Hrvatska je zanemarila odnose s nekim važnim igračima poput Rusije, Brazila, Kine. Gospodarska kriza je iznimno važan parametar unutarnje i vanjske politike. Hrvatska je po svim parametrima u doktrini međunarodnih odnosa mala zemlja, što ne znači ništa loše, ona teži tome da postane mala sila, a njih krasi sposobnost da same utječu na odnose u regiji, nemaju samo jedan vanjskopolitički cilj, već su njihovi ciljevi lepezasti.“[91]

[89] www.mvep.hr (srpanj 2013.)
[90] Razgovor o temi sa prof.dr.sc. Marinom Mihanovićem.
[91] Ivo Josipović, Težimo postati mala sila, predavanje (bivšeg) hrvatskog predsjednika na Veleučilištu Vern, članak od 29.02.2012. preuzeto sa www.tportal.hr (srpanj 2013.)

3.3.Hrvatska i globalizacija

Globalizacija se kao pojam upotrebljava u sociološkoj, političkoj i ekonomskoj znanosti, a usko je povezana uz proces modernizacije i tranzicije. Priznata i važeća definicija tog pojma ne postoji ni u znanstvenoj ni u javnoj debati. Riječ globalizacija upućuje na nešto globalno, planetarno zaokruženo, nešto što se odnosi na čitav planet. Ona je posljednji stadij u neprestanom procesu društvene promjene.[92] Termin je nastao prije trideset godina za objašnjenje novog vala promjena u gospodarstvu, tehnologiji i društvu. Pravi povijesni početak globalizacije je 1989. godina, potaknut novim informatičkim tehnologijama i uvezivanjem svijeta u mrežu. Većina se slaže da je globalizacija stara – nova pojava. Stara zbog čovjekova nastojanja glede širenja moći, a nova zato što je povezivanje i osnaživanje danas, zahvaljujući modernim tehnologijama, čovjeka izdiglo iznad svih minulih epoha.[93] Brže su se mijenjale naprednije i modernije zemlje.

Slika 1. Prikaz područja svakodnevnog života koje je zahvatila globalizacija,

preuzeto s www.dadalos.org/globalisierung_hr/grundkurs_2.htm

Živimo u svijetu koji se zbog znanosti, tehnologije, telekomunikacija, gospodarstva i financija sve više sužava – globalizira. Globalizacija je proces gospodarskog, socijalnog, kulturnog i političkog djelovanja koje nadmašuje granice nacionalnih država. Ona ograničava prostor za djelovanje nacionalnih politika te se mnogi problemi mogu rješavati internacionalno, tj.

[92] Anđelko Milardović, *Globalizacija*, Pan liber, Osijek–Zagreb–Split, 2001, str. 10
[93] Vlatko Cvrtila, *Hrvatska i NATO*, CPI, Zagreb, 2004, str. 9

globalno, što dovodi do erozije nacionalne države. Mnogi su vjerovali da je padom Berlinskog zida i propašću sovjetskog imperija došlo do početka kraja politike zbog globalizacije koja je uslijedila. Upravo ta bauk-riječ „globalizacija“ uopće ne ukazuje na kraj politike, već na oslobađanje političkog iz kategorija nacionalne države, čak iz sheme onog što se smatra „političkim“ i „nepolitičkim“ djelovanjem.[94]

Izvore globalizacije, ali i dokaze njezinog postojanja, možemo pronaći u svim ekonomskim, tehnološkim i drugim zbivanjima i razvojima koji potiču širenje interesa i običaja preko ustaljenih teritorijalnih granica.[95] Usko je vezana s modernizacijom koja je put pozapadnjenja svijeta odnosno proces unutarnjeg ujednačavanja svijeta tradicionalnih zajednica u dodiru s racionaliziranom zapadnom kulturom, vojnom, političkom i gospodarskom moći, dok je globalizacija proces pluralizacije svijeta po normama i pravilima koji su zadani interesima kapitala i političke moći.[96] Za razliku od modernizacije, globalizacija je proces donekle neovisan o volji samih sudionika u njemu. Tranzicija podrazumijeva ukupnost procesa koji se događaju kao zaživljavanje višestranačja i parlamentarizma, vlasničkih sloboda i tržišne utakmice, slobode medija i vjerskog života. Tranzicija i globalizacija pojmovi su svakodnevnog društveno-znanstvenog i političkog govora, riječ je o procesima koji naveliko mijenjaju krajolik društava u srednjoj i istočnoj Europi i šire u svijetu. U politološkoj literaturi globalizacija je isto što i denacionalizacija. Nema više unutarnje politike koja istodobno nije vanjska politika.[97] U svijetu teku tri usporedna procesa: globalizacija ili denacionalizacija, nacionalizacija i regionalizacija. Svijet je globalna mreža nadnacionalnih ili transnacionalnih institucija. Prema Ulrichu Becku,[98] globalizam stvara društvo rizika, nosi mogućnost kriminalizacije i stvaranja mafijaških struktura na relaciji globalne kompanije i lokalnih struktura. U fenomen rizika globalizacije svakako spadaju i ilegalne migracije i korupcija.[99]

Globalizacijske trendove najviše uočavamo u ekonomiji, politici, društvu i kulturi u kojoj nalazimo najznačajnije promjene. Iako je globalizacija proces koji traje i o kojem se uglavnom govori u pozitivnom kontekstu, sve se više pokazuje kako taj proces ima višeslojne aspekte, od kojih su neki i nepovoljni i to pogotovo kad je riječ o manjim zemljama ili

[94] Ulrich Beck, *Što je globalizacija?-zablude globalizma-odgovori na globalizaciju,* Vizura Lučko, Zagreb, 2003.
[95] Ksenija Jurišić, Procesi globalizacije u 20. stoljeću, *Međunarodne studije*, vol.I, 2000, str. 293-302
[96] M.Tuđman, *Globalizacija i identitet*, str. 33, isto navodi i A.Milardović, *Globalizacija,* str. 12
[97] A.Milardović, *Globalizacija,* str. 156
[98] Ulrich Beck – njemački sociolog, specijalnost su mu socijalna ekologija (sociologija okoliša, tehnike i rizika). Tvorac je teorije o rizičnom društvu, kao novog tumačenja stanja modernog društva. To društvo sustavno proizvodi rizično stanje i stvara globalnu ekološku opasnost. (www.enciklopedija.hr>natuknice).
[99] Ulrich Beck, *Moć protiv moći u doba globalizacije*, Zagreb, 2004, str. 34

gospodarski i tehnološki slabije razvijem zemljama.[100] Smatra se da globalizacija posebice ugrožava zemlje u tranziciji dok od nje najviše koristi imaju industrijski razvijene zemlje, posebice SAD.

Sredstva masovne komunikacije omogućuju širenje popularne kulture i razvoj globalne kulture, a osobito ideologija poput demokracije i modernizacije. Ljudi se počinju poistovjećivati s kulturnim identitetom dok nacionalne države zadržavaju ulogu međunarodnog sudionika. Stoga teoretičar Samuel Phillips Huntington[101] smatra da će velike podjele među ljudima i dominantan izvor sukoba biti kulturne naravi. Promjene na globalnoj društvenoj razini jesu porast svijesti o povezanosti i međuovisnosti svijeta, porast osjetljivosti za probleme udaljenih zemalja te pojava napuštanja starih i prihvaćanja širih identiteta (npr. europski identitet[102]). Države su smetnja modernizaciji. Umjesto nacija nude se regije kao novi oblici nekakve kulturne autonomije i lokalne samouprave. Ne Europa nacija, nego jedinstvena Europa regija, jedna je od omiljenih globalističkih parola.[103] Hrvatska je na svim razinama uključena u globalne tijekove jer se u sadašnjim tehnološkim i razvojnim uvjetima nijedna zemlja, koliko god svjesno ili nesvjesno bila izolirana, ne može isključiti od globalnih ili vanjskih utjecaja. Stoga bi se opstanak i razvitak male zemlje poput Hrvatske trebao temeljiti na stalnom promišljanju vlastitog kulturnog identiteta u uvjetima stalne promjene situacije u okruženju. Hrvatska se kao mala zemlja treba izboriti za siguran položaj u međunarodnom poretku držeći se spoznaja o glavnim trendovima svjetskog razvoja i uskladiti globalna kretanja s interesima hrvatskog naroda. Potrebno je razvijati svijest o suvremenom europskom identitetu u postojećem i stabilnom hrvatskom identitetu. Razvitak Hrvatske trebao bi se temeljiti na upotrebi društvenog i kulturnog kapitala utjelovljenog u energiji i potencijalu njezinih građana. Cilj je društveno-gospodarski razvoj temeljen na načelima

[100] M.Staničić, *Dugo putovanje*, str. 23

[101] Samuel Phillips Huntington – američki politolog, savjetnik u Bijeloj kući za sigurnost i akademik (Harvard). Najpoznatiji je po svojoj teoriji o „sukobu civilizacija" iz 1993.godine. Prema toj teoriji Huntington smatra kako će se ratovi voditi ne između zemalja nego između različitih kultura, a islamski ekstremizam će postati najveća prijetnja svjetskom miru. On svijet dijeli na nekoliko glavnih civilizacija (zapadni svijet, Latinska Amerika, pravoslavni svijet, istočni svijet, islamski svijet i civilizacija subsaharske Afrike). – www.wikipedia.org (srpanj 2013.)

[102] Europski identitet – je nadnacionalni identitet, zajednički svim građanima Europske unije. On ne zamjenjuje nacionalne identitete država članica, nego se njima nadopunjuje. Nastao je kako bi se iskazala pripadnost Europi (zajedničko političko, pravno i kulturno nasljeđe, osmišljavanje EU simbola, izbori za Europski parlament, EU državljanstvo, jedinstveno tržište, zajednička valuta i sl.). Oko europskog identiteta vode se brojne rasprave, no većina smatra da nije riječ o identiteti koji zamjenjuje nacionalne identitete, nego je riječ o nadsvođivanju postojećih identiteta stvaranjem nadnacionalnog koji bi supostojao uz nacionalne, regionalne i lokalne identitete. (Dario Čepo – Od nacionalnoga ka supranacionalnom: Europski identitet i Europska unija – www.tripalo.hr/knjige/NacIdent/cepo.pdf - veljača 2016.).

[103] M.Tuđman, *Globalizacija i identitet*, str. 67

samoodržanja zajednice. Stabilnost identiteta i proces modernizacije nije samo hrvatsko pitanje, već i europsko, tj. pitanje europskog kapaciteta – koliko je Europa spremna proširiti se i integrirati nove zemlje. Europa stvara uže veze među narodima, njihovim kulturama i državama na temelju suradnje i povezivanja država, regija i europskih institucija i organizacija. Time se objedinjuje proces partikularizacije s procesom globalizacije. Proces globalizacije vodi stvaranju svjetskog sustava i svjetske globalne vlade te organizacija na transnacionalnoj i međukontinentalnoj razini. Zbog toga su globalisti po definiciji protivnici nacionalnih država i prava naroda na samoodređenje. Tranzicija i globalizacija bitno utječu na život ljudi. Karakteristika hrvatske tranzicije je što je ona započela u složenoj državi, a nastavila se u novonastaloj državi. U Hrvatskoj je tranzicija počela u miru, bila prekinuta u ratu i nastavila se nakon rata. Prekinuta politička tranzicija nastavila se nakon rata, a ekonomska se odvijala usred rata. Izlaskom iz Jugoslavije koncept liberalne ekonomije zamijenjen je neoliberalnim konceptom, no strategija vođenja hrvatskog gospodarstva nalik je onoj u bivšoj državi. Razvoj je projiciran na inozemnim zaduživanjima dok se održavanje socijalnog i političkog poretka te vraćanja dugova temelji na privatizaciji kao rasprodaji nacionalnog bogatstva.[104] Analitičari u gotovo svim zemljama srednje i istočne Europe privatizaciju smatraju „pljačkom stoljeća“. Veliku ulogu u procesu tranzicije i globalizacije imaju elite. Gotovo sve hrvatske političke stranke nedovoljno ili uopće u svojim političkim programima ne sagledavaju mjesto hrvatskog društva u globalizaciji, a to je potrebno. Trebale bi imati odgovor kako adaptirati i modernizirati društvo te iz globalizacije izvući koristi i kako se zaštititi od negativnih aspekata globalizacije.[105] U procesu globalizacije geopolitički položaj Hrvatske određuje njezinu sudbinu u 21. stoljeću, baš kao i prije. Tragedija hrvatskog društva, smatra Milardović, je u njegovoj razmrvljenosti te u partikularnim interesima stranačkih oligarhija.

Prema istraživanju švicarskog ekonomskog instituta KOF iz Züricha koji tradicionalno svake godine izračunava indeks globalizacije zemalja, Belgija je najviše globalizirana zemlja dok je Hrvatska na 25. mjestu po globalizaciji. U svojim istraživanjima KOF mjeri stupanj ekonomske, društvene i političke globalizacije (154 zemlje). Pod ekonomskom globalizacijom podrazumijeva se tijek novca, kapitala i transakcija, pod društvenom raširenost ideja, informacija i interakcija s ljudima iz drugih zemalja, a politička dimenzija odnosi se na uklopljenost u međunarodnu politiku. Hrvatska je najbolji rezultat ostvarila u društvenoj

[104] A. Milardović, *Pod globalnim šeširom*, str. 245
[105] A.Milardović, isto, str. 87

globalizaciji, a najlošiji u političkoj. Hrvatska po globalizacijskom indeksu napreduje iz godine u godinu. Prema istraživanju PULS-a svaki četvrti građanin na globalizaciju gleda kao na dobru stvar za njegovu zemlju (najveći optimizam vlada u Africi). Hrvatska ima nešto kritičniji stav prema globalizaciji od većine ostalih zemalja, kako svijeta tako i regije. Građani Hrvatske imaju češće negativno stajalište prema stranim ulaganjima, koja smatraju opasnima. Što se tiče toga tko najviše ima koristi od globalizacije, većina je za to da su to bogati, a najmanje koristi od toga imaju siromašni.

Globalizacija je dotaknula gotovo svakog pojedinca i svako mjesto u današnjem svijetu, ali trend se širi nejednako. Najviše se koncentrira na sjeveru, u gradovima, oko imućnijih klasa i mlađih generacija. Globalizacija osnovni poticaj dobiva u racionalnom znanju, kapitalističkoj proizvodnji, raznim tehnološkim inovacijama i određenim regulativnim mjerama. Zahvaljujući globalizaciji odnosi među ljudima i zemljama postaju sve intenzivniji, a ljudi počinju globalno razmišljati i svijet u cjelini drugačije shvaćati. Tko jednom počne zaostajati u procesu globalizacije ili se na vrijeme ne uključi u suvremene procese, bitno zaostaje.

4.HRVATSKA I ZAPADNE INTEGRACIJE

Zapadna Europa, SAD i Kanada danas su relativno najbogatiji i najstabilniji dijelovi svijeta. Njihov obrambeni savez NATO pakt i politički savez zapadnoeuropskih država Europska unija privlačni su gotovo svim europskim zemljama u demokratskoj tranziciji, tj. zemljama koje su napustile socijalizam i u traženju su novih puteva. Europska unija i NATO postavljaju kandidatima za primanje u njihovo članstvo određene uvjete. Od hrvatskog državnog osamostaljenja najvažnijim hrvatskim državnim interesom smatrano je približavanje zapadnim političkim i vojnim savezima, no proces integracije u iste bio je dugotrajan i složen.

4.1.Republika Hrvatska i Europska unija – povijest odnosa

Europska unija je jedinstvena. Ona nije federacija, poput Sjedinjenih Američkih Država.[106] Ona nije ni organizacija za suradnju između vlada, poput Ujedinjenih naroda. A nije ni država koja ima za cilj zamijeniti već postojeće. S druge strane, ona je mnogo više od bilo koje druge međunarodne organizacije. Nikad se dosad još nije dogodilo da države dobrovoljno pristanu osnivati zajedničke institucije na koje bi prenijele dio svoga suvereniteta, kako bi se odluke o specifičnim poslovima od zajedničkog interesa mogle demokratski donositi na višoj razini, u ovom slučaju europskoj. Sve odluke i procedure Europske unije temelje se na sporazumima koje su prihvatile sve zemlje članice. To udruživanje suvereniteta naziva se „europskim integracijama“. Rezultat toga je 27 država članica (bez Velike Britanije koja je u procesu izlaska iz EU), ¼ svjetskog bruto nacionalnog proizvoda, 24 službena jezika. Sve njih povezuje želja da razviju mir, demokraciju, napredak, stabilnost i vladavinu prava. Europska unija temelji se na zajedničkim vrijednostima svojih zemalja članica koje obuhvaćaju niz različitih kultura, jezika i tradicija. Ona je otvorena svakoj europskoj zemlji koja zadovoljava demokratske, političke i gospodarske kriterije za članstvo. Svrha međunarodnih integracija je boljim unutrašnjim organiziranjem i koordinacijom pridonijeti boljoj kontroli i koordinaciji međunarodnih gospodarskih, ali i političkih odnosa. Europska je unija jedina dosad

[106] Neil Nugent, *The government and politics oft he European Union,* third edition, Durham, NC, Duke University Press, 1994, str. 13. – Nugent navodi da je glavna razlika između Europske unije i SAD-a upravo zajedništvo država i njihovo dijeljenje zajedničkih vrijednosti i povijesti. Prema njemu EU nije kreacija, nego ponovno otkrivenje.

zaokružena međunarodna integracija koje je prošla faze od carinske do gospodarske i monetarne unije te svojim „istočnim proširenjem“ širi i granice regionalne, ali i globalne sigurnosti.[107] Riječ je o političkom, odnosno sigurnosnom projektu s ciljem prevladavanja starih europskih podjela zbog civilizacijskih, etničkih i religijskih razlika.

Poslije Drugoga svjetskog rata, koji je poharao svijet, a osobito Europu, valjalo je tražiti načine kako ubuduće izbjeći nove ratne sukobe. Velika nada bilo je osnivanje Ujedinjenih naroda dok je Europa željela ostvariti cjelovitije udruživanje jer jedino prijateljstvo i zajednički interesi država i naroda mogu jamčiti mir i sigurnost. Europa je u tom procesu zbližavanja nastojala prednjačiti usprkos teškom bremenu hladnog rata i sukobljenosti dvaju svjetskih blokova. Sredinom 20. stoljeća u gospodarstvu je osobito značenje imala proizvodnja ugljena i čelika jer je metalurgija bila temelj poslijeratne obnove i napretka. Zato je francuski ministar vanjskih poslova Robert Schuman 1950. godine došao na ideju da se osnuje Europska zajednica za ugljen i čelik.[108] Bio je to početak daljnjeg ujedinjavanja, posebno na ekonomskom polju. Rimskim ugovorima osnovana je Europska zajednica za atomsku energiju i Europska ekonomska zajednica.

Europska unija kao nadnacionalna zajednica nastala je kao rezultat spomenute suradnje i procesa integracije započete 1951. godine te stvaranjem Europske ekonomske zajednice potpisivanjem Rimskih ugovora[109] između šest europskih država (Zapadne Njemačke, Francuske, Italije, Nizozemske, Belgije i Luksemburga). Već tada vodeći ljudi navedenih država imali su viziju postupnog stvaranja ujedinjene Europe. Europa bi trebala imati jedinstveno tržište i monetarni sustav, provoditi ekonomsko i društveno povezivanje, jedinstveno zapošljavanje, zaštitu okoliša, vanjsku i obrambenu politiku, a sve bi trebalo rezultirati stvaranjem trajnog mira i stabilnosti. Taj san nije se u cijelosti ostvario ni nakon više od pola stoljeća, ali je Europska unija danas među najjačim ekonomskim silama svijeta. Iako je Europska ekonomska zajednica osnovana 1957., proces ujedinjavanja Europe odvijao se sporo. Europska unija širila se po modelu koncentričnih krugova. Prvi krug je mala jezgra zemalja osnivačica, drugi krug su tvorile zemlje tranzicije u južnoj Europi, skandinavske zemlje i Velika Britanija, treći krug zemlje srednje i istočne Europe, a četvrti krug tzv. zemlje

[107] M.Staničić, *Dugo putovanje*, str. 130
[108] Radovan Vukadinović i Lidija Čehulić, *Politika europskih integracija*, Topical, Zagreb, 2005, str. 72
[109] Rimski ugovori - potpisani 1957. godine. Njima je stvorena Europska ekonomska zajednica i Europska zajednica za atomsku energiju. Ustanovljena je carinska unija među državama potpisnicama, te postavljeni kriteriji i temeljni ciljevi stvaranja zajedničkog tržišta koje bi osiguralo slobodno kretanje ljudi, roba, usluga i kapitala.

zapadnog Balkana i jugoistočne Europe.[110] Do prvog proširenja došlo je 1973. godine, kada je ulazak Velike Britanije značio prekretnicu u razvoju ujedinjene Europe, dok je drugi veliki korak bio i prodor na istok Europe – primanje tranzicijskih zemalja 2004. godine. Uslijedilo je šest valova proširenja (1973. – Danska, Irska, Velika Britanija; 1981. – Grčka; 1986. – Španjolska, Portugal; 1995. – Austrija, Finska, Švedska; 2004.-2007. – Češka, Poljska, Slovačka, Slovenija, Estonija, Litva, Latvija, Cipar i Malta te 2007. Rumunjska i Bugarska i, naposljetku, 2013. Hrvatska).[111] Nakon provedenih ujedinjavanja izvan Europske unije ostalo je samo nekoliko razvijenih europskih zemlja - Island, Norveška, Švicarska i neke male države. Primanje tranzicijskih zemalja u članstvo Europske unije bio je donekle veliki rizik i ponešto je usporio ekonomski napredak cijele Unije, a javljali su se i specifični problemi prilagođavanja nekih ekonomskih grana (poljoprivreda, ekologija), političkih i društvenih odnosa s EU, migracija stanovništva te zaštite autohtonog identiteta pojedinih naroda i regija. Prilagođavanje tranzicijskih zemalja standardima EU postavilo je i brojna pitanja odnosa između starih članica Unije što je osobito došlo do izražaja u raspravama i neprihvaćanju prijedloga novog statuta EU pa je nađeno kompromisno rješenje u Berlinskoj izjavi[112] 2007. godine. Pomalo je bilo iznenađujuće i primanje Bugarske i Rumunjske u članstvo Unije jer su one ekonomski slabo razvijene tranzicijske zemlje s neriješenim osnovnim pitanjima vladavine prava i demokracije koja nisu u skladu sa standardima Europske unije. Hrvatska je po svim pokazateljima i tada bila ispred te dvije zemlje. No, na ovom primjeru se vidi da se o primanju u članstvo EU ne odlučuje na temelju, kako kažu u Bruxellesu, strogih i pravednih kriterija, nego naprosto političkom odlukom.[113] Tako je i Hrvatska primljena onda kada je to odlučilo vodstvo Unije. Europska unija je tijekom pola stoljeća postala vrlo složen sustav. To i nije čudo jer je teško uskladiti raznorodne interese 27 zemlja i brojnih regija. Tu ravnotežu je teško ostvariti pa je i sustav odlučivanja u EU opterećen mnogim organima i različitim tijelima te velikom administracijom. Sjedište glavnih zakonodavnih i izvršnih organa EU nalaze se u Bruxellesu i Strassbourgu, ali i u nekim drugim gradovima. Glavne institucije Europske unije su Europska komisija, Europski parlament, Europsko vijeće, Vijeće Europske unije ili Vijeće ministara, Sud Europske unije. Zemlja koja predsjedava Unijom mijenja se

[110] Anđelko Milardović, *Zapadni Balkan*, Političko – dokumentacijski centar Zagreb, Pan liber, Zagreb–Osijek–Split, 2000, str.15

[111] R. Vukadinović i L.Čehulić, *Politika europskih integracija*, str. 166 - 167

[112] Berlinska izjava - potpisana 2007. u sklopu 50. obljetnice od potpisivanja Rimskih ugovora. Obuhvaća rasprave o održavanju mira i konsolidaciji demokracije i vladavine zakona, jednakost država članica, poštivanje ljudskog dostojanstva i načelo solidarnosti, izazove za budućnost, energetsku politiku, europsku sigurnosnu i vanjsku politiku, sigurnost i građanska prava, te gospodarski razvoj.

[113] Bugarska i Rumunjska bile su strateški važne SAD-u, zbog toga su i primljene u članstvo EU, jer su SAD tako odlučile.

svakih šest mjeseci. Opći problem zemalja EU je pogoršanje demografske strukture. Velike razlike između članica postoje i u razini gospodarske razvijenosti. Veliku buru izazvala je i podjela članica Europske unije na statističke regije, prema kojima se određuje visina ekonomske stimulacije razvoja. To isto vrijedi i za Hrvatsku koja bi, s obzirom na svoju veličinu, trebala imati najmanje četiri statističke regije.

Europski integracijski proces u razvojnom je smislu značajan na globalnoj i regionalnoj razini. Zemlje Srednje i Istočne Europe početkom devedesetih godina prolaze kroz duboke transformacije cjelokupnog sustava (gospodarskog, političkog i socijalnog), tj. kroz proces tranzicije. Ekonomija i politika tranzicije oslanja se na tri kompleksa – pluralizacija vlasništva, tržišta i političkog ustrojstva.[114] Ekonomski interes Europske unije prema zemljama Srednje i Istočne Europe jasnije se artikulirao tek kad je postalo jasno da zemlje ove regije u razvojnom smislu uspostavljaju privrede koje mogu biti kompatibilne zapadnoeuropskima. Ključni interes Europske unije u ovim regijama jest poticanje ekonomskih i političkih reformi. Zapadna Europa predstavlja uzor, model za razvoj i suradnju te efikasno rješavanje gospodarskih i političkih pitanja. Raspoloženje za Europu bilo je najviše izraženo koncem osamdesetih i početkom devedesetih godina, kada je EZ u punom smislu riječi postala simbolom prosperiteta i blagostanja. Europska opcija dobila je novi impuls nakon višestranačkih izbora u Hrvatskoj, iako je euroentuzijazam postupno slabio, suočen s očitom nemoći Europske zajednice da se djelotvorno uključi u rješavanje krize u bivšoj Jugoslaviji i pridonese zaustavljanju rata u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini. Nakon toga se može govoriti o umjerenijem i uglavnom realnom stavu prema EZ, s kojom jačanje integrativnih spona donosi dodatne prednosti, ali i goleme obaveze.

Hrvatska je oduvijek bila u Europi kao njezin integralni dio – tako bi se u jednu rečenicu mogla sažeti strategijska osnovica političke doktrine Franje Tuđmana. Kako je Tuđman zamišljao ujedinjenu, integriranu Europu? „Ona ne smije kao svome krajnjem cilju težiti pretapanju naroda u nekakve nadnacionalne integracijske tvorbe, niti ograničavati suverenitet pojedinih naroda i zemalja. Ona mora djelotvorno izgrađivati njihove nacionalne individualnosti i usklađivati njihove specifične interese s interesima svih europskih naroda, pa i naroda svijeta. Ona mora imati vlastiti originalni model integriranja, a ne po američkom uzoru, jer u EU ne ulaze pojedinci, nego cijeli narodi, etnički izgrađeni, samosvjesni sa svojim povijesnim teritorijem i tradicijama, te u EU žele očuvati svoju individualnost i svoj

[114]V.Samardžija, *Europska unija i Hrvatska,* str. 8.

identitet.“[115] Sažetak Tuđmanove politike prema Europskoj uniji glasi: „Pripadamo Europi i želimo u Europsku uniju, ali s vlastitim identitetom, uspravno i bez diktata“.[116]

Hrvatska je zemlja koja povezuje panonske i mediteranske europske regije i nalazi se u neposrednom okruženju najrazvijenijih dijelova Unije. U strategiji o nacionalnoj sigurnosti RH, integracija u Europsku uniju označena je kao najznačajniji i najsloženiji pothvat pred kojim stoje hrvatska država i društvo. Odnosi Hrvatske i Europske unije uspostavljeni su 15. siječnja 1992. kada je RH međunarodno priznata kao neovisna država. Od toga dana odnosi su se odvijali postupno da bi se intenzivirali krajem 1999., a svoj zamah su dobili 24. studenog 2000. godine. Tada su na zagrebačkom sastanku na vrhu otvoreni pregovori za Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju[117] koji su potpisani 29. listopada 2001. u Luksemburgu. Na ovom sastanku sudjelovali su najviši predstavnici europske petnaestorice i država Zapadnog Balkana. Usvojena je Završna deklaracija kojom se državama Zapadnog Balkana jamči europska perspektiva uz uvažavanje individualnih postignuća svake od tih zemalja na njezinom putu ulaska u Europsku uniju. To je uslijedilo godinu i pol dana nakon što je Europska komisija predložila stvaranje Procesa stabilizacije i pridruživanja za pet država Jugoistočne Europe (Hrvatska, Bosna i Hercegovina, SR Jugoslavija, Makedonija i Albanija). Cilj Europske komisije bio je postizanje sveobuhvatne stabilizacije tranzicijskih država na ovom području. Zbog rata Hrvatska nije sudjelovala u regionalnim programima Europske unije temeljenim na tzv. regionalnom pristupu usvojenom 1997. godine. Sve do siječnja 2001. Hrvatska je uživala tek godišnje autonomne trgovinske povlastice. U prosincu 2002. Hrvatska je izradila i usvojila svoj Nacionalni program za pridruživanje Europskoj uniji. Iako Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju nije stupio na snagu, Hrvatska je 21. veljače 2003. u Ateni podnijela zahtjev za članstvo u Europskoj uniji.[118] Već je tada bilo jasno da će Hrvatska morati puno brže napredovati od zemalja Srednje i Istočne Europe koje su kasnije, u svibnju 2004. i siječnju 2007., primljene u Europsku uniju. Dva mjeseca poslije podnošenja zahtjeva Vijeće EU donijelo je odluku o pokretanju postupka predviđenog člankom 49. Ugovora o EU i pozvalo Europsku komisiju da izradi mišljenje (avis) o

[115] Franjo Tuđman*, Hrvatska–Europa–Europska unija, izabrane stranice*, priredio Dubravko Jelčić, Mate d.o.o., Zagreb, 2009, str. 16

[116] F.Tuđman, isto, str. 22

[117] SSP je nezaobilazni dio Procesa o stabilizaciji i pridruživanju EU-a s državama Zapadnog Balkana do pristupanja tih zemalja EU. Ovim sporazumom se državi potpisnici daje status pridruženog člana i potencijalnog kandidata za prijem. SSP obuhvaća ova područja – politički dijalog, regionalnu suradnju, stvaranje slobodne trgovačke zone, usklađivanje zakonodavstva, te široku suradnju u područjima politike EU, pravosuđa, slobode i sigurnosti. Više o PSP i SSP na stranici 190.

[118] Hrvatska na putu u Europsku uniju:od kandidature do članstva, *Publikacija MVEP*, četvrto izdanje, Zagreb, 2008., str. 42

hrvatskom zahtjevu. Europska komisija je u srpnju 2003. Hrvatskoj uputila upitnik s 4560 pitanja iz različitih područja funkcioniranja države, gospodarstva i institucija na koje je Hrvatska trebala odgovoriti u roku tri mjeseca.[119] Ti odgovori su podneseni oko 9. listopada 2003. pa je Hrvatska u prosincu 2003. i siječnju 2004. od strane Europske komisije dobila dodatna 184 pitanja na koje je Vlada RH proslijedila odgovore. Hrvatska je 20. travnja 2004. na temelju odgovora na upitnik, kao i na temelju drugih izvora, dobila pozitivno mišljenje o zahtjevu za članstvom. Komisija je utvrdila da Hrvatska napreduje prema Uniji i zadovoljava uvjete definirane kopenhaškim i madridskim kriterijima.[120] Hrvatske institucije ocijenjene su demokratskim, a Hrvatska kao zemlja s djelotvornim tržišnim gospodarstvom. Vijeće EU je 13. rujna 2004. usvojilo Europsko partnerstvo za Hrvatsku. U njemu su bili razrađeni kratkoročni i srednjoročni prioriteti u integraciji Hrvatske u Europsku uniju. Ti su prioriteti kasnije ugrađeni u Pristupno partnerstvo. Na zasjedanju Europskog vijeća u Bruxelllesu 18. lipnja 2004. Hrvatska je dobila status službenog kandidata za punopravno članstvo u Europskoj uniji.[121] Stjecanjem statusa kandidata Hrvatskoj su se otvorili pretpristupni programi za provedbu reformi na putu pristupa EU. Tako je Hrvatska od 2005. korisnica ISPA, PHARE, SAPARD programa. Osim pretpristupnih programa Hrvatskoj je otvorena mogućnost i za druge oblike financijsko-tehničke podrške. Na temelju pozitivnog izvješća Europske komisije 3. listopada 2005. otvoreni su pregovori s Europskom unijom. Pregovori o pristupanju su pregovori pod kojim država kandidatkinja pristupa EU i njezinim osnivačkim ugovorima i koji se završetkom pregovora utvrđuju međunarodnim ugovorom između država članica EU i države kandidatkinje tzv. Ugovorom o pristupanju. U okviru pripreme za pregovore Hrvatski sabor je 19. siječnja 2005. donio Deklaraciju o temeljnim načelima pregovora za punopravno članstvo RH u EU i Odluku o osnivanju Nacionalnog odbora kao radnog tijela Sabora za praćenje pregovora. Pravna stečevina podijeljena je u 35 tematskih poglavlja koja su ujedno i poglavlja pregovora.[122] Do ulaska u članstvo Europske unije svaka

[119] M.Staničić, *Dugo putovanje*, str. 43

[120] Kopenhaški kriteriji (1993.) su uvjeti za članstvo u EU - politički, pravni, gospodarski i administrativni. Madridski kriteriji su nadopuna kopenhaškim iz 1995. godine, ovaj kriterij se odnosi na prilagođavanje administrativne strukture, te podrazumijeva jačanje administrativnih sposobnosti i stvaranje efikasnog državnog sustava, još se naziva i administrativni kriterij. – preuzeto iz publikacije Hrvatska na putu u Europsku uniju:od kandidature do članstva, MVPEI, četvrto izdanje, Zagreb, 2008.

[121] Europska unija, *Publikacija Gong*, Zagreb, rujan 2007., str. 35

[122] Poglavlja pregovora - sloboda kretanja roba; sloboda kretanja radnika; pravo poslovnog nastupa i sloboda pružanja usluga; sloboda kretanja kapitala; javne nabave; pravo trgovačkih društava; pravo intelektualnog vlasništva; tržišno natjecanje; financijske usluge; informacijsko društvo i mediji; poljoprivreda i ruralni razvitak; sigurnost hrane, veterinarska i fitosanitarna politika; ribarstvo; prometna politika; energetika; porezi; ekonomska i monetarna politika; statistika; socijalna politika i zapošljavanje; poduzetništvo i industrijska politika; trans-europske mreže; regionalna politika i koordinacija strukturnih instrumenata; sudstvo i temeljna

država kandidatkinja bila je dužna preuzeti cijelu pravnu stečevinu Europske unije i biti sposobna za njezino primjenjivanje. Pregovori o članstvu bili su podijeljeni u nekoliko faza. Prva je tzv. „screening“, a nakon toga slijedi otvaranje pregovora u pojedinom poglavlju, kojim započinje sadržajna faza pregovora. Tijekom pregovora se pregovara o uvjetima pod kojima će država kandidatkinja prihvatiti, primijeniti i provesti pravnu stečevinu EU u tom poglavlju, uključujući prijelazna razdoblja koja je eventualno zatražila država kandidatkinja. Nakon postizanja dogovora u pojedinom poglavlju, ono se smatra privremeno zatvorenim. Formalnu odluku o tome donosi međuvladina konferencija na ministarskoj razini. Sve do sklapanja Ugovora o pristupanju poglavlja u slučaju donošenja novih propisa mogu biti ponovno otvorena. Europska komisija redovno je donosila izvještaje o napretku. Što se tiče susjedskih odnosa, najbolje su ocijenjeni odnosi s Italijom i Mađarskom, odnosi s BiH ocijenjeni su stabilni, ali opterećeni raznim trgovačkim odnosima. Najveći napredak bio je u odnosima s Crnom Gorom dok su sa Srbijom bili pogoršani zbog problema vezanih uz Haag, a najlošijima su ocijenjeni odnosi sa Slovenijom zbog graničnog pitanja. Hrvatska se, prema mišljenju Europske komisije, ocjenjuje kao funkcionalna demokracija s vladavinom prava i tržišnom ekonomijom, ali postoje neki prigovori vezani za državnu upravu i njezinu glomaznost i tromost, neučinkovito sudstvo, korupciju, suradnju s Haškim sudom, prava nacionalnih manjina i odnose sa Slovenijom. Strukturu za pregovore Hrvatske s Europskom unijom činili su Državno izaslanstvo RH, Koordinacija za pregovore, Pregovaračka skupina, Radne skupine za pripremu pregovora, Ured glavnog pregovarača i Tajništvo pregovaračke skupine. Hrvatski pregovori uspješno su završeni 30. lipnja 2011. što je omogućilo potpisivanje Ugovora o pristupanju 9. prosinca iste godine. Na referendumu održanom 22. siječnja 2012. 66,27% birača glasovalo je za ulazak Hrvatske u Europsku uniju. Hrvatski sabor je 9. ožujka usvojio Ugovor o pristupanju. Potpisivanjem Ugovora o pristupanju i pozitivan rezultat na referendumu o članstvu RH u EU otvorili su put procesu ratifikacije Ugovora u zemljama članicama EU-a. Ratifikacijom ugovora formaliziralo se članstvo RH u EU. Nakon završetka procesa ratifikacije od strane svih država članica EU-a i Hrvatske, pristupanje je bilo predviđeno za 1. srpnja 2013. godine. Članstvo u Europskoj uniji donijelo je državama članicama dugoročnu političku i demokratsku stabilnost, priliku za novi gospodarski rast, viši standard i kvalitetniji socijalni ambijent.

---

ljudska prava; pravda, sloboda i sigurnost; znanost i istraživanje; obrazovanje i kultura; okoliš; zaštita potrošača i zdravlja; carinska unija; vanjski odnosi; vanjska, sigurnosna i obrambena politika; financijski nadzor; financijske i proračunske odredbe; institucije; ostala pitanja. (www.mvep.hr – srpanj 2013.).

Zanimljivo je da su se uz ulazak Hrvatske u Europsku uniju vezali brojni „mitovi i legende“, koji su nastali kao bojazni hrvatskih građana (gubljenje nacionalnog identiteta, bojazan od stvaranja nove Jugoslavije, rast cijena, nekonkurentnost na europskom tržištu, porast nezaposlenosti, prodaja nekretnina strancima, nestanak tradicionalnih proizvoda – zabrana kolinja, pečenje rakije, domaćeg sira i vrhnja i sl.).[123] Jesu li neke od ovih bojazni utemeljene, na svakome je da sam procijeni.

Ulaskom u članstvo EU ostvario se najvažniji vanjskopolitički cilj RH nakon osamostaljenja. Europsko zakonodavstvo postalo je hrvatsko unutarnje zakonodavstvo, a Hrvatska dijelom unutarnjeg tržišta Europske unije. Članstvo je otvorilo velike mogućnosti i poduzetnicima koji imaju ideje, znanje i inovativnost, ali mogu biti i zamka onima koji se ne znaju nositi s konkurentskim izazovima velikog otvorenog tržišta.

Prednosti članstva u EU su bolje uređena i organizirana javna uprava u službi građana, zakonodavstvo usklađeno s najvišim europskim standardima, neovisno sudstvo i pravosuđe koje djeluje profesionalno i bez utjecaja politike, smanjenje korupcije, veća sigurnost zemlje na vanjskom planu, slobodno kretanje i zapošljavanje građana, zaštita potrošača, priljev sredstava iz fondova EU (strukturni i kohezijski fond), organizirani poljoprivredni sustav, podizanje standarda, zaštita okoliša, bolje gospodarenje vodama, izgradnja javne infrastrukture i drugih institucija i niz drugih pozitivnih promjena.[124] Pozitivna je i odredba koju je uveo Masstrichtski ugovor, a to je europsko građanstvo čime je osnažen legitimitet Europske unije, građani država članica time nisu izgubili svoje državljanstvo nego je ono samo nadopunjeno građanstvom Unije, kojim se ostvaruju brojna prava. Ulazak u Europsku uniju na unutarnjopolitičkom planu znači ispravnost hrvatske politike u cilju reformi cjelokupnog društva, transformaciju u društvo moderne demokracije, tržišne privrede, većeg stupnja ljudskih sloboda i poštivanje prava nacionalnih manjina, društvo u kojem funkcionira pravna država dok na vanjskopolitičkom planu znači razvijanje dobrosusjedskih odnosa i svekolike regionalne suradnje.

U Hrvatskoj su sredstvima Europske unije financirani i brojni projekti (poljoprivredna gospodarstva, paška sirana, gospodarski razvoj, schengenska granica, zaštita voda, očuvanje povijesnog nasljeđa, prometna infrastruktura, sportske dvorane, potpore poduzetnicima,

[123] Mitovi i legende o Europskoj uniji, *Publikacija Ministarstva vanjskih i europskih poslova Zagreb*, 2011.
[124] Hrvatska i Europska unija - prednosti i izazovi članstva, *Publikacija IMO*, Zagreb, 2013.

itd.).[125] Projekti koje je financirala i financira EU u Hrvatskoj zaista su raznoliki i na različite načine pomažu gospodarstvu i razvoju Hrvatske. I danas su važan dio hrvatskog razvoja na svim poljima upravo europski fondovi.

Jedan upućeni eurofil ovako je opisao hrvatski razvojni cilj: „Europa je kao simbol, kao sustav demokratskih načela i vrijednosti te kao projekt novog zajedništva moguća u svakoj europskoj državi koja ispuni određene kriterije, pa tako i u Hrvatskoj. Ulazak u to odabrano društvo nema alternative jer je to jedini način očuvanja i održanja mira i sigurnosti, jačanja gospodarskog prosperiteta, promicanja ljudskih prava i sloboda, socijalne sigurnosti i blagostanja. Ulazak u Europsku uniju bio je i bit će primarni interes hrvatskog naroda i hrvatske politike“.[126]

Je li trebalo ući u brak s Europskom unijom? Jedini pravi odgovor je da. Sve zemlje koje su ušle u Europsku uniju mnogo su brže napredovale od ostalih koje su ostale izvan te obitelji. Hrvatska kao posljednja članica te obitelji na ravnopravnoj će osnovi zastupati svoje interese. Od 1. srpnja 2013. godine hrvatska je budućnost vezana za Europsku uniju. Problema još uvijek ima, kao što su nevjerodostojan i visoko korumpiran sudski sustav, nedovoljan gospodarski rast i velika nezaposlenost, no članstvom u Uniji Hrvatska će pokušati riješiti zaostala i nadolazeća pitanja i probleme. Uz pomoć EU suočit će se s novim izazovima na gospodarskom, političkom i kulturnom planu te će to biti njezin glavni posao u prvoj dekadi članstva.

Budućnost Europe jedna je od značajnijih tema u političkoj teoriji i praksi. Planovima i nacrtima glede budućnosti Europe do 2020. bavili su se brojni istraživači, vladini i nevladini instituti i službena tijela Europske unije. Njihovi scenariji polaze od pozitivnih do potpuno pesimističnih predviđanja. Tu budućnost Europe svakako će odrediti unutarnji i vanjski čimbenici. Unutarnji čimbenici su ekonomska i socijalna stabilnost i ustrojstvo EU (koje je sada konfederalno, s mogućom federalizacijom). Glavni vanjski čimbenik je izbijanje rata (poput iračkoga, problem Islamske države, džihadisti, Sirija, Libija).[127]

Za pola stoljeća postojanja, EU je milijunima svojih stanovnika osigurala jedinstveno tržište bez ekonomskih granica, a od 2020. i euro kao valutu većine zemalja članica. Postala je

[125] Zajedno za europsko danas i sutra 2, projekti financirani sredstvima Europske unije u Hrvatskoj, *Publikacija Delegacije EU u RH*, Zagreb, ožujak 2011.
[126] Dragutin i Petar Feletar , Europska unija nada i sumnje, *Meridijani*, broj 117. rujan 2007., str. 71
[127] Anđelko Milardović, *Europa 2020: scenarij promišljanja budućnosti EU i Jugoistočne Europe*, CPI, Zagreb, 2003, str. 2

vodeća trgovačka sila, svjetski predvodnik u području zaštite životne sredine i pružanju pomoći zemljama u razvoju. EU je postala sudionik globalne veličine, ali još u mnogim područjima nema viziju svijeta koja bi joj omogućila prepoznati strategijske izbore i prioritete, kao što ih imaju Sjedinjene Američke Države (Azija je ključna regija u svijetu 2020. za koju Europa nema strategijske vizije).

Europa je konačno uspjela uskladiti svoju povijest i zemljopis. Europska unija će i u budućnosti nastaviti primati nove članice dok će u međuvremenu njezini čelnici, pažljivo slušajući javno mnijenje, morati odlučiti gdje će se na kraju morati povući zemljopisne, političke i kulturne granice Unije.

„Doći će dan kada će se svi narodni ovoga kontinenta, a da pritom ne izgube svoja razlikovna obilježja ni slavnu osobnost, ujediniti u viši oblik zajedništva i stvoriti europsko bratstvo. Doći će dan kad će tržišta otvorena za ideje predstavljati jedinu bojišnicu. Doći će dan k**a**da će glasovi s biračkih mjesta zamijeniti metke i bombe.“[128] Victor Hugo[129] izgovorio je ove proročanske riječi 1849. godine, no trebalo je proći više od stoljeća da se njegova utopijska proročanstva počnu ostvarivati.

Povijest nije politički korektna. Što nam budućnost nosi, ne možemo znati, jedino što možemo je pridonijeti da ona bude bolja i očekivana, a ne neizvjesna.

Unija je danas u turbulentnom razdoblju, a neke države članice još su uvijek u krizi. Postoje problemi s migrantima, izlaskom Velike Britanije iz Unije, složeni odnosi s Ruskom Federacijom, problem s Islamskom državom i terorizmom na europskom tlu.

Danas u svijetu nitko više ne može biti sam ili u izolaciji te je od presudne važnosti biti tamo gdje se odlučuje, tamo gdje se donose političke odluke. I suprotno onome što se često može čuti kako će EU Hrvatskoj kroji sudbinu, činjenica je da upravo kroz EU Hrvatska može suodlučivati o svojoj europskoj sadašnjosti i budućnosti.

[128] Pascal Fontaine, Europa u 12 lekcija, *Publikacija Europske komisije*, listopad 2006., str. 55

[129] Victor Hugo (1802 – 1885) – francuski romanopisac, pjesnik, esejist, dramaturg i aktivist za ljudska prava, te možda najutjecajnija ličnost francuskog romantizma. Njegova najpoznatija djela su „Jadnici“ i „Zvonar crkve Notre-Dame.“ Bio je strastveni republikanac i njegova djela dodiruju političke i socijalne probleme i umjetničke trendove toga vremena. Od 1841. kralj Luj Filip ga je postavio za kraljevskog genealoga, a prije revolucije 1848. bio je i u zakonodavnoj skupštini, no dolaskom Napoleona III. na vlast i neslaganja s njegovom politikom je protjeran iz zemlje.

4.1.1 Agenda 2000, Lisabonska strategija, Lisabonski ugovor i Europa 2020.

Agenda 2000 - „Za jaču i širu Uniju“ ključni je strateški dokument za daljnji razvoj Europske unije i njezino proširenje. Proširenje treba biti u funkciji stabilnosti Europe.[130] Agendu je objavila Europska komisija 16. srpnja 1997. godine. Ona je komisiji poslužila za sastavljanje i predočavanje konkretnih mjera usmjerenih prema budućem razvoju Unije početkom trećeg milenija. Nema nijednog područja izvan pozornosti Europske komisije. Europska komisija inzistira na produbljivanju poljoprivredne reforme započete 1992. (izjednačavanje poljoprivrednih cijena s cijenama na svjetskom tržištu te osiguravanje socijalne sigurnosti poljoprivrednika). Predviđa i uvođenje novog sustava dohodovne zaštite poljoprivrednika, ali ne onih iz budućih članica Unije. Predložena revizija Uredbe Vijeća Europske unije o zajedničkim organizacijama tržišta žitarica, govedine, mlijeka, maslinovog ulja te Uredbe o financiranju fonda za usmjeravanje i garancije u poljoprivredi. Predloženo je usvajanje Uredbe o koordinaciji pomoći za pridruživanje (kohezijski fondovi). Agenda je zacrtala i financiranje Europske unije u razdoblju 2000.-2006. godine. Daje podršku gospodarskom rastu i zapošljavanju te gospodarsku i socijalnu koheziju, reformu poljoprivrede, financiranja, doprinosa, fondova, razvoj regija, problemi energije, okoliša, pitanja i strategije proširenja.[131] Dokument je napisan na 2000 stranica i podijeljen na tri međusobno povezana dijela. Prvi se odnosi na reformu poljoprivrede, drugi na potrebne strukturalne promjene, a treći na financiranje Europske unije. U Agendi se spominju i uvjeti koje svaka zemlja mora prihvatiti kako bi postala punopravnom članicom Unije pod naslovom „Izazovi proširenja“. Da bi neka zemlja mogla računati na priključenje Uniji to pretpostavlja da je zemlja kandidat ostvarila stabilnost institucija koje jamče demokraciju, vladavinu prava, ljudska prava, poštivanje i zaštitu manjina, da postoji tržišno gospodarstvo koje funkcionira i da je zemlja sposobna nositi se s pritiscima konkurencije i tržišnim snagama unutar Unije te to da je kao kandidat u stanju preuzeti obaveze koje donosi članstvo uključujući i pridržavanje ciljeva političke, gospodarske i monetarne unije. Što se tiče proširenja Unije, izabran je individualni, a ne kolektivni pristup zemljama kandidatima.[132] Europska unija ima strategiju proširenja pregovorima s pojedinom zemljom kandidatom. Neki dijelovi Agende izazvali su burne rasprave. Njemačka i Austrija tražile su smanjenje udjela u financiranju EU, a Francuska nije

[130] A.Milardović, *Pod globalnim šeširom*, str. 71
[131] I. Mahečić, *Hrvatska i Europska unija*, str. 26
[132] Izvor Agenda 2000 - Za jaču i širu Uniju, Zagreb, EPH, 1998.

pomišljala na promjenu politike financiranja poljoprivrede smatrajući tu djelatnost okosnicom europske integracije. [133]

Lisabonska strategija je oznaka za skup zajedničkih strateških ciljeva usvojenih na sastanku Europskog vijeća održanome u ožujku 2000. godine u Lisabonu, prema kojima bi Europska unija do 2010. godine trebala postati najkonkurentnije i najdinamičnije gospodarstvo svijeta, temeljeno na znanju, sposobno za održivi gospodarski rast s najvećom stopom zaposlenosti i snažnom gospodarskom i socijalnom kohezijom. Lisabonska strategija je program aktivnosti koji povezuje političke inicijative i gospodarske reforme, a godine 2005. nakon revizije dotadašnjih rezultata, pokrenuta je tzv. obnovljena Lisabonska strategija s posebnim naglaskom na gospodarskome rastu i zapošljavanju.[134]

Lisabonski ugovor potpisalo je 13. prosinca 2007. svih 27 zemalja članica EU. Da bi stupio na snagu sve zemlje morale su ga ratificirati. Ovaj ugovor dopunio je i ažurirao sve dosadašnje ugovore Europske unije (Pariški ugovor, Rimske ugovore, Jedinstveni europski akt, ugovor iz Maastrichta, ugovor iz Amsterdama i Nice).[135] Ključne odredbe Lisabonskog ugovora odnose se na više demokracije i otvorenosti, brže i učinkovitije donošenje odluka, moderniziranje institucija Europske unije, ekonomsku politiku, sigurnost i obranu, pravdu i kriminal, socijalnu politiku, nova područja suradnje i ljudska prava. U praksi ugovor je trebao ostvariti ravnotežu između ovlasti Unije i država članica u uvjetima znatno proširene EU te stvoriti osnovu za moguća dodatna proširenja. Pored toga, novi institucionalni aranžmani u području zajedničke vanjske i sigurnosne politike trebali bi stvoriti uvjete za jačanje globalne uloge Unije.[136]

Agenda Europa 2020. je desetogodišnja strategija Europske komisije o unapređenju gospodarstva Europske unije. Usvojena je 17. lipnja 2010. godine. Cilj joj je pametan i održiv gospodarski rast s većom koordinacijom nacionalne i europske politike. Ova strategija slijedi Lisabonsku strategiju za razdoblje 2000.-2010.godine. Unija si postavlja pet ambicioznih ciljeva za zapošljavanje, inovacije, obrazovanje, socijalnu uključenost i energiju koji trebaju biti postignuti do 2020. godine. To podrazumijeva poticanje rasta i zapošljavanja, ulaganja u

[133] Vlatko Mileta, *Leksikon Europske unije*, treće izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Politička kultura, Zagreb, 2003, str.13. - 14.
[134] Mali leksikon europskih integracija, *Ministarstvo vanjskih poslova RH*, urednica Ksenija Brigijević, Zagreb, 2008.
[135] Vaš vodič kroz Lisabonski ugovor*, Publikacija Europske komisije,* Luksemburg, srpanj 2009., str. 11
[136] Siniša Rodin, Tamara Čapeta, Iris Goldner Lang, Reforma Europske unije: Lisabonski ugovor, *Narodne novine,* Zagreb, 2009., str. 410

privatnom sektoru, osiguranje financijskih sredstava, industrijsku politiku za doba globalizacije, modernizaciju tržišta rada, povećanje broja obrazovanog stanovništva, povećanje energetske učinkovitosti, europsku platformu za borbu protiv siromaštva i podizanje standarda građana Europe, a time i osiguravanje socijalne i teritorijalne kohezije. Svaka država članica donijela je vlastite nacionalne ciljeve u svakom od tih područja. Konkretne akcije na razini EU i nacionalnim razinama ključni su elementi ove strategije.[137] Dalekosežan je utjecaj strategije Europa 2020. na ostale politike Europske unije. Sve zajedničke politike, uključujući, primjerice, zajedničku poljoprivrednu politiku i kohezijsku politiku, trebaju podržavati tu strategiju. Europa 2020. zahtijeva punu potporu i provedbu na nacionalnoj razini. Države članice moraju odrediti svoje nacionalne ciljeve, prepoznati zapreke rastu te u svojim nacionalnim reformskim programima navesti kako ih namjeravaju otkloniti.[138]

4.2.Republika Hrvatska i NATO – korist i obveze

Geopolitičke, geostrategijske i geoekonomske promjene koje su zahvatile međunarodnu zajednicu nakon raspada bipolarizma upućuju na to da je u međunarodnom okruženju došlo do radikalnih promjena koje zahtijevaju i definiranje novog oblika veza, uzajamnih odnosa i strukture svjetskog poretka (novi svjetski poredak). Cijeli koncept novog svjetskog poretka je još uvijek u nastajanju, ali riječ je o dinamičnom, nepredvidivom i složenom procesu, koji će se neprestano mijenjati i prilagođavati međunarodnim okolnostima.[139] Prema Robertu McNamari,[140] novi svjetski poredak trebao bi svim zemljama pružiti jamstvo u borbi protiv agresije, kodificirati i postaviti sredstva za zaštitu prava svih manjina i etničkih skupina unutar država, stvoriti mehanizme za rješavanje regionalnih sukoba bez unilateralne akcije

[137] www.ec.europa.eu/europe2020/index.en.htm (srpanj 2013.)
[138] Višnja Samardžija, Hrvoje Butković, *From the Lisabon strategy to Europe 2020,* Institut za međunarodne odnose, Zagreb, 2010.
[139] Lidija Čehulić Vukadinović, *Euroatlantizam i suvremeni međunarodni odnosi*, Politička kultura, Zagreb, 2010, str. 97
[140] Robert McNamara (1916 – 2009), američki poduzetnik i osmi ministar obrane, u službi predsjednika J.F.Kennedya i L.B. Johnsona, nakon toga je bio u službi predsjednika Svjetske banke (1968 – 1981). Bio je zadužen za uvođenje sustava analize u javnu politiku (politička analiza). Novi svjetski poredak je značio da je došlo do potpuno novog odnosa u kojem je na pozornici svjetske politike ostao isključivo zapadni savez predvođen jednom supersilom, SAD-om. Zanimljivo je napomenuti izjavu Henryja Kissingera: *„Svi koji ne poštuju novi svjetski poredak su teroristi.“*

velikih sila, obvezati velike sile na prekid pomaganja jedne od strana u sukobu, povećati tehničku i znanstvenu pomoć zemljama u razvoju i zaštititi globalni okoliš.

Sjevernoatlantski savez ili NATO pakt stvoren je ugovorom iz Washingtona 1949. godine radi obrane slobode i demokracije u tadašnjem bipolarnom svijetu.[141] Ugovorom je utvrđeno dvadesetogodišnje članstvo u Savezu nakon kojega svaka od zemalja članica može odstupiti (ali to se još nije dogodilo). Francuska i Grčka jedino su izlazile iz NATO-ovih vojnih struktura. Nakon pada Berlinskog zida ostvarena je pobjeda liberalizma i slobodnoga svijeta.[142] Padom komunizma i nestankom bipolarizma mnogi su smatrali kako NATO nema više razloga svog postojanja. U današnjem globalnom svijetu NATO je preoblikovao svoju ulogu. Globalizaciju tvore veliki igrači kao što su Međunarodni monetarni fond, Svjetska banka, multinacionalne kompanije, velesile, politički i vojni savezi, među kojima je i NATO. Novi smisao NATO-u dala je borba protiv etničkih sukoba, kršenja ljudskih prava, nestabilnosti u svjetskim ekonomskim odnosima, širenje kemijskog i nuklearnog naoružanja kao i borba protiv terorizma. Globalizacija osim dobrih stvari donosi i rizike.[143] Rizici globalizacije argumenti su za daljnje postojanje NATO-a, posebno fundamentalizam[144] i globalni terorizam[145] koji su prijetnja globalnoj sigurnosti. Tri su temeljna elementa suvremenih sigurnosnih politika – stabilnost, upravljanje krizama i obrana.[146] NATO ima velike zasluge za postupnu stabilizaciju tranzicijskih procesa u Europi u najosjetljivijem dijelu, sigurnosnom sektoru. „NATO je kombinacija jedne političko-svjetonazorne, u prošlosti naglašene antikomunističke, antivaršavske grupacije, s prvenstveno složenim i sofisticiranim obrambeno-sigurnosnim zadaćama, standardnim ustrojstvom i nabavom oružja, u kojoj SAD ima nesrazmjernu prevlast i težinu, i bez čije suglasnosti nema odluka od većeg značaja. Iz globalnog i sigurnosnog aspekta NATO želi imati bliže odnose sa stabilnim i demokratski organiziranim državama s jasnim i stabilnim granicama.“[147] Kao što se i Europska unija odlučila proširivati na nove članice, tako se sredinom 1995. pojavila studija o

[141] Lidija Čehulić, *NATO i novi međunarodni odnosi,* Politička kultura, Zagreb, 1999. Autorica smatra da je postojanje Varšavskog pakta održavalo homogenost NATO saveza i pridonijelo tome da se svi pokušaji destabilizacije ili samostalnijih akcija zapdnoeuropskih američkih saveznika u odnosu na SAD riješe mirnim putem, bez trajnijeg narušavanja NATO temeljnih zadaća, strukture i odnosa oružanih snaga Saveza.
[142] V.Cvrtila, *Hrvatska i NATO*, str. 8
[143] V. Cvrtila, isto str. 9
[144] Fundamentalizam - vraćanje na temeljna načela i običaje neke religije, ideologije ili naučavanja, isključivi nastup prema drugim pogledima na svijet i religije pod izlikom vraćanja na izvorni nauk.
[145] Terorizam - smišljena uporaba nezakonitog nasilja radi usađivanja straha, s namjerom prisiljavanja ili zastrašivanja vlasti ili društva kako bi se postigli općenito politički, vjerski ili ideološki ciljevi.
[146] V.Cvrtila, isto, str. 42
[147] I.Mahečić*, Hrvatska i Europska unija*, str. 20

proširenju NATO-a na nove članice. Kao ciljevi širenja NATO-a navedeni su poticanje demokratskih reformi, promicanje modela suradnje, dobrosusjedski odnosi, razvijanje zajedničke obrane, jačanje procesa udruživanja i suradnje u Europi na demokratskim vrijednostima, doprinos sigurnosti, jačanje i širenje transatlantskog partnerstva.[148] Cilj NATO-a je da sve europske demokratske zemlje jednog dana postanu njegove članice, a proces širenja Saveza mora teći paralelno s jačanjem sigurnosti između Vijeća za atlantsko partnerstvo i sporazuma između NATO-a i Ruske Federacije.[149] NATO je vlastitom transformacijom i širenjem prema istoku i jugoistoku Europe obilježio europske sigurnosne procese od početka devedesetih godina do danas. Rusija s NATO-om ima strateško partnerstvo te je i sama pristupila Partnerstvu za mir.[150] Partnerstvo za mir je važno za izgradnju arhitekture sigurnosti u Europi, ali ne znači sigurnu ulaznicu u NATO. Međutim, bez članstva u Partnerstvu za mir, nema ulaska u NATO.[151] Prema Lidiji Čehulić Vukadinović, partnerstvo za mir je svojevrsna čekaonica optimalnih kandidata za ulazak u atlantsku sigurnosnu organizaciju. Javnost uglavnom podržava ideju o priključenju NATO paktu, ali ne podržava slanje vojnih snaga u obranu drugih članica ili smještanje stranih vojnih snaga na teritoriju matične države. NATO će i dalje bez obzira na okolnosti ostati čvrst oslonac kako svjetske, tako i europske sigurnosne arhitekture.

Hrvatska je bila zainteresirana za proširenje i za punopravno članstvo u NATO-u. Vlada je taj cilj ugradila u prioritete hrvatske vanjske politike jer se ulaskom u NATO štiti sloboda, teritorijalna cjelovitost, jamči sigurnost hrvatskih građana, dijeli teret obrambenih napora, odvraća se prijetnja i ističe prednost kolektivne obrane. Takav pristup uklapa se u kontekst nacionalnih interesa (zaštita temeljnih vrijednosti, slobode, sigurnosti i suvereniteta, pravo na zaštitu preživljavanja).[152] Već u proljeće 1994. godine hrvatsko izaslanstvo boravilo je u sjedištu NATO-a u Bruxellesu i tom prigodom izrazilo želju za sudjelovanjem u Partnerstvu za mir.[153] U travnju 1999. na summitu u Washingtonu Hrvatska prvi put sudjeluje u svojstvu promatrača, a 25. svibnja 2000. u Firenci potpisuje okvirni dokument Partnerstva za mir i dobiva status pridružene članice u Parlamentarnoj skupštini NATO-a. Time je obilježen

[148] V.Cvrtila, *Hrvatska i NATO*, str. 50, isto navodi i L.Čehulić Vukadinović, *Euroatlantizam*, str. 170 - 171
[149] MVEP, VRH Bukurešt, ds. 86 – 194, 29. travnja 1997. godine
[150] Širenje NATO-a prema istoku je nužnost radi sigurnosti za cijelu Europu, uključujući Rusiju i Ukrajinu s kojima su sklopljeni posebni aranžmani, koje imaju poseban tretman. Rusija je zapravo pristala na politiku balansiranja, a ne podjele interesnih sfera – MVEP, VRH Bukurešt, ds/81-162, 11.travnja 1997.
[151] MVEP, VRH Bukurešt, ds. 60 – 116, 12. ožujka 1997. godine
[152] V.Cvrtila, *Hrvatska i NATO*, str. 10 - 11
[153] Partnerstvo za mir - političko vojni program NATO-a usmjeren na zemlje kandidate za članstvo u Paktu, na temelju njega se uspostavlja međusobna vojna suradnja i regionalna stabilnost. Osnovan 1994. godine.

početak odnosa Hrvatske i NATO-a.[154] Dvije godine kasnije, iz Reykjavika sa zasjedanja ministara vanjskih poslova država članica, u Zagreb stiže poziv za sudjelovanje u Akcijskom planu za članstvo (MAP). U Tirani 2. svibnja 2003. ministri vanjskih poslova Albanije i Hrvatske i SAD-a potpisuju Američko-jadransku povelju (The Adriatic Charter). Hrvatska je na cijelom putu do punopravnog članstva uživala punu potporu Washingtona, da bi američki Kongres krajem 2005. usvojio i rezoluciju kojom se podržava ulazak Hrvatske u NATO. Deklaraciju sličnog sadržaja 30. svibnja 2006. donosi i Parlamentarna skupština NATO-a. Njome se Hrvatskoj i svim drugim članicama Američko-jadranske povelje dala potpora za ulazak u Sjevernoatlantski savez. Ono što je zahtijevalo dodatne napore hrvatskih vlasti, i što je u mnogome objektivno usporavalo hrvatsko približavanje Savezu, bio je paket posebnih uvjeta čije je brže i učinkovitije rješavanje tražio ne samo NATO već i šira međunarodna zajednica (uspostava funkcionalne regionalne suradnje, povratak izbjeglih i prognanih tijekom rata, povratak njihove imovine, borba protiv raznih oblika kriminala, funkcioniranje pravne države i potpuna suradnja s Haškim sudom).[155]

U studenome 2006. na summitu u Rigi deklaracijom je zaključeno da se na predstojećem summitu 2008. u Bukureštu u članstvo NATO-a pozovu one zemlje koje ispunjavaju standarde i koje mogu pridonijeti euroatlantskoj sigurnosti i stabilnosti. Jedna od njih bila je i Hrvatska. Pozivnicu za punopravno članstvu u Savezu Hrvatska je primila na summitu u Bukureštu 2008. godine. Hrvatska je 21. travnja 2008. završila prvi krug pregovora o pristupanju NATO savezu. Nakon prvog sastanka koji je bio posvećen političkim i vojnim pitanjima, 7. svibnja održali su se pregovori o financijskim, obrambenim i pravnim pitanjima. Integracija u NATO zahtijeva od kandidata i novih članica povećanje obrambenih troškova. Tada se odredio i doprinos koji će RH uplaćivati u proračun NATO-a.

Tijekom Domovinskog rata Hrvatska je izdvajala velika sredstva za obrambeni sustav, no poslije je on usmjeren prema održavanju postojećeg stanja, a ne prema razvoju i modernizaciji oružanih snaga.[156] Smanjivao se i broj pripadnika oružanih snaga, ali i vojni proračun. Hrvatska treba ulagati u transformaciju, a ona je usmjerena prema financiranju minimalnih troškova prilagodbe osoblja (engleski jezik, obuka) te prilagodbe vojne opreme i naoružanja za potrebe temeljnih i postrojbi posebne namjene. U Bruxellesu je 9. srpnja 2008. 26 veleposlanika zemalja članica NATO-a potpisalo protokol o proširenju Saveza na Hrvatsku i

[154] I.Perić, *Suverena i samostalna Hrvatska*, str. 152
[155] L.Čehulić Vukadinović, *Euroatlantizam*, str. 187
[156] V.Cvrtila, *Hrvatska i NATO*, str. 105 - 111

Albaniju. Time su predstavnici tih dviju zemalja mogli sudjelovati na gotovo svim sastancima Saveza. Podrška hrvatske javnosti oko ulaska u NATO uvijek se vrtjela oko 50-60%, većina građana je smatrala kako je NATO produženi instrument SAD-a, da radi pretežno ili isključivo u interesu te države te da nije važna institucija za europsku sigurnost i stabilnost.[157] „Danas je dobar dan za NATO i svečan i dobar dan za Albaniju i Hrvatsku, ovo je dobar dan za euroatlantsku zajednicu u cjelini i dobar dan za sigurnost.“[158] izjavio je glavni tajnik NATO-a Jaap de Hoopa Scheffer na summitu u Bruxellesu (2008.). Izrazio je i uvjerenje da će vlade i parlamenti zemalja članica brzo ratificirati pristupni protokol te da će se potvrditi da nema umora od proširenja. Završetak procesa ratifikacije očekivao se do idućeg NATO-ovog sastanka na vrhu u travnju 2009. godine. Nakon što su države članice ratificirale hrvatski pristupni ugovor, glavni tajnik NATO-a Scheffer uputio je 30. ožujka 2009. Hrvatskoj službenu pozivnicu za punopravno članstvo. Ispravu o pristupu Sjevernoatlantskog ugovora, kojeg je Hrvatski sabor potvrdio 25. ožujka 2009., u ime Republike Hrvatske 1. travnja 2009. u State Departmentu predala je tadašnja hrvatska veleposlanica u SAD-u Kolinda Grabar-Kitarović, čime je Hrvatska postala punopravna članica NATO-a. Hrvatska je prvi put kao punopravna članica sudjelovala na NATO-ovom sastanku na vrhu 3. i 4. travnja 2009. u Strassbourgu i Kehlu. Republika Hrvatska postala je članica NATO-a (1.travnja 2009.), zasnovanom na temeljnim vrijednostima i interesima zemalja članica (slobodi, demokraciji, vladavini prava, tržišnom gospodarstvu, međunarodnoj solidarnosti te stabilnim svjetskim odnosima, kojima trebaju vladati mir i sigurnost), a ključan doprinos daje im snažna, strateška transatlantska veza. Članstvom u NATO-u Hrvatska je dobila snažno dodatno jamstvo sigurnosti svoga teritorija, svoje državnosti, dobrobiti i prosperiteta svojih građana. Ulaskom u NATO hrvatsko je gospodarstvo priznato posve sukladno onima najnaprednijima u svijetu, dokazano pouzdano za poslovanje i ulaganje. Kao punopravna članica Saveza Hrvatska se izdigla na novu razinu odlučivanja u svjetskoj politici, s glasom koji dobiva na težini, preuzimajući veće odgovornosti te zadobivajući aktivniju ulogu i utjecajniji položaj u međunarodnoj zajednici. Prihvaćanjem Hrvatske kao i bilo koje druge europske države u članstvo bio je još jedan korak prema cjelovitoj i slobodnoj Europi, integriranoj u zajednici demokracija, sigurnoj i naprednoj. Ovime je Hrvatska uključena i u sva globalna zbivanja (politika, gospodarstvo, sigurnost.). Trajna stabilnost i napredak jugoistočne Europe najbolje se može postići članstvom svih država regije u Europskoj uniji i NATO paktu. Članstvom u

[157] V.Cvrtila, *Hrvatska i NATO*, str. 78

[158] Hrvatska korak bliže NATO-u, *Panorama i DW.COM*, 9.07.2008. – www.dw.com/hr/hrvatska-korak-blize-nato-u/a-3472199 (srpanj 2013.)

NATO-u Hrvatska je ostvarila čvrsto jamstvo moćnog saveza da će joj priskočiti u pomoć u slučaju da njezina sigurnost, suverenitet i teritorijalna cjelovitost budu ugroženi. Sudjelovanje u vojnim i mirovnim operacijama Saveza Hrvatska podiže svoj ugled u svijetu, pritom ispunjava svoje međunarodne odgovornosti u stabilizaciji opasnih kriznih žarišta te razvija učinkovite Oružane snage, sukladno onima savezničkim i prenosi svoja prethodno stečena znanja. Hrvatska se nalazi na važnim strateškim pravcima koji povezuju različite dijelove Europe i Europu s njezinim bližim susjedstvom na drugim kontinentima. To je tranzitni pravac mnogih legalnih, ali i ilegalnih aktivnosti koje su izazov nacionalnoj sigurnosti. Prema nekim mišljenjima, Hrvatska treba biti usmjerena na izgradnju vlastitih obrambenih sposobnosti, stvaranju sigurnog i stabilnog okruženja, razvijanju partnerstva s drugim demokratskim državama te izgrađivanju pouzdanih savezničkih odnosa. Potrebno je približiti se i pridružiti postojećim obrambenim savezničkim aranžmanima, a da bi to bilo ostvarivo Hrvatska treba razvijati svoje sposobnosti u nacionalnoj obrani, sudjelovanju u mirovnim i drugim misijama na međunarodnoj razini i dati potporu civilnim strukturama u slučaju prirodnih i drugih katastrofa.[159]

Hrvatski ulazak u NATO nije automatski riješio sve njezine tranzicijske i poslijeratne probleme, ali je poslužio kao političko-sigurnosni okvir njezinog bržeg svekolikog razvoja i lakšeg komuniciranja s ostatkom modernog demokratskog svijeta. Struktura globalnog poretka još se uvijek uspostavlja dok su izazovi sigurnosti i stabilnosti sve brojniji i dolaze iz najrazličitijih izvora. Povećava se broj sudionika koji pozitivno ili negativno utječu na kreiranje međunarodne stvarnosti, a njihovi međusobni odnosi sve su kompleksniji.

„NATO je ostao dominantna sigurnosna organizacija, ali on nije, ne može i ne mora biti u isto vrijeme globalni vojnik, policajac, diplomat, humanitarac, logističar, graditelj, liječnik, veterinar, ekspert za računala, dobar susjed itd.“[160]

Danas ne možemo znati što nam budućnost donosi, no članstvo u NATO-u je zato najbolja „polica osiguranja“ protiv neizvjesnosti. Ono donosi koristi, ali podrazumijeva i odgovornosti i obveze.

[159] V.Cvrtila, *Hrvatska i NATO*, str. 117
[160] L.Čehulić Vukadinović, *Euroatlantizam*, str. 224

4.3.Hrvatska kao čimbenik sigurnosti u regiji (Jugoistočna Europa)

Prostor jugoistoka Europe ne može se usporediti s nekom drugom grupacijom zemalja na svijetu. Temeljno polazište u analizama jugoistočne Europe je u pravilu pesimistično. Riječ je o narodima pod različitim civilizacijskim, religijskim, političkim i gospodarskim utjecajima. Države su ovdje često nastajale i propadale, a granice se često mijenjale. Etnička izmiješanost jedna je od najznačajnijih karakteristika ovog prostora i ima snažan nepovoljan utjecaj na njegovu civilizacijsku, kulturnu i političku homogenost. Ti narodi nisu nikada imali neki zajednički ili politički ideal. Prvi put u povijesti događa se da su si svi narodi na ovome prostoru postavili zajednički cilj – ulazak u euroatlantske strukture. To im je strateški cilj koji predstavlja najveći nacionalni interes. Često se za ovo područje koristi naziv Zapadni Balkan. To je pojam koji se ne može naći ni u jednom političkom rječniku, riječ je o novom pojmu, kojim se pokušava opisati strategija Europske unije prema regiji bivše Jugoslavije s izuzetkom Slovenije i dodatkom Albanije. Zapadni Balkan je umotvorina Vijeća za zapadni Balkan[161] koji su morali smisliti operativni pojam kojim će označiti područje koje je obuhvaćalo bivšu Jugoslaviju. Hrvatska je bez obzira na utkane sredozemne i srednjoeuropske kulturne krugove svrstana pod kišobran Zapadnog Balkana. Pojmovi Balkan i balkanizacija često u Europi imaju negativne konotacije. Balkan je oduvijek bio „bačva baruta“, a balkanizacija podrazumijeva sukobe, nasilje, prevrtljivost i lukavost te nedostatak ponašanja u skladu sa zakonima. Stvaranje malih država na razvalinama turskog carstva nazvano je u diplomatskoj povijesti balkanizacijom. Tim pojmom se obično podsjeća na negativne strane komadanja Osmanskog Carstva i na međusobne sukobe novih balkanskih država. Zaboravlja se da je stvaranje nacionalnih država bio nužan povijesni put, da je takav proces u Zapadnoj Europi bio uglavnom završen u 19. stoljeću, a na Balkanu je bio zadržan, ne samo silom otpora osmanlijske vlasti, već i politikom ravnoteže europskih sila koja se na kraju pokazala nedjelotvornom.[162] Ratovi na Balkanu u prošlosti i ovaj posljednji (Domovinski rat) razlikuju se u tome što su prijašnji glavni čimbenici bile strane sile, dok, nasuprot tome, u procesu raspadanja Jugoslavije strane sile nisu težile osvajanju teritorija već su nastojale spriječiti rat, a umiješale su se tek kad je on već plamsao.[163] Balkan je stalno krizno žarište u Europi jer se

[161] Vijeće za Zapadni Balkan - čine ga diplomati 15 članica zemalja EU-a, neki članovi Europske komisije i članovi tajništva Vijeća ministara.
[162] F.Tuđman, *Nacionalno pitanje*, str. 20
[163] D.Bilandžić, *Propast Jugoslavije*, str. 15

preko Muslimana ocrtavaju odnosi između Europe i Amerike s islamskim svijetom, a preko Srba sukobljavaju se odnosi Europe i Amerike s Rusijom.[164]

Neutralniji izraz za Balkan je jugoistočna Europa. Riječ Balkan dolazi iz turskog jezika, bal znači med, a kan krv, što dobro opisuje Balkan i njegovu povijest.[165] Politički pod Balkan spadaju Turska, Grčka, Rumunjska, Bugarska, Srbija, Albanija, Makedonija, Kosovo, Crna Gora i Bosna i Hercegovina. Rubne države (Rumunjska, Hrvatska, Slovenija) ne vole da ih se naziva balkanskim državama. Mišljenje europskih političara jest da Balkan stoga treba biti Zapadni, kako ne bi balkanizirao Europu. Prema tome, Zapadni Balkan je sada neka vrst „pod-Europe," jedinstvene regije koja mora iskorijeniti balkanizaciju kako ona ne bi bila zaprekom Europi u nezaustavljivu globalizacijskom naletu.[166] Regiju „Zapadni Balkan" treba globalizirati, a to znači države tretirati kao regionalne političke entitete bez granica, s ograničenim suverenitetom, denacionalizacijom i međusobnom integracijom i prihvaćenim zahtjevima iz Agende 2000[167] kako bi Zapadni Balkan u budućnosti bio dio globalizirane Europe. Stabilizacija ovoga prostora predstavlja izazov za Europsku uniju. Države ove regije predstavljaju stvarnu prijetnju sigurnosti i stabilnosti državama članicama Unije te kredibilitetu i autoritetu Europske unije kao globalnog sudionika. Zapadni Europljani često navode da je Balkan upravo na samom gospodarskom i civilizacijskom dnu Europe – europski treći svijet. Ponekad je taj isti Zapadni Balkan označavao i inačicu „treće Jugoslavije." Europska rješenja za Balkan vezana su za proširenje Unije na istok. Jugoistok Europe je regija puna etničkih konflikata, propalih država, nedostatnih reformi i zabrinjavajućih sigurnosnih rizika. Mnoga su neriješena pitanja u regiji kao neodređena budućnost Kosova (veza između srpskog i albanskog pitanja), multietnička demokracija u Makedoniji, pitanje Federacije BiH i Republike Srpske. Pogrešan pojam „Zapadni Balkan" zapravo je u suprotnosti sa svim europskim stajalištima i očekivanjima za jugoistočnu Europu, a neprikladan je iz nekoliko razloga jer implicira ekonomsku nerazvijenost i etnički nacionalizam.[168] Uporaba pojma „jugoistočna Europa" umjesto pojma „Zapadni Balkan" implicirala bi priznavanje činjenice da ta regija već čini dio Europe, da su njezini problemi europski problemi i da bilo koje

[164] F. Tuđman, *Hrvatska riječ svijetu*, str. 465

[165] Neki teoretičari se ne slažu da je ovo značenje riječi Balkan, nego da ona jednostavno potiče od imena planine Balkan (srpski orijentalist Darko Tanasković), dok je Balkan u starom turskom rječniku označavao planinski greben (srpski teatrolog Jovan Ćirilov). Ovo pitanje je aktualizirano nakon što je holivudska glumica Angelina Jolie snimila svoj prvi film „U zemlji krvi i meda."– www.nezavisne.com (srpanj 2013.)

[166] A.Milardović, *Zapadni Balkan* str. 20

[167] Agenda 2000 - ključni strateški dokument za daljnji razvoj EU i njeno proširivanje. Objavila ju Europska komisija 1997. Uključuje reforme poljoprivrede, financiranje EU, te strukturalne promjene u EU. Opširnije o Agendi 2000, na stranici 50 doktorske radnje.

[168] A. Milardović, *Europa 2020*, str. 127.

održivo rješenje mora biti europsko rješenje koje će uključivati i ovisnost o Uniji i njezino širenje. Države na Balkanu pokazale su kako je nestabilnost opasna i kako nečiji problem ubrzo može postati svačiji problem.

Politika Europske unije prema tzv. „Zapadnom Balkanu“ može se podijeliti u tri faze:

- 1991.–1999. (neuspjeh zbog nezaustavljanja sukoba u regiji; donošenje 1996. Regionalnog koncepta koji je predviđao suradnju na dva područja – uspostava demokratskog sustava i suradnja u regiji te postupni razvoj slobodne trgovine)
- 1999. – 2005. (nesposobnost EU da naprave djelotvoran pritisak na SR Jugoslaviju u vezi kosovske krize; davanje perspektive članstva u EU zemljama regije – Solunska deklaracija)
- 2006. – 2010. (područje Zapadnog Balkana više nije predstavljao prioritet ni za EU ni za SAD, tj. nastao je „zamor proširenjem“; EU se usredotočila na ekonomsku rekonstrukciju i razvoj te promicanje regionalne suradnje, polazeći od pretpostavke da će ekonomsko blagostanje omogućiti političku stabilizaciju regije; pojavila se i Butimirska inicijativa za stvaranje održive BiH te se vidjela zabrinutost EU i SAD-a zbog rastućeg utjecaja Ruske Federacije u regiji.) [169]

Pitanje europske sigurnosti i suradnje jedno je od glavnih temelja na kojima počiva Europska unija kao institucija. SAD i EU su neodvojivi partneri u stabilizaciji područja jugoistočne Europe. Ono što je učinio NATO pacifikacijom ovog područja, mora nastaviti EU istočnim proširenjem, kao neophodnim preduvjetom nove regionalne i globalne strukture sigurnosti.[170] U ovom kontekstu važna je nacionalna i međunarodna sigurnost. Nacionalnu sigurnost je sigurnost političkog naroda dok međunarodna sigurnost znači da se svi članovi međunarodne zajednice kao cjelina osjećaju sigurni i da u međunarodnom političkom sustavu vladaju takvi odnosi da se svim državama jamči sigurnost.[171] Sigurnost kao kategorija međunarodnih političkih odnosa vjerojatno je jedna od najspornijih i najviše obrađivanih područja. U uvjetima novih međunarodnih odnosa i pokušaja stvaranja novog svjetskog poretka, sigurnost je postala multidimenzionalan koncept koji isto tako ima nekoliko svojih razina (vojni, ekonomski, politički, društveni i ekološki izazovi sigurnosti). To novo shvaćanje i

[169] Siniša Tatalović, Vlatko Cvrtila, *Regionalna sigurnost i multilateralna suradnja, Republika Hrvatska i Jugoistok Europe,* Politička kultura, nakladno istraživački zavod i Centar za međunarodne studije, fakultet političkih znanosti, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb, 2010, str. 41
[170] M.Staničić, *Dugo putovanje*, str. 10
[171] Radovan Vukadinović, *Evropska sigurnost i suradnja*,Globus, Zagreb – Ljubljana, 1977, str. 11

vrednovanje sigurnosti posebno je vidljivo na jugoistoku Europe. Od samih početaka stvaranja država u ovoj regiji države su imale problema sa svojom sigurnošću. One su osjećale suparništva velikih sila, bile izložene njihovim političkim manipulacijama, služile su kao mali pijuni u velikim igrama i tražile oslonac u savezima s velikim silama koji uglavnom nikada nisu funkcionirali.[172] U najširem određenju jugoistok Europe uzima se kao geografsko područje Balkana i njegovo neposredno susjedstvo. Za Europsku uniju važne su gospodarske koristi od ovog područja, ali i želja da se područje jugoistočne Europe skine s lista krize i nestabilnosti. Stoga EU podržava regionalna okupljanja u europskim prostorima (Baltik, Srednja Europa, crnomorsko područje, Jugoistok Europe i dr.) koja smatra alternativama daljnjim nestabilnostima i eventualno novim sukobima. Europska unija time jasno objavljuje svoj cilj, a on je jačanje suradnje susjednih država i stvaranje uvjeta za prevladavanje sukoba. U tome je sadržana želja za povezivanjem s EU, unošenje europskih standarda na ovaj prostor kao i potreba prihvaćanja europskih demokratskih načela i procesa. Važni elementi izgradnje europske sigurnosne arhitekture su razvoj regionalne sigurnosne suradnje, izgradnja demokratskih političkih institucija te izgradnja i razvoj sustava nacionalne sigurnosti.[173] Bruxelles je uvjeren da je to pristup koji može pomoći ostvarenju najviših ciljeva (mira, razvoja međusobne suradnje, unapređenje međusobnih odnosa i približavanje država jugoistočne Europe Europskoj uniji). Iako je Srbija nekad bila predvodnik i jamac sigurnosti na ovim područjima, pokopala je tu ideju vršeći agresiju na susjedne države u vrijeme dezintegracije Jugoslavije. Geopolitička slika jugoistočne Europe se potpuno izmijenila. Bivša Jugoslavija je temeljila svoju vanjsku politiku na principima nesvrstanosti, a Zapadu je to odgovaralo. Ona je bila tampon zona na crti razgraničenja dvaju vojno-političkih blokova. Kako je nestalo blokovske podjele svijeta, tako je politika nesvrstanosti izgubila svoj izvorni smisao. Jugoslavija zapadnim silama nije više bila nužno potrebna, a svojim narodima nije bila u stanju ponuditi europska rješenja za nacionalna, socijalna, gospodarska i druga pitanja. Diktature se ne mogu popraviti, one mogu samo propasti.[174] Stoga, nasljednica SFRJ, SR Jugoslavija, nije imala ništa drugo zajedničko s prethodnicom, osim imena. Bivša država je surađivala s međunarodnom zajednicom, a SRJ je uglavnom u sukobu s njom i sa svojim građanima. Temelji na kojima je počivala jugoslavenska federacija su se urušili, raspala se jugoslavenska armija, nestalo je tzv. bratstva i jedinstva, samoupravnog socijalizma, a na kraju, nestalo je i komunističke partije s Titom. U njezinim okvirima narodi više nisu mogli

[172] Radovan Vukadinović, *Sigurnost na jugoistoku Europe*, Hrvatska udruga za međunarodne studije – HUMS i Interland d.o.o. Varaždin, Varaždin, 1999, str. 12
[173] S.Tatalović i V.Cvrtila, *Regionalna sigurnost*, str. 10
[174] Ante Starčević, Izabrani spisi, citat.

razvijati svoje biće na području znanosti i školstva, gospodarstva, kulture i sporta. Nakon rata, Hrvatskoj je pripala uloga čimbenika sigurnosti na području jugoistočne Europe. Regionalna sigurnost ne počiva samo na vojnoj ravnoteži, nego i na političkoj, društvenoj i ekonomskoj koheziji šireg prostora. Hrvatska je duboko svjesna tih činjenica te je, u suradnji s relevantnim europskim i međunarodnim organizacijama, ustrajala na transformaciji političkog, društvenog i ekonomskog sustava kako bi bio kompatibilan zapadnim modelima.[175] Sigurnosno okruženje Hrvatske bitno utječe na njezin međunarodni položaj. Svojim ratnim pobjedama (Bljesak, Oluja) Hrvatska je promijenila strateške odnose u ovom djelu Europe. Postigla je partnerske odnose sa Sjedinjenim Američkim Državama, omogućila njezinu vodeću ulogu u okončanju rata i omogućila Daytonski sporazum i pomogla u njegovom provođenju.[176] Tijekom ljeta i jeseni 1995. Hrvatska je postala središnjom figurom američke strategije, kao regionalna protuteža Srbiji. Nakon američke potpore oko vojnog rješenja u Hrvatskoj i BiH u kolovozu 1995. Tuđman je u skladu sa svojim uvjerenjem o „povijesnoj misiji" Hrvatske kao „civilizacijskom predziđu" počeo isticati Hrvatsku kao „regionalnu silu." Tuđman se borio da pozicionira Hrvatsku na europskoj političkoj sceni kao srednjoeuropsku i mediteransku zemlju kojoj je mjesto u transatlantskim organizacijama. Upravo je on usmjerio Hrvatsku prema Europi i Europskoj uniji. Nastojao je usklađivati interese raznih europskih i svjetskih sila na ovom području s hrvatskim nacionalnim i strateškim interesima, ali nikad nije pristajao odreći se vitalnog hrvatskih interesa – samostalnog međunarodnog položaja Hrvatske. Na tome je inzistirao i u euroatlantskim integracijama. Smatrao je da u procesu integriranja treba doći do usklađivanja interesa Hrvatske i Unije, a ne olako odustati od interesa pod vanjskim pritiscima. Kada je 1997. godine EU lansirala regionalni pristup Zapadnog Balkana, Tuđman se tome oštro i uporno suprotstavljao, čak i pod cijenu zahlađenja odnosa s Unijom, smatrajući da je to protivno interesima Hrvatske. Bio je za normalizaciju odnosa sa svim zemljama na tlu bivše Jugoslavije, ali samo za pripadnost i integraciju sa Srednjom Europom, mišljenje je profesora Tihomira Cipeka s Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu.[177] Tuđmanova politička doktrina bez ikakvih dvojbi je jasno definirala odnos Hrvatske prema euroatlantskim integracijama, Tuđman je smatrao da Hrvatska smije ući samo u one integracije u kojima zadržava svoju suverenost, odnosno u integracije u koje se udružuju

[175] M.Tuđman, *Krivi za zločin* str.35
[176] Miroslav Tuđman i Mate Ljubičić, *Hrvatska i Zapadni Balkan,rasprave o suverenitetu, nacionalnom identitetu i vanjskoj politici*, UHIP, Zagreb, 2007, str. 17
[177] M.Tuđman, *Hrvatska i Zapadni Balkan*, str. 101 - 102

suverene i ravnopravne države, a ne u naddržavne integracije u kojima hrvatski narod gubi svoj suverenitet i samostalnost.[178]

Suradnjom Hrvatske s međunarodnom zajednicom, pridonosi se izgradnji mira i stabilnosti u regiji. Hrvatska je ne samo gospodarski najnaprednija, nego je najdalje otišla u prihvaćanju modela zapadne demokracije i uspostavljanju pravne države u regiji, stoga joj je i povjerena uloga regionalnog predvodnika.[179] Raspadom Jugoslavije stvorene su pretpostavke za rješavanje svih pitanja iz bivše zajedničke države (etnička, granična, financijska i imovinsko – pravna pitanja te se pokazala potreba za skandinavizacijom Balkana).[180] Ova pitanja Hrvatska sa svojim susjedima rješava na osnovama međunarodnog prava, raznih konvencija koje je potpisala i na temelju preporuka Vijeća Europe. Dva su pitanja najosjetljivija, pitanje ustroja BiH te odnosi s Beogradom.[181] Hrvatska s jedne strane graniči sa stabilnim zemljama (Italija, Slovenija, Mađarska), s druge strane s nestabilnim (Srbija, Crna Gora, BiH). Kako bi to mogla odraditi na dobar i primjeren način, Hrvatska je morala poraditi na dvije vrste problema, vanjskopolitičkim i unutarnjopolitičkim. Na vanjskopolitičkoj razini najvažniji su odnosi sa susjedima (Srbija, Crna Gora i BiH), a na unutarnjopolitičkoj razini razvoj što većeg stupnja demokracije. Srbija je susjed s kojim postoji čitav niz složenih pitanja (iz Beograda je došla podrška srpskoj pobuni i agresiji, pitanje izbjeglica, nestalih, normalizacija odnosa). Srbija je ipak krenula putem demokratskog i europskog razvoja te otvara široke mogućnosti suradnje na bilateralnom i subregionalnom planu. Glavni preduvjet i okvir suradnje sa Srbijom mora biti projekt istočnog proširenja EU radi stvaranja dugotrajne zone stabilnosti na tome području. Hrvatska i BiH predstavljaju neku vrstu „spojenih posuda“[182] – bilo o kakvom ustavnom obliku zajedničkog ili susjedskoga života da je bila riječ, svaki i najmanji poremećaj u BiH odražava se na unutarnju situaciju u Hrvatskoj. U BiH je izgradnja državnog identiteta veliki problem, ali i problem regije. Europska unija uvijek je inzistirala na punoj suradnji Hrvatske sa sudom u Haagu, to je bilo od dugoročnog strateškog značenja. Naime, Bruxelles vjeruje da je Hrvatskoj kao punopravnoj članici Europske unije mnogo lakše obavljati stabilizirajuću ulogu u osjetljivoj regiji jugoistočne Europe. Unija od Hrvatske očekuje da bude predvodnica cijele regije na njezinom europskom putu, tj. na putu

[178] F.Tuđman, *Hrvatska-Europa-Europska unija*, str. 16
[179] M. Staničić, *Dugo putovanje*, str. 186
[180] Skandinavizacija Balkana – termin koji počiva na osnovi međusobnog priznavanja po modelu skandinavskih zemalja koje su bile u rivalstvu – Švedska, Danska, Norveška, Finska, najčešće spominjani pojam u Tuđmanovim knjigama.
[181] MVEP, VRH Bukurešt, ds. 241 – 562, 7. srpnja 1998.
[182] M.Staničić, isto, str. 195

prihvaćanja europskih kriterija i standarda liberalne demokracije. Unutar globalne i regionalne strukture sigurnosti svaka zemlja članica, koja želi uživati njezine blagodati, mora u njezinom promicanju obaviti i određenu aktivnu ulogu. Uloga koja je namijenjena Hrvatskoj nije nimalo jednostavna i izrazito je odgovorna jer će o načinu kako će je obaviti ovisiti ne samo regionalna, nego i globalna sigurnost.[183] Hrvatska sa susjednim državama gradi sve bolje odnose, a za sva pitanja rješenja traži prema europskim standardima. Razvija se intenzivna suradnja s Makedonijom, Slovenijom i Albanijom, a odnosi prema trima državama uzimaju se kao primjer (odnosi s Mađarskom, Italijom i Rumunjskom). Iako trenutno s Mađarskom vladaju zategnuti odnosi zbog afere INA-MOL. Hrvatska može biti dobar partner u svakom pogledu – političkom, ekonomskom, kulturnom i sportskom. Nadamo se da će i ostali slijediti primjer Hrvatske kao čimbenika sigurnosti u regiji.

U zadnjih desetak godina na jugoistoku Europe došlo je do znatnog poboljšanja sigurnosne situacije. Izvori ugrožavanja sigurnosti sada su okrenuti prema ekonomskom i socijalnom području, a ne više toliko prema vojnom. Kao potencijalni uzroci europske nesigurnosti danas se javljaju krijumčarenje ljudi i narkotika te terorizam. Svaka nestabilnost i sukob na jugoistoku Europe izravno se ili neizravno odražava na sigurnost Hrvatske jer se nalazi na području glavnih prometnih koridora između Sredozemlja, središnje i jugoistočne Europe. Jugoistočna Europa je regija koja bilježi snažan rast u gospodarskom pogledu, privlači brojna ulaganja i gradi snažne i trajne veze sa susjednim zemljama i vanjskim svijetom.[184] Regija je prešla put od regionalnih sukoba prema regionalnoj suradnji, i to ne samo na diplomatskoj i državnoj razini, već i na individualnoj i poslovnoj razini. Mnogi ovu regiju pogrešno doživljavaju i ona trpi loš imidž. Tri su ključne sastavnice za pozitivan preokret u odnosima država i naroda u regiji, odnosno uređenje odnosa Hrvatske sa susjedima:

- Uređenje međusobnih odnosa u pogledu vlastite odgovornosti.
- Razumijevanje problema i interesa druge strane te tolerancija u rješavanju otvorenih pitanja.
- Stvaranje pozitivnog ambijenta za rješavanje odnosa u regiji i brži ulazak svih zemalja u Europsku uniju.[185]

Tijekom 1997. godine bila je prisutna ideja o stvaranju nove euroregije na relaciji Rumunjska–Bugarska–Srbija. U pograničnom rumunjskom gradu Turnu Magurele, pod

[183] M. Staničić, *Dugo putovanje*, str. 190.
[184] Krsto Cviić, Peter Sanfey, *Jugoistočna Europa od konflikta do suradnje*, EPH liber, zagreb, 2008, str. 17.
[185] G.Granić, *Moja Hrvatska*, str. 102

pokroviteljstvom Europskog vijeća iz Stassbourga, održan je seminar na kojem su bili predstavnici lokalnih vlasti iz pedeset mjesta i područja s obje strane donjeg toka Dunava, iz Rumunjske i Bugarske. Na seminaru su obrađivane teme o malograničnoj suradnji (kultura, sredstva priopćavanja, turizam i usluge, promet i carinski propisi te iskorištavanje i zaštita rijeke Dunav). Predstavnik Europskog vijeća, Charles Ricq preporučio je objema stranama da reguliraju malograničnu suradnju po modelu zapadnoeuropskih zemalja. Upravo zbog oživljavanja raznih vrsta suradnje, novinari su postavili pitanje je li na pomolu nova euroregija između Rumunjske, Bugarske i Srbije na što su sudionici izjavili da to zahtijeva temeljitu analizu i prije svega političku procjenu, ali nisu isključili tu mogućnost.[186]

Budući da je Balkan oduvijek bio mjesto sukoba, održavani su forumi i seminari o sigurnosti i suradnji. Zaključeno je da su glavni uzroci napetosti i sukoba neriješena etnička pitanja u koja su umiješani strani čimbenici, stoga sukobi mogu lako prerasti u regionalni rat s ciljem mijenjanja postojećih granica i odnosa snaga u regiji. No, koliko bude jačao utjecaj NATO-a i EU toliko će biti manje opasnosti za izbijanje rata. Osim toga, terorizam i međunarodni organizirani kriminal također prijete svim balkanskim zemljama, ugrožavaju nacionalno gospodarstvo i usporavaju integraciju cijele regije prema zapadu. Tobožnji „sukob civilizacija“ između kršćanstva i islama, zlorabi se u etničke, terorističke i političko kriminalne sukobe.[187] Proces evolucije mira na Balkanu je vrlo kompliciran.

Uspostava diplomatskih odnosa označava čin povezivanja država, a krajnji izraz te povezanosti su stalna diplomatska izaslanstva. Od 1991. godine je Hrvatska počela uspostavljati diplomatske odnose sa susjednim zemljama i zemljama regije, što ćemo vidjeti u daljnjem tekstu.

[186] MVEP, VRH Bukurešt, ds. 132 – 279, 11. rujna 1997.
[187] MVEP, VRH Bukurešt, ds. 244 – 570, 13. srpnja 1998.

Slika 2. Karta regije Jugoistočna Europa, preuzeto s www.dw.de

Odnosi Hrvatske sa susjednim zemljama i zemljama u regiji jugoistočne Europe:

Hrvatska i Italija imaju zajedničke interese na područjima sigurnosti, gospodarstva, Sredozemlja. Prijateljski odnosi temelje se na dobrosusjedskoj suradnji i bilateralnom rješavanju mogućih otvorenih pitanja. Obje zemlje sudjeluju u brojnim multilateralnim inicijativama (Jadransko-jonska inicijativa, suradnja u energetici). Italija je podupirala Hrvatsku na njezinom putu u euroatlantske integracije.[188]

Hrvatska i Mađarska imaju dobre odnose, bez otvorenih političkih pitanja. Mađarska je pružala pomoć tijekom Domovinskog rata te potporu za euroatlantske integracije. U međusobnim odnosima prevladava dobra politička, sigurnosna i kulturna, a naročito gospodarska suradnja (potpisan 101 ugovor i akt).[189] Do kratkotrajnog narušavanja odnosa došlo je tijekom izbjegličke krize 2015. godine, kada je Mađarska zatvorila granicu i postavila ogradu prema Hrvatskoj. Važno je napomenuti i arbitražne[190] postupke između Mađarske i Hrvatske koji su se vodili oko INA-e. Arbitraža je vođena pri UN-ovoj komisiji za međunarodno trgovačko pravo (UNCITRAL) između RH i mađarskog MOL-a oko upravljačkih prava u INA-i. INA je kompanija od strateške i nacionalne važnosti, no njome

[188] S.Tatalović i V.Cvrtila, *Regionalna sigurnost*, str. 255
[189] S. Tatalović i V.Cvrtila, isto, str. 263
[190] Arbitraža ili izbrano suđenje, u pravu je način rješavanja sporova, u kojem se sporovi rješavaju izvan suda, a stranke svoj predmet spora iznose pred jednu ili više osoba (arbitar, arbitri, arbitražni sud). Arbitar, odnosno arbitražni sud kao nedržavni sud svoje ovlaštenje za rješavanje spora crpi iz sporazuma stranaka.

upravlja MOL. Krajem 2013. MOL je u Washingtonu pokrenuo arbitražu jer Vlada RH nije ispoštovala dogovor o preuzimanju plinskog biznisa. Tri mjeseca kasnije RH uzvraća arbitražom u Genevi gdje traže da se proglase ništetne izmjene ugovora uz argument da je Ivo Sanader Mađarima prepustio kontrolu u INA-i. Arbitraže očito idu do kraja. Prosječno traju 3 godine i 8 mjeseci, a statistika kaže da odluke u korist tužitelja iznose 41 posto.[191] Republika Hrvatska izgubila je arbitražni spor s Mađarskom. Sud u Genevi odbacio je dokazne materijale RH i smatra da dokazi nisu dovoljni da dokažu da su ugovori iz 2009. godine nastali kao plod koruptivnih aktivnosti pa ih je sud odlučio poništiti. Vlada RH osporava takvu odluka, a iščekuje se i odluka Međunarodnog suda u Washingtonu za rješavanje investicijskih sporova. Ovakav ishod arbitraže naveo je hrvatsku vladu na donošenje političke odluke o otkupu cjelokupnog udjela MOL-a u INA-i. Jedan od modela kojim bi se to postiglo je prodaja dionica HEP-a, kako se ne bi povećavao hrvatski javni dug.[192] Daljnji tijek događaja ćemo tek vidjeti.

Hrvatska i Slovenija bile su saveznice u borbi protiv Miloševićevog režima. Slovenija je Hrvatskoj bila potpora na putu prema europskim integracijama. Između zemalja postoje neka otvorena politička pitanja i problemi (razgraničenje na moru i kopnu, dugovanje Ljubljanske banke hrvatskim štedišama, pitanje nuklearne elektrane Krško). Sva ta pitanja opterećuju diplomatske odnose. Između Hrvatske i Slovenije potpisan je 81 ugovor i akt za suradnju na područjima gospodarstva, obrazovanja, transporta i slično.[193] Odnose je narušila izbjeglička kriza i postavljanje „žilet žice“ na granici te slovenski pritisak na rad Arbitražnog suda oko granice na kopnu i moru. Hrvatska se nakon tog skandala povukla iz arbitraže i nada se da će, u duhu dobrosusjedskih odnosa, ovaj problem riješiti sa Slovenijom bilateralnim putem. Bez obzira na to, Arbitražni je sud donio odluku (povoljniju za Sloveniju) koju Hrvatska ne priznaje, budući da se povukla iz arbitraže. Spor nije samo bilateralno pitanje nego i europsko vezano za istočno proširenje Unije.

Hrvatska i BiH, države između kojih vladaju dobrosusjedski odnosi i suradnja na političkom, gospodarskom, kulturnom i socijalnom planu. Hrvatska je kao potpisnica Daytonskog sporazuma obavezna sudjelovati u izgradnji stabilnosti i prosperiteta u Bosni i Hercegovini, ali bez miješanja u unutarnje poslove. Problem u BiH je tzv. Republika Srpska koja je pijun Ruske Federacije preko Beograda. Jedinstvena BiH važna je za sigurnost regije. U interesu

[191] www.hrn1info.com (siječanj 2017.)
[192] www.jutarnji.hr i vijesti nove tv 19.15. – 24.12.2016.
[193] S.Tatalović i V.Cvrtila, *Regionalna sigurnost*, str. 256

Hrvatske je ulazak BiH u Europsku uniju. Do danas je potpisano 111 ugovora i akata o međusobnoj suradnji i pomoći, ponajprije o gospodarskoj i regionalnoj suradnji. Gospodarstva dviju država su komplementarna, a ne konkurenta, ali je problem što je BiH na nižem stupnju gospodarskog razvoja od Hrvatske.[194] Jedan od novijih problema je neslaganje vlasti u BiH oko izgradnje Pelješkog mosta, zbog tzv. miješanja Hrvatske oko donošenja izbornog zakona, te pitanje Hrvata u BiH.

Hrvatska i Makedonija, države između kojih vladaju svestrani prijateljski odnosi. Uspostava diplomatskih odnosa između Makedonije i Hrvatske dogodila se 30. ožujka 1992. godine. Obje države pružale su si međusobnu potporu na putu u euroatlantske strukture. Službeni posjeti odvijaju se na najvišim razinama u tolerantnom i demokratskom ozračju sukladno europskim stečevinama. Suradnja u kulturnom sektoru je u stalnom usponu. Potpisivanjem Ugovora 9. svibnja 1997. godine između dvije države ostvarile su se pretpostavke za poboljšanje gospodarskih odnosa, te je povećana i dinamizirana trgovinska razmjena između Hrvatske i Makedonije. Bilateralni gospodarski odnosi između Hrvatske i Makedonije do 2006. temeljili su se na Ugovoru o slobodnoj trgovini koji je zamijenjen CEFTA-om 2006. (vidi pod naslovom „Srednjoeuropski ugovor o slobodnoj trgovini“). Između Hrvatske i Makedonije potpisano je 46 međunarodnih ugovora i akata (Ugovor o zaštiti ulaganja, prijateljskim odnosima, zračnom prometu, izbjegavanju dvostrukog oporezivanja na dohodak i imovinu, cestovnom prometu, trgovinskoj i gospodarskoj suradnji, sudskim odlukama i izručivanju, kulturnoj i prosvjetnoj suradnji, borbi protiv kriminala, suradnja ministarstava vanjskih poslova, znanstvenoj i tehnološkoj suradnji, socijalnom osiguranju, zaštiti okoliša, zdravstvu i medicini, policijskoj suradnji te o uzajamnoj zaštiti nacionalnih manjina). Odnosi Hrvatske i Makedonije su dobar primjer cijeloj regiji.

Hrvatska i Srbija, odnosi dviju država su opterećeni srpskom agresijom na Hrvatsku. U bilateralnim odnosima izmjenjivala su se razdoblja intenzivnijih i prekinutih odnosa. Odnosi Hrvatske i Srbije jesu i bit će temeljem stabilnosti u regiji. Završetkom rata trebalo je riješiti brojna otvorena pitanja, ona su se ticala izbjeglica i prognanika, zatočenih i nestalih, državnih granica i sukcesije. Potpisan je i sporazum o normalizaciji odnosa 1996. godine. Dvije su se države međusobno priznale. Potom je uslijedilo pogoršanje odnosa zbog Kosova, da bi do nove normalizacije odnosa došlo 2001. godine kada su obje države kao svoj vanjskopolitički cilj odredile ulazak u euroatlantske integracije i stabilizaciju regije.[195] RH surađuje sa Srbijom

[194] MVEP RH, I. UPRAVA, Odjel za gospodarsku bilateralu, 29. kolovoza 2000.
[195] S.Tatalović i V.Cvrtila, *Regionalna sigurnost*, str. 257

u okviru regionalnih organizacija i foruma (UN, SEECP, Dunavska komisija, CEI, Jadransko-jonska inicijativa i dr.). Primjena režima slobodne trgovine između Hrvatske i Srbije pridonijela je unapređenju gospodarske suradnje između dvije zemlje, ali i u regiji. Značajna su i ulaganja hrvatskih tvrtki u Srbiji. Zabilježen je uspješan ulazak hrvatskih tvrtki na srbijansko tržište (Agrokor, Podravka, INA, Kraš). Od potpisanih sporazuma važni su Sporazum o suradnji dviju zemalja u progonu počinitelja ratnih zločina, zločina protiv čovječnosti i genocida te Memorandum o suradnji u borbi protiv teškog kriminala (zloglasna balkanska ruta). Potpisan je i plan vojne suradnje koji sadrži 21 aktivnost koje se većinom odnose na razmjenu stručnih izaslanstava te sudjelovanje na određenim tečajevima. Započela je intenzivnija gospodarska suradnja i rješavanje otvorenih pitanja.[196] Republika Hrvatska je svoju politiku prema Srbiji usklađivala i usklađuje s interesima Europske unije. Tijekom izbjegličke krize (2015.) došlo je do kratkotrajnog zaoštravanja odnosa, prilikom kojeg je trpjela trgovinska razmjena između dvije države. Problem su i skandalozne presude Haškog suda i jačanje četništva u Srbiji (doček Vojislava Šešelja, paljenje hrvatske zastave, garnitura koja je na vlasti su radikali i zastupnici velikosrpske ideologije – Tomislav Nikolić, Aleksandar Vučić, Ivica Dačić). Srbija se formalno odmakla od Miloševićeve politike, ali ona je i dalje prisutna. Hrvatska sa Srbijom mora riješiti pitanja nestalih osoba, povratak arhiva, pitanje granica, implementacija o sukcesiji[197], mora raščistiti sa suvremenom povijesti (veličanje Šešelja, pogled na Oluju, stvaranje svoje povijesti), pitanja hrvatske manjine u Vojvodini. Prema nekim mišljenjima, ne moramo se voljeti, ali moramo surađivati. Napeti odnosi između dviju država bili su i zbog hrvatske blokade pregovora Srbije s EU zbog poglavlja 23. Naime, da bi se otvorilo ovo poglavlje Srbija mora ukinuti regionalnu nadležnost srpskog suda za ratne zločine i uvesti automatsku zastupljenost pripadnika hrvatske manjine u Skupštinu te ostvariti punu suradnju sa Haškim sudom. Europska komisija je stala na stranu Srbije, smatrajući kako je ovaj problem moguće riješiti bilateralnim putem i da nije potrebno blokirati Srbiju na europskom putu. U zadnje vrijeme između RH i Srbije stalno postoje trzavice i zategnuti međudržavni odnosi. Zadnji incident vezan je za gaženje hrvatske nacionalne zastave u beogradskoj skupštini od strane zastupnika radikala Vojislava Šešelja prilikom posjeta izaslanstva Hrvatskog sabora.

Hrvatska i Crna Gora, odnosi dviju država dobri. Hrvatska je pozdravila osamostaljenje Crne Gore od Srbije te ju priznala 12. lipnja 2006. godine i usvojila izjavu o odnosima Hrvatske i

[196] MVEP RH, I. UPRAVA OJIE, 6. ožujka 2007.

[197] Sukcesija – prijelaz subjektivnih prava i obaveza od dosadašnjeg nositelja na novoga stjecatelja, odnosno označava zamjenu jedne države drugom u pogledu odgovornosti za međunarodne odnose nekog područja.

Crne Gore. U toj izjavi izražava spremnost razvijati s Crnom Gorom dobrosusjedske odnose i suradnju „na načelima ravnopravnosti i uzajamnosti, na crti pridruživanja euroatlantskim integracijama, te time doprinositi trajnom učvršćivanju suradnje između dviju država u interesu mira, stabilnosti i razvitka." Hrvatska i Crna Gora uspostavile su diplomatske odnose 7. srpnja 2006. godine razmjenom službenih nota i otvaranjem veleposlanstava u Podgorici i Zagrebu. Intenzivni su bilateralni odnosi, posebno u gospodarskom smislu. Najvažniji vanjsko trgovinski partneri Crne Gore su Srbija, Italija, Njemačka, Grčka, Slovenija i Hrvatska. Zajednički strategijski ciljevi u regiji su mir, stabilnost i napredak demokratskih i institucionalnih reformi pa se u tom smjeru odvijaju zajedničke aktivnosti na ovim prostorima. Redovito su održavani službeni posjeti između dviju zemalja. Turizam je interes obiju zemalja. Potpisana su dva protokola o suradnji na području vanjskih poslova i europskih integracija te je dogovoreno otpočinjanje pregovora definitivnom razgraničenju na kopnu i moru. Parlamentarna suradnja je zadovoljavajuća. Crna Gora izrazila je spremnost za djelomičnom naknadom ratne štete na području Dubrovnika (u srpnju 2005. potpisan Memorandum o djelomičnoj naknadi ratne štete za farmu u Konavlima). Granični spor na Prevlaci neriješen. Primjena Ugovora o režimu uz južnu granicu, tj. tzv. Protokola o Prevlaci odvija se dobro, bez posebnih smetnji. Uspostavljen je pogranični promet, otvoreni su granični prijelazi na južnoj granici, izvršena je demilitarizacija, a dio mora uz obalu nadzire zajednička hrvatsko-crnogorska policijska posada. Dogovorena je i suradnja u traganju i spašavanju na moru. Potpisan ugovor o prekograničnoj suradnji te o gradnji autoceste Bari-Boljari. Hrvatska je direktna crnogorska poveznica s europskim integracijskim procesima. U travnju 2004. godine u Zagrebu je osnovan Hrvatsko-crnogorski međudržavni savjet za izgradnju dobrih odnosa dviju država.[198] Suradnja se odvija i na polju organiziranog kriminala, posebice u segmentu međusobnog obavještavanja te međudržavne policijske suradnje. Pokrenuta i suradnja za zaštitu od prirodnih i civilnih katastrofa. Hrvatska nezadovoljna položajem svoje nacionalne manjine u Crnoj Gori, kao i zbog neriješenih optužnica crnogorskim državljanima za zločine počinjene na teritoriju Hrvatske (logori Morinj i Lora 1991. i 1992.).[199]

Hrvatska i Kosovo, između država vladaju dobri odnosi. Hrvatska je svakako zainteresirana za rješenje statusa Kosova i to prije svega zbog toga što su sigurnost i stabilnost glavni ciljevi hrvatske regionalne vanjske politike i aktivnosti. Hrvatska dijeli stavove Kontaktne skupine i

[198] MVEP RH, I. UPRAVA OJIE, 12. ožujka 2007.
[199] S.Tatalović i V.Cvrtila, *Regionalna sigurnost*, str. 123

Europske unije o Kosovu, posebno one koji govore o tome da je nemoguć povratak na stanje prije 1999. godine, kao i podjela Kosova, odnosno njegovo djelomično ili cjelovito pripajanje drugoj državi. Republika Hrvatska je priznala stvaranje neovisne i suverene Republike Kosovo 19. ožujka 2008. godine prihvaćajući „Deklaraciju nezavisnosti Kosova" koja je bila zajednička izjava vlada Bugarske, Mađarske i Hrvatske. Hrvatska je izrazila spremnost na razvijanje i učvršćivanje suradnje između dviju država u interesu mira, stabilnosti i razvitka.[200] Zbog Srbije, Hrvatska se našla u osjetljivim međudržavnim okolnostima. Hrvatska podupire opredijeljenost Kosova za euroatlantske integracije. Posebnu pozornost posvećuje položaju i zaštiti Hrvata koji žive na Kosovu. Osim toga, Hrvatska je za oživljavanje i intenziviranje gospodarske suradnje s privrednim subjektima na Kosovu. Potpisan je i Privremeni ugovor o slobodnoj trgovini između vlade RH i Privremene misije UN na Kosovu. U Prištini djeluje i Ured Hrvatske gospodarske komore.

Hrvatska i Albanija, Republika Albanija priznala je Hrvatsku 21. siječnja 1992. godine, a diplomatski odnosi su uspostavljeni razmjenom nota[201] 25. kolovoza 1992. godine. Ukupni bilateralni odnosi uspješno se razvijaju na svim područjima, a između dvije zemlje nema otvorenih pitanja. Uočava se jačanje političkih odnosa i susreta na svim razinama-multilateralnoj i bilateralnoj. Nastavljaju se dobri odnosi na području obrambene suradnje, a značajni pomaci učinjeni su i na području kulturne suradnje. Naglasak u sljedećim razdobljima bit će na unapređenju gospodarske suradnje te u tom okviru posebno rješavanje pitanja infrastrukturne i prometne povezanosti dvije zemlje kao preduvjeta razvijanja trgovinske i turističke suradnje. Dobra je i dinamična suradnja i u okviru regionalnih inicijativa i foruma (AII, CEI, Američko-jadranska povelja). Do sada je potpisano 31 bilateralni sporazum i drugih međunarodnih akata (Ugovor o readmisiji[202], Sporazum o suradnji o zračnom prometu, Ugovor o pomorskom prometu, Sporazum o uzajamnoj zaštiti tajnih podataka, Ugovor o suradnji dviju gospodarskih komora, Memorandum o razumijevanju itd.). Albanska strana je iskazala interes za motiviranjem hrvatskih tvrtki na sudjelovanju u procesu privatizacije albanskih državnih kompanija. Izgradnja Jadransko-jonskog koridora strateški je interes obje države. Parlamentarna suradnja također je dobra.

[200] S.Tatalović i V.Cvrtila, *Regionalna sigurnost*, str. 258

[201] Diplomatska nota je formalno priopćenje jedne Vlade drugoj. Ona je najvažnija forma diplomatskog komuniciranja, a izvještavanje je jedna od najvažnijih funkcija diplomatske misije.

[202] Readmisija podrazumijeva prisilno ili dobrovoljno vraćanje osoba koje neosnovano borave na teritoriju određene države u zemlje njihovog podrijetla.

Obje zemlje podršku si daju i u mnogim međunarodnim organizacijama.[203] Obje zemlje su članice NATO saveza.

Hrvatska i Bugarska, odnosi između dvije države su izuzetno dobri, nema otvorenih pitanja. Hrvatska i Bugarska imaju iste prioritete – makroekonomska stabilnost, poticanje proizvodnje (posebno izvoza), privlačenje stranog kapitala, borba protiv organiziranog kriminala i korupcije, jačanje demokratskih ustanova i vladavine prava, razvoj dobrosusjedske suradnje, želja za uspostavljanjem sigurnosti i stabilnosti na europskom jugoistoku. Republika Hrvatska je zainteresirana za jačanje gospodarske suradnje koja nije dovoljno razvijena (Bugarska izvozi oko osam puta više u Hrvatsku nego što Hrvatska izvozi u Bugarsku). Bugarska i Hrvatska su se međusobno podupirale na putu prema euroatlantskim integracijama. Dvije su države potpisale 42 bilateralna ugovora i međunarodna akta (Memorandum o suradnji u području euroatlantske integracije, Ugovor o uzajamnom pružanju pomoći u slučajevima katastrofa i teških nesreća, o zaštiti vojnih podataka, o zajedničkoj zaštiti i razmjeni tajnih podataka, o međusobnoj pomoći u carinskim pitanjima, Ugovor o plovidbi unutarnjim plovnim putovima, o telekomunikacijskoj suradnji, o pružanju međunarodnopravne pomoći u građanskim stvarima, Program suradnje na području znanosti, obrazovanja i kulture 2007. - 2010. i dr.).[204]

Hrvatska i Rumunjska: Rumunjska je priznala Hrvatsku 18. siječnja 1992. godine, a diplomatski odnosi su uspostavljeni 29. kolovoza iste godine, da bi u ožujku 1993. bilo otvoreno veleposlanstvo RH u Bukureštu. Na predsjedničkoj i premijerskoj razini održani su državni susreti bezbroj puta. Službena rumunjska politika polazi od načela jednake ekvidistancije prema svim državama koje su nastale raspadom Jugoslavije. Rumunjska Hrvatsku smatra srednjoeuropskom zemljom te im je Hrvatska najvažniji partner od svih država na prostoru bivše države. Općenito govoreći, hrvatsko-rumunjski odnosi su u stalnom usponu. Osim političke suradnje, interes Rumunjske je i na društvenim razinama (kultura, jezik, manjine).[205] Tijekom 1995. s radom je započeo Međuvladin hrvatsko-rumunjski gospodarski odbor. 1997.godine raspravljalo se i o ideji stvaranja trilaterale između Rumunjske, Mađarske i Hrvatske vezane za eksploataciju na Dunavu.[206] Obje države su se međusobno podržavale na putu u Europsku uniju i u regionalne inicijative pa je Rumunjska

[203] MVEP RH, I. UPRAVA OJIE, 9. ožujka 2007.
[204] MVEP RH, I. UPRAVA OJIE, ožujak 2007.
[205] MVEP, VRH Bukurešt, ds. 152 – 350, 21. studenog 1997.
[206] The Romanians and Croatians know how to make business, *Romanian business journal*, Bukurešt, 13.06.1997.

podržala i ulazak Hrvatske u CEFTA-u,[207] ali i za status promatrača u Crnomorskoj ekonomskoj organizaciji. Sklopljen je Ugovor o slobodnoj trgovini. Politički odnosi između Hrvatske i Rumunjske su razvijeni, prijateljski i bez otvorenih pitanja. Obje države su zainteresirane za daljnjim razvitkom prijateljskih odnosa na svim područjima, najviše u području euroatlantskih integracija, UN-a i regionalnih inicijativa. Hrvatska je zainteresirana za jačanje gospodarske suradnje koja nije dovoljno razvijena. Stvoreni su uvjeti za dugoročnu suradnju s Končarom i INA-om te ostvarena suradnja Gospodarske komore Hrvatske i Gospodarske komore Rumunjske. Na poticaj veleposlanstva osnovano je i Društvo rumunjsko-hrvatskog prijateljstva, snažno je ojačana i hrvatska svijest u hrvatskoj narodnosnoj manjini u Rumunjskoj, u školama se uči i hrvatski jezik.[208] Hrvatska ima interes za sudjelovanjem u projektu naftovod Constanta-Pančevo-Omišalj-Trst za opskrbu europskog i međunarodnog tržišta naftom iz kaspijske regije. Projekt naftovoda Constanta-Trst Rumunjska je potpisala s talijanskom tvrtkom ENI Generali, a također je dogovoreno i kupovina talijanskog zemnog plina kojeg bi se transportiralo preko Hrvatske.[209] Rumunjska je od prvog dana inzistirala da trasa naftovoda prolazi kroz Hrvatsku iz čisto ekonomskih razloga – jer u Hrvatskoj već postoji određena infrastruktura (Jadranski naftovod, rafinerije i luka Omišalj dubokog gaza) pa bi ulaganje bilo znatno manje i financijski opravdanije nego ići u gradnju nove infrastrukture.[210] Suradnja s Rumunjskom vidljiva je na području energetike, industrije, poljoprivrede, bankarstva i financija, telekomunikacija, brodogradnja, transporta, prometa (Dunav, izgradnja kanala Dunav–Sava, vukovarska luka, željeznice i dr.), petrokemije, trgovine robom široke potrošnje te zajedničko sudjelovanje u infrastrukturnim projektima (obnova Hrvatske poslije rata).[211] Između Hrvatske i Rumunjske sklopljeno je 28 međunarodnih ugovora i akata. Najvažniji su Ugovor o prosvjetnoj, znanstvenoj i kulturnoj suradnji, gospodarskoj, vojno-tehničkoj suradnji, zaštiti ulaganja, zajedničkoj borbi protiv kriminala i međunarodnog terorizma, readmisiji, izbjegavanju dvostrukog oporezivanja te Sporazum o suradnji na području politike tržišnog natjecanja.[212]

Hrvatska i Grčka, u cjelini su odnosi Hrvatske i Grčke dobri, bez otvorenih i neriješenih pitanja, s perspektivom unapređenja gospodarskih odnosa. Grčka je priznala RH 15. siječnja

[207] MVEP RH, IV. Uprava za gospodarsku bilateralu i multilateralu, Odjel za bilateralnu gospodarsku suradnju, siječanj 1998. godine, str. 7
[208] MVEP, VRH Bukurešt, ds. 12 – 35, 21. lipnja 1997.
[209] MVEP, VRH Bukurešt, ds. 247 – 583, 24. srpnja 1998.
[210] MVEP, VRH Bukurešt, ds. 353 – 820, 1. rujna 1999.
[211] MVEP, VRH Bukurešt, ds. 241 – 562, 7. srpnja 1998.
[212] MVEP RH, I. UPRAVA OJIE, ožujak 2007.

1992., a diplomatski odnosi su uspostavljeni 20. srpnja 1992. Grčka je također podupirala Hrvatsku na njezinom putu prema euroatlantskim integracijama (potpora za prijem RH u Vijeće Europe, WTO i u postupku sklapanja i ratifikacije SSP, kao i prigodom predaje RH aplikacije za EU te podršku kandidature RH za nestalnu članicu pri Vijeću sigurnosti UN za 2008.-2009.).[213] Do sada je potpisano 27 bilateralnih ugovora između dvije države. Inicijativa za izgradnju Jadransko-jonske ceste od velike je važnosti za obje države. Dvije države također surađuju i u okviru Jadransko-jonske inicijative, čime Hrvatska potvrđuje svoju mediteransku orijentaciju. Gospodarska suradnja zaostaje za političkom, izvoz iz Hrvatske smanjen, a povećan uvoz iz Grčke. Najznačajniji hrvatski izvozni proizvod su brodovi i plovne konstrukcije. Hrvatska iz Grčke uvozi naftna ulja, željezne cijevi, građevinski materijal i voće. Kulturna suradnja je dobra, dogovoren je Program prosvjetne, znanstvene i kulturne suradnje, a na zagrebačkom Filozofskom fakultetu postoji studij starogrčkog i tečaj novogrčkog jezika. Vojna suradnja je intenzivna. Hrvatska sudjeluje u kadrovskom ekipiranju Centra za obuku za pomorska presretanja, djeluje i u Sea Lift centru u Pireju za prijevoz naoružanja i vojne opreme za mirovne operacije, surađuje na projektima zaštite mora od onečišćenja te na suradnji u kriznim situacijama.[214]

Hrvatska i Turska, odnosi dviju država su od samog početka uspostavljanja diplomatskih odnosa kontinuirano prijateljski i dobri. Turska je priznala RH 6. veljače 1992. godine, a diplomatski odnosi su uspostavljeni 26. kolovoza 1992. Ostvaren je politički dijalog na svim razinama. Suradnjom s Turskom Hrvatska osigurava važnog međunarodnog partnera, a kontakti se odvijaju na svim državnim razinama. Hrvatska i Turska su se međusobno podupirale na putu prema Europskoj uniji te u okviru UN-a. Turska je Hrvatskoj dala i potpunu potporu prigodom ulaska u NATO pakt pri čemu je donesena i jednoglasna deklaracija (22. lipnja 2004.). Između Hrvatske i Turske nema otvorenih bilateralnih i neriješenih pitanja. Velike mogućnosti suradnje, a za koju je Hrvatska posebno zainteresirana, leže u području gospodarstva i turizma. Turska afirmira Hrvatsku kao lidera jugoistočne Europe (politička stabilnost, gospodarstvo i sigurnost). Osim toga, Turska je zainteresirana za uspostavu periodičnih konzultacija s Ministarstvom vanjskih poslova Hrvatske. Hrvatska i Turska potpisale su 37 bilateralnih međunarodnih ugovora i akata.[215] O dobrim odnosima s Turskom svjedoči i posjet turskog predsjednika Recep Tayyip Erdogana povodom 100. obljetnice donošenja zakona o muslimanima u Hrvatskoj (1916. zakon kojim se muslimane

[213] F.Tuđman, *Hrvatska riječ svijetu*, str. 535
[214] MVEP RH, I. UPRAVA OJIE, 23. ožujka 2007.
[215] MVEP RH, I. Politička uprava za EU i europsku suradnju, OJIE, ožujak 2007.

izjednačava s Hrvatima). Upravo je on uzor rješavanja problema s muslimanima u doba terorizma i fundamentalizma).

Hrvatska i Moldavija: Veleposlanstvo RH sa sjedištem u Bukureštu akreditirano je i za Republiku Moldaviju, dok moldavski veleposlanik za RH ima sjedište u Budimpešti. Između ove dvije države vladaju dobri politički odnosi te se traži jače povezivanje na polju gospodarstva i trgovine, s posebnim aspektom na zajedničku suradnju u brojnim međunarodnim i regionalnim organizacijama. Dobra suradnja između Hrvatske i Moldavije na međunarodnoj pozornici u Srednjoeuropskoj inicijativi, Vijeću Europe i OSCE-u, ali gospodarska suradnja malo zaostaje. Razlog tome je prometna izoliranost Moldavije i njezina neprivlačnost za strana ulaganja zbog unutarnje političke nestabilnosti kao što su česte promjene vlada i ministara te pitanja odcijepljene Transnistrije.[216] Unatoč tomu, mogućnosti za širu gospodarsku i trgovačku suradnju su velike. Neka hrvatska poduzeća posluju u Moldaviji. Potrebni su širi kontakti poslovnih ljudi i suradnja između gospodarskih komora. Hrvatska može biti zanimljiva za moldavsko tržište. Obje zemlje potpisale su brojne sporazume (o trgovačkoj i gospodarskoj suradnji, zaštiti ulaganja, izbjegavanju dvostrukog oporezivanja, radu i socijalnom osiguranju te o reguliranju viznog režima). Moldavija je podržavala Hrvatsku glede integracije u Crnomorsku ekonomsku organizaciju (BSEC) te posebno za Dunavsku konvenciju. Naime, to je objema stranama omogućilo povezivanje sa zapadnom Europom i jeftiniji protok robe. Moldavija je također zainteresirana za izvoz svojih poljoprivrednih proizvoda Dunavom u Hrvatsku, a iz Hrvatske je uvozila poljoprivredne strojeve, umjetna gnojiva i sjeme.[217]

Hrvatska je uspostavila službene odnose sa svim državama u regiji i razvija stalne diplomatske odnose u svrhu dobrosusjedskih odnosa, stabilizacije regije te političke i gospodarske suradnje. Bez obzira na hrvatski ulazak u Europsku uniju, ona i dalje želi biti čimbenik sigurnosti na ovim prostorima, kako bi sama sebi, ali i susjednim državama osigurala mir i europsku budućnost.

[216] MVEP, VRH Bukurešt, ds. 399 – 929, 31. siječnja 2000. Transnistrija je samoproglašena Pridnjestrovska moldavska republika 2.rujna 1990. Naseljena je Ukrajincima i Rusima. Vlada u Chisinau (glavni grad Moldavije) na nju nema nikakav utjecaj.
[217] MVEP, VRH Bukurešt, ds. 171 – 403, 28. siječnja 1998.

4.3.1. Političke ideje i inicijative o rekonstrukciji Balkana

(1993.-2000.)

Od 1992. do 2002. europski su se političari mučili glede uređenja prostora bivše Jugoslavije i šireg Balkana. Jedan od prvih prijedloga dao je bivši veleposlanik Njemačke u Beogradu, Horst Grabbe. On je u „Die Zeitu“ od 1. srpnja 1993. predložio da se na Balkanu uspostavi Jugoistočnoeuropska zajednica (JEZ) koju bi činile Albanija, Bugarska, Makedonija, Crna Gora, Srbija, Bosna i Hercegovina, Hrvatska i Slovenija.[218] Potom je uslijedio prijedlog Borisa I. Vukobrata te ostali koji su navedeni u tekstu.

1. Boris I. Vukobrat u svojoj knjizi „Proposals for a new Commonwealth of the Republics of ex-Jugoslavia“ ,Pariz, 1993. (Prijedlozi za novu zajednicu republika bivše Jugoslavije) daje cjelovit sustav ideja s ustavnopravnom podlogom u obliku različitih dokumenata, izrađenih u suradnji sa švicarskim i srbijanskim pravnicima i politolozima. Knjižica se sastoji do dva dijela. Prvi dio izlaže načela za stvaranje nove zajednice republika bivše Jugoslavije, a drugi dio uz pomoć znanstvene pameti, dokumente ustavnopravnog i politološkog ranga zagovara interesnu institucionalizaciju, miroljubivu i aktivnu koegzistenciju tj. upućuje na ponovnu koegzistenciju (jedinstvena jugoistočna Europa sa zapadnom Europom). Vukobratova neojugoslavenska zajednica ili „Euroslavija“ počiva na devet načela:
    - Mogućnost Jugoslavena da imaju mogućnost slobodnih izbora i slobodne tvorbe vlade.
    - Vladavina prava koja štiti individualna prava s neovisnim sudstvom.
    - Zaštita sloboda pojedinaca i etničkih skupina.
    - Princip zaštite od svake diskriminacije.
    - Princip decentralizacije vlasti u vezi s regionalističkim ustrojstvom neojugoslavenske zajednice. Neojugoslavenska zajednica treba se temeljiti na decentralizaciji, regionalizaciji i subordinaciji.
    - Princip individualne i gospodarske slobode.
    - Odnosi se na granice; međunarodno priznate granice novonastalih država ne bi se modificirale.

[218] A.Milardović, *Europa 2020*, str. 3

- Integracija zajednice u Europu.
- Princip tržišnog gospodarstva, komplementarnog gospodarstvu Europske unije.[219]

Osnovne jedinice nove jugoslavenske zajednice bile bi regije ustrojene po demokratskom modelu, svaka regija bi imala svoj Ustav, što bi značilo federalizaciju i slobodne izbore.

Od 1996. – 2002. Europska unija je u svom glasniku objavljivala dokumente o Zapadnom Balkanu, uz Albaniju i bez Slovenije. Godine 2002. pojavio se i dokument EU pod naslovom „Zapadni Balkan 2004. – pomoć, kohezija i nove granice Europe*"*. Tijekom iste godine povjerenik Europske unije za pitanja proširenja izjavio je na međunarodnoj konferenciji o utjecaju širenja EU u Beču kako „Hrvatska ne spada na zapadni Balkan" i da je ona u prednosti i pokazuje napredak u odnosu na ostale zemlje regije, te se zauzimao za individualno vrednovanje svake zemlje regije. Nedugo zatim, njegov glasnogovornik je zaključio kako je riječ o osobnom stavu povjerenika, a ne o službenoj poziciji Europske komisije.[220]

2. Ideje Međunarodne komisije za Balkan (1997.) za uspostavljanje mira na području Balkana. Ciljevi su bili istražiti uzroke napetosti, ocijeniti reakcije međunarodne zajednice na nedavni sukob te izložiti dugoročne izglede za Balkan, tj. preporučiti mjere za uklanjanje budućih opasnosti. Na čelu Međunarodne komisije za Balkan bio je Leo Tindemanns. Izvješće Međunarodne komisije za Balkan pod naslovom „Nedovršeni mir" donosi dijagnostiku epicentra konflikata na Balkanu (Bosna, hrvatsko-srpski odnosi, Kosovo), odnosno uzroke rata. Izvješće donosi tri objašnjenja za izbijanje rata – ambicije velesila poslije pada komunizma, želje zakašnjelih nacija za stvaranjem nacionalnih država, kulturna i vjerska opterećenja. Komisija se bavila Bosnom i Hercegovinom, Hrvatskom, Srbijom, Makedonijom, Bugarskom, Grčkom i Turskom. Komisija je istaknula tri scenarija za BiH (multietnička Bosna, suživot triju zajednica unutar dva entiteta pod zajedničkim krovom i podjela Bosne). Treći je scenarij po njima najizgledniji. Međunarodna komisija za Balkan traži regionalnu suradnju na Balkanu, stvaranje područja slobodne trgovine u sklopu CEFTE, stvaranje

[219] A.Milardović, *Zapadni Balkan,* str.23-24
[220] A.Milardović, *Europa 2020,* str. 3

udruga za transport i infrastrukturu, razvitak demokracije, civilnog društva, prava manjina.[221]

3. Ideje Carla Bildta (1999.-2000.) – švedski diplomat. Bildt je bio posrednik za Balkan Ujedinjenih naroda (guverner Balkana). Balkan je gledao kao nestabilno geopolitičko tlo s ratovima i rijekama izbjeglica zbog kojih je prijetila destabilizacija društva. Zanimao se za regionalnu suradnju kao pripremu za europske integracije te za integraciju Hrvatske i Srbije u europskom, a ne u jugoslavenskom kontekstu. Bildt je svim zemljama zapadnog Balkana (Hrvatska, BiH, Makedonija, Albanija i SRJ) spominjao da moraju imati istu perspektivu budućnosti koja će se temeljiti na reformama, reintegraciji i pomirenju. Zauzimao se za regionalno udruživanje i suradnju te je očekivao kako će upravo Hrvatska biti predvodnica regije u naporima za budućnost jugoistoka Europe.[222] Godine 2000. objavio je dokument „Priprema za mir" u kojem zagovara strategiju novog uređenja za cjelokupnu regiju (za prostor južno od Slovenije, sjeverno od Grčke).[223]

4. Privatna inicijativa Želje Želeva (2000.), bivšeg bugarskog predsjednika. Uz potporu zaklade Friedrich Naumann osmislio je projekt „Balkanski politički klub." Želev je svoj projekt zamislio kao „stol za kojim bi intelektualci i političari zemalja jugoistočne Europe mogli razgovarati i raspravljati o zajedničkim interesima, problemima i rješenjima za regiju koji, prema njegovu mišljenju, bezuvjetno postoje bez obzira što svaka od njih pronalazi svoj put u Europsku uniju i NATO.[224] Inicijativa je naišla na dobar prijam u javnosti. Zamišljena je u kontekstu Pakta o stabilnosti za jugoistočnu Europu. Ministarstvo vanjskih poslova Republike Hrvatske reklo je kako prihvaća sve inicijative koje su joj od koristi, ali je naglašeno kako se zauzima za individualni pristup europskim integracijama.[225]

[221] A. Milardović, *Zapadni Balkan*, str. 31
[222] A.Milardović, isto, str. 34
[223] A.Milardović, *Europa 2020*, str. 3
[224] Izvor Jutarnji list 7. lipanj 2000.
[225] A.Milardović, *Zapadni Balkan*, str. 35

5. Inicijativa Jacquesa Chiraca (2000.) – Izložio je inicijativu za održavanje sastanaka Europske unije i zemalja bivše Jugoslavije koji po njemu „nemaju drugu sudbinu nego da se jednog dana pridruže Uniji“. Dana je ohrabrujuća potpora Hrvatskoj, Makedoniji i BiH za rezultate u demokratizaciji. Chirac je smatrao da su vrata Jugoslaviji otvorena kad ispuni sve uvjete međunarodne zajednice.[226]

6. Pojavilo se još nekoliko inicijativa, kao što je 2001. talijanska inicijativa stvaranja Balkanske ekonomske zajednice (BEZ). Zatim ideja ministra vanjskih poslova Njemačke, Joshke Fishera o stvaranju Jugoistočno europske ekonomske zajednice (JEZ).

7. Pakt o stabilnosti gubio je na dinamici, trebalo ga je jače usmjeriti, institucionalizirati i dalje razviti u Jugoistočnoeuropsku uniju, tj. u političku instituciju. Jugoistočnoeuropska unija za Balkan trebala je sačinjavati okvir reda za države članice, otkloniti gospodarske, političke i psihološke nedostatke usitnjene strukture regije te biti mjerodavna za sva pitanja regionalne suradnje. Trebala je biti po uzoru na model EU te imati poseban status. Članice takve Unije bile bi države bivše Jugoslavije Albanija, Rumunjska, Bugarska, Mađarska i Grčka, a bilo je moguće i individualno članstvo u Europskoj uniji.[227] Njemački demokršćanski političari Karla Lameers, Peter Hintze, Klaus Jürgen Heidrich iz CDU[228] zagovarali su stvaranje Jugoistočnoeuropske unije (JEU).[229] Oni su ideju JEU shvaćali kao nadomjesnu EU drugoga reda koji treba spriječiti put u EU (toga su se pribojavale Bugarska, Rumunjska i Hrvatska). Predložena skupina članica bila je heterogena – prerazličite zemlje u stupnju razvijenosti, političkim pitanjima, demokraciji i gospodarstvu. Smatrali su da je JEU neprikladna kao instrument uže regionalne suradnje i ne bi je se trebalo dalje slijediti te da je dostatan Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju kao instrument uže regionalne suradnje.

U novije vrijeme pojavila se ideja petorice hrvatskih poduzetnika za udruživanjem na temelju ekonomskih interesa koji ne ugrožavaju suverenitet Hrvatske pa se promiče ideja „jugosfere“. Ovdje se radi o suradnji zemalja bivše Jugoslavije i cijele regije, u koju ulaze i Poljska,

[226] A.Milardović, isto, str. 40
[227] A.Milardović, *Europa 2020,* str. 334 - 335
[228] CDU – njem. Christlich Demokratishe Union (kršćansko-demokratska unija) je demokršćanska konzervativna politička stranka desnog centra u Njemačkoj.
[229] A.Milardović, isto, str. 3

Ukrajina, Rumunjska, Italija i Austrija. Olakotna je okolnost što je većina ovih država nekada bila dio jednog tržišta, a ekonomija je integrativna po prirodi, kao i poslovanje koje je poput glazbe ili kulture, u funkciji povezivanja, smatra Emil Tedeschi (čelnik Atlantic grupe). Regionalno jačanje i povezivanje nije ipak jedina formula za uspjeh. Ovu ideju posebno je zastupao Ivica Todorić, koji je smatrao da „mi moramo unutar Europske unije stvoriti svoj mali Benelux[230] (…) Sve je bolje od onoga što imamo." Predlagao je i da premijeri nekoliko susjednih država, Mađarske, Slovenija, Hrvatske, Srbije, bez obzira na međusobne nesuglasice, zajedno odu k austrijskim i talijanskim bankarima, o čijim cijenama financiranja svi ovise, te da dogovore neku novu strategiju suradnje. Regija je sada minimum platforme za širenje. Todorić je također imao viziju spajanja kanalom Dunava sa Savom, za višestruko povećanje proizvodnje. Potencijal Dunava je golem i treba ga ugrabiti na vrijeme.[231]

[230] Benelux je carinska unija Belgije, Nizozemske i Luksemburga, potpisana 1944. godine u Londonu, dogovor je sproveden 1947. godine. Njega je 1960. zamijenila Beneluška gospodarska zajednica. Osnivanje ove zajednice uvelike je potaknulo osnivanje Europske unije. Ugovor o gospodarskoj zajednici je istekao 2010., te je zamijenjen novim nadopunjenim ugovorom.

[231] www.poslovni.hr/hrvatska/ivica-todoric-zemlje-nase-regije-trebale-bi-u-eu-stvoriti-svoj-mali-benelux-245191 (24.lipnja 2013.)

5. HRVATSKA I REGIONALNE ORGANIZACIJE NA JUGOISTOKU EUROPE

U središtu istraživačkog interesa nalazi se odnos Republike Hrvatske i dvadeset regionalnih organizacija i inicijativa na jugoistoku Europe (Radna zajednica Alpe-Jadran; Jadransko-jonska inicijativa; Kvadrilaterala; Dunavska komisija; Radna zajednica podunavskih regija; Proces suradnje u Podunavlju; Međunarodna komisija za zaštitu rijeke Dunav; Regionalna inicijativa za migracije, azil i izbjeglice; Proces suradnje u jugoistočnoj Europi; Pakt o stabilnosti za jugoistočnu Europu; Vijeće za regionalnu suradnju; Srednjoeuropska inicijativa; Inicijativa za suradnju u jugoistočnoj Europi; Višegradska skupina; Međunarodna komisija za sliv rijeke Save; Crnomorska ekonomska inicijativa; Royaumont proces; Unija za Mediteran; Srednjoeuropski ugovor o slobodnoj trgovini; EU regija budućnosti).

Što se tiče regionalnog udruživanja, Hrvatska se uglavnom udružuje sa zemljama iz srednjoeuropskog, mediteranskog i podunavskog okruženja (uglavnom susjedne i bliže zemlje).[232] Većini tih organizacija cilj je jačanje regionalne suradnje, stvaranje klime povjerenja, dobrosusjedskih odnosa i stabilnosti kao i realizacija zajedničkih projekata za razvitak jugoistočne Europe. Regionalizam u gospodarskom smislu teži jačanju međunarodnih ekonomskih veza između zemalja koje povezuje geografska blizina i regionalna pripadnost. Kao rezultat težnje za jačim regionalnim povezivanjem nastale su brojne ekonomske i političke integracije i grupacije. „Inicijative za regionalnim grupiranjem javljaju se kao obrnuti proces od globalizacije i teže stvaranju čvršćih veza na regionalnom planu, povoljnijih uvjeta za razvoj u regionalnom okruženju te jačanju pregovaračkih pozicija i konkurentskog položaja grupa zemalja na svjetskom tržištu. Proces regionalizacije odvija se na dvije razine: na razini nacionalnih država i na razini regija unutar pojedinih država. Međusobno se regionalno povezuju zemlje sličnih interesa.“[233] Regionalna suradnja i povezivanje mogu biti shvaćeni kao jedan od prijelaznih oblika u procesu postupnog integriranja zemalja te regije sa zapadnom Europom (CEFTA i CEI).

Potrebno je, prije svega, objasniti razliku između regionalnih organizacija i regionalnih inicijativa. Regionalne organizacije su pravni subjekt, temelje se na međunarodnom sporazumu, poveljama i konvencijama kao obvezujućim međunarodnopravnim aktima dok regionalne inicijative nemaju pravnu osobnost. One se temelje na deklaracijama i običnim

[232] M.Tuđman, *Hrvatska i zapadni Balkan*, str. 38
[233] V. Samardžija, *Europska unija i Hrvatska*, str. 6

političkim nomenklaturama (ministarstvo, premijer ih samo usvaja). I inicijative i organizacije mogu imati članarine, ali samo regionalne organizacije imaju tajništva. Svaka regionalna inicijativa teži tome da postane regionalna organizacija. Sama bit Europske unije jest regionalna suradnja tj. da različiti ljudi sjedaju za isti stol i rješavaju probleme (princip pomirenja Njemačke i Francuske).[234] Radilo se o izgradnji porušene Europe. To je ideja kojom su se Nijemci našli pozvanima da rješavaju situaciju na jugoistoku Europe. Nastankom Pakta o stabilnosti za jugoistočnu Europu počinje hiperprodukcija regionalne suradnje, tj. nastanak brojnih regionalnih organizacija i inicijativa. Uspjeh regionalnih organizacija uglavnom je na političkom polju dok se ostala polja suradnje odvijaju bilateralno između država sudionica pojedinih organizacija. Stoga možemo reći da su regionalne organizacije multilateralne (zbog brojnog članstva), ali većina pitanja se rješava bilateralno među državama članicama. Mnoge organizacije imaju ekonomski predznak, ali im je politika nit vodilja. Svaka organizacija je subjekt za sebe, stoga ih ne možemo promatrati pod zajedničkim područjima suradnje.[235]

Jedan od ključeva razumijevanja balkanskih složenosti je kasno formiranje nacije - države, kašnjenje od gotovo jednog stoljeća u usporedbi sa Zapadnom Europom. Sukobi 1990.-ih (Domovinski rat) doveli su do napetosti koje su prerasle u regionalni sukob koji je obuhvaćao širok spektar političkih i kulturnih aspekata. Za Balkan je problem i razina demokracije, nesigurnost, kao i ukupna politička nestabilnost. Drugi set problema proizlazi iz gospodarske zaostalosti regije jugoistočne Europe koji se izravno odražava na njezin razvoj na širokoj europskoj razini. Jedan od izazova pred zemljama jugoistoka Europe jest prevladavanje povijesti i konfliktnih interesa radi prosperiteta regije. Za ovu regiju to bi značilo ostvarivanje prednosti stečene regionalnom suradnjom u ime trajnog mira, bolje korištenje geopolitičkog potencijala regije te promicanje regionalne integracije kao posebnog aspekta općeg procesa integracije u Europi.

Kasne 1980.-te i rane 1990.-te predstavljaju početak regionalnih ili subregionalnih organizacija sa jasno izraženom povijesnom motivacijom zemlja regije. Krajem hladnog rata došlo je do mogućnosti suradnje među zemljama iz suprotstavljenih blokova na temelju

[234] Model francusko-njemačkog pomirenja bio je model za suradnju mnogih zemalja koje su imale nesuglasice i neriješena pitanja npr. Rumunjska i Mađarska oko pitanja manjina i teritorijalnih pretenzija – MVEP, VRH Bukurešt, ds/2-13, 15.veljače 1996.

[235] Razgovor o regionalnim inicijativama sa voditeljicom Odjela za regionalne inicijative pri Ministarstvu vanjskih i europskih poslova, gospođom Teom Karaman, 25.svibnja 2012.

slobode izbora i jednakosti.[236] Suradnja u okviru tih inicijativa bila je pojam jačanja unutarnje stabilnosti i sigurnosti, na nacionalnoj razini stvaranje boljeg političkog, gospodarskog i društvenog okruženja za razvoj te oslanjanje na dobrosusjedske odnose. Svaka inicijativa ima određen (poseban) karakter i različite šanse za uspjeh, njihova pojava očituje potencijal za suradnju u svim europskim regijama i spremnost zemalja da to iskoriste za svoju dobrobit i razvoj. Neke inicijative obuhvaćaju geografski jednu regiju (BSEC – crnomorska regija), dok neke imaju šire područje djelovanja tj. obuhvaćaju zemlje različitih europskih regija (CEFTA i CEI – koje obuhvaćaju zemlje srednje, jugoistočne i istočne Europe). Glavni izazov za sve inicijative bilo je njihovo pozicioniranje unutar cjelokupnog integracijskog procesa (EU i NATO). To je, u biti, strateški iskorak nadogradnje ranih inicijativa na razini integracija koja povlači za sobom određene političke obaveze. Unatoč različitim kvalifikacijama, pozitivnu ulogu regionalnih inicijativa treba promatrati u osnivanju ili ponovnoj uspostavi niza političkih, ekonomskih, socijalnih i humanitarnih kontakata i njihov razvoj u mrežu mehanizama koji doprinose jačanju niza sigurnosnih aspekata. Subregionalna suradnja samo je priprema za sudjelovanje u velikim međunarodnim organizacijama. Zbog sukoba u SFRJ zemlje bivše države kasnije su se uključivale u mehanizme europske regionalne suradnje. Razlog prvog odbijanja sudjelovanja Hrvatske u regionalnim organizacijama jesu političko-ekonomski lobistički krugovi koji su bili za održavanje Jugoslavije.[237] Poslije Daytona razvilo se nekoliko paralelnih međunarodnih inicijativa s ciljem promicanja širokog regionalnog pristupa.[238] Općenito govoreći, to je proizašlo iz većeg zalaganja međunarodne zajednice i pozornosti prema regiji jugoistočne Europe, pomaganjem tih zemlja orijentacijom na zapadni tip tržišta, ekonomske i pluralističke političke stavove. U praktičnom smislu to stvara prostor regionalnim inicijativama za promicanje interesa regije. Sastanak u Sofiji 6.-7. srpnja 1996. početak je dokazanog multilateralnog Balkana donošenjem „Deklaracije o dobrosusjedskim odnosima, stabilnosti, sigurnosti i suradnji na Balkanu.“ Europska unija inicirala je nastanak Royaumont inicijative i Pakta o stabilnosti, a Sjedinjene Američke Države osnivanje Inicijative za suradnju na jugoistoku Europe (SECI). Za razliku od inicijativa u srednjoj i istočnoj Europi, ove na jugoistoku imaju poseban karakter, što je strogo ograničena u svojim

[236] www.nato.int (srpanj 2013.)
[237] MVEP, Odjel za regionalne inicijative, Tea Karaman, 25.svibnja 2012.
[238] Regionalni pristup - podrazumijeva formuliranje i provođenje politike EU prema određenoj europskoj regiji. Ciljevi regionalnog pristupa obično se ogledaju u jačanju mira i stabilnosti, razvoju demokracije i vladavini prava, poštivanju ljudskih i manjinskih prava, te u regionalnoj suradnji. U realizaciji ovih ciljeva EU se oslanja na nekoliko instrumenata: *određeni tip sporazuma kojim se unapređuju odnosi država te regije i EU * razvoj ekonomskih odnosa i suradnje *programi financijsko-tehničke pomoći * politički dijalog na različitim razinama * brojni oblici regionalne suradnje. Sve to se postiže pomoću regionalnih organizacija npr. CEI i CEFTA, te programa PHARE, IPA, SAPARD.

materijalnim instrumentima i usmjerena na političke mjere kao sredstvo izgradnje kapaciteta unutar same regije. To je pak, izravan odraz o razlikama u pristupu različitim regijama, što u slučaju jugoistočne Europe rješava posljedice jugoslavenskog sukoba i traži novu osnovu za suradnju te proeuropsku orijentaciju zemalja regije. Jedna od karakteristika postojećih regionalnih organizacija je preklapanje članstva i zadaća tj. područja suradnje. Sve regionalne inicijative postavile su sebi dugačak popis ciljeva koji se uglavnom preklapaju. Oni su uvijek široko definirani i uključuju uvijek regionalne integracije putem poboljšanja gospodarske suradnje, potpore za privatna ulaganja, zajedničke pristupe problemima okoliša, potpore poduzećima, suradnje u borbi protiv kriminala i slično. Sve regionalne inicijative žele proširiti svoje članstvo i kao rezultat toga neke su zemlje članice mnogih regionalnih organizacija. Regionalne inicijative imaju vrlo male operativne proračune, uglavnom dovoljne za održavanje vlastite infrastrukture. Suradnja u regionalnim inicijativama ograničena je povijesnim predodžbama, nedostatkom homogenosti, mehanizma provedbe, resursa, međunarodne vidljivosti i jasnom vizijom prioriteta. Napredak i održivost regionalnih inicijativa na jugoistoku Europe ovisit će o ponašanju zemalja sudionica, potpori ključnih vanjskih čimbenika i prilagodbi zahtjevima za ujedinjenju Europu. Mnogi ocjenjuju da su inicijative za osnivanje nekih regionalnih organizacija došle sa Zapada, a ne od samih zemalja (posebice CEFTA). Europska unija pokazuje interes za jačanjem „regionalnog dijaloga“, a isto je tako zainteresirana da njezine pridružene članice stvaraju aranžmane što vode liberalizaciji trgovinskih tokova i međusobnom regionalnom povezivanju. Činjenica je da perspektivno integriranje zemalja Srednje i Jugoistočne Europe s Unijom istodobno implicira i međusobno integriranje zemalja regije o kojoj je riječ. Takvo regionalno povezivanje može imati pozitivan utjecaj na ulazak stranih investitora u regiju.[239] Neke od regionalnih organizacija su se pasivizirale, transformirale, a neke su održale kontinuitet i dalje aktivno djeluju. Prekretnica za regionalnu suradnju je 2000. godina kada se javlja Jadransko-jonska inicijativa i nova CEFTA, gasi se Kvadrilaterala, a zbog problema u Dunavskoj komisiji javlja se Međunarodna komisija za zaštitu rijeke Dunav koja preferira ekološku suradnju. Novosti donosi i Solunska agenda[240] iz 2002. koja počinje primjenjivati individualni pristup za svaku zemlju. Svaka od organizacija ima dobrih i loših strana, ispunjenih i neispunjenih zadaća

[239] V.Samardžija, *Europska unija i Hrvatska*, str. 115.

[240] Agenda na latinskom znači ono što se ima činiti tj. agenda je podsjetnik u koji se unose bilješke o poslovima koje treba obaviti. Općenito Solunska agenda predviđa uvođenje čitavog niza novih instrumenata i oblika suradnje između Europske unije i zemalja Procesa stabilizacije i pridruživanja (europsko partnerstvo, suradnja u zajedničkoj vanjskoj i sigurnosnoj politici, parlamentarna suradnja, podrška u izgradnji institucija, odobreno povećavanje budžeta i dr.).

propisanih temeljnim dokumentima regionalnih organizacija. Trebali bismo utvrditi koliko je Republika Hrvatska uspješna u pojedinoj regionalnoj organizaciji ili inicijativi i što je od navedenih zadaća ispunjeno i koje su prilike propuštene i zašto? Koliko smo uopće informirani o onome što nam pojedina organizacija nudi i kako je to utjecalo na sveukupni razvoj naše zemlje?

Na kraju radnje, u prilozima, dan je pregled sastavnica Tajništva Dunavske komisije, konferencije predsjednika parlamenata zemalja SEECP-a, osnivački dokument Pakta o stabilnosti za jugoistočnu Europu, međuparlamentarna suradnja u Royaumont procesu, te detalji o temeljnim dokumentima Unije za Mediteran.

Napomena: Skraćene nazive regionalnih organizacija i inicijativa pisani su prema njihovom službenom nazivu na engleskom ili njemačkom jeziku.

Slika 3. Fotografija koja prikazuje suradnju zemalja jugoistočne Europe,

preuzeto s http://wsimag.com/economy-and-politics/18252-cooperation-among-balkan-states

5.1. Radna zajednica Alpe - Jadran

Krajem četrdesetih godina prošlog stoljeća započeli su prvi prekogranični kontakti između Furlanije (Julijske krajine), Koruške i Slovenije, zemalja koje predstavljaju jezgru radne zajednice Alpe–Jadran. Nakon teškog bremena rata i poraća željelo se pružanjem ruke prijateljstva preko postojećih granica utrti put razvoju miroljubivog života. Započelo se s različitim kulturnim susretima, da bi nakon kulture uslijedio i sport. Kasnije se u ovu alpsko-jadransku suradnju uključilo gospodarstvo praćeno politikom. Predstavnici regionalnih vlada dogovorili su 1965. godine osnivanje radne skupine za kulturu i znanost, prometna pitanja, turizam, vodno gospodarstvo, prostorno planiranje i zaštitu okoliša. U ožujku 1967. usvojen je opsežan program kulturne razmjene između Furlanije, Koruške i Slovenije. Organizirane su i razne prekogranične manifestacije na teme iz najrazličitijih stručnih područja. Sve su te djelatnosti bile popraćene diplomatskom aktivnošću. Uskoro su se pojavila i nastojanja da se i Hrvatska uključi u ovu suradnju između tri pokrajine. U listopadu 1969. u Udinama je dogovoreno osnivanje komisije za suradnju između Furlanije, Koruške, Hrvatske i Slovenije na području prostornog planiranja i turizma. Time je rođen kvadrigon, koji se kasnije pretvorio u radnu zajednicu Alpe-Jadran.[241] Osnivanje radne zajednice počivalo je na suradnji između regija smještenih u austrijsko-jugoslavensko-talijanskom graničnom području. Novi poticaj suradnji dalo je osnivanje radne zajednice alpskih pokrajina Arge Alp osnovane 1972. u Tirolu (članice ove skupine bile su Lombardija, Trento i Bolzano, Salzburg, Tirol i Vorarlberg, Graubunden i Bavarska). Prijedlog za osnivanjem posebne radne zajednice istočnoalpskih pokrajina došao je u rujnu 1974. od strane Štajerske. Nakon pozitivnih reakcija iz Furlanije, Koruške, Hrvatske i Slovenije, u jesen 1975. oblikovao se krug pokrajina spremnih da uđu u novu zajednicu. Prigodom zasjedanja ministara gospodarstva i prometa alpskog područja u studenom 1975. u Münchenu, razgovaralo se o pripremama za osnivanje zajednice Alpe-Jadran. U Grazu su 1977. delegacije potencijalnih pokrajina članica izrazile zanimanje za ovakvu regionalnu suradnju.[242] To su bili počeci nastanka ove regionalne organizacije kao organizacije koja djeluje na međuregionalnoj osnovi. Zajednica je bila osnovana kao instrument „međuregionalnog razumijevanja, informiranja i suradnje.“[243] Cilj

[241] MVEP, VRH Bukurešt, ds. 278 – 654

[242] www.alpeadria.org/hrvatski/index.php?page=558607898&s=163431035&ss=558607898 (veljača 2013.)

[243] Angerer,Karlheinz. Economic Commission of Alpe - Adria: Ways and means to understand the EC rules. Referat na međunarodnom seminaru „EC-Central Europe Cooperation,“ Europski dom, Zagreb 2 - 3. travnja 1993., str. 4

zajednice bilo je unapređenje međuregionalne suradnje na političkom, gospodarskom, znanstvenom, kulturnom i ekološkom području, što se nastojalo postići razmjenom mišljenja i informacija između pokrajina-članica, usklađivanjem rada radnih grupa i zalaganjem da se stvore uvjeti za jače uključivanje nacionalnih i međunarodnih institucija u pitanja razvoja i suradnje regija.[244] Radna zajednica zasnivala se na elementima funkcionalnog povezivanja regija. Srbija je smatrala da je ova organizacija ostavština Austro-Ugarskog carstva.[245]

Službeni naziv organizacije je radna zajednica kantona, pokrajina, županija, regija i republika istočnoalpskog područja. Radna zajednica Alpe-Jadran (Arbeitsgemeinschaft Alpe-Adria, AA)[246] osnovana je 20. studenog 1978. u Veneciji i nema pravnu osobnost. Članice ove organizacije su dvije države - Hrvatska i Slovenija, te regije Veneto, Lombardija, Trentino - Alto Adige, Furlanija (Julijska krajina), Koruška, Štajerska, Gornja Austrija, Gradišće, švicarski kanton Ticino, Bavarska i pet mađarskih županija Baranja, Gyor-Moson-Sopron, Somogy, Vas, Zala.[247] Osnova za osnivanje i djelovanje Radne zajednice je u Helsinškom dokumentu[248] Europske konferencije o sigurnosti i suradnji (KESS, 1975.) koji je posvetio značajnu pozornost regionalnoj suradnji kao važnom elementu zajedničkog europskog življenja. Radna zajednica je otvorena organizacija, mogu joj se pridružiti sve zainteresirane države ili pokrajine. Potpisivanjem Zajedničke izjave predsjednici regionalnih vlada pretvorili su neformalne prijateljske veze koje su postojale među susjednim regijama u posebnu organizaciju s definiranim zadaćama i ciljevima. U duhu Alpe-Jadrana treba raditi na premošćivanju jezičnih, političkih ili socijalnih razlika. Radna zajednica svojim djelatnostima pokrenutima u interesu cjelokupnog stanovništva želi pridonijeti izgradnji mirne, zajedničke, demokratske i pluralističke Europe. Posebna je pozornost posvećena jačanju prijateljstva i mnogostrane suradnje između različitih naroda, djelovanju na načelu ravnopravnosti i partnerstva i usklađivanju kvalitete života među pojedinim regijama. Od samog osnivanja draž Alpe-Jadrana je bila u tome da su u njoj sudjelovale pokrajine iz komunističkih zemalja, zemalja članica NATO-a i iz neutralnih, odnosno nesvrstanih zemalja. Prevladavanje ovih

[244] Ciljevi i program Radne zajednice definirani su u zajedničkoj izjavi regija - članica objavljenoj u knjizi: Radna zajednica Alpe – Jadran - Extra 2. Organizacija, kronologija, težište rada. Klagenfurt, 1992.
[245] F.Tuđman, *Hrvatska riječ svijetu*, str. 82
[246] www.mvep.hr>vanjskapolitika (srpanj 2013.)
[247] MVEP RH, III. Uprava za političku i gospodarsku multilateralu, KP-OEI/05.2002, 4. listopada 2002., str.7 - 10
[248] Helsinški završni dokument, naziv je za diplomatski sporazum kojeg su 1.kolovoza 1975. u Helsinkiju potpisali najviši predstavnici svih europskih država, osim Albanije, te predstavnici SAD-a i Kanade. Time se pokušalo smanjiti napetost između sovjetskog i američkog bloka, osiguravajući prihvaćanje statusa quo u Europi. Priznata je nepovredivost granica, poštivanje ljudskih prava i temeljnih sloboda, te suradnja na ekonomskom, obrazovnom, humanitarnom i drugim područjima. Helsinški dokument pravno nije imao status ugovora i nije obvezivao (osim moralno) države potpisnice.

političkih i ideoloških barijera bio je posebni cilj prekogranične suradnje. S propašću nekadašnjih poredaka u istočnoj i jugoistočnoj Europi Radna zajednica nikako nije izgubila svoju središnju zadaću. Čak se može reći da su tek nakon pada željezne zavjese stvoreni preduvjeti za nesmetanu prekograničnu suradnju. Prvo se pojavila ideja da se Radna zajednica iskoristi kao most za proširenje Europske unije na Istok. Nakon ulaska Slovenije i Mađarske u Europsku uniju 2004. godine od zemalja članica Alpe-Jadrana ostale su samo Hrvatska i švicarski kanton Ticino izvan granica Europske unije pa je radna zajednica Hrvatskoj pružila svekoliku potporu na putu u Europsku uniju. Radna zajednica je sudjelovala u vodećim tijelima skupštine europskih regija i u alpskoj konvenciji, te je imala dobre kontakte s europskim institucijama u Bruxellesu i Strassbourgu. Geopolitičke promjene na prostoru Alpe-Jadran postavljaju radnu zajednicu pred nove izazove. Oznaka Alpe-Jadran pretvorila se u šifru dobrosusjedskih odnosa, koja postavlja ono što povezuje ispred onog što razdvaja. Svoju ulogu shvaća kao protutežu nacionalnim tendencijama razgraničavanja i zalaže se za očuvanje jezične i kulturne raznolikosti. Alpe-Jadran svoje djelovanje temelji na zajedničkom identitetu stvorenom kroz stoljeća suživota ljudi koji su živjeli i žive na ovim prostorima.

U Alpe-Jadranu surađuje se na raznim područjima, a ona glavna su prekoalpske prometne veze i lučki promet, proizvodnja i energetika, poljoprivreda, šumarstvo i vodoprivreda, turizam, zaštita okoliša, prostorno planiranje i razvoj naselja, povezivanje gradova, kulturne i znanstvene veze, informiranje, europske integracije.[249]

Organizacijski je radna zajednica Alpe-Jadran podijeljena na ekspertne skupine, plenarni skup, predsjedništvo, radni odbor, projektne skupine, glavno tajništvo i ostala tajništva. Plenarni skup predstavlja političko tijelo koje upravlja radnom zajednicom, a sastoji se od predsjednika vlada deset članica. Sastaje se jednom godišnje, obično u studenome. Zadaća mu je ocjenjivanje ostvarenih aktivnosti i utvrđivanje glavnih zadataka u predstojećem razdoblju.

Predsjedništvo se sastoji od predstavnika članice koja trenutno predsjeda radnom zajednicom, koja je prije predsjedala i koja će predsjedati Radnom zajednicom te od predstavnika glavnog tajništva (savjetodavna funkcija). Ono predstavlja sponu između plenarnog skupa i radnog odbora.

[249] V.Mileta, *Leksikon Europske unije*, str. 63

Radni odbor je glavno izvršno tijelo u kojem djeluju stalni predstavnici. Osnovan je kao stručno savjetodavno tijelo plenarnom skupu. Zadaće radnog odbora su, osim koordinacijske uloge plenarnog skupa, odobravanje osnivanja, odnosno raspuštanja ekspertnih i projektnih skupina i njihovo sveukupno praćenje u radu, odobravanje financijske potpore projektima iz zajedničkog proračuna i praćenje njihove provedbe.

Ekspertna skupina daje savjete vezane uz aktualne teme iz područja njezinog rada, priprema odluke i formulira preporuke za plenarni skup i radni odbor. Projektna skupina je na neki način zamijenila dotadašnju radnu skupinu koja je ukinuta. Pojedine radne skupine koje nisu aktivno djelovale ukinute su, neke su transformirane u projektne skupine na temelju predloženih projekata. Zadaća projektnih skupina je provedba odobrenih projekata i vremenski je ograničena. Za operativnu provedbu potrebno je napraviti prijedlog projekta. Ekspertne i projektne skupine same utvrđuju pravila svog rada.

Glavno tajništvo je podređeno Radnom odboru, a glavni dio njegova djelovanja su administracija, organizacija i koordinacija. Zadaće Glavnog tajništva su provođenje projekata, nadzor nad namjenskim korištenjem novčanih sredstava dodijeljenih iz zajedničkog proračuna i isplata odobrenih sredstava za subvencioniranje projekata, davanje prijedloga pojedinim članicama za uspostavu suradnje te zastupanje interesa Radne zajednice u europskim međuregionalnim organizacijama.

Svaka članica zastupljena je u svim tijelima Radne zajednice Alpe-Jadran.

Sve članice radne zajednice Alpe-Jadran su osnovale svoja tajništva koja funkcioniraju kao koordinacijski uredi.

Službeni jezici Alpe-Jadrana su jezici svih članica (njemački, hrvatski, talijanski, slovenski i mađarski). Zaključci se donose dogovorno. Svi dokumenti se obavezno prevode na svih pet službenih jezika, a na svim sjednicama predsjedatelj je dužan, na svoj trošak, organizirati prevođenje na sve jezike članica.

Svake dvije godine jedna članica preuzima predsjedanje Radnom zajednicom, Radnim odborom i Tajništvom, a rotacija se odvija abecednim redom prema izvornim nazivima članica. Svi zaključci donose se konsenzusom, što je osnovno načelo djelovanja Radne zajednice. Trošak organizacije sastanaka i troškove prevođenja snosi članica koja predsjeda dotičnim radnim tijelom, dok troškove putovanja i boravka plaća svatko sebi. Iz zajedničkog

proračuna mogu se financirati samo zajednički projekti koje su pokrenula tijela Radne zajednice, a oni se uglavnom ostvaruju u ekspertnim i projektnim skupinama

Radna zajednica Alpe-Jadran kolektivna je članica Radne zajednice europskih pograničnih regija, a surađuje i s drugim europskim organizacijama, primjerice Srednjoeuropskom inicijativom, Radnom zajednicom alpskih regija, Jadransko-jonskom inicijativom. Radna zajednica jedna je od osnivačica Skupštine europskih regija. Ima i status savjetodavnog člana u Vijeću Europe te surađuje i s institucijama Europske unije.

Temeljni dokumenti Radne zajednice Alpe-Jadran su: Zajednička izjava iz 1978., Pravilnik iz 2000. s aneksima , Smjernice Alpe-Jadran, Reforma i pravilnik iz 2006. i brojne rezolucije (za kulturnu i jezičnu raznolikost Europe, za mlade kao pokretač europske integracije, mogućnosti koje pruža EU, zaštita klime i regionalna konkurentnost).

Godine 1982. kao prvi opipljivi rezultati suradnje pojavilo se izvješće o prostornom planiranju i zaštiti okoliša na području Alpe-Jadrana. Posebno značenje ima i položaj etničkih manjina na području koje pokriva Alpe-Jadran. Od osnivanja radne zajednice provedeno je više od 500 zajedničkih projekata, a objavljeno je oko 300 izvješća na različite stručne teme. Tijekom godina rada organizirane su i velike sportske manifestacije za mlade iz svih članica Radne zajednice Alpe- Jadran.

Radna zajednica Alpe-Jadran se transformirala u Savez Alpe-Jadran 22. studenog 2013. godine na plenarnoj sjednici Radne zajednice i osnivačkoj skupštini Vijeća Alpe-Jadran u Klagenfurtu. Savez Alpe-Jadran time je postao platforma za međuregionalnu i transnacionalnu suradnju i podrška pri razvijanju projekata za subvencijske programe Europske unije. Ovaj savez svim članicama olakšava suradnju u okviru projekata i iskorištavanja odgovarajućih EU programa, ali i suradnju na postojećim projektima iz zajedničkog proračuna. Za svaku kooperacijsku temu jedna od članica preuzima vođenje i preuzima ulogu tematske koordinacijske točke, kao i ulogu kontakt-partnera za sve zainteresirane za projekt. Istarska županija zadužena je za temu prekogranične suradnje, europske politike te EU fondova. Savez ima zajednički proračun iz kojeg se podupire priprema kandidature za EU programe kao i manjih prekograničnih projekata. Savez je

pokazao otvorenost prema zemljama Zapadnog Balkana, kao i prema talijanskim partnerima.[250]

Područje Alpe-Jadran jest i ostaje „točka kristalizacije europske integracije“ izjavio je prilikom osnivanja Saveza Alpe-Jadran istarski župan Valter Flego.[251] Time je organizirana fleksibilnija transregionalna suradnja.

Članice osnivačice Saveza Alpe-Jadran su austrijske savezne pokrajine (Koruška, Štajerska, Gradišće), hrvatske županije (Istarska, Karlovačka, Krapinsko-zagorska, Koprivničko-križevačka, Međimurska i Varaždinska), slovenska zajednica općina (Skupnost občin Slovenije) te mađarska županija Vas.

Ciljevi novog Saveza jesu strateško povezivanje transnacionalnih prostora (podunavski, jadransko-jonski, alpski prostor), suradnja na tematskim područjima i projektima, međuregionalna suradnja i stvaranje kooperacijskih mreža.

Redovni članovi Saveza mogu biti države, regije, općine, savez gradova ili općina. Oni plaćaju članarinu i imaju pravo glasa. Pridruženi članovi mogu biti javne ili privatne organizacije, udruženja, lokalna tijela vlasti i sl. Oni ne plaćaju članarinu i time nemaju pravo glasa u organizaciji.

Strukturu Saveza Alpe-Jadran čine Vijeće Alpe-Jadran, upravni odbor, glavno tajništvo, kontaktne točke te tematske koordinacijske točke. Takva struktura je sasvim drugačiji način organizacije tijela za razliku od prijašnjeg ustroja u bivšoj radnoj zajednici Alpe-Jadran.

Vijeće Alpe-Jadran je politički skup predstavnika svih redovnih članova koji plaćaju članarinu i time imaju pravo glasa. Predsjedatelj vijeća ima mandat dvije godine i određuje temeljno sadržajno usmjerenje Saveza. Ovo tijelo odlučuje o primanju novih članova u Savez i osnivanju tematskih koordinacijskih točaka (TCP) te određuje vodstava za pojedina tematska područja. Vijeće svake četiri godine provodi evaluaciju uspjeha suradnje na projektima.

Upravni odbor sastoji se od Glavnog tajništva, svih koordinacijskih ureda redovnih članova i tematskih koordinacijskih točaka. Najvažnija zadaća im je odobravanje subvencija iz zajedničkog proračuna za zajedničke projekte ili europske programe.

[250] Od radne zajednice Alpe- Jadran do saveza Alpe – Jadran, novi oblik suradnje na području Alpe – Jadrana, (5.04.2017.) www.alps-adriatic-alliance.org
[251] www.5portal.hr>vijesti_detalji (travanj 2017.)

Glavno tajništvo je zajednička koordinacijska i organizacijska služba Saveza Alpe-Jadran. Bavi se administrativnim poslovima (članarine, subvencioniranje projekata, obračuni).

Kontaktne točke (contact points) su regionalne koordinacijske službe u svim regijama članicama. One podupiru rad tematskih koordinacijskih točaka.

Tematske koordinacijske točke (TCP) su zadužene za organizaciju i razvoj tematske mreže na svim kooperacijskim razinama (javna, privatna, civilno društvo). Podupiru razvoj i provedbu projekata, a ujedno su i komunikacijska platforma za moguće financiranje. TCP može biti javna ili privatna ustanova.

Dosad je osnovano nekoliko tematskih koordinacijskih točaka, za koje su zadužene po jedna članica (regija) Saveza Alpe-Jadran.[252]

Sjedište Saveza Alpe-Jadran je u Klagenfurtu (Koruška).

Ovim pregledom novog ustroja radne zajednice u Savez Alpe–Jadran uviđamo sličnosti s prethodnim strukturama djelovanja i područjima suradnje koji su sada preformulirani prema novim zahtjevima i potrebama regija članica te usmjeravanju prema europskim programima.

Hrvatska i Radna zajednica Alpe - Jadran:

Hrvatska od samog početka sudjeluje u zajednici Alpe-Jadran, tada kao federalna republika bivše SFRJ, a od 1992. godine kao samostalna međunarodno priznata država. Dosad je Hrvatska dvaput predsjedala radnom zajednicom (u razdoblju 1984.-1986. i 2011.-2012.). U veljači 1992., u organizaciji Alpe-Jadran, održan je sastanak na temu „Kako pomoći obnovu Hrvatske,“[253] što je za Hrvatsku tada bila značajna stvar.

Nakon završetka rata, Radna zajednica davala je svekoliku potporu Hrvatskoj na njezinom putu prema euroatlantskim integracijama, što je bilo vidljivo na plenarnom skupu u Mađarskoj. Ondje je donesena rezolucija koja je isticala želju za što brži početak pregovora Hrvatske i Europske unije. U proširenju se vidjela šansa za stanovnike u novim državama članicama i regijama da u budućnosti sudjeluju u istom razvoju blagostanja što omogućuje

[252] TCP energija i okoliš – koordinacija Međimurska županija,TCP Europa – Gradišće,TCP ravnopravnost spolova – Koruška,TCP zdravstvo – Koruška,TCP visoko školstvo – Vas,TCP inkluzija – Koruška – privatna udruga,TCP kultura – Štajerska,TCP poljoprivredna i etnička baština – Koprivničko-križevačka županija, TCP cjeloživotno učenje – Virovitičko-podravska županija, TCP mobilnost - Gradišće, TCP sport – Štajerska, TCP turizam – zajednica općina Slovenije i TCP gospodarstvo – Vas.

[253] Z. Tomac, *Iza zatvorenih vrata*, str. 407

jedinstveno europsko tržište, a navode se i drugi prioriteti na planu europskih integracija, s posebnim isticanjem važnosti suradnje regija, prekogranične i međuregionalne suradnje te nužnosti jačanja kulturnih identiteta u duhu međusobne suradnje, razumijevanja i miroljubivosti. Osim na suradnji putem strukturnih fondova Europske unije, Hrvatskoj se nudila i mogućnost uključivanja u razne znanstvene i tehnološke projekte putem Ministarstva gospodarstva RH koje je bilo aktivno u sklopu II. komisije Radne zajednice Alpe-Jadran za gospodarstvo, promet i turizam. Znanstvenici iz Hrvatske mogli su se uključiti u aktivnosti Radne zajednice predlaganjem znanstvenih i tehnoloških projekata koji se financiraju iz nacionalnih sredstava predlagača projekata, a uz preduvjet da u projektu sudjeluju znanstvenici najmanje dviju članica Radne zajednice. Osim toga, financijska je potpora bila moguća i iz zajedničkog fonda Alpe-Jadran o čemu je odlučivao Radni odbor uz prijedlog predsjednika komisije. [254]

Hrvatska je imala svoje predstavnike u raznim projektnim skupinama Radne zajednice (za odnose s EU, prostorno uređenje i zaštitu okoliša, promet, turizam, gospodarsku suradnju, energetiku, mlade, sport, kulturnu suradnju, zdravstvo, socijalna pitanja, poljoprivredu, šumarstvo, stočarstvo, voćarstvo).

Tijekom svojih predsjedanja radnom zajednicom Hrvatska se aktivirala na promidžbi zajednice i jačanju njezinog identiteta te izvršavanju što većeg broja projektnih prijedloga i traženju pokrovitelja za pojedine projekte. Hrvatska je predsjedala i dvjema radnim skupinama, za prostorno uređenje i turizam, te je znatno doprinijela zajedničkom proračunu radne zajednice.
Hrvatska se u radnoj zajednici kandidirala i za zajedničke projekte putem programa Interrega III B Cadses za prekograničnu transnacionalnu suradnju u srednjoeuropskom području.

Jedan od ciljeva Hrvatske u Alpe-Jadranu je bilo i prebacivanje sudjelovanja s države na regionalnu razinu, što se i dogodilo transformacijom radne zajednice u savez.

Transformacijom Radne zajednice u Savez Alpe-Jadran Hrvatska više ne sudjeluje kao država u ovoj organizaciji, nego putem nekoliko hrvatskih županija (Istarska, Karlovačka, Krapinsko-zagorska, Koprivničko-križevačka, Međimurska, Varaždinska, Virovitičko-podravska) koje imaju važnu ulogu u nekim od koordinacijskih tematskih točaka za koje su

[254] www.public.mzos.hr/Default.aspx?sec=2094 (srpanj 2013.)

zadužene. Ključno je da se organizacija modernizirala i okrenula novim projektima od značaja za hrvatske županije i njihov napredak. [255].

Prekogranična i transnacionalna suradnja i dalje su važan segment suradnje u Savezu Alpe-Jadran.

5.2. Jadransko-jonska inicijativa

U svojim temeljima Jadransko-jonska inicijativa još je jedan doprinos intenziviranju suradnje u regiji. Počiva na ideji kako se međunarodne krize ne mogu riješiti nasiljem, već je suradnja ključ za uklanjanje postojećih i sprečavanje novih sukoba. Rješavanje kriza pregovorima i uzajamnom suradnjom, te pronalaženje i određivanje raspona zajedničkih interesa, bila su neka od temeljnih polazišta projekta Republike Italije kada je prilikom sastanka Europskog vijeća u Tampereu u Finskoj u listopadu 1990. predstavila ideju Jadransko-jonske inicijative. Jedna od zanimljivih značajki Jadransko-jonske inicijative jest da nema strogo definiranih područja suradnje, već ona ovise o interesu država članica. Inicijativa je od samog početka imala namjeru postati mehanizam rješavanja ozbiljnih problema, poglavito u regiji, prihvaćajući načela i norme glavnih međunarodnih organizacija.[256] Uspješna suradnja članica jadranske euroregije dovela je do pokretanja inicijative za donošenje jadranske strategije u cilju stvaranja strateškog sustava upravljanja Jadranom. Strategija je trebala uspostaviti koherentan okvir politike regionalnog razvoja na jadranskom području te pravni i institucionalni okvir. Jadransko i Jonsko more jedna su od najvažnijih pomorskih područja europskog kontinenta, otvorenih prema Sredozemnom moru.

Jadransko-jonska inicijativa (Adriatic-Ionian Initiative, AII) osnovana je na Konferenciji o sigurnosti i razvitku Jadranskog i Jonskog mora u Anconi 20. svibnja 2000. godine. Na konferenciji su sudjelovali ministri vanjskih poslova zemalja sudionica (Grčka, Italija, Hrvatska, Slovenija, Albanija, Bosna i Hercegovina). Tom je prilikom usvojena Anconska deklaracija kojom se članice obvezuju na suradnju u brojnim područjima. Najvažniji zaključci Anconske deklaracije su sigurnost regije kao apsolutni prioritet, borba protiv svih oblika organiziranog kriminala te postupni, sustavno programirani razvoj regije. Ustrojeno je Jadransko-jonsko vijeće na ministarskoj razini i odbor visokih dužnosnika sa zadaćom

[255] MVEP RH, III. Uprava za političku i gospodarsku multilateralu, KP-OEI/05.2002., 4. listopada 2002., str. 8 - 10
[256] www.hrvatski-vojnik.hr/hrvatski-vojnik/0272005/jon.asp (srpanj 2013.)

implementiranja ideja Vijeća te predlaganja Pravilnika o radu. U preambuli deklaracije, ministri vanjskih poslova šest jadransko-jonskih država pozivaju se na Povelju UN-a, Završni dokument iz Helsinkija, Pariško povelju te na dokumente OSCE-a i podržavaju već postojeće programe suradnje Europske unije za jugoistočnu Europu (Pakt o stabilnosti). Ciljevi djelovanja ove inicijative su kontinuirano poticanje razvoja i napretka zemalja jadransko-jonske regije, postizanjem sve većeg stupnja europske integriranosti, te raznih oblika suradnje (turizam, okoliš, poduzetništvo, prometno povezivanje).

Prvo predsjedanje preuzela je Hrvatska, a održano je u Zagrebu (24. studenog 2000.) kada su usvojeni Pravilnik Jadransko-jonskog vijeća i donesena odluka o uključivanju Savezne Republike Jugoslavije (Srbija i Crna Gora) u ovu inicijativu. Tijekom hrvatskog predsjedanja inicijativom u travnju 2001. u Zadru je održan sastanak predsjednika parlamenata zemalja sudionica Jadransko-jonske inicijative, čime je inicijativa dobila svoju parlamentarnu dimenziju. Ti sastanci se održavaju jedanput godišnje tijekom predsjedanja svake od zemalja sudionica. Parlamentarna suradnja daje temelj i smjernice za jačanje suradnje na svim razinama (gospodarstvo, pomorstvo, promet, turizam, zaštita okoliša, prekogranična suradnja). Ona potiče zemlje sudionice na razmjenu iskustva i znanja, definiranje zajedničkih interesa te podržavanje intenzivnije suradnje s Europskom unijom i drugim regionalnim inicijativama, kao i jačanje mira i sigurnosti i učvršćivanje regionalne stabilnosti.

Glavna područja suradnje u Jadransko-jonskoj inicijativi jesu gospodarska suradnja, kulturna, znanstvena i prosvjetna suradnja, turizam, pomorstvo, promet, srednje poduzetništvo, zaštita okoliša i održivi razvoj, borba protiv svih oblika organiziranog kriminala.

Organizacijski Jadransko-jonska inicijativa ima nekoliko tijela (Jadransko-jonsko vijeće, Odbor visokih dužnosnika, okrugli stolovi i stalno tajništvo Jadransko-jonske inicijative).

Jadransko-jonsko vijeće je najvažnije tijelo inicijative, a čine ga ministri vanjskih poslova država članica. Sastaje se jednom godišnje. Odlučuje o svim temeljnim i specifičnim pitanjima, uključujući područja i oblike suradnje država sudionica Inicijative, suradnje s ostalim međunarodnim organizacijama i inicijativama te o političkim pitanjima u regiji.

Odbor visokih dužnosnika je glavno izvršno tijelo inicijative koje čine dužnosnici država članica. Sastaje se između sjednica Vijeća radi razmatranja i provođenja predloženih područja suradnje i priprema sjednice Vijeća. Odbor raspravlja o tekućim aktivnostima, prijedlozima okruglih stolova i inicira pojedine akcije.

Okrugli stolovi su podijeljeni u četiri tematske cjeline kroz koje se odvija rad Inicijative (okrugli stol za malo i srednje poduzetništvo, okrugli stol za promet i pomorstvo, okrugli stol za turizam, kulturu i međusveučilišnu suradnju, okrugli stol za okoliš i zaštitu od požara).

Stalno tajništvo Jadransko-jonske inicijative je osnovano tijekom hrvatskog predsjedanja inicijativom 2007./2008.godine. Započelo je s radom 1. lipnja 2008. godine. Sjedište stalnog tajništva nalazi se u Anconi (Italija). Uloga stalnog tajništva jest pružiti administrativno-tehničku i organizacijsko-koordinacijsku podršku aktivnostima Inicijative i predsjedavajućoj zemlji Inicijative. Stalnim tajništvom upravlja glavni tajnik, kojeg imenuju zemlje Jadransko-jonske inicijative. Za prvog glavnog tajnika imenovan je Alessandro Grafini, bivši talijanski veleposlanik u Hrvatskoj.[257]

Službeni jezik Jadransko-jonske inicijative je engleski. Predsjedanje Inicijativom odvija se abecednim redom prema engleskim nazivima država i traje godinu dana. Predsjedavajuća članica predlaže program aktivnosti i kalendar događanja.[258]

Temeljni dokumenti Jadransko-jonske inicijative su brojne deklaracije (Ancona, Split, Atena, Bari, Portorož, Cetina, Tirana, Sarajevo, Zagreb) i Pravilnik Jadransko-jonskog vijeća.

Rezultati suradnje vidljivi su u brojnim područjima. Suradnja se odvija u tematskim okruglim stolovima, unutar koji se stvaraju i ostvaruju projekti, od kojih su neki financirani iz fondova Europske unije. Unutar okruglog stola za gospodarstvo i poduzetništvo predstavljeno je niz projekata za turizam i energetiku, dok se okrugli stol za pomorstvo uglavnom bavi pravilima i sigurnosti navigacije. Unutar okruglog stola za zaštitu okoliša usvojen je Akcijski plan Jadrana u Zadru (lipanj 2003.) za smanjivanje negativnih učinaka ljudskog djelovanja u jadransko-jonskom bazenu. Jedan od najvećih projekata unutar istog stola je projekt ADRICOSM, za zaštitu jadranske obale. Okrugli stol za kulturu i prosvjetu predstavio je projekt UNIADRION, tzv. utemeljenje „virtualnog sveučilišta," posebno na područjima zaštite kulturnog blaga. Unutar Jadransko-jonske inicijative Italija i Grčka su inicirale tijekom 2001. godine projekt suradnje ratnih mornarica država sudionica inicijative pod nazivom ADRION. Cilj tog projekta bilo je razvijanje veza i razumijevanja između zemalja regije te razvoj interoperabilnosti ratnih mornarica zemalja koje sudjeluju u tom projektu. Inicijatori su

[257] www.mvep.hr/MVP.asp?pcpid=837 (srpanj 2013.)

[258] Raspored predsjedanja Jadransko-jonskom inicijativom: 2000. - 2001. Hrvatska, 2001. - 2002. Grčka, 2002. - 2003. Italija, 2003. - 20004. Slovenija, 2004. - 2005. Srbija i Crna Gora, 2005. - 2006. Albanija, 2006. - 2007. Bosna i Hercegovina, 2007. - 2008. Hrvatska, 2008. - 2009. Grčka itd. abecednim redom.

predvidjeli mogućnost održavanja zajedničkih vojnih vježbi, planiranje i posjet lukama i zajedničku izobrazbu. Osim gore navedenih projekata, važna je suradnja i na području borbe protiv svih oblika kriminala (zlouporaba i krijumčarenje opojnih droga, trgovanje i krijumčarenje ljudima, krađe i krijumčarenja motornih vozila, krivotvorenje novca i vrijednosnica, financijske istrage, računalni kriminal, zaštita i očuvanje morskog okoliša i ekosustava, prevencija od onečišćenja s kopna i integralno upravljanje obalnim područjem). Važna je i suradnja na proglašenju Jadranskog mora osjetljivim morskim područjem u skladu sa smjernicama Međunarodne pomorske organizacije te projekti povezivanja luka i sklapanja bilateralnih ugovora za razmjenu podataka iz nacionalnih sustava identifikacije brodova. Što se tiče gospodarstva i poduzetništva značajna su istraživanja na području turizma, kreiranje turističke politike i aktivnosti privatnog sektora, snabdijevanje prirodnim plinom zemalja Jadransko-jonske inicijative i novi pravci dobave plina, kao i razvoj regionalnih plinskih projekata (projekt plinovoda TAP-Trans Adriatic Pipeline, zatim Jadransko-jonski plinovod, LNG terminali, podzemna skladišta plina) i projekt klastera, tj. povezivanja gospodarskih subjekata. U svim navedenim projektima sudjelovala je i Hrvatska, a pojedine projekte su organizirala hrvatska resorna ministarstva.

Jedan od značajnijih idejnih projekata unutar Jadransko-jonske inicijative je i izgradnja Jadransko-jonske autoceste. Prometni stručnjaci ne samo da zagovaraju ovaj projekt, već i smatraju kako bi se sredstva uložena u njezinu izgradnju brzo povratila jer bi preuzela veliki dio prometa između zemalja Europske unije i Bliskog istoka. Ideja o izgradnji Jadransko-jonske ceste potekla je još 1993. godine s talijanske strane. Uključivanje Jadransko-jonskog pravca u mrežu paneuropskih koridora bila je jedna od tema sveeuropske prometne konferencije 1997. u Helsinkiju. Trasa Jadransko-jonske ceste položena je uz obalu Jadranskog i Jonskog mora ili od Trsta u Italiji do Kalmate i Igomanitse u Grčkoj. Cesta bi u dužini oko 1600 kilometara prolazila kroz Italiju, Sloveniju, Hrvatsku, Bosnu i Hercegovinu, Crnu Goru, Albaniju i Grčku. Jadransko-jonska autocesta se već dugi niz godina razmatra kao krucijalni projekt koji bi oživio jug Europe. Na 3. Europskom prometnom kongresu još 2004. godine je zaključeno kako bi Hrvatska i Grčka kroz koje bi prolazio najveći dio te autoceste, zemlje koje bi trebale biti nositelji projekta i, uz pomoć ostalih zemalja Jadransko-jonske inicijative, pripremiti analize, studije i projekte te osmisliti modele financiranja njezine izgradnje. Cesta je to od presudnog značenja i za BiH i Albaniju. Izgradnjom Jadransko-jonske ceste Grčka bi dobila najkraću vezu sa zemljama Europske unije. Hrvatska je u povoljnijem položaju jer je veći dio svoje trase izgradila, dok za BiH dionica dobiva značaj

izgradnjom prometnog pravca Ploče-Budimpešta. Kako drugačije protumačiti izjave bivšeg hrvatskog premijera Zorana Milanovića kako će Dubrovnik povezati s Hrvatskom preko susjedne BiH kad je poznato da je to teritorij kojim dijelom prolazi upravo trasa Jadransko-jonske autoceste.[259] Na svojoj balkanskoj turneji (po zemljama bivše Jugoslavije) bivši hrvatski predsjednik Ivo Josipović sastao se s predsjednikom Crne Gore Filipom Vujanovićem (3. rujan 2013) te su razgovarali o projektu jadransko-jonske autoceste i o regionalnim inicijativama u kojima sudjeluju dvije zemlje. O ovoj cesti razgovaralo se i unutar sastanka u Dubrovniku u sklopu inicijative Brdo-Brijuni 15. srpnja 2014. godine. Prometni pravac često je spominjala i sadašnja hrvatska predsjednica Kolinda Grabar-Kitarović. Jadransko-jonska cesta često je aktualna tema na regionalnim sastancima političara (premijera, predsjednika), ali nema pomaka prema napretku tog važnog projekta.

Slika 4. Trasa Jadransko-jonske autoceste, preuzeto s www.dubrovnikpress.hr/index.php?option=com_k2&view=item&id=1041:što-je-to-zapravo-jadransko-jonska-autocesta?Itemid=68 (10.srpanj 2013.)

[259] Nikolina Metković, Što je to zapravo Jadransko-jonska autocesta?, *Dubrovnik press*, 9. siječnja 2012. godine preuzeto s www.dubrovnikpress.hr/index.php?option=com_k2&view=item&id=1041:što-je-to-zapravo-jadransko-jonska-autocesta?Itemid=68 (10.srpanj 2013.)

Države članice Jadransko-jonske inicijative kontinuirano naglašavaju važnost jačanja dobrosusjedskih odnosa, važnost intenziviranja bilateralne suradnje i koordinacije aktivnosti s drugim regionalnim organizacijama i inicijativama. Ističu potrebu razmjene iskustava na razini stručnjaka, zajedničko rješavanje problema ilegalnih migracija i drugih vrsta organiziranog kriminala. Zaštita okoliša dobiva sve veći značaj, a kao ključni elementi stabilizacije i općeg napretka navode se prekogranična suradnja, poduzetništvo, gospodarstvo. Stalna je i podrška pristupu euroatlantskim integracijama za sve države u regiji koje to žele i koje su u mogućnosti to i ostvariti. Pozdravlja se prisutnost Europske komisije u regionalnim projektima te se ukazuje na nužnost što žurnijeg usklađivanja nacionalnog zakonodavstva sa standardima Europske unije. Ističe se važnost poticanja znanstvene, sveučilišne i kulturne suradnje te se pruža podrška državama članicama na međuparlamentarnoj osnovi.

Hrvatska i Jadransko-jonska inicijativa:

Republika Hrvatska u Jadransko-jonskoj inicijativi sudjeluje od samog početka i prva je preuzela predsjedanje Inicijativom 24. studenog 2000. godine na jednu godinu (2000.- 2001.). Na tom zagrebačkom sastanku usvojen je Pravilnik Jadransko-jonskog vijeća te su u Inicijativu kao sudionice uključene Srbija i Crna Gora. Već sljedeće godine održan je i sastanak predsjednika parlamenata u Zadru. Pod hrvatskim predsjedanjem u Splitu je 24.-25. svibnja 2001. održana konferencija koja je obuhvaćala sastanke svih radnih stolova, kao i sastanak Jadransko-jonskog vijeća na razini ministara vanjskih poslova. Na konferenciji su usvojene Završene izjave okruglih stolova i Splitska deklaracija Jadransko-jonskog vijeća. Za Hrvatsku je sudjelovanje u aktivnostima Inicijative predstavljalo promoviranje jadranske i sredozemne dimenzije suradnje te stvaranje pretpostavki za približavanje i uključivanje u Europsku uniju.[260] Temeljne smjernice Hrvatske u Jadransko-jonskoj inicijativi su kontinuirano poticanje razvoja i napretka zemalja jadransko-jonske regije i područje malog i srednjeg poduzetništva, turizma, zaštite okoliša, zaštite od požara te prometno povezivanje kao prioritetna područja suradnje. Hrvatska je odmah na počeku spoznala važnost Inicijative. Prepoznajući Jadran kao nevjerojatan resurs i temelj gospodarskog napretka, Hrvatska je zainteresirana za sve projekte kojima je cilj očuvanje ovog resursa. Za razdoblje 2005.-2006. Ministarstvo kulture RH je sudjelovalo na okruglom stolu za kulturu i podržalo mnoge programe (arheologija jadransko-jonskog bazena, s naglaskom na podvodnu arheologiju; stvaranje modela kulturnih putova u jadransko-jonskom području, izrada karte i baze

[260] MVEP RH, III. Uprava za političku i gospodarsku multilateralu, KP-OEI/05.2002., 4. listopada 2002., str. 6 - 10

podataka o kulturnim putovima; projekt istraživanja izvora za arhitekturu gradova jadransko-jonskog područja). Ministarstvo poljoprivrede je sudjelovalo i u projektima Inicijative vezanim za ruralni razvoj i ribarstvo.

Drugi put Hrvatska je predsjedala Inicijativom u razdoblju 2007.-2008.godine. Temeljne odrednice i ciljevi tog razdoblja bili su revizija dotadašnje suradnje unutar Jadransko-jonske inicijative i redefiniranje prioritetnih interesnih sfera te donošenje Pravilnika o radu okruglih stolova i rješavanje pitanja osnivanja Tajništva Inicijative. Pored četiri područja izloženih programom (gospodarska suradnja, turizam, prometno povezivanje i zaštita okoliša), Hrvatska je tijekom predsjedanja predložila i područje zaštite od požara kao moguće važne teme od zajedničkog interesa, što su zemlje sudionice konsenzusom prihvatile. U tome je viđena buduća intenzivnija projektno orijentirana suradnja za kakvu se zalažu sve zemlje sudionice Inicijative. Donesen je novi Pravilnik o radu okruglih stolova, prilagođen redefiniranim područjima suradnje i Pravilnik o radu novoosnovanog Stalnog tajništva Inicijative. Uključivanjem Jadransko-jonske inicijative u koordinaciju regionalnih organizacija (inicijativa) zajedno s Crnomorskom ekonomskom organizacijom, Srednjoeuropskom inicijativom, Vijećem za regionalnu suradnju (nasljednik Pakta o stabilnosti), Proces suradnje u Podunavlju, Proces suradnje na jugoistoku Europe, učinjen je dodatni korak prema boljoj koordinaciji s akterima u regiji i izbjegavanju preklapanja aktivnosti. Hrvatsko predsjedanje ocijenjeno je kao iznimno uspješno te je postavilo nove standarde za budućnost suradnje unutar Jadransko-jonske inicijative. Za talijanskog predsjedanja Inicijativom, hrvatski veleposlanik u Italiji Tomislav Vidošević je 26. svibnja 2010. godine u Rimu potpisao „Protokol za jačanje suradnje u području ruralnog razvoja u Jadransko-jonskom bazenu“ koji je imao zadaću definirati zajedničku viziju kako bi se unaprijedio razvoj jadransko-jonskih ruralnih područja i uspostavila jadransko-jonska mreža za ruralni razvoj koja bi promovirala najbolju praksu i iskustva u ruralnom razvoju, promociju standarda kvalitete poljoprivrednih proizvoda te zaštitu ruralnih tradicija i praksi u proizvodnji hrane.

Budućnost Jadransko-jonske inicijative je moguća ako zemlje sudionice ono što govore sprovedu u djelo, izjavio je jednom prilikom Luka Bebić, tadašnji predsjednik Hrvatskog sabora. Po Bebićevim riječima već se više puta na sastancima Jadransko-jonske inicijative govorilo o zajedničkim interesima za osiguranje dovoljnih količina energenata, zaštitu mora, osobito Jadranskog koje je zatvoreno te o nužnosti prometne povezanosti kao uvjeta za razvoj turizma. Budućnost Inicijative je u uočavanju svih tih zajedničkih problema i u njihovom rješavanju operacionalizacijom potrebnih mjera. Hrvatska je zainteresirana za energetski

problem ovog područja, a drugo je pitanje prometne povezanosti i ekologija koja je isto preduvjet turizma. [261]

Na Hrvatskoj je da zajedničkim projektima i akcijama ostvari svoje i interese regije kao preduvjet za bolju regionalnu i europsku budućnost.

5.3. Kvadrilaterala

Tijekom desetljeća suprotstavljenosti, u vremenu nakon raspada bipolarnog poretka, prvo se pojavljuju inicijative za jačanje bilateralnih prekograničnih odnosa koje se podižu na multilateralnu regionalnu razinu kako bi se lakše ostvarili zajednički ciljevi i kako bi se kroz regionalnu suradnju dao doprinos stabilnom i sigurnom europskom okružju. Time su se ostvarili pojedinačni ciljevi zemalja tadašnje „nove Europe“ na njihovom ubrzanom putu integracija u euroatlantske asocijacije, poglavito u EU i NATO. Jedna od takvih regionalnih inicijativa je i Kvadrilaterala (Q4).

Italija, Slovenija i Mađarska su krajem 1996. godine deklaracijom ministara vanjskih poslova osnovale Trilateralu. Prvi sastanak predsjednika Vlada Trilaterale održan je 20. svibnja 1997. u Budimpešti. Najvažniji cilj utemeljenja Trilaterale bio je produbljivanje regionalne suradnje i aktivna potpora kandidatima za integriranje u EU i NATO. U siječnju 1997. Hrvatska je zatražila sudjelovanje u suradnji, a članicom Kvadrilaterale je postala 13. rujna 2000. godine, na sastanku predsjednika vlade Trilaterale u Gödöllou u Mađarskoj. Ulaskom Hrvatske Trilaterala je preimenovana u Kvadrilateralu. Države članice, kojima se pridružila i Hrvatska, pronašle su u takvom udruživanju zajedničke političke, gospodarske i sigurnosne interese. Iako je od početka bilo zamišljeno da suradnja unutar ove inicijative bude na svim razinama, povijest inicijative ne bilježi neke važnije projekte. Hrvatska je isticala suradnju zemalja članica na području izgradnje cestovnog koridora V. (Trst-Koper-Ljubljana-Budimpešta, čiji je krak 5C Budimpešta-Osijek-Sarajevo-Ploče posebno zanimljiva za Hrvatsku)[262], vojne suradnje, jačanja malog i srednjeg poduzetništva uz pomoć fondova Europske unije, suradnje u turizmu i zajedničkom djelovanju na području suzbijanja migracija, krijumčarenja droge i

[261] www.poslovni.hr/vijesti/bebic-jadarnsko-jonska-inicijativa-ima-buducnost-115199 (kolovoz 2013.)
[262] www.net.hr/danas/prikljucenjem-hrvatske-trilaterala-italija-slovenija-madjarska-postala-kvadrilaterala/ (kolovoz 2013.)

organiziranog kriminala. Središnja zadaća Kvadrilaterale bilo je pružanje podrške zemljama na njihovom euroatlantskom putu, s naglaskom na međusobnoj razmjeni iskustava. Suradnja je organizirana kroz tehničke sastanke na stručnoj razini, po pojedinim područjima, npr. transport i infrastruktura, unutarnji poslovi, obrana, a po potrebi i kroz sastanke na ministarskoj razini.

Tadašnji talijanski premijer Giuliano Amato jednom je prilikom izjavio kako bi se Kvadrilaterala mogla proširiti i na demokratsku Srbiju, no da s Miloševićem neće biti nikakve suradnje.[263]

Temeljni dokumenti Kvadrilaterale su spomenuta Gödöllo deklaracija (2000.). Tršćanska deklaracija (2001.) u kojoj je istaknuta uloga međunarodnih organizacija i regionalnih inicijativa u borbi protiv terorizma te potreba bolje koordinacije i sinergije između mehanizama regionalne suradnje. Zagrebačka deklaracija (2002.) spominje intenziviranje zajedničkih programa država članica u području gospodarstva, trgovine, turizma, obrazovanja, malog i srednjeg poduzetništva, zaštite okoliša, borbe protiv organiziranog kriminala, prekogranične suradnje, prometa i vojne suradnje. Ljubljanska deklaracija (2003.) u kojoj je pružena potpora nastavku procesa proširenja Europske unije i poticanje NATO-a na što raniji početak pregovora o pristupanju Hrvatske toj strukturi.[264]

U okviru različitih regionalnih inicijativa, Kvadrilaterala se ističe kao praktičan i operativan forum za realizaciju konkretnih projekata iz područja sigurnosti i obrane (multinacionalne postrojbe), unutarnjih poslova (borba protiv organiziranog kriminala, pranja novca, trgovine ljudima i drogom), prometa i infrastrukture (paneuropski koridor V i X, željeznička infrastruktura te lučka infrastruktura sjevernog Jadrana), gospodarstva, rada i socijalne skrbi (razvoj trgovinskih odnosa i olakšavanje izravnih ulaganja, poticanje poduzetništva, suradnja u području migracija), znanosti i obrazovanja (razvoj informatičkog društva), turizma i zaštite okoliša i osobito razvijene kulturne suradnje.

Službeni jezik Kvadrilaterale je engleski. Svaka država članica preuzima predsjedanje inicijativom na rok od godine dana.

Najvažniji i jedini ostvareni projekt Kvadrilaterale je osnivanje višenacionalne vojne postrojbe – trilateralne brigade za mirovne operacije, poznatije kao MLF (Multinacional Land

[263] www.monitor.hr/clanci/hrvatska-jednoglasno-u-kvadrilaterali/915 (kolovoz 2013.)
[264] www.mvep.hr/MVP.asp?pcpid=1835 (kolovoz 2013.)

Force) brigada. Brigada je osnovana dogovorom talijanskog, slovenskog i mađarskog premijera 13. studenog 1997. godine u Budimpešti, potpisano sporazumom 18. travnja 1998. godine. To je laka pješačka brigada. Službeni datum početka rada zajedničkog zapovjedništva MLF brigade je 1. rujna 2001. godine, dok je 29. studenog 2001. otvoreno zapovjedništvo u Udinama. Brigada je od studenog 2003. do lipnja 2004. sudjelovala u mirovnoj misiji JOINT GUARDIAN na Kosovu, kao potpora miru. MLF se ustrojava u omjeru 60% pripadnika iz Italije, te po 20% iz Slovenije i Mađarske. Hrvatska je od samih početaka pokazivala zainteresiranost za sudjelovanje u MLF brigadi. Hrvatska zainteresiranost proizlazila je iz želje za intenzivnom dobrosusjedskom suradnjom, izgradnjom povjerenja i stabilnosti kako u regiji jugoistočne Europe, tako i na globalnom planu. Ova suradnja u MLF pridonosi interoperabilnosti s NATO-om. Na sudjelovanje u MLF gledalo se kao na realnu vježbu rada u NATO-u. Hrvatska je za sudjelovanje u MLF morala ispuniti nekoliko unutarnjih i međunarodnopravnih regulativa. Godine 2002. Hrvatska je uputila službeni zahtjev za članstvom u postrojbama, a 17. siječnja 2004. odobren je status promatrača. Iste godine upućen je i časnik za vezu u zapovjedništvo MLF te je bilo sigurno uključivanje Hrvatske u taj segment Kvadrilaterale.[265]

Tijekom 2001. i 2002. godine najistaknutija područja suradnje u okviru Kvadrilaterale bila su pripreme za ulazak u EU i NATO.

Kvadrilaterala je dala bitan doprinos izgradnji stabilnosti i povjerenja u jugoistočnoj Europi. Osim toga, Hrvatskoj je dala punu potporu za članstva u NATO paktu i Europskoj uniji, usvajanjem zajedničke deklaracije ministara vanjskih poslova u Budimpešti 13. svibnja 2005. godine. Na ovom sastanku su istaknuti prioriteti suradnje s državama Kvadrilaterale, poput sudjelovanja Hrvatske u MLF za očuvanje mira i akcija humanitarne pomoći, uključivanja države u paneuropsku transportnu mrežu, suradnja sjevernojadranskih luka Trsta, Kopra i Rijeke, suradnja u zaštiti okoliša, zajedničkih projekata regionalnog razvoja, suradnja u malom i srednjem poduzetništvu, turizmu, znanosti i tehnologiji i u programima zapošljavanja, zdravstva i razmjene studenata. Osim na zajedničkom sastanku, tadašnja hrvatska ministrica Kolinda Grabar-Kitarović susrela se odvojeno sa svim sudionicima skupa (Slovenija, Mađarska, Italija). Sve su zemlje pojedinačno dale potporu Hrvatskom putu u Europsku uniju i naznačeni su zajednički interesi te najavljeno rješavanje otvorenih pitanja,

[265] www.hrvatski-vojnik.hr/hrvatski-vojnik/0232005/kvadar.asp (kolovoz 2013.)

posebno sa Slovenijom. Potvrđeni su dobri bilateralni odnosi i uspostavljen je stalni dijalog među ovim državama.

Kroz četrnaest godina plodonosne suradnje, Kvadrilaterala je u potpunosti ispunila zadaću: 1999. Mađarska je postala članica NATO-a, a 2004. Mađarska i Slovenija su postale punopravne članice Europske unije. Iste godine i Slovenija je postala članica NATO-a. Hrvatska je NATO-u pristupila 2009. godine, a 2013. je postala članica Europske unije.

Ispunivši sve primarno zadane ciljeve, članice Kvadrilaterale donijele su 12. veljače 2010. godine odluku o završetku suradnje u ovom formatu. Uzimajući u obzir uspjeh inicijative postignut u različitim područjima suradnje (pravosuđe, obrana, gospodarstvo) članice Q4 su držale potrebnim nastaviti i produbiti suradnju u pojedinim područjima od zajedničkog interesa kroz druge međunarodne forume, poput EU, NATO, RCC, CEI, koristeći specifičan okvir svake pojedine organizacije.

Hrvatska i Kvadrilaterala:

Hrvatska 1997. godine traži sudjelovanje u Kvadrilaterali, da bi 13. rujna 2000. godine postala članicom te inicijative. Hrvatska prvi put predsjeda Kvadrilateralom 2002. godine. Iste godine 21. svibnja u Splitu je održan sastanak ministara kulture Kvadrilaterale, a 23. svibnja u Zagrebu sastanak direktora Carinskih uprava država članica Kvadrilaterale. Na tom sastanku razmotrene su mogućnosti administrativne suradnje carinskih službi u provedbi Ugovora o slobodnoj trgovini, suradnja na olakšavanju trgovine i transporta, suradnja u borbi protiv teškog kriminala i suradnja na modernizaciji graničnih prijelaza i prekograničnu suradnja. Također je 10. srpnja 2002. u Dubrovniku održan sastanak zamjenika ministara vanjskih poslova Kvadrilaterale. Na sastanku je istaknuto značenje Kvadrilaterale u međusobnoj potpori za ulazak u EU i NATO te su istaknute mogućnosti programske suradnje u gospodarskom povezivanju, prometu, kulturi, zaštiti okoliša, borbi protiv organiziranog kriminala i migracijama. Zamjenici ministara podržali su tada punopravno sudjelovanje Hrvatske u aktivnostima multinacionalne vojne postrojbe. U studenome 2002. održan je i sastanak ministara rada i socijalne skrbi u Zagrebu. Kao zaključni skup hrvatskog predsjedanja Kvadrilateralom 2002. godine, u studenom iste godine u Zagrebu je održan sastanak predsjednika vlada država Kvadrilaterale.[266] U listopadu 2006. godine Hrvatske je ponovno preuzela jednogodišnje predsjedanje Kvadrilateralom. Tijekom svog predsjedanja,

[266] MVEP RH, III. Uprava za političku i gospodarsku multilateralu, KP-OEI/05.2002., 4. listopada 2002., str. 7 - 10

Hrvatska je nastojala ojačati suradnju sa susjedima i regionalnim partnerima, ostvarujući u praksi suradnju u duhu euroatlantskih integracija te slijedeći iskustva ostalih članica na putu prema punopravnom članstvu u EU i NATO. U programu hrvatskog predsjedanja naglasak je stavljen na:

- politički dijalog i suradnju u kontekstu EU i NATO-a.
- sigurnosnu i obrambenu suradnju (MLF).
- gospodarsku suradnju s naglaskom na infrastrukturu, promet, zaštitu okoliša te razvoj malog i srednjeg poduzetništva.
- suradnju u području znanosti i tehnologije.
- kulturnu razmjenu.

Na sastanku državnih tajnika zemalja članica održanom u Zagrebu 9. listopada 2007. godine, predsjedanje Kvadrilateralom preuzela je Mađarska, najavivši jačanje onih područja suradnje koja nude „dodanu vrijednost" postojećim bilateralnim i multilateralnim mehanizmima.

Okvirni program aktivnosti - hrvatsko predsjedanje Kvadrilateralom 2006./2007.[267] :

1. Politički dijalog i suradnja u kontekstu Europske unije i Sjevernoatlantskog saveza (razmjena informacija o međunarodnoj situaciji, razmjena informacija o stanju u zemljama Kvadrilaterale i njihovoj ulozi u regiji, suradnja državnih institucija, stručne konzultacije između uprava ministarstava vanjskih poslova prema trenutnoj političkoj situaciji, potrebama i prioritetima).
2. Suradnja među susjednim zemljama (razvijanje suradnje između graničnih i pograničnih regija, razvoj euroregija, poticanje kontakata između institucija i civilnog društva, suradnja u unutarnjim poslovima – kriminal, terorizam, suradnja carinskih službi, krijumčarenje duhana, zaštita intelektualnog vlasništva, provedba tranzicijske migracijske politike, susreti stručnjaka prema gore navedenim temama).
3. Sigurnosna i obrambena suradnja (funkcioniranja MLF za očuvanje mira te pomoć humanitarnim operacijama, sastanak predstavnika MLF za otvaranje razgovora o pristupu novih članica, koordinacija nadležnih ministarstava).
4. Gospodarska suradnja, infrastruktura, transport i okoliš (uspostava i razvoj klastera jugoistočne Europe, jačanje uloge razvojnih agencija u poticanju poduzetništva, paneuropski koridor, PEOP projekt – Pan European Oil Pipeline, suradnja u

[267] Dokument u cijelosti može se naći na www.mvep.hr>kvadrilaterala_program (srpanj 2013.)

Jadranskom moru, izgradnja LNG terminala na području hrvatskog dijela Jadrana, procjena utjecaja na okoliš, okvirna konvencija UN-a o klimatskim promjenama, zaštita zagađenja zraka, upravljanje međunarodnim vodama, program energetske učinkovitosti, razvoj malog i srednjeg poduzetništva i njihova uloga u regionalnom gospodarskom razvoju, turizam kao pokretač razvoja u slabije razvijenim pograničnim područjima, aktivna politika tržišta rada).

5. Kulturna suradnja (suradnja kulturnih institucija i stručnjaka, prevođenje i izdavanje djela suvremene književnosti zemalja članica, daljnja suradnja na filmskoj koprodukciji baziranoj na bilateralnim sporazumima).

Kvadrilaterala je za Hrvatsku bila dobar primjer regionalne suradnje kakvu podupire, inicijativa je ispunila svoju zadaću, kao i što je Hrvatska ispunila svoje važne vanjskopolitičke ciljeve.

Izjava mađarskog premijera Viktora Orbana prigodom hrvatskog pristupanja Q4: „Uključivanje Hrvatske u inicijativu smatra se nečim većim od puke diplomatske činjenice, kao ponovna uspostava prirodnog jedinstva u Europi, uspostava poretka u kojem je Hrvatska dosad nedostajala. Četiri države ne veže samo zajednička prošlost nego i zajednička budućnost“.[268]

Tom je prigodom izjavu dao i talijanski premijer Amato: „Uključivanje Hrvatske u dosad trostranu suradnju pokazalo je koliko se Hrvatska duboko promijenila u posljednje vrijeme, zahvaljujući ponajprije novoj vladi i regionalnoj suradnji koju ona uspješno gradi“.[269]

[268] www.monitor.hr/clanci/hrvatska-jednoglasno-u-kvadrilaterali/915 (kolovoz 2013.)
[269] www.monitor.hr/clanci/hrvatska-jednoglasno-u-kvadrilaterali/915 (kolovoz 2013.)

5.4.Dunavska komisija

Rijeka Dunav je od najstarijih vremena privlačila nomade, plemena, ribare i trgovce. Posebno se to odnosi na donji Dunav. Grci su naseljavali utok rijeke, a stari Rimljani su početkom 2. stoljeća zaposjeli cijelo područje. Početkom 2. stoljeća geograf Ptolomej je izradio prvi zemljovid Dunava i ucrtao donji tok rijeke s uščem. U srednjem vijeku onamo su zalazili trgovci sa zapadnog Sredozemlja, ponajviše Genovljani. Donji tok rijeke Dunav tako je postao zemljopisna i civilizacijska granica – južno od njega prostire se Balkan u zemljopisnom i kulturnom smislu, a sjeverno od njega srednja Europa.[270]

Važnost Dunava sagledava se ne samo politički, već i u hidrogeografiji, šumama, vodoopskrbi, biosferi i turizmu. Na Dunavu leže brojne europske prijestolnice (Beograd, Budimpešta, Beč, Bratislava). Dunav je prometna osovina prema zapadu te prema sjeveru i jugu Europe. On se uklapa u nove komplementarne prometne pravce od Kavkaza i Kaspijskog mora preko Constante i Trsta prema zapadnom Mediteranu. Dunav, kao glavna vodena prometnica između zapadne i istočne Europe, bitno utječe na gospodarski razvoj podunavskih zemalja te je njihovu suradnju trebalo institucionalizirati.[271]

Dunavska komisija (Danube Commission, DC) je međunarodna organizacija dunavskih zemalja za plovidbu i prijevoz Dunavom. Jedna je od najstarijih regionalnih organizacija, koja i danas djeluje. Dunavska komisija utemeljena je potpisivanjem Konvencije o režimu plovidbe Dunavom, 18. kolovoza 1948. godine u Beogradu.[272] Konvencija je stupila na snagu 11. svibnja 1949. Zemlje članice su i potpisnice Dodatnog protokola Konvenciji iz 1998. godine. Ima jedanaest zemalja članica (Njemačka, Austrija, Bugarska, Hrvatska, Mađarska, Moldavija, Rumunjska, Rusija, Srbija, Slovačka, Ukrajina) te države koje imaju status promatrača (Belgija, Grčka, Cipar, Crna Gora, Češka, Francuska, Nizozemska i Turska). Sjedište Dunavske komisije je u Budimpešti. Cilj organizacije je sigurna plovidba Dunavom i zaštita interesa dunavskih zemalja kao i stvaranje bližih gospodarskih i kulturnih veza zemalja članica s drugim zemljama. Svaka zemlja zadužena je za upravljanje vlastitim dijelom rijeke. Komisija je odgovorna za stvaranje tehničkog i pravnog okvira za plovidbu Dunavom. Postojala je i Prva Dunavska komisija koja je stvorena Pariškim mirovnim sporazumom koji

[270] MVEP, VRH Bukurešt, ds/235-542, 18.lipnja 1998.
[271] MVEP, VRH Bukurešt, ds/101-219, 2.lipnja 1997.
[272] www.hr.m.wikipedia.com/wiki/Dunavska_komisija (srpanj 2013.)

je potpisan 30. ožujka 1856. godine i njime je okončan Krimski rat (1853.-1856.)[273]. Ova komisija je trajala do 1938. godine, da bi deset godina poslije bila osnovana današnja Dunavska komisija.[274]

Zadaće Dunavske komisije su nadgledanje primjene odredbi Konvencije, izrada generalnog plana za veće radove koji su u interesu plovidbe, konzultacije sa zemljama članicama kao i preporuke prema njima u odnosu na izvršavanje navedenih radova, izrada jedinstvenog sustava prometnih regulacija na Dunavu, harmonizacija carinskih i sanitarnih odredbi, harmonizacija regulacije unutarnje plovidbe s Europskom unijom i Središnjom komisijom za plovidbu rijekom Rajnom, koordiniranje aktivnosti hidrometeoroloških službi na Dunavu, prikupljanje i objavljivanje statističkih podataka o različitim aspektima plovidbe Dunavom, publikacija nautičkih karata, priručnika i stručne literature.[275]

Organizacijska tijela Dunavske komisije čine: Komisija, Vodstvo Dunavske komisije i Tajništvo.[276] Komisiji su na čelu predsjednik, potpredsjednik i tajnik (mandat u trajanju tri godine), a sastavljena je od stalnih predstavnika zemalja članica, u rangu veleposlanika, koji se sastaju dvaput godišnje na plenarnim sjednicama ili po potrebi (neformalno). Rad Komisije odvija se i u njezinim radnim tijelima (Odbor za pravna i financijska pitanja, Odbor za tehnička pitanja, kao i različite ekspertne skupine, koje se sastaju po potrebi). Vodstvo Dunavske komisije sastoji se od predsjednika, potpredsjednika i tajnika Dunavske komisije. Tajništvu Dunavske komisije je na čelu generalni direktor koji se, kao i ostali članovi Tajništva, bira na razdoblje od šest godina. Tajništvo čini deset savjetnika (za nautička pitanja, tehnička, pitanja održavanja plovnih putova, eksploatacije i ekologije, ekonomske analize i statistike, pravna, financijska i pitanja publikacija te za administrativna pitanja).[277]

Službeni i radni jezici Dunavske komisije su ruski, francuski i njemački jezik.

Svaka zemlja članica ima jednog predstavnika u Dunavskoj komisiji, između kojih se biraju predsjednik, potpredsjednik i tajnik Komisije na mandat od tri godine.

Temeljni su dokumenti Dunavske komisije Konvencija o režimu plovidbe Dunavom iz 1948. godine i Dodatni protokol Konvenciji iz 1998. godine.

---

[273] Krimski rat (1853. - 1856.) - rat između Ruskog Carstva i alijanse Velike Britanije, Drugog Francuskog Carstva, Osmanskog Carstva i Kraljevine Sardinije.
[274] www.hr.m.wikipedia.com/wiki/Dunavska_komisija (srpanj 2013.)
[275] www.mvep.hr/mvp.asp?pcpid=838 (srpanj 2013.)
[276] www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi-staro-ijvhj/dunavska-komisija/ (srpanj 2013.)
[277] Opširnije o sastavnicama Tajništva Dunavske komisije pogledati u prilozima doktorske radnje na kraju.

Konvencija o režimu plovidbe Dunavom potpisana je 18. kolovoza 1948. u Beogradu. Sastoji se od općih odredbi, organizacijskih odredbi, režima plovidbe, načina pokrivanja rashoda za osiguranje plovidbe, zaključnih odredbi, popisa priloga te Dunavskog protokola koji je potpisan uz Konvenciju. Plovidba Dunavom je slobodna i otvorena državljanima, trgovačkim brodovima i prijevozu svih država na temelju ravnopravnosti u pogledu lučkih i plovidbenih pristojbi, a plovni sektor Dunava je od Ulma (Njemačka) do Crnog mora. Osim toga u Konvenciji stoji da podunavske države održavaju svoje sektore Dunava i osiguravaju plovidbu, a ako neke od radova ne mogu izvršiti, to se prepušta Dunavskoj komisiji. Konvencija navodi sastav Dunavske komisije, mandate i nadležnosti, proračun, način glasanja za neke odluke, sjedište, jezike i prava dužnosnika i njihove zadaće, uvjete plovidbe, financiranja, razne pristojbe i tarife, način rješavanja sporova među državama sudionicima Komisije, izmjene konvencije i ratifikaciju. Konvencija sadržava i Dunavski protokol u kojem stoji da bivša Dunavska komisija i njezini ugovori više nisu na snazi te da se sva njezina imovina prenosi na posebnu riječnu Upravu Donjeg Dunava, sve obaveze i sve garancije bivše Dunavske komisije se smatraju ugašenima, a dio nelikvidirane imovine bivše Dunavske komisije prenosi se na novu.

Devedesetih godina javila se potreba osuvremenjivanja Konvencije o režimu plovidbe Dunavom, modernizacija normi i standarda na Dunavu, usklađivanje sa suvremenim tehnološkim i drugim standardima koji se tiču plovidbe, prije svega standardima Europske unije i Rajnske komisije[278]. Budući da se radilo o ediciranoj konvenciji, članice su bile samo priobalne države, a raspadom Jugoslavije i Sovjetskog Saveza, te razlazom Češke i Slovačke, na obali su nastale nove države Hrvatska, Moldavija i Slovačka, a Češka i Rusija više nisu bile priobalne države, zbog čega je prvenstveno bilo potrebno riješiti problem članstva u Dunavskoj komisiji. Članstvo je zatražila i Njemačka koja do tada nije bila članica. Godine 1993. utemeljen je Pripremni odbor Dunavske komisije (PODK) koji je radio na pripremi Diplomatske konferencije za reviziju Konvencije o režimu plovidbe Dunavom. Između 1993. i 1997. održano je šest sastanaka pripremnog odbora. Rezultat tih sastanaka bio je Dodatni protokol (26. ožujka 1998.) kojim su Hrvatska, Moldavija i Slovačka postale članice u statusu osnivača temeljem sukcesije. Njemačka je također postala članica Dunavske komisije i uveden je njemački kao treći službeni jezik. Rusija, iako više nije bila na Dunavu, zadržala je

[278] Rajnska komisija ili Središnja komisija za plovidbu rijekom Rajnom (Central Commission for the Navigation of the Rhine–CCNR), je svakako jedna od najstarijih međunarodnih organizacija čije zametke nalazimo još na Bečkom kongresu 1815.godine. Komisija je službeno osnovana donošenjem Konvencije o režimu plovidbe rijekom Rajnom 17.10.1868.godine. Surađuje s mnogim sličnim organizacijama vezanim za rijeke, transport i unutarnju plovidbu Rajnom. (www.ccr-zkr.org)

članstvo u Komisiji. Na sastanku u Kijevu dogovoreno je da SRJ pripremi i sazove idući sastanak pripremnog odbora DC. U međuvremenu je došlo do bombardiranja mostova kod Novog Sada, prekida plovidbe Dunavom i petogodišnjeg prekida rada Pripremnog odbora DC. Na plenarnom zasjedanju Dunavske komisije u travnju 2002. ponovno se otvara pitanje nastavka rada PODK za reviziju Konvencije. Prvi neformalni sastanak održan je u Beogradu 11. studenog 2002., a prvi formalni 27. siječnja 2003. u Budimpešti. Pripremnim odborom predsjedao je mađarski predstavnik Arpad Prandler, a radni jezik odbora bio je engleski. U radu pripremnog odbora sudjelovale su sve zemlje članice Dunavske komisije i promatrači (Rajnska komisija, Europska komisija, Češka, Turska, Nizozemska i Francuska). Osnovane su i dvije radne skupine za pitanje plovidbe i za institucionalna i pravna pitanja. Europska komisija pokrenula je postupak za pristupanje Dunavskoj komisiji, a Francuska i Turska su zatražile punopravno članstvo.

Dunavska komisija aktivno surađuje s brojnim međunarodnim organizacijama: Europska komisija, Gospodarska komisija Ujedinjenih naroda za Europu, Svjetska meteorološka organizacija, Međunarodna telekomunikacijska mreža, Stalna međunarodna asocijacija navigacijskih kongresa, Središnja komisija za plovidbu rijekom Rajnom, Međunarodna pomorska organizacija i druge.[279]

Hrvatska i Dunavska komisija:

Hrvatska je članica Dunavske komisije od osnivanja organizacije 1948. kao republika bivše Jugoslavije, a kao samostalna država potvrđena je članicom Dodatnim protokolom Konvenciji 1998. godine. U rujnu 1996. godine na Konferenciji o Dunavu u Budimpešti, ulazak Hrvatske u Konvenciju (Dunavska komisija) podržala je Rumunjska, dok se Ukrajina tome protivila.[280] Hrvatska je zauzvrat dala podršku rumunjskom prijedlogu za ulazak SR Njemačke i Moldavije za ulazak u Konvenciju te za program pravnih propisa za bolje korištenje i zaštitu rijeke Dunav.[281] Na seminaru na temu „Dunav i europska sigurnost“ održanom u Tulcei (Rumunjska) od 8. do 10. lipnja 1998. dogovorena je sigurnost plovidbe Dunavom i zaštita njegovih voda sa svih aspekata (geografskog, etno-povijesnog, gospodarskog, ekološkog i vojno-političkog). Na tom seminaru Hrvatska je dogovorila obnovu luke u Vukovaru i

[279] www.mvep.hr/multilateralna-suradnja (srpanj 2013.)
[280] MVEP, VRH Bukurešt, ds/47-94, 4.veljače 1997.
[281] MVEP, VRH Bukurešt, ds. 47 – 94, 4. veljače 1997.

izgradnju kanala Dunav-Sava, sve s ciljem brže i bolje prometne povezanosti prema jadranskim lukama (Ploče) i da bi se uklonila prometna izoliranost BiH.[282]

Na plenarnom zasjedanju Dunavske komisije u travnju 2002. godine u Budimpešti, stalni predstavnik Republike Hrvatske pri Dunavskoj komisiji, dr. Stanko Nick, izabran je za predsjednika Dunavske komisije u trogodišnjem razdoblju od 2002. do 2005.godine.

Prioriteti hrvatskog predsjedanja Dunavskom komisijom bili su:

- Raščišćavanje plovnog puta Dunavom (Novi Sad).
- Harmonizacija dokumenata, normi i standarda na Dunavu sa standardima Središnje komisije za plovidbu Rajnom i izjednačavanje uvjeta plovidbe na svim europskim unutarnjim plovnim putovima.
- Nastavak rada na pripremama za Diplomatsku konferenciju o noveliranju Konvencije.
- Stvaranje posebnog fonda Dunavske komisije za izvanredne situacije (poplave, led, vodostaj, te ostale katastrofe).[283]

5.4.1. Strategija Europske unije za dunavsku regiju

Dunavska regija se dramatično promijenila. Zahvatili su je 2004.-2007. valovi proširenja Europske unije. Ovaj međunarodni riječni sliv je u velikoj mjeri sada prostor Europske unije. Uloženi su napori za prevladavanjem gospodarske krize, društveno-gospodarskog razvoja, konkurentnosti, upravljanja okolišem i resursima, modernizacija sigurnosnih i transportnih koridora. Dunav otvara Europsku uniju svojim najbližim susjedima, crnomorskoj regiji, južnom Kavkazu i srednjoj Aziji. Strategija Europske unije za dunavsku regiju pridonosi ciljevima EU, jača glavne politike inicijativa Europske unije, posebice strategije Europa 2020.[284] Dunavskom strategijom obuhvaćeno je četrnaest zemalja dunavskog riječnog sliva. Nacrt dunavske strategije usvojen je na kolegiju Europske komisije 8. prosinca 2010. godine. Strategiju čine dva dokumenta. Prvi je komunikacija Europske komisije s Europskim

[282] MVEP, VRH Bukurešt, ds. 235 – 542 od 18. lipnja 1998.
[283] MVEP RH, III. Uprava za političku i gospodarsku multilateralu, KP-OEI/05.2002., str. 9 - 10
[284] Strategija Europa 2020 je desetogodišnja strategija Europske unije kojom se nastoji premostiti postojeća gospodarska kriza koja je obuhvatila Europu, te poticati konkurentnost i zaposlenost. Strategija adresira nedostatke postojećeg modela rasta i nastoji stvoriti uvjete za drugačiju vrstu rasta, koji je održiv.

parlamentom, Vijećem Europske unije, Europskim gospodarskim i socijalnim odborom te Odborom regija o strategiji Europske unije za dunavsku regiju, a drugi je Akcijski plan. Strategija je usvojena 24. lipnja 2011. godine na sastanku Europskog vijeća. Načelo „3 ne"je temeljno načelo provedbe makroregionalnih strategija Europske unije – ne novim institucijama, ne novim izvorima financiranja i ne novom zakonodavstvu. Strategija EU isključivo se razvija i provodi bez novih izvora financiranja, isključivo kroz postojeće strukture i institucije, kao i bez novih usvajanja pravnih okvira i instrumenata. Do 2020. svi građani regije trebaju uživati bolje izglede visokog obrazovanja, zapošljavanja i prosperiteta u vlastitom okružju.

Dunav je jedan od glavnih koridora, posebno teretnog prijevoza. Potrebno mu je bolje povezivanje s drugim slivovima, modernizacija i proširenje infrastrukture u prometnim čvorištima poput riječnih luka. Podunavlje je veliki međunarodni hidrološki sliv i ekološki koridor, a to zahtjeva regionalni pristup zaštiti prirode, prostornog planiranja i upravljanje vodama. Zagađenje rijeke Dunav prelazi nacionalne granice. Glavni problem su netretirane otpadne vode i gnojiva. Dunav je vrlo zagađen, a utjecaj na okoliš imaju i prometne veze, turistička kretanja i novi objekti za proizvodnju energije. Glavni rizici kao poplave, suše i industrijska zagađenja događaju se često. Prevencija, pripravnost i učinkovite akcije zahtijevaju visok stupanj suradnje i razmjenu informacija. Problemi regije su i društveno-ekonomske razlike, financijske i institucionalne, organizirani kriminal i korupcija. Dunavska regija ima mnogo mogućnosti, prirodnih ljepota, bogatu povijest i kulturu. Tu je i ogromni razvojni potencijal podunavske regije u kojoj se Europska unija otvara prema istoku. Strategija Europske unije za dunavsku regiju predlaže akcijski plan u kojem je potrebna snažna predanost zemalja sudionica dok bi Komisija redovito preispitivala napredak strategije. Akcijski plan je indikativan okvir, sadrži četiri stupa rješavanja glavnih problema, a svaki se sastoji od jedanaest prioritetnih područja i različitih područja djelovanja. Četiri glavna stupa suradnje u okviru dunavske strategije su povezivanje dunavske regije, zaštita okoliša u dunavskoj regiji, izgradnja prosperiteta u dunavskoj regiji te jačanje institucionalnih kapaciteta i sigurnost u dunavskoj regiji.[285] Ova četiri stupa suradnje razrađena su kroz 11 prioritetnih područja (jačanje mobilnosti i intermodalnosti, poticanje razvoja održivih izvora energije, jačanje kulturne suradnje, turizma i kontakata među ljudima, očuvanje kvalitete

[285] www.danubecommission.org/index.php/en_us/welcome (srpanj 2013.)

vode, upravljanje rizicima za okoliš, očuvanje bioraznolikosti[286], krajolika i kvalitete zraka i tla, razvoj društva znanja kroz istraživačku djelatnost, obrazovanje i informacijske tehnologije, jačanje konkurentnosti poduzetništva i razvoj privrednih klastera, ulaganje u ljude i vještine, jačanje institucionalnih kapaciteta i suradnje i zajedničko razmatranje sigurnosnih pitanja i suzbijanja organiziranog kriminala). Hrvatska je sukoordinator u prioritetnom području 6. (očuvanje bioraznolikosti s Bavarskom) i u području 8. (poduzetništvo). U ostalih devet područja Hrvatska ima predstavnike imenovane od strane resornih ministarstava. Po dvije države sudionice koordiniraju pojedina prioritetna područja Akcijskog plana. Uloga koordinatora je organizacija redovitih sastanaka na razini Upravljačkih skupina za pojedina područja. Zadatak koordinatora je omogućavanje umrežavanja voditelja projekata s partnerima u dunavskoj regiji i asistencija pri pronalaženju odgovarajućeg instrumenta financiranja. Instrumenti financiranja dunavske strategije su nacionalna, regionalna i lokalna sredstva, fondovi Europske unije, sredstva Europske investicijske banke (EIB) i Europske banke za obnovu i razvoj (EBRD) te drugih međunarodnih financijskih institucija i donatora.

Prioriteti Hrvatske u okviru Dunavske strategije:

- Unapređenje intermodalnog prometa[287] i učinkovito povezivanje dunavske regije s jadranskom obalom.
- Povećanje gospodarske konkurentnosti kroz razvoj poduzetništva, modernizaciju poljoprivrede i razvoj posebnih oblika turizma.
- Zaštita okoliša, prevencija rizika i razvoj obnovljivih izvora energije.
- Jačanje ljudskih potencijala.[288]

Uklanjanje mina s minama zagađenih područja u Podunavlju prepoznato je kao osnovni preduvjet za održivi razvoj dunavske regije i označeno je kao ključna mjera.

U organizaciji vlade Republike Hrvatske održana je 29. travnja 2011. godine Dunavska konferencija u Vukovaru. Na konferenciji su sudjelovali povjerenik Europske komisije za regionalnu politiku Johannes Hahn, predsjednica Odbora regija EU Mercedes Bresso te

[286] Bioraznolikost (biološka raznolikost) – kao pojam je prvi put upotrijebljen 1986., a posebno se pojavljuje nakon usvajanja konvencije o biološkoj raznolikosti u Rio de Janeiru 1992. godine. Pojam označava varijabilnost među živim organizmima svih podrijetla, uključujući kopnene, morske i druge vodene ekosustave i ekološke komplekse kojima pripadaju. To uključuje raznolikost unutar vrsta, između vrsta i raznolikost ekosustava.
[287] Vidi bilješku 227.
[288] www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi0/strategija-europske-unije-za-dunavsku-regiju/ (srpanj 2013.)

predstavnici zemalja dunavske strategije. Iskazana je politička potpora Europske komisije i svih zemalja sudionica strategije zajedničkoj inicijativi i realizaciji projekata definiranih Akcijskim planom strategije, koji će pridonijeti razvoju dunavskog sliva. Prvi godišnji forum dunavske strategije u organizaciji Europske komisije i Bavarske održan je u Regensburgu (Njemačka) 27.-28. studenog 2012. godine. Forum je sadržavao plenarne sjednice i panel diskusije na visokoj razini kao i radionice za koje su bili nadležni koordinatori prioritetnih područja. Za 2013. Europska je komisija najavila prvo izvješće o provedbi dunavske strategije i izvješće o dodanoj vrijednosti EU makroregionalnih strategija.

Dobra koordinacija je ključna za dunavsku regiju, prometna i energetska infrastruktura imaju mnogo nedostataka i manjkavosti, zbog nedovoljno kapaciteta, kvalitete ili lošeg održavanja. Poštujući ekološke propise moguće je osigurati odgovarajuću razinu plovnosti na Dunavu. Podunavska regija obuhvaća krajnosti u gospodarskim i socijalnim uvjetima, za koje bi mogla bolje iskoristiti nacionalne i regionalne fondove Europske unije. Podunavlje nudi niz sportskih i drugih rekreativnih mogućnosti, ono bi time imalo mogućnost da postane europski i svjetski brand.

5.5.Radna zajednica podunavskih regija

Dunav nije samo prilika za gospodarski razvoj zemalja kroz koje protječe, već njihova poveznica i mogućnost za izgradnju mostova buduće suradnje. Još osamdesetih godina javila se ideja o formiranju radne skupine u Podunavlju s jasno postavljenim ciljevima. U ljeto 1982. uspostavljeni su prvi kontakti vlada Bavarske i Donje Austrije. Oni su apelirali na razgovor predstavnika država smještenih na Dunavu te su obavijestili veleposlanike tih zemalja o ovoj inicijativi. U Beču je 17. prosinca 1982. održan prvi sastanak na službenoj razini. Sudjelovali su predstavnici Zapadne Slovačke, Soprona, Mađarske, Jugoslavije, Bavarske i Gornje Austrije. Na daljnjim susretima tijekom 1983. godine već se radilo na tekstu Zajedničke izjave, ali je njezino potpisivanje otkazano zbog nekih protokolarnih poteškoća. Međutim, nastavljeni su daljnji sastanci na političkoj razini. Za sudjelovanje u ovoj inicijativi su pozvani Gradišće, Češka, Srbija i Rumunjska.[289]

[289] www.argedonau.at (srpanj 2013.)

Radna zajednica podunavskih regija (Arbeitsgemeinschaft Donauländer, AD) osnovana je potpisivanjem Zajedničke izjave u Beču 1990. godine kao udruga regija u slivu Dunava sa svrhom poticanja razvoja gospodarstva, prometa, prostornog planiranja, turizma, kulture, znanosti i zaštite okoliša u podunavskom prostoru. Radna zajednica nema pravnu osobnost. U njezino članstvo uključene su 23 regije iz 10 podunavskih zemalja. Članice Radne zajednice podunavskih regija su savezna pokrajina Baden-Württemeberg, savezna pokrajina Gornja Austrija, savezna pokrajina Donja Austrija, savezna pokrajina Beč, savezna pokrajina Gradišće, Republika Slovačka, županija Gyor-Moson-Sopron, županija Komarom Esztergon, županija Pešta, grad Budimpešta, županija Fejer, županija Bacs-Kiskun, županija Tolna, županija Baranja (Mađarska), Republika Hrvatska (Osječko-baranjska i Vukovarsko-srijemska županija), Republika Srbija, savez podunavskih okruga (Rumunjska), regija Russe (Bugarska), Republika Moldavija, oblast Odessa (Ukrajina) i Republika Češka.[290]

Ključnu ulogu u inicijativi imaju austrijske zemlje Donja Austrija i grad Beč. Glavna područja suradnje Radne zajednice podunavskih regija su gospodarstvo, prostorno planiranje, promet, turizam, kultura, znanost i zaštita okoliša.

Organizacijska tijela Radne zajednice podunavskih regija su Konferencije šefova vlada regija članica, Radna skupina visokih službenika, Tajništvo Radne zajednice te šest radnih skupina.

Konferencija šefova vlada regija članica je najviše tijelo Radne zajednice podunavskih regija. Svake godine njime predsjeda druga članica, u pravilu prema zemljopisnom slijedu članica nizvodnim tokom Dunava. Predsjednik pojedine regije u toj je godini ujedno i predsjednik Radne zajednice i zastupa ju kao politički šef. Konferencija odlučuje o cjelini aktivnosti u okviru zajednice jednom godišnje. Odluke se donose konsenzusom i imaju karakter preporuke. Konferencija odlučuje i o financiranju pojedinih aktivnosti i projekata u Radnoj zajednici.

Glavno izvršno tijelo je radna skupina visokih službenika u kojoj sudjeluju stalni predstavnici – službenici regija. U radnoj skupini se odlučuje o tekućim aktivnostima i iniciraju se pojedine akcije, raspravlja se i odlučuje o prijedlozima radnih tijela te se u suradnji s radnim tijelima pripremaju prijedlozi za Konferenciju šefova vlada i koordinira provođenje odluka Konferencije. Rad tajništva je na sebe kao stalnu obavezu preuzela pokrajina Donja Austrija.

[290] MVEP, III. Uprava za političku i gospodarsku multilateralu, Odjel za europske integracije , KP-OEI/05-2002, 4.listopada 2002., str.8

Šest je radnih skupina – za prostorno planiranje i zaštitu okoliša, gospodarstvo i turizam, kulturu i znanost, mlade i sport, promet i riječnu plovidbu te za socijalna pitanja. Svako radno područje, odnosno skupina ima svog voditelja i članove koji dolaze iz pojedinih regija članica.

Djelatnost Radne zajednice se financira bespovratnim sredstvima (pretežno Europske unije, Republike Austrije ili SR Njemačke), a sufinanciranje članica uključuje troškove sudjelovanja sudionika na forumima.[291]

Službeni i radni jezik Radne zajednice podunavskih regija je njemački, uz prijevod skupova visoke razine na službene jezike zemalja članica.

Radna zajednica podunavskih regija ima status promatrača u skupštini europskih regija i u Srednjoeuropskoj inicijativi, surađuje s međunarodnom agencijom „Die Donau“[292] te je projektni partner u Procesu suradnje u Podunavlju.

Prvi i najvažniji temeljni dokument radne zajednice podunavskih regija je Zajednička izjava predsjednika vlada regija članica iz 1990. godine. Zajednička izjava ističe kao svrhu nastanka inicijative napore podunavskih zemalja za mirnim suživotom i sudjelovanjem u zajedničkim aktivnostima. Cilj ove radne zajednice je doprinijeti promicanju suradnje među svojim članovima u svrhu cjelokupnog razvoja dunavske regije, u interesu svojih građana i miroljubive suradnje u Europi. Radna zajednica profesionalno postupa i koordinira pitanja koja su u interesu zemlja članica (gospodarstvo, promet, prostorno planiranje, zaštita prirode i okoliša, turizam, kulturni i znanstveni kontakti). Otvorena je za nove članice i promatrače. Karakteristika ove Radne zajednice je da upravlja s najmanje institucionalizacije. Osim toga, u Zajedničkoj izjavi se navode i radna tijela zajednice i njihove zadaće te načini financiranja pojedinih institucija i projekata. Osim toga AD je donijela i niz drugih dokumenata – Pravila za postupanje za organizaciju AD, razne odluke konferencija šefova vlada (Linz, Beograd), zatim brojne rezolucije (o sudjelovanju Republike Srbije, pomoći Hrvatskoj za vrijeme obnove, situaciji u bivšoj Jugoslaviji, za ubiranje cestarina za motorna vozila i blokadu Dunava kroz Srbiju) i deklaracije (Bečka deklaracija, Deklaracija skupštine europskih regija za regionalizam u Europi te, jedna od važnijih, Deklaracija o zaštiti tla AD).

Konferencija šefova vlada AD ima obavezu i provedbe zaštite tla u slivnom području Dunava, i obavezna je, u smislu vođenja cjelovite politike, provoditi zaštitu i održivi razvoj

[291] www.vusz.hr/info/radna-zajednica-podunavskih-regija (srpanj 2013.)
[292] Die Donau – njem. Dunav.

Podunavlja. Kao druga po veličini rijeka u Europi i jedina koja se ulijeva u Europi u Crno more, potrebno je čuvati funkcionalnost njezine vitalne raznolikosti. Podunavlje je važan životni i gospodarski prostor te odmorište za turiste iz drugih regija, stoga je važno uskladiti sustave gospodarenja tlom s prirodnim uvjetima. Donošenjem Deklaracije o zaštiti tla Radne zajednice podunavskih regija postavljeni su uvjeti na koji se način može ostvariti rješenje tog problema.

Hrvatska i Radna zajednica podunavskih regija:

Republika Hrvatska je punopravna članica Radne zajednice podunavskih regija od 16. svibnja 1991. godine. Hrvatska je predsjedanje Radnom zajednicom preuzela 2000. godine. Opći ciljevi koje si je postavila Hrvatska bili su konsolidiranje i dinamiziranje suradnje radi zajedničkog doprinosa značajnim projektima, pronalaženje najučinkovitijeg načina prilagodbe AD izazovima novog tisućljeća, intenziviranje suradnje zajednice sa svim relevantnim institucijama i inicijativama u podunavskoj regiji. Poseban cilj je bilo uključivanje dviju podunavskih županija u rad Radne zajednice i putem Dunava njihovo približavanje Europi. Hrvatskim državnopravnim osamostaljenjem otvorilo se pitanje daljnjeg sudjelovanja u ovoj udruzi regija. Iz ovog je razloga Vlada RH 4. kolovoza 2004. godine donijela odluku o pokretanju postupka za prestanak članstva Hrvatske u Radnoj zajednici podunavskih regija u svrhu ulaska Osječko-baranjske i Vukovarsko-srijemske županije u članstvo zajednice. Upravo iz ovog razloga je 2000. godine za vrijeme hrvatskog predsjedanja zajednicom održan niz aktivnosti uz domaćinstvo i suorganizaciju ovih dviju hrvatskih županija. Time su započele njihove pripreme za članstvo u Radnoj zajednici podunavskih regija. Gospodarski i kulturni forumi koje je inicirala i organizirala Hrvatska za svog predsjedanja održani su u Osijeku, Vukovaru i Iloku. Gospodarski forum u Osijeku održan je 3. i 4. listopada 2000. Uz svoje poratne sajamske manifestacije ukazao je na dugotrajnost i opsežnost priprema Osječko-baranjske županije za članstvo u AD, poglavito radom na programu zaštite okoliša dunavskog područja. Osječko-baranjska županija je 2001. godine temeljem zaključnog ugovora uključena u projekt „Koncept suradnje regija, gradova i luka na području hrvatskog Podunavlja“ koji je u sklopu šireg projekta AD rezultirao izradom elaborata i koji će biti osnovom definiranja strategije razvijanja suradnje jedinica teritorijalne samouprave u podunavskom prostoru.[293] U Osijeku je 23.-25. travnja 2002. održana deveta stručna sjednica radne skupine AD pod naslovom „Ekologija s težištem na zaštiti tla“ na kojoj je usuglašen tekst Deklaracije o zaštiti

[293] www.obz.hr/hr/index.php?tekst=94 (srpanj 2013.)

tla te je odlučeno da će se pristupiti izradi novog zajedničkog dokumenta „Ciljevi, metode i rezultati monitoringa zaštite tla u podunavskim regijama“ u skladu s programom monitoringa Europske unije.[294] Na konferenciji šefova vlada AD održanoj u Sankt Poltenu (Donja Austrija) 21. i 22. listopada 2004. prihvaćene su molbe za primanje u članstvo, tako da su Osječko-baranjska i Vukovarsko-srijemska županija postale punopravnim članicama Radne zajednice podunavskih regija. Vukovarsko-srijemska županija predsjedala je radnom zajednicom 2007. godine kada je uz niz održanih seminara i konferencija inicirano i osnivanje radne skupine za ruralni razvoj.

Najvažniji uspjesi i projekti za Hrvatsku, inicirani od pojedinih radnih skupina:

- koncept biciklističke rute uz Dunav, katalog povijesno-tehničkih znamenitosti.
- karta, Interreg II C projekti – Dunavska cesta kulture i studija o razvoju prometa.
- Donauhanse: suradnja gradova i luka i druga faza studije Portino o ekonomskim potencijalima luka sekundarnog reda.
- kontaktni seminari mladih – Konferencija mladih veleposlanika.

5.6. Proces suradnje u Podunavlju

U Beču je 27. svibnja 2002. godine održana prva konferencija ministara vanjskih poslova država iz podunavskog bazena kojom je formalno uspostavljen Proces suradnje u Podunavlju (Danube Cooperation Process, DCP).[295] Proces je uspostavljen kao neinstitucionalni oblik za političko promoviranje suradnje u Podunavlju. Inicijatori su bili Austrija i Rumunjska te Europska komisija i Pakt stabilnosti za jugoistočnu Europu. Domaćin prve konferencije bila je Austrija. Proces je u svojstvu pokretača i punopravnih sudionika uspostavilo trinaest država, odabranih po kriteriju pripadnosti „dunavskom hidrološkom bazenu“: Austrija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Hrvatska, Češka, Njemačka, Mađarska, Moldavija, Rumunjska, Slovačka, Slovenija, Ukrajina i Srbija, a ravnopravni sudionici su i Europska komisija i Pakt stabilnosti za jugoistočnu Europu. Kao države sa statusom gosta u Procesu sudjeluju: Francuska, Makedonija, Rusija, Turska i Sjedinjene Američke Države. Kao organizacije u svojstvu gosta u procesu sudjeluju i organizacije aktivne u Podunavlju, a to su Dunavska

[294] MVEP RH, III. Uprava za političku i gospodarsku multilateralu, KP-OEI/05.2002., 4. listopada 2002., str.8 - 10
[295] MVEP RH, III. Uprava za političku i gospodarsku multilateralu, KP-OEI/05.2002., 4. listopada 2002., str.8 - 10

komisija, Međunarodna komisija za zaštitu rijeke Dunav, Radna zajednica podunavskih regiji, Srednjoeuropska inicijativa (CEI), Jadransko-jonska inicijativa, Inicijativa za suradnju na jugoistoku Europe (SECI), Srednjoeuropski ugovor o slobodnoj trgovini (CEFTA), Proces suradnje na jugoistoku Europe (SEECP) i Crnomorska ekonomska inicijativa (BSEC).[296]

Proces suradnje u Podunavlju je započet prihvaćanjem „Deklaracije o uspostavi Procesa suradnje u Podunavlju.“ Deklaracijom su utvrđena polazišta, načela, ciljevi i područja suradnje koja bi se trebala pojačano unapređivati u Podunavlju. Suradnja među sudionicima, sukladno Deklaraciji, ima oblik stalnog procesa koji se zasniva na dvogodišnjim konferencijama na razini ministara vanjskih poslova. U Deklaraciji se ističu polazišne točke Procesa koje podrazumijevaju proširivanje tadašnje podunavske suradnje s jasnim političkim i gospodarskim dimenzijama, poboljšanje sigurnosti u regiji, suradnju na šest osnovnih područja (gospodarski razvoj, plovidba, zaštita okoliša, turizam, kultura i subregionalna suradnja).[297]

Na pokretačkoj konferenciji Procesa prihvaćena su i „Načela i radne metode za funkcioniranje Procesa.“ Tim dokumentom se utvrđuju i opisuju glavne točke sadržane u Deklaraciji, te se navode konkretni principi djelovanja Procesa:

- Proces nije „funding mechanism,“[298] već se pitanja financiranja konkretnih aktivnosti i projekata rješavaju unutar već postojećih oblika suradnje koji služe toj svrsi.
- Predviđa se održavanje povremenih susreta na razini političkih direktora između dviju ministarskih konferencija zbog rekapituliranja postignutoga i davanja potrebnih poticaja, nadopunjavanja popisa prioritetnih ciljeva od zajedničkog interesa te pripreme za sljedeću ministarsku konferenciju.
- Konkretni se radni program oslanja na one ključne organizacije i vodeće zemlje koje su pokazale interes za pokroviteljstvom, odnosno aktivno sudjelovanje unutar određene dimenzije.
- Kao primjer kako će Proces funkcionirati navodi se da će Dunavska komisija organizirati diplomatsku konferenciju zbog revizije Beogradske konvencije o plovidbi Dunavom, a Austrija će preuzeti koordinacijsku ulogu.

[296] www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi-staro-ijvh/proces-suradnje-u-podunavlju/ (srpanj 2013.)
[297] www.mvep.hr/MVP.asp?pcpid=823 (srpanj 2013.)
[298] Funding mechanism – eng. mehanizam financiranja

- Izražava se spremnost četiriju inicijatora Procesa da i dalje obavljaju u Procesu koordinacijsku ulogu.
- Navodi se projekt informatičkog umreženja koji je ponudila Austrija pod nazivom „DACOBASE“, a riječ je o bazi podataka koja bi se sustavno koristila različitim inicijativama, programima i projektima u podunavskoj regiji i bila „virtualni produžetak“ Procesa u smislu potpore i dokumentiranja te raščlanjivanja rezultata i iskustava suradnje u Podunavlju i informiranja javnosti o razvijanju Procesa.[299]

U Bukureštu je 13.-14. srpnja 2004. godine održana druga ministarska konferencija Procesa suradnje u Podunavlju. Na konferenciji je usvojena deklaracija pod nazivom „Dunav kao europska linija života,“ koja je podržala provedbu različitih projekata, među kojima je i izgradnja kanala Dunav-Sava, projekt izdavanja Podunavske enciklopedije te osnivanje Savske komisije sa sjedištem u Zagrebu. Dokumentom je istaknuta i potreba povezivanja Srednje Europe s Jadranom i mrežom europskih prometnih koridora. Donesena je i lista prioritetnih ciljeva za razdoblje od 2004. do 2006. godine. Austrija i Rumunjska su iznijele prijedlog da se Procesu u skoroj budućnosti pridruže i crnomorske države. Time bi se, zajedno s aktivnostima Europske komisije, povezao čitav prostor od Sjevernog mora, preko Rajne i Dunava do Crnog mora. Ova konferencija potvrdila je još jednom usmjerenost zemalja podunavskog bazena procesu europskog integriranja, regionalnoj suradnji te ostvarivanju zajedničkih interesa.[300]

Sve zemlje sudionice Procesa dijele ista demokratska načela, vrijednosti i ciljeve. Proces suradnje u Podunavlju kao politički proces, nudi instrument za razvoj razumijevanja i solidarnosti među zemljama članicama u procesu kovanja europskog identiteta i europske integracije u cijeloj regiji. Povećana uključenost Europske unije imala je pozitivan utjecaj na daljnji održivi razvoj regije.

Treća ministarska konferencija Procesa suradnje u Podunavlju održana je u Beogradu, 18. travnja 2007. godine. Uz predstavnike 13 zemalja sudionika Procesa, sudjelovali su i predstavnici Pakta stabilnosti, Dunavske komisije, Međunarodne komisije za zaštitu Dunava te drugih organizacija. Sudionici konferencije iskazali su potrebu za poboljšanjem suradnje unutar Procesa te podržali ideju razvijanja bolje povezanosti između šest dimenzija, kao i

[299] www.mvep.hr/MVP.asp?pcpid=823 (srpanj 2013.)
[300] www.mvep.hr –multilateralni odnosi – Proces suradnje u Podunavlju (srpanj 2013.)

usklađivanja zajedničkih ciljeva unutar dimenzija. Izražena je dobrodošlica pojačanoj ulozi Europske unije unutar dunavske regije, posebice putem procesa proširenja Unije.[301]

Dunavska regija nudi znatan potencijal za gospodarsku suradnju. Važno je da se ona temelji na održivom razvoju kako bi se osigurao dugoročni prosperitet, uključujući visoku razinu socijalne i ekološke zaštite. Održiva rješenja prijevoza bit će ključna za gospodarski razvoj i dobrobit stanovništva. Razvoj novih prometnih koncepata, poboljšani prometni sustavi i bolje korištenje Dunava pridonijet će ublažavanju prometnih problema te potaknuti protok ulaganja i transfer metropolama u regiji. U sklopu rješavanja ovih prioriteta suradnje održana je poslovna konferencija dunavske regije u Bukureštu 8. i 9. listopada 2003. godine, a na njoj je sudjelovalo šesto sudionika iz svih podunavskih zemalja te iz zemalja izvan regije. Ova konferencija pokrila je širok spektar područja – promet i luke, financije i osiguravanje, razvoj i podrška malih i srednjih poduzeća, carina , okoliš, infrastruktura, e-društva, turizam, vode, zdravlje, ulaganje, obrazovanje i kultura. Sljedeća konferencija održana je u Beogradu 2005. godine. Osim gospodarskog razvoja DCP se bavi i poboljšanjem prometne sigurnosti i usklađivanjem graničnih i carinskih procedura. Prioritetni ciljevi su i sanacije Dunava i Crnog mora održavanjem jedinstvenog ekosustava, rješavanje problema otpadnih voda, ublažavanje šteta uzrokovanih poplavom i brojni drugi ekološki izazovi u dunavskoj regiji. Razvoj turizma u dunavskoj regiji također je važan, posebno treba pristupiti dovršavanju biciklističkih staza duž Dunava kao i uskladiti suradnju podunavskih gradova. Što se tiče kulturne suradnje potrebno je prevladavanje mentalne barijere među narodima u regiji te suradnja sveučilišta za jačanje specifičnih tradicija kulturne raznolikosti u dunavskoj regiji. Festival „Dunavska kultura“ 2003. u Beogradu dao je dovoljno dokaza o obostranom interesu kulturne suradnje u svim sektorima umjetničkog života. Potiče se planiranje i organizacija sličnih događanja. Subregionalna suradnja je također važna i predstavlja jedan od glavnih aspekata suradnje u Procesu suradnje u Podunavlju.

Temeljni dokumenti organizacije su Deklaracija o uspostavi Procesa suradnje u Podunavlju, Načela i radne metode za funkcioniranje Procesa i Deklaracija druge ministarske konferencije „Dunav kao europska linija života“.

[301] www.mvep.hr –multilateralni odnosi-Proces suradnje u Podunavlju (srpanj 2013.)

Hrvatska i Proces suradnje u Podunavlju:

Hrvatska je kao podunavska zemlja od utemeljenja 2002. članica ove regionalne inicijative, kao i članica i brojnih inicijativa koje sudjeluju u Procesu (AD, DC, ICPDR). Činjenica je da Proces okuplja četiri vrste zemalja: stare članice EU, nove članice EU, kandidate za EU, zemlje Procesa stabilizacije i pridruživanja i zemlje Wider Europe[302]. Proces je bio od iznimnog značenja za Hrvatsku jer je u njemu ostvarila svoje interese na putu prema Europskoj uniji. Poseban naglasak je bio na gospodarskom razvoju i održivom ekološkom razvitku kao interesima koji povezuju podunavske regije te znanstvena i turistička suradnja.

Ključna strategija Hrvatske u DCP tijekom 2002. godine odnosi se na to da se Hrvatska treba u međunarodnim aktivnostima pozvati na DCP u realizaciji svojih vanjskopolitičkih prioriteta, a sudjelovanje u DCP-u prikazivati kao još jednu potkrepu da ostvaruje dimenziju regionalne suradnje na koju se obavezala Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju. Provodili su se zajednički prioritetni projekti koji su se odnosili na Arheološko-turistički park Vučedol te obnovu luke Vukovar, revitalizaciju Kopačkog rita, prometnu infrastrukturu, Savski proces kao i na ekološku suradnju u području Mure i Drave.[303]

5.7. Međunarodna komisija za zaštitu rijeke Dunav

Do sredine osamdesetih godina postalo je jasno da osim s navigacijom na Dunavu postoji i problem s kakvoćom vode. Na temelju toga donesena je Deklaracija podunavskih zemalja u Bukureštu 1985. godine da surađuju na pitanjima koja se tiču vodnog gospodarstva Dunava. Njome su uspostavljene jedinstvene mreže za praćenje, nadzorni sustavi za procjenu utjecaja na okoliš, rješavanje pitanja odgovornosti za prekogranična zagađenja, definirana su pravila za zaštitu močvarnih staništa i smjernice za razvoj u očuvanju područja od ekološke važnosti. Program zaštite okoliša za rijeku Dunav (EPDRB) pokrenula je 1991. godine Bugarska na temelju aktivnosti za jačanje međunarodne suradnje uz rijeku Dunav s ciljem poboljšanja kvalitete okoliša u slivu rijeke. EPDRB kroz strateški akcijski plan daje potporu razvoja Konvencije za zaštitu Dunava.

[302] Wider Europe - šira Europa, susjedstvo (Istočna i južna Europa).
[303] MVEP RH, III. Uprava za političku i gospodarsku multilateralu, KP-OEI/05.2002., 4. listopada 2002., str.9 - 10

Međunarodna komisija za zaštitu rijeke Dunav (International Commission for the Protection of the Danube River, ICPDR) međunarodna je organizacija čiji je cilj očuvanje okoliša rijeke Dunav te održivo i pravedno korištenje voda i slatkovodnih resursa u slivu Dunava. Rad ove organizacije temelji se na Konvenciji za zaštitu Dunava koja je pravni dokument o suradnji i međudržavnom upravljanju rijekom. Organizacija je utemeljena potpisivanjem Konvencije za zaštitu Dunava 29. lipnja 1994. godine u Sofiji, a s radom je počela 1998. godine kada je Konvencija stupila na snagu.[304] Sjedište ICPDR je u Beču. Komisija se sastoji od trinaest zemalja i Europske unije. Zemlje članice su Njemačka, Austrija, Bugarska, Bosna i Hercegovina, Češka, Hrvatska, Mađarska, Moldavija, Rumunjska, Srbija, Slovenija, Slovačka i Ukrajina. Dok se Dunavska komisija većinom bavi plovidbom Dunavom, ICPDR se bavi zaštitom Dunava, i to su glavne razlike ovih dviju organizacija. Od svog osnivanja do danas, Međunarodna komisija za zaštitu rijeke Dunav je izrasla u jedno od najvećih i najaktivnijih međunarodnih tijela za upravljanje slivovima u Europi. ICPDR se ne bavi samo Dunavom, već i cijelim slivom rijeke Save, koji uključuje i njezine pritoke i podzemne vodne resurse.

Područja suradnje u ICPDR uglavnom su orijentirana na zaštitu rijeke, a odnose se na poljoprivredu, poplave, ljudske utjecaje na rijeku, biljni i životinjski svijet, kvalitetu vode, izgradnju brana, ekosustave, močvarna područja, vodni režim i onečišćenja vode.

Poljoprivreda je glavni izvor prihoda za ljude koji žive u slivu rijeke Dunav, ali danas je ona jedan od glavnih izvora onečišćenja, zbog gnojiva i pesticida te otpadnih voda iz farmi ili poljoprivredno-industrijskih jedinica. ICPDR stoga promiče razvoj organske poljoprivrede, adekvatno korištenje gnojiva i pesticida i njihovo pravilno skladištenje i pravilnu odvodnju vode. Suše su također jedan od fenomena koji utječu na međudržavno upravljanje vodama. One uzrokuju ekonomske gubitke, ekološke štete i posljedice na ljudsko zdravlje. Sprečavanje poplava isto je zadaća ICPDR-a. Ljudski utjecaj i razna onečišćenja uzrokuju probleme s kvalitetom i količinom vode te smanjuje biološku raznolikost sliva Dunava. Ozbiljne ekološke probleme uzrokuju i invazivne egzotične vrste koje prenose interkontinetalni brodovi na područje Dunava. Zaštita prirode važna je odrednica ICPDR-a. U tom je smjeru napravljen popis vrsta i staništa na zaštićenim područjima u Dunavu, izrađena je karta zaštićenih područja u sklopu projekta Natura 2000. Iako je kvaliteta vode u zadnjih deset godina poboljšana, Dunav je ipak umjereno onečišćen i potrebne su daljnje mjere za poboljšanje vode i njezino pročišćavanje. Močvare su važni ekosustavi u Dunavu pa se ICPDR bavi i njihovom

[304] www.hr.wikipedia.org/wiki/Međunarodna_komisija_za_zaštitu_Dunava (srpanj 2013.)

zaštitom. Brane i različite strukture na Dunavu također utječu na ekološku kvalitetu rijeka. U sklopu ICPDR povedeni su projekti „Danube Survey 1 i 2“ (2001. i 2007.). Prvi projekt bio je za analizu kvalitete vode i ekološkog stanja Dunava, a drugi kao ekspedicija istraživanja rijeke u svrhu uspoređivanja informacija o kvaliteti vode i zagađenja Dunava i nekih njegovih pritoka. ICPDR je dala i izraditi dokument koji sadrži pristupe podzemnim vodama (koji su najveći rezervoar pitke vode na svijetu). Budući da kemijska, prehrambena i industrije celuloze i papira najviše zagađuju sliv Dunava, ICPDR je dao smjernice za smanjenje zagađenja i obradu komunalnog otpada. Dunav je važna trgovačka ruta diljem Europe, a zagađenje brodovima i čamcima je problem, pa se i tim pitanjem bavi ICPDR. Zajedno s Dunavskom komisijom i Međunarodnim povjerenstvom za zaštitu sliva Save potpisana je „Zajednička izjava o unutarnjoj plovidbi i održivosti okoliša u slivu Dunav-Sava“ (2007.). Izjava daje načela i mjerila za ekološki održivu plovidbu na Dunavu i njegovim pritocima, uključujući i održavanje postojećih plovnih putova i razvoj buduće plovne infrastrukture. Vodni režim također je važan aspekt ICPDR-a. Navodnjavanje troši najveći udio vode u podunavskoj regiji. ICPDR-u je cilj gospodarenje vodnim resursima u integriranom pristupu održive ravnoteže između različitih uporabi vode i prirodnih dinamika kretanja vode kroz cijeli sliv. Međunarodni hidrološki program (IHP UNESCO) je u suradnji s ICPDR-om razvio metodologiju usklađenu za uspostavu nacionalne vodne bilance i predstavio opću ravnotežu vode za cijeli sliv Dunava 2005. godine, uključujući i vodne bilance za glavne pritoke Dunava.

Ciljevi djelovanja Međunarodne komisije za zaštitu rijeke Dunav odnose se na očuvanje vodnog bogatstva za buduće generacije, prirodno uravnotežene vode (slobodne od viška nutrijenata), uklanjanje rizika od toksičnih kemikalija, održive i zdrave riječne sustave i uspješno uklanjanje šteta od poplava.[305]

Organizacijska tijela Međunarodne komisije za zaštitu rijeke Dunav sastoje se od stručnih tehničkih grupa, radnih skupina i tajništva ICPDR-a. Tehničke stručne grupe su okosnica rada i uspjeha ICPDR-a. One su formirane od strane nacionalnih stručnjaka i predstavnika organizacija promatrača. Osam stručnih grupa bave se različitim pitanjima.[306] Stručne grupe imaju mogućnost formiranja radnih skupina zbog konkretnih zadataka. Radne skupine čine stručnjaci iz stručnih grupa kao i stručnjaci iz drugih područja te imaju specifične mandate i

[305] www.icpdr.org (srpanj 2013.)

[306] U ICPDR postoje stručne grupe za upravljanje riječnim slivom, za pritiske i mjere, za praćenje i procjenu, za zaštitu od poplava, za informacijski menadžment, za prevenciju i kontrolu nesreća, za sudjelovanje javnosti i stručnu grupu za strategiju (administrativna i pravna pitanja).

njihov rad je vremenski ograničen. Tajništvo ICPDR-a nalazi se u Beču. Tim od deset stručnjaka podržava rad ICPDR i njegovih stručnih skupina, pomaže razvoju i provedbi projekata, a održava i DANUBIS (sustav ICPDR informacija).

Neki od alata koji se koriste za upravljanje pitanja okoliša u Podunavlju su hitan sustav upozorenja na nesreće, transnacionalna mreža za praćenje kakvoće vode i informacijski sustav za Dunav (DANUBIS).[307]

Službeni i radni jezici Međunarodne komisije za zaštitu rijeke Dunav su engleski i njemački.

Temeljni dokument Komisije za zaštitu Dunava je Konvencija o zaštiti Dunava. Ona je ukupni pravni instrument za suradnju u prekograničnim vodama u slivu rijeke Dunav. Cilj joj je osigurati korisno i pravedno upravljanje površinskim i podzemnim vodama. Potpisnici Konvencije su se dogovorili za suradnju u upravljanju vodama uzimajući u obzir sve odgovarajuće zakonske, administrativne i tehničke mjere, kako bi se održalo ili poboljšalo trenutnu kvalitetu vode i uvjeta okoliša Dunava te kako bi se spriječilo i smanjilo negativne utjecaje na vodne resurse.

Aktivno sudjelovanje javnosti važno je za održivo upravljanje vodama jer je zaštita okoliša zajednička odgovornost svih. U Komisiji za zaštitu Dunava 22 organizacije imaju status promatrača te aktivno sudjeluju u njezinom radu. Radi se uglavnom o nevladinim organizacijama, organizacijama koje predstavljaju privatne industrije i međuvladinim organizacijama. Neke od njih su Crnomorska komisija, Dunavska komisija, Međunarodna komisija za sliv rijeke Save i dr.[308] ICPDR-u je u interesu da se sve zainteresirane skupine riječnog bazena uključe u njegov rad i da aktivno sudjeluju ako žele.

[307] www.icpdr.org (srpanj 2013.)

[308] Popis promatrača u ICPDR: Crnomorska komisija (BSC); Središnja udruga za jaružanje[308] (CEDA); Forum za okoliš Dunava (DEF); Dunavska komisija (DC); Dunavska turistička komisija (DIE DONAU); Europski savez ribolovaca (EAA); Europska unija barki (EBU); Europska vodna udruga (EWA); Međunarodni prijatelji prirode (NFI); Globalno partnerstvo voda (GWP/CEE); Međunarodno udruženje za istraživanje Dunava (IAD); Međunarodna udruga vodoopskrbnih tvrtki u slivu Dunava (IAWD); Međunarodni hidrometeorološki program UNESCO (IHP/Dunav); Međunarodna komisija za sliv rijeke Save (ISRBC); Ramsarske konvencije o močvarama (RAMSAR); Regionalni centar za okoliš srednje i istočne Europe (REC); VGB Power Tech e.v. (VGB); Putem Dunava (VIA DONAU); World wide fonda za prirodu Dunav-karpatski program (WWF-DCP); Dunavski parkovi; Karpatske konvencije; Centar za nadležnost Dunava (DCC). – www.icpdr.org (srpanj 2013.)

Međunarodna komisija za zaštitu rijeke Dunav osnovana je za provedbu Konvencije za zaštitu Dunava. ICPDR se formalno sastoji od izaslanstava svih ugovornih stranaka Konvencije, ali je uspostavljen i okvir da im se pridruže i druge organizacije.

Godine 2000. ICPDR je nominiran kao platforma za provedbu svih prekograničnih aspekata EU okvirne direktive o vodama (WFD). ICPDR je također preuzela odgovornost za koordiniranje provedbe direktive Europske unije o poplavama u slivu rijeke Save.

Danas nacionalni predstavnici, predstavnici najviših ministarskih razina, tehničkih stručnjaka, kao i članovi civilnog društva i znanstvene zajednice surađuju u ICPDR kako bi se osiguralo održivo i pravedno korištenje voda u slivu rijeke Dunav.

Hrvatska i Međunarodna komisija za zaštitu rijeke Dunav:

Hrvatskoj je kao podunavskoj zemlji važno sudjelovanje u jednoj ovakvoj organizaciji koja se bavi očuvanjem i zaštitom Dunava. Članica je ove organizacije od njezinih početaka. Hrvatska ima velike količine površinskih i podzemnih voda i stoga je važno njihovo očuvanje, posebno resursa pitke vode. Uz dunavski sliv u Hrvatskoj je mnogo obradivih površina, a poljoprivreda je jedna od glavnih zagađivača riječnih voda. Problem je i ispuštanje otpadnih voda iz industrije, potrebno je provođenje zone sanitarne zaštite, dok se od organskih tvari tretira tek 28% zagađenja. Dunav je jedan od važnih pravaca međunarodnog prijevoza, što i u Hrvatskoj uzrokuje zagađenja. Zbog ove problematike, Hrvatskoj je važno biti članicom Međunarodne komisije za zaštitu rijeke Dunav.

5.8.Regionalna inicijativa za migracije, azil i izbjeglice

Regionalna inicijativa za migracije, azil i izbjeglice (The Migration, Asylum, Refugees Regional Initiative, MARRI) je utemeljena 2003. godine u okviru Pakta o stabilnosti za jugoistočnu Europu. Nastala je spajanjem Inicijative za regionalni povratak raseljenih osoba (RRI) s Inicijativom za migracije i azil (MAI).[309] Od srpnja 2004. godine ova je Inicijativa pod regionalnim vlasništvom. Bavi se pitanjima upravljanja migracijama na Zapadnom Balkanu, promiče bližu regionalnu suradnju te ima sveobuhvatan pristup pitanjima migracija, azila i upravljanja granicama prema međunarodnim i europskim standardima. MARRI je

[309] www.marri-rc.org (srpanj 2013.)

važan dio procesa integriranja u Europsku uniju. Zemlje koje sudjeluju u MARRI su Albanija, Bosna i Hercegovina, Hrvatska, Crna Gora, Makedonija i Srbija. Hrvatska je izašla iz ovog formata suradnje, a novom članicom je postalo Kosovo. Na regionalnom forumu u Skopju 10.lipnja 2015. godine donesena je Deklaracija kojom Kosovo postaje novom MARRI članicom, a RH se istom deklaracijom povlači iz ove inicijative, kao nova članica Europske unije.[310]

MARRI je jedna od regionalnih organizacija koja se od ostalih razlikuje po svojim područjima djelovanja, a to su migracija, azil, readmisija[311], upravljanje granicama, vizna politika i integracija ili povratak izbjeglica. Ova regionalna inicijativa funkcionira kroz dva mehanizama djelovanja, MARRI Regionalni forum i MARRI Regionalni centar u Skopju. MARRI Regionalni forum pruža politički okvir i podršku Inicijativi te zasjeda dvaput godišnje. MARRI Regionalni centar u Skopju je operativno tijelo Inicijative. Formalno je osnovan potpisivanjem „Memoranduma o razumijevanju" 2. srpnja 2004. godine u Tirani (Albanija) i „Sporazuma o sjedištu Regionalnog centra" 15. studenog 2004. u Tirani. Centar je počeo s radom 18. studenog 2004. godine. On je podrška provođenju odluka donesenih na Regionalnom forumu. Sjedište mu je u Skopju (Makedonija) i predstavlja vezu između zemlje predsjedavajućeg Regionalnog foruma i država članica MARRI. U centru su zastupljene, preko predstavnika, sve članice Foruma. Ravnatelj centra bira se na mandat od tri godine. Osim ova dva mehanizma MARRI ima i Upravni odbor kojeg čine države Zapadnog Balkana, ostale članice Pakta stabilnosti, Europske komisije, Organizacije za europsku sigurnost i suradnju (OSCE), UN-ova agencija za izbjeglice (UNHCR), Međunarodna organizacija za migracije (IOM), Međunarodni centar za razvijanje politike migracija (ICMPD) i razne nevladine organizacije. Odbor se sastaje dva do tri puta godišnje.[312] Službeni jezik MARRI inicijative je engleski jezik. Inicijativom predsjeda svaka država članica u roku jedne godine, pri čemu se donose prioriteti predsjedanja svake pojedine države kao glavni dokumenti organizacije.[313] MARRI-om upravljaju vlade šest država članica, koje se susreću dvaput godišnje na MARRI Regionalnom forumu.

[310] www.mfa.gov.rs
[311] Readmisija – vidi bilješku na str.83
[312] www.marri-rc.org (srpanj 2013.)
[313] Prioriteti MARRI predsjedništva BIH 2012. - 2013., Prioriteti Albanije 2010. - 2011., Prioriteti Crne Gore 2009. - 2010., Prioriteti Makedonije 2008. - 2009., Prioriteti predsjedanja Hrvatske 2007. - 2008. I prioriteti predsjedanja BIH 2006. – 2007.

Prvi MARRI Regionalni forum o azilu, migracijama i održivom povratku u kontekstu SEECP održan je u Herceg Novom (Crna Gora) 5. travnja 2004. gdje je odlučeno da se uspostavi Regionalni centar u Skopju.

Temeljni dokumenti MARRI-ja su Memorandum o razumijevanju – utemeljenje regionalnog foruma za migracije, azil i povratak izbjeglica (2004.), Zajednička izjava – deklaracija iz Herceg Novog (2004.), Sporazum o zemlji domaćinu (Host agreement), MARRI deklaracije – Podgorica (2016.), Skopje (2015.), Cavtat (2014.), Beograd (2012.), Drač (2011.), Budva (2010.), Ohrid (2009.), Zagreb (2008.), Sarajevo (2007.), Beograd (2006.), Tirana (2005.), Strategija MARRI 2014.-2016. i službeni dokument MARRI RC.[314]

Moto MARRI inicijative je: „MARRI RC – the catalyst of Western Balkans response to migration, asylum and refugees challenges.“ (prijevod: MARRI RC – katalizator za Zapadni Balkan i odgovor na izazove migracija, azila i izbjeglica).

MARRI projekti:

- 2007. MARRI migracijski plan
- 2007. Pregled viznog režima
- 2008. MARRI MS vizna statistika
- 2009. MARRI MS vizni režim
- 2012. Migracije za razvoj Zapadnog Balkana
- 2012. Zajednički sveobuhvatan pristup u uspostavljanu suradnje između MARRI-ja i Udruženja šefova policije jugoistočne Europe (SEPCA)
- 2012. MARRI migracijski plan
- 2013. - 2016. BORDIARPOL I.[315]
- 2015. – 2016. Unapređivanje postupaka za utvrđivanje identiteta ilegalnih migranata u MARRI regiji
- 2016. Međunarodna konferencija MARRI – Zajedničko djelovanje u upravljanju migracijama te jačanje koordinacije na centralnoj i lokalnoj razini.

[314] www.marri-rc.org (srpanj 2013.)

[315] MARRI projekt vezan za suradnju graničnih policija na aerodromima. (www.m.avaz.ba – travanj 2017.). Frontex je europska agencija za upravljanje operativnom suradnjom na vanjskim granicama država članica EU. Sjedište mu je u Varšavi (Poljska). Osnovan je 3.10.2005. od strane Vijeća Europske unije. (www.wikipedia.org/Frontex - travanj 2017.)

- 2016.-2018. BORDIARPOL II. (trenutni projekt) – suradnja između graničnih policija u jugoistočnoj Europi. Švicarski ured za migracije dao je donaciju ovom projektu. U provedbi projektnih aktivnosti surađuje se s DCAF FRONTEX-om.[316]

Jedan od gore navedenih MARRI projekta je i „Podrška suradnje između graničnih policija na zračnim lukama i jugoistočnoj Europi“ (Bordiarpol I. i II.), a započeo je 1. siječnja 2013. godine i trajao tri godine. On je bio nastavak dva slična prošla projekta koja su također bila o suradnji graničnih policija. Opći cilj projekta je pomoći zemljama jugoistočne Europe da se suprotstave neregularnim imigracijama, borbi protiv terorizma i kriminala i održavaju visoku razinu sigurnosti na održivoj i trajnoj osnovi. Specifični ciljevi projekta su učinkovita međuregionalna suradnja i razmjena informacija, uvid u aktualno stanje u zračnom prometu, generiranje informacija, poboljšanje kapaciteta granične policije na međunarodnim zračnim lukama, zaštićene web stranice, godišnji susreti, organizacija zajedničkih treninga. Korisnici ovoga projekta su granične policije iz zemalja jugoistočne Europe – Albanija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Hrvatska, Makedonija, Moldavija, Crna Gora, Rumunjska i Srbija. Partneri u projektu su Interpol, Europol, Frontex (agencija za europsku graničnu i obalnu stražu), švicarsko tajništvo za migracije (FOM), Policijska suradnja za jugoistočnu Europu (PCC SEE), Udruženje šefova policije jugoistočne Europe (SEPCA), Centar za provedbu zakona na jugoistoku Europe (SELEC). Projekt financira Švicarska Konfederacija, a sufinancira MARRI.

Najnoviji izazov s kojima se još uvijek suočava MARRI inicijativa je migrantska kriza (o kojoj je opširnije napisano na kraju radnje) kada izbjeglice iz ratom pogođene Sirije, ali i iz Iraka, Pakistana i Afganistana prelaze granice Zapadnog Balkana na svom putu prema Austriji, Njemačkoj i skandinavskim zemljama. MARRI je tijekom ove krize radio na osiguravanju hrane, skloništa za izbjeglice i svih osnovnih potreba ljudi, na načelu humanosti i solidarnosti. Tako je suradnja balkanskih zemalja postala važna za regionalnu sigurnost i stabilnost. Čelni ljudi MARRI priznali su kako nisu bili spremni za migrantski val takvih razmjera te su „u hodu“ razrađivane zajedničke strategije kako se nositi s tolikim brojem izbjeglica.[317]

[316] www.marri-rc.org.mk (travanj 2017.)

[317] MARRI-RC Director Tamara Mugosa (Montenegro) interwiew for Wall Street International, 12.11.2015. preuzeto sa www.marri-rc.org.mk/?s=migrants+from+Syria, cijeli intervju moguće je pročitati na stranici www.wsimag.com/economy-and-politics/1852-cooperation-among-balkan-states (travanj 2017.)

Hrvatska i Regionalna inicijativa za migracije, azil i izbjeglice:

Hrvatska je članica MARRI inicijative od njenog utemeljenja 2003. godine. Prvo predsjedanje MARRI Regionalnim forumom Hrvatska je preuzela 26. travnja 2007. godine na rok jedne godine (travanj 2007.-travanj 2008.). Tijekom svog jednogodišnjeg predsjedanja Hrvatska je uložila napore u jačanju i promicanju MARRI inicijative te osobito u razvoju koncepta regionalnog vlasništva. Predsjedništvo je radilo na pokretanju, nadzoru, davalo smjernice za dovršavanje projekata, za programe i sastanke radnih skupina i stručnjaka te za dva MARRI Regionalna foruma na razini političkih direktora u studenom 2007. i travnju 2008. godine. Važna pitanja bila su usmjerena na kontinuiranu suradnju između država članica MARRI i promicanje sigurnosti i stabilnosti u regiji.

Program djelovanja Hrvatske kao predsjedatelja MARRI ogledao se u ovim ciljevima (udruživanje zemalja u regiji za što lakše približavanje strukturama Europske unije, jačanje regionalne suradnje i podizanje svijesti po pitanju migracija, izbjegavanje preklapanja aktivnosti s drugim regionalnim organizacijama, održavanje seminara i kontakata s ministarstvima vanjskih poslova zemalja regije, bolja suradnja s drugim organizacijama i Europskom unijom, razmjena informacija sa Europolom i Frontexom, borba protiv neregularne migracije, krijumčarenja migranata i trgovine ljudima, prekogranična suradnja, borba protiv organiziranog kriminala).[318] Svoje drugo predsjedanje organizacijom MARRI Hrvatska je preuzela 25. srpnja 2013. godine od Bosne i Hercegovine. Nakon toga, Hrvatska se kao nova članica Europske unije povukla iz ovog formata suradnje (10.lipnja 2015.) na regionalnom forumu u Skopju.

5.9. Proces suradnje u jugoistočnoj Europi

Proces suradnje u jugoistočnoj Europi (South - East European Cooperation Process, SEECP) je forum za diplomatske i političke dijaloge zemalja sudionica koje su otvorene za suradnju za razvoj regije te definiranje zajedničkih stavova i razmjenu iskustava. Proces je pokrenut u Sofiji u srpnju 1996. godine na inicijativu Bugarske tijekom sastanka ministara vanjskih poslova jugoistočne Europe.[319] Prvotno se Proces zvao „Balkanska inicijativa“ da bi kasnije

[318] www.mvep.hr (kolovoz 2013.)
[319] www.wikipedia.org (kolovoz 2013.)

promijenio ime u Proces suradnje u jugoistočnoj Europi. Godine 2000. SEECP je predstavljao lokalno inicirani forum koji je uz slabe rezultate bio usmjeren ponajprije na političku suradnju i dijalog.[320] Razdoblje promjena u zemljama jugoistočne Europe obilježeno je procesom demokratskih reformi. Cilj je bio ojačati taj proces te područje regije transformirati u područje stabilnosti, sigurnosti i suradnje. Usvojena je Sofijska deklaracija koja izražava volju zemalja sudionica da započinju dugotrajni proces multilateralne suradnje u području stabilnosti, sigurnosti, dobrosusjedskih odnosa, gospodarskog razvoja, humanitarnih, socijalnih i kulturnih pitanja, sudstva i borbe protiv svih vrsta kriminala i terorizma.[321] Proces je priznat od strane međunarodne zajednice kao autentičan glas regije te se razvio u forum koji uključuje sve zemlje jugoistočne Europe. Posebna značajka Procesa je što je riječ o procesu koji je izvorni oblik suradnje država regija nastao na njihov poticaj, a ne na temelju inicijativa od strane drugih međunarodnih organizacija ili država.[322] Ovaj je Proces povezan s postupnim prestankom djelovanja Pakta o stabilnosti za jugoistočnu Europu. Zemlje koje sudjeluju u Procesu su Albanija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Crna Gora, Grčka, Hrvatska, Makedonija, Rumunjska, Moldavija, Srbija, Turska i Slovenija. SEECP čine zemlje koje su članice Europske unije (Grčka, Slovenija, Bugarska, Rumunjska, Hrvatska), zemlje kandidati za Europsku uniju (Turska, Makedonija, Crna Gora i Srbija) i potencijalni kandidati za ulazak u Europsku uniju (Albanija, BIH).[323]

Osnovni ciljevi regionalne suradnje u okviru SEECP odnose se na jačanje sigurnosne i političke suradnje, intenziviranje gospodarske suradnje, demokracije, pravosuđa i borbe protiv ilegalnih aktivnosti.[324] Namjera SEECP je da se jačanjem dobrosusjedskih odnosa i preobrazbom regije u područje mira i stabilnosti omogući približavanje članica Procesa euroatlantskim strukturama.

Suradnja u okviru SEECP odvija se u sljedećim formatima:

- Godišnji sastanci šefova država/Vlada zemalja jugoistočne Europe.[325]

[320] K. Cviić, *Jugoistočna Europa*, str. 111
[321] K.Cviić, isto, str. 111
[322] MVEP RH, KP-OEI/05.2002., str. 5 - 10
[323] www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi/regionalna-suradnja/proces-suradnje-u-jugoistočnoj-europi/ (travanj 2017.)
[324] MVEP,III. Uprava –odjel za EU, VE i regionalne inicijative, br.03-03-02-06/2000, Zagreb, 7.lipnja 2000.
[325] Popis sastanaka šefova i država vlada SEECP: 2.-4.studenog 1997. Kreta, 12.-13.listopada 1998. Antalya, 12.veljače 2000. Bukurešt, 25.listopada 2000. Skopje (izvanredni sastanak), 23.veljače 2001. Skopje, 28.ožujka 2002. Tirana, 9.travnja 2003. Beograd, 21.travnja 2004. Sarajevo, 11.svibnja 2005. Bukurešt, 4.svibnja 2006. Solun, 11.svibnja 2007. Zagreb, 21.svibnja 2008. Pomorie, 5.svibnja 2009. Chisinau, 21.-23.svibnja 2010 Istanbul.

- Godišnji sastanci ministara vanjskih poslova.[326]
- Sektorski sastanci ministara kako bi razgovarali o pitanjima u okviru svoje nadležnosti.
- Sastanci odbora političkih direktora iz ministarstava vanjskih poslova.
- Godišnji sastanak predsjednika parlamenata.[327]

Nakon sastanaka na vrhu na Kreti i Antalyi, treći sastanak šefova država i vlada u Bukureštu potvrdio je da je SEECP od svoje inicijalne „deklarativne faze" izrastao u konkretnu projektnu i institucionaliziranu suradnju. Ovaj sastanak pokazao je veći stupanj homogenosti u stavovima glede regije i njezine budućnosti, kao i postizanje konsenzusa glede euroatlantske orijentacije. Premda je SEECP dobio novi zamah kroz Pakt o stabilnosti kao mehanizmom za regionalnu suradnju, kritike koje su upućene glede neučinkovitosti provedbe Pakta u regiji, dokazuju kako se SEECP profilirao kao regionalna inicijativa koja nastoji učvrstiti svoj zasebni identitet i funkcionirati neovisno o budućnosti Pakta o stabilnosti. Za Hrvatsku je sastanak na Kreti i Antalyi potvrdio važnost promatrača u SEECP koji je koristan jer joj je omogućio uvid u suradnju i definiranje politike prema državama jugoistočne Europe.[328]

U SEECP-u princip „regionalnog vlasništva" igra glavnu ulogu. Prema tom principu zemlje sudionice moraju pokrenuti regionalne projekte temeljene na specifičnim potrebama i prioritetnim područjima u regiji. Koordinacija zajedničkih aktivnosti zemalja jugoistočne Europe provodi se od strane Vijeća za regionalnu suradnju i regionalnog tajništva za parlamentarne suradnje u jugoistočnoj Europi.

Zajednički ciljevi i prioritetna područja za razdoblje od 2011. do 2013. bili su gospodarski i socijalni razvoj, infrastruktura i energetika, pravosuđe i unutarnji poslovi, sigurnost i suradnja, izgradnja ljudskog kapitala i parlamentarna suradnja.[329]

Razvoj Procesa suradnje u jugoistočnoj Europi možemo pratiti kroz tri faze koje se temelje na fokusu, intenzitetu i kvaliteti regionalne suradnje:

---

[326] Sastanci ministara vanjskih poslova SEECP-a: 6.-7. srpnja 1996. Sofija; 5.-6. lipnja 1997. Solun; 8.–9. lipnja 1998. Istanbul; 19. ožujka 1999. Bukurešt; 2. prosinca 1999. Bukurešt; 14. srpnja 2000. Ohrid; 16. svibnja 2001. Tirana; 19. lipnja 2002. Beograd; 9. lipnja 2003. Sarajevo; 22. listopada 2004. Bukurešt; 24. siječnja 2006. Atena; 1. ožujka 2007. Zagreb; 14. lipnja 2012. Beograd.

[327] www.rspcsee.org/eng/pages/read/about-seecp (kolovoz 2013.)

[328] MVEP RH, III. UPRAVA, Odjel za europske integracije, br. 03 -03 – 02 /06 / 2000 / 02, Zagreb, 14. veljače 2000.

[329] www.rspcsee.org – About SEECP (kolovoz 2013.)

- Prva faza: pokretanje i institucionalno jačanje SEECP (1996.-2000.).
- Druga faza: regionalna suradnja i Pakt o stabilnosti (2000.-2008.).
- Treća faza: uspostava Vijeća za regionalnu suradnju i RSPC SEE[330] (od 2008. do danas).

Prva faza počinje predstavljanjem SEECP na sastanku ministara vanjskih poslova u Sofiji i usvajanjem Deklaracije (7. srpnja 1996.). Pokretanje ove inicijative podržali su i pripadnici kontakt skupine Five (5)[331]– SAD, Velika Britanija, Ruska Federacija, Francuska i Njemačka, predstavnici međunarodnih organizacija (UN, EU, OSCE) te regionalni partneri (CEI i BSEC). Navedeni su prioriteti za budući razvoj regije kroz regionalnu sigurnost, gospodarsku suradnju poticanjem prekogranične suradnje, poboljšanje prometa i energetske infrastrukture, opće investicijske klime, socijalni i kulturni razvoj, pravni poslovi i borba protiv kriminala. Sljedeći korak je poduzet 3. i 4.studenog 1997. godine kada su se sastali šefovi država/Vlada jugoistočne Europe na Kreti. Ovaj sastanak predstavlja polazište u evolucijskom procesu suradnje u regiji, identificirani su glavni akteri Procesa koji su se složili da će raditi za dobrobit cjelokupne regije. Tada su po prvi puta euroatlantske integracije istaknute kao cilj zemalja jugoistočne Europe. Uloženi su zajednički napori za uspostavu institucionalne mreže i proceduralnog okvira. Pitanja mira, sigurnosti i stabilnosti u regiji bili su glavni prioriteti političkog dijaloga na svim razinama. Svi napori doveli su do izrade strateškog političkog dokumenta koji je postao načelna platforma za daljnji razvoj SEECP – Povelja o dobrosusjedskim odnosima, stabilnosti, sigurnosti i suradnji u jugoistočnoj Europi, usvojene u Bukureštu na sastanku šefova država 12. veljače 2000. godine.[332] Povelja je jasnije iznijela ciljeve suradnje i instrumente kojima će se to postići. U području političke suradnje uvedeni su redovni sastanci na dvije razine, izvršne i zakonodavne vlasti. Naglasak je bio na nevladinom sektoru koji je trebao biti više uključen u ove dvije razine. Specifični koraci i postupci bili su planirani, posebno u oblasti sigurnosti i gospodarstva, a oni će se provoditi na regionalnoj i na nacionalnoj razini. Pravna načela regionalne suradnje jasno su definirana.

Druga faza počinje osnivanjem Pakta o stabilnosti za jugoistočnu Europu 1999. godine. Uveden je specifični institucionalni mehanizam u kojem međunarodne donatorske organizacije imaju značajnu ulogu. Istovremeno SEECP nastavlja razvijati prioritete iz prethodnog razdoblja te isticati odgovornost zemalja za regionalno vlasništvo. Podržano je

[330] RSPC SEE – Regionalno tajništvo za parlamentarnu suradnju
[331] Five (5) – eng. pet
[332] www.mvep.hr/seecp (kolovoz 2013.)

donošenje odluka o perspektivi regije i zajedničkim inicijativama. SEECP postaje najviši forum za preporuke i rasprave. Tijekom ovog razdoblja održano je 11 sastanaka za oblikovanje glavnih političkih ciljeva u regiji. Osim redovitih sastanaka, održavani su i oni neformalnog oblika.

Treća faza počela je preoblikovanjem Pakta o stabilnosti u Vijeće za regionalnu suradnju 2008. godine. SEECP šefovi vlada u Zagrebačkoj deklaraciji iz 2007. naglasili su važnost parlamentarne suradnje kao neizostavnog segmenata regionalne suradnje te je pozdravljeno osnivanje Regionalnog tajništva za parlamentarnu suradnju na jugoistoku Europe u Sofiji (Bugarska je preuzela odgovornost za to tajništvo).[333]

Glavni ciljevi međuparlamentarne suradnje u jugoistočnoj Europi vidljivi su u koordinaciji nacionalnih parlamenata kroz RCC i SEECP, njihovo jačanje, razmjenu iskustava i informacija na svim razinama, usklađivanje zakonodavstava s pravnom stečevinom EU i drugih međunarodnih standarda, jačanju demokratskih institucija u regiji, jačanju suradnje s nevladinim sektorom i dr. Odluke vezane za parlamentarnu suradnju u okviru SEECP donose se na Konferencijama predsjednika parlamenata (Atena, Skopje, Tirana, Sarajevo, Atena, Zagreb, Sofija, Antalya, Bečići).[334] Osim ovih, održane su i parlamentarne konferencije zemalja EU i Pakta o stabilnosti (2001.), zatim konferencija žena parlamentaraca SEECP (2003.), parlamentarni forum na inicijativu Srbije i Crne Gore te razni drugi politički sastanci.

Organizacijski SEECP čini Odbor političkih direktora i Trojka. Odbor političkih direktora je glavni operativac SEECP-a koji se sastoji od političkih direktora ministarstava vanjskih poslova zemalja sudionica. Sastaje se svaka tri mjeseca, koordinira rad Procesa i prati njegov napredak. Trojka je sastavljena od ministara, političkih direktora i drugih visokih službenika. Trojka je formirana od strane predstavnika sadašnjih, prošlih i budućih predsjedatelja SEECP. Ona obavlja utvrđivanje činjenica i promatranje misije Procesa.

Presjedanje SEECP traje godinu dana i rotira se među članicama. SEECP je regionalni proces kojeg koordinira država predsjedateljica. Država predsjedateljica predstavlja Proces na međunarodnim sastancima i domaćin je godišnjem sastanku šefova država i Vlada, sastanku

[333] www.rspcsee.org/en/pages/read/about-seecp (kolovoz 2013.)
[334] U prilozima doktorske radnje možete pogledati više o održanim konferencijama predsjednika parlamenata zemalja SEECP-a.

ministara vanjskih poslova i više godišnjih sastanaka političkih direktora i sastanku resornih ministara.[335]

Na sastanku SEECP-a u Skopju 6. lipnja 2000. godine pod predsjedanjem Makedonije, nastojalo se ojačati regionalnu suradnju kroz učinkovitiju koordinaciju i harmonizaciju između aktivnosti i proceduralnih mehanizama SEECP-a i struktura za Pakt o stabilnosti za jugoistočnu Europu. Istaknuta je potpora provedbi Pakta o stabilnosti i naglašena potreba uspostave mehanizama za evaluaciju postignutih rezultata, transparentnost procesa odlučivanja, jačanje nacionalnih koordinatora i predsjedatelja radnih stolova. Hrvatska je na tom sastanku potvrdila svoje aktivno sudjelovanje u Procesu u svojstvu promatrača, istaknuvši kako afirmira svoju ulogu u stabiliziranju jugoistoka Europe. SEECP je postao ključni mehanizam za regionalnu suradnju, uspostavu dobrosusjedskih odnosa, mira i gospodarskog razvoja u regiji. Naglašena je važnost provedbe Pakta o stabilnosti zbog što bržeg uključivanja zemalja regije u euroatlantske integracije. U svrhu jačanja regionalne suradnje makedonsko predsjedništvo SEECP-a predložilo je niz aktivnosti: sastanak ministara mladeži i sporta, ministara okoliša, predsjednika parlamenata, odbora za vanjsku politiku zemalja jugoistočne Europe, eksperata iz ministarstava za prostorno planiranje i osnivanje stalnog vijeća ministara financija zemalja sudionica Procesa. Ključan element za uspješnu regionalnu suradnju bila je demokratizacija. Zemlje SEECP-a usuglasile su se u konstruktivnoj kritici glede nedostatka konkretne financijske potpore i birokratiziranja Pakta o stabilnosti.[336]

Temeljni dokumenti SEECP su Sofijska deklaracija (1996.), Povelja o dobrosusjedskim odnosima, stabilnosti i suradnji u jugoistočnoj Europi (2000.), Protokol o izmjeni Povelje, Zagrebački završni akt o jačanju SEECP-a, Solunska deklaracija (2006.), Deklaracija iz Bukurešta (2005.), Sarajevska deklaracija (2004.), Beogradska deklaracija (2003.), Tiranska deklaracija (2002.), Deklaracija iz Skopja (2001.), Akcijski plan za ekonomsku suradnju u regiji (2001.), Memorandum o razumijevanju za međuparlamentarnu suradnju (2008.), itd.[337]

[335] Predsjedanje SEECP od njegova osnutka: 1996.-1997. Bugarska; 1997.-1998. Grčka; 1998.-1999. Turska, 1999.-2000. Rumunjska; 2000.-2001. Makedonija; 2001.-2002. Albanija; 2002.-2003. Srbija i Crna Gora; 2003.-2004. Bosna i Hercegovina; 2004.-2005. Rumunjska; 2005.-2006. Grčka; 2006.-2007. Hrvatska; 2007.-2008. Bugarska; 2009.-2010. Turska; 2010.-2011. Crna Gora; 2011.-2012. Srbija; 2012.-2013. Makedonija; 2013.-2014. Rumunjska; 2014.-2015. Albanija; 2015.-2016. Bugarska; 2016.-2017. Hrvatska.

[336] MVEP RH, III. UPRAVA, Odjel za EU, VE i regionalne inicijative, br. 03 – 03 -02 -06/ 2000, Zagreb, 7. lipnja 2000

[337] www.mvep.hr/seecp (kolovoz 2013.)

Od svog osnutka 1996. SEECP obuhvaća s jedne strane odlučnost regije jugoistoka Europe da potakne mir, dobrosusjedske odnose, gospodarski rast i socijalnu sigurnost, a s druge strane perspektivu i težnju zemalja ove regije da se pridruže euroatlantskim strukturama.

Hrvatska i Proces suradnje u jugoistočnoj Europi:

Republika Hrvatska je u početku imala status aktivnog promatrača te nije vidjela potrebu podizanja tog statusa. Hrvatska od 1997. godine sudjeluje kao promatrač u SEECP, da bi 22. listopada 2004. godine potpisivanjem Povelje o dobrosusjedskim odnosima, stabilnosti i suradnji u jugoistočnoj Europi postala punopravna sudionica procesa. Predstavnici Hrvatske aktivno sudjeluju u pripremi svih relevantnih dokumenata i daju svoj konstruktivan doprinos raspravama o ključnim pitanjima Procesa.

Prvo predsjedanje SEECP-om Hrvatska je preuzela od 4. svibnja 2006. do 11. svibnja 2007. godine. Tadašnji ciljevi hrvatskog predsjedanja Procesom odnosili su se na nastavak jačanja suradnje i dobrosusjedskih odnosa, promicanje zajedničke vizije ujedinjene Europe, razvoja regije, promicanje demokracije, nastavak izgradnje SEECP-a, dijalog o reformama u Procesu, suradnja s Paktom o stabilnosti i Europskom komisijom.

Prioritetna područja suradnje tijekom hrvatskog predsjedanja SEECP-om:

- Konsolidacija gospodarskih potencijala regije.
- Suradnja na području energetike, infrastrukture, prometa i telekomunikacija, unutarnjih poslova, pravosuđa, obrazovanja, zaštite okoliša, kulture i turizma.
- Suradnja u procesu pristupanja zemalja SEECP Europskoj uniji.
- Promicanje ulaganja u regiji.
- Promicanje suradnje između parlamenata.
- Promicanje suradnje između kulturnih ustanova.
- Promicanje suradnje na području informatičke tehnologije.
- Funkcionalna prilagodba aktivnosti i struktura SEECP Europskoj uniji i Paktu o stabilnosti.
- Dijalog s članicama Europske unije i Pakta o stabilnosti.
- Poticanje reformske rasprave na raznim područjima.
- Priprema sastanaka ministara vanjskih poslova, gospodarstva i unutarnjih poslova zbog razmjene informacija i dogovora o zajedničkim aktivnostima.
- Domaćinstvo raznih sastanaka na europskoj i SEECP razini.

- Izrada plana aktivnosti SEECP-a u odnosu na regionalna politička pitanja.[338]

Na sastanku šefova i država vlada 1. lipnja 2016. u Sofiji je Republika Hrvatska po drugi put preuzela predsjedanje SEECP-a za razdoblje 2016. i 2017. Tadašnji ministar vanjskih i europskih poslova Miro Kovač istaknuo je pet osnovnih načela koja su bila nit vodilja tom hrvatskom predsjedanju (solidarnost, podrška zemljama kandidatima EU, povezanost, jačanje političkog dijaloga kroz parlamentarnu suradnju i energetska sinergija). Tri prioritetna područja za to razdoblje bila su znanost i obrazovanje (WISE i SEECEL),[339] energetika (LNG terminal Krk, jadransko-jonski plinovod) i korištenje vojnih snaga u civilnim i kriznim situacijama (migracije, terorizam, prirodne i druge katastrofe). U okviru SEECP-a održan je 24.travnja 2018. sastanak u Brdu kod Kranja (Slovenija) na kojem se razgovaralo o proširenju Europske unije. Svi su se složili da zemlje moraju njegovati dobrosusjedske odnose i da se otvorena bilateralna pitanja moraju riješiti prije ulaska u Uniju.

5.10. Pakt o stabilnosti za jugoistočnu Europu

Osnivanje Pakta o stabilnosti za jugoistočnu Europu inicirala je Europska unija (njemačka inicijativa). Ideja se pojavila 1998. godine. Prijedlog je došao iz Ministarstva vanjskih poslova Njemačke, a idejni mu je začetnik Joschka Fischer, resorni ministar i „zeleni“ koalicijski partner njemačkih socijaldemokrata. Bila je to inicijativa za integriranje političkih, gospodarskih i sigurnosnih napora kako bi se stabilizirala regija. Pakt je prvi ozbiljniji pokušaj međunarodne zajednice da zamijeni prethodnu politiku krizne intervencije u jugoistočnoj Europi sa sveobuhvatnom strategijom za prevenciju sukoba. Pakt o stabilnosti bio je odgovor na potrebu za cjelovitom dugoročnom akcijom u jugoistočnoj Europi. Plan za preustroj jugoistočne Europe prvi put je predstavljen novinarima 8. travnja 1999. u Luksemburgu nakon sastanka Vijeća ministara Europske unije i predstavnika država na koje se Pakt odnosi u formi dokumenta.[340] Utemeljen je kao forum u kojem će sudionici moći raspravljati o mjerama za jačanje demokracije, poštivanju ljudskih prava, gospodarskom rastu, izgradnji povjerenja i kontroli naoružanja, a sve s ciljem postizanja veće sigurnosti i

[338] www.mvep.hr/seecp/default.asp (kolovoz 2013.)
[339] Hrvatska je domaćin Centra za znanost i inovacije u Splitu (WISE) i Centra za poduzetničko obrazovanje (SEECEL).
[340] Vlatko Mileta, Pakt o stabilnosti jugoistočne Europe i njegovi ekonomski sadržaji, *Međunarodne studije*, vol.I, 2000, str. 21 - 35

stabilnosti u regiji, na principima jednakosti. Regionalni gospodarski rast i smanjivanje siromaštva omogućavali su najbolji temelj stabilnosti. Tražene su najbolje metode rješavanja kriza te se u proces uključivalo stručnjake iz regije. Da bi se regionalnim sukobima pristupilo sustavno, valjalo je uzeti u obzir ne samo vojne, već i gospodarske, kulturne, humanitarne, sociološke, vjerske, zakonodavne, povijesne i druge faktore. Problemi u jugoistočnoj Europi složeni su i skloni ponovnom ponavljanju, a do tada niti jedna organizacija ili institucija sama nije bila u stanju riješiti balkanske nesigurnosti. Da bi se našlo stvarno rješenje krize u regiji, međunarodna je zajednica morala bolje razumjeti korijene problema i naučiti lekcije iz prošlosti. Međunarodna zajednica željela je postići dva cilja, održati mir u regiji putem uspostavljanja mehanizma za sprečavanje sukoba i osmisliti dugoročno i samoodrživo političko rješenje za regionalnu stabilizaciju. Pakt o stabilnosti zaista je mogao postići stabilizaciju regije ako regionalne strane i njihovi dugoročni ciljevi budu inkorporirani u cjelovitu strategiju za cijelo područje. Regionalne vladine i nevladine organizacije znatno su pridonijele sveobuhvatnoj strategiji i na taj način uspjehu Pakta kao glavnog nositelja strategije.

Pakt o stabilnosti za jugoistočnu Europu (Stabilitiy Pact for Southeastern Europe, SP) usvojen je 10. lipnja 1999. godine u Kölnu s namjerom da se reaktivna politika reagiranja na krize u jugoistočnoj Europi zamijeni strategijom sprečavanja kriza. Struktura i metode rada Pakta o stabilnosti su po uzoru na KESS. U osnivačkom dokumentu više od četrdeset država (iz Europe i svijeta) i organizacija osniva Pakt u namjeri da pomognu državama ovog dijela Europe u ostvarivanju stabilizacije čitave regije. Pristupanje Paktu formalno je učinjeno 30. srpnja 1999. u Sarajevu potpisivanjem „Deklaracije o pristupanju“, prilikom koje je Bill Clinton[341] istaknuo: „Cilj potpisnika Deklaracije je puna integracija ove regije u Europu.“[342] Ovime je državama regije obećana perspektiva u euroatlantskim integracijama. Namjera tog skupa bilo je promoviranje nove inicijative za stabilnost jugoistoka Europe i davanje snažne potpore Daytonskom sporazumu[343]. Skupu su prisustvovali gotovo svi vodeći svjetski državnici, kao i hrvatsko izaslanstvo na čelu s Franjom Tuđmanom, Matom Granićem i Zlatkom Matešom. U pauzi skupa predsjednici Franjo Tuđman i Alija Izetbegović potpisali su „Sporazum o državnoj granici između Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine“ kojim su

[341] Bill Clinton – 42 američki predsjednik (1993.-2001.) iz redova demokrata. Reagirao je na srpsku agresiju u BiH 1995. bombardirajući snage bosanskih Srba. Zaslužan za potpisivanje Daytonskog sporazuma.
[342] V.Mileta, *Pakt o stabilnosti*, str. 21 - 35
[343] Vidi bilješku 50 na str.16

trajno uklonjene napetosti oko državne granice.[344] Sudionici Pakta o stabilnosti su bile države članice Europske unije, Europska komisija, Albanija, Bosna i Hercegovina, Hrvatska, Mađarska, Rumunjska, Ruska Federacija, Slovenija, Makedonija, Turska, Sjedinjene Američke Države, Organizacija europske sigurnosti i suradnje (OSCE), Vijeće Europe, Kanada, Japan, Ujedinjeni narodi, Visoki povjerenik UN za izbjeglice (UNHCR), NATO, Organizacija za gospodarsku suradnju i razvoj (OECD), Međunarodni monetarni fond (IMF), Zapadnoeuropska unija (WEU), Svjetska banka (WB), Europska investicijska banka (EIB), Europska banka za obnovu i razvoj (EBRD), Crnomorska ekonomska inicijativa (BSEC), Royamount proces (RP), Srednjoeuropska inicijativa (CEI), Inicijativa za suradnju na jugoistoku Europe (SECI) i Proces suradnje na jugoistoku Europe (SEECP). Paktu se u listopadu 2000. godine pridružila i Savezna Republika Jugoslavija (Srbija i Crna Gora) i Moldavija. Zemlje u regiji, sudionice Pakta o stabilnosti obvezale su se na trajnu demokratsku i gospodarsku reformu te na međusobnu bilateralnu i regionalnu suradnju radi promicanja njihove integracije, na individualnoj osnovi, u euroatlantske strukture. Za provedbu Pakta o stabilnosti odgovornost je imala Europska unija i Organizacija za europsku sigurnost i suradnju (OSCE).[345] Pakt o stabilnosti nije imao oblik „međunarodnog ugovora“ ni međunarodno obvezujuću snagu. Bio je svojevrsni program rekonstrukcije Europe kao regije. Ciljevi Pakta o stabilnosti bili su jačanje zemalja jugoistočne Europe, sprečavanje i okončavanje napetosti i kriza kao preduvjeta za trajnu stabilnosti, slobodni izbori, vladavina prava i cjelovito poštivanje ljudskih i temeljnih prava, dobrosusjedski odnosi, slobodno tržište, gospodarska suradnja, suzbijanje svih vrsta kriminala, demokratska načela i vrijednosti.[346]

Organizacija Pakta o stabilnosti sastojala se od Tajništva kojeg predvodi specijalni koordinator, Regionalnog stola za jugoistočnu Europu i radnih stolova za jugoistočnu Europu (njih 3). Paktom o stabilnosti rukovodio je specijalni koordinator čiji je tim suradnika od oko trideset profesionalaca bio smješten u Bruxellesu. Njegov najvažniji zadatak bio je sudionike političke strategije u regiji dovesti u ravnopravan odnos. On je koordinirao postojećim i novim inicijativama u regiji te pomagao u izbjegavanju dupliciranja zadaća Pakta. Specijalni koordinator predsjedava Regionalnim stolom za jugoistočnu Europu. Njega je imenovala Europska unija nakon konzultacija s OSCE-om. Prvi koordinator bio je Bodo Hombach, a zatim je Erhard Bushek imenovan specijalnim koordinatorom Pakta o stabilnosti od 1. siječnja

[344] M.Granić, *Vanjski poslovi*, str. 185
[345] V.Mileta, *Pakt o stabilnosti*
[346] A.Milardović, *Zapadni Balkan*, str. 41

2002. godine. Bushekovim imenovanjem Pakt je sažet i moderniziran te je postao jače vezan s politikom Europske unije prema regiji.

Glavni politički instrument Pakta o stabilnosti bio je Regionalni stol koji okuplja najviše predstavnike država regije (vlade članica Pakta o stabilnosti) i drugih država članica Pakta i međunarodnih organizacija. Regionalni stol preispituje ostvaren napredak u Paktu o stabilnosti, potiče ga i osigurava njegovo usmjeravanje u promicanju zadanih ciljeva.

Regionalni stol zasjeda dva puta godišnje, a funkcionirao je kroz radne stolove:

1. Radni stol I. – demokratizacija i ljudska prava (obrazovanje i mladi, poticanje i izgradnja ljudskih potencijala, ljudska prava, lokalna demokracija i prekogranična suradnja, mediji, parlamentarna suradnja).
2. Radni stol II. – ekonomska rekonstrukcija, suradnja i razvoj (energija i infrastrukture, ugovor o energetskoj zajednici, problemi okoliša, savjetodavne skupine, regionalna infrastruktura).
3. Radni stol III. – pitanja sigurnosti (sigurnost i obrana, pravna pitanja, prevencije od katastrofe, naoružanje, borba protiv korupcije, migracije, razminiranje, policijska suradnja, granična sigurnost i upravljanje, organizirani kriminal i unutarnji poslovi).[347]

Postojalo je i mjesto nacionalnog koordinatora za Pakt o stabilnosti (Dragan Božanić). U okviru radnog stola II. Europska je unija preuzela vodeću ulogu u pogledu olakšavanja i liberalizacije trgovine, infrastrukture, energetskih pitanja i društvene kohezije dok je odgovornost za usklađivanje gospodarske pomoći regiji dijelila sa Svjetskom bankom.

Forum pod pokroviteljstvom Vijeća Europe i rumunjske vlade pod naslovom „Decentralizacija, demokracija i stabilnost“ održan je u Bukureštu 23. i 24. veljače 2000. u okviru radnog stola I. Pakta o stabilnosti. Forum je imao vladinu i parlamentarnu dimenziju, a sudjelovali su ministri, parlamentarni zastupnici zemalja jugoistočne Europe, članovi Europskog parlamenta, nevladinih organizacija, predstavnici lokalnih i regionalnih vlasti zemalja Pakta o stabilnosti, Royaumont procesa, Vijeća Europe i OSCE-a, a prisustvovali su i predstavnici Hrvatske. Utvrđeno je kako su sve zemlje obavezne brinuti o političkoj sigurnosti, gospodarskom razvitku te poštivanju ljudskih i prava manjina. Kako bi se postigla lokalna demokracija i stabilnost u jugoistočnoj Europi potrebno je ostvariti neke ciljeve (promidžba političke potpore lokalne samouprave, razvoj pravnog okvira za lokalnu

[347] www.mvp.gov.ba>regionalne_inicijative (kolovoz 2013.)

samoupravu, razvoj institucionalnih sposobnosti i upravljanja na lokalnoj razini, jačanje financijskog upravljanja i usluga, razvoj demokratskog građanstva i međukulturalnog dijaloga, promidžba partnerstva između gradova i regija i unapređenje prekogranične suradnje). Nacionalni parlamenti su dali svoj prilog sigurnoj i stabilnoj Europi. Usvojena je Deklaracija o usvajanju Akcijskog plana s konkretnim bilateralnim i multilateralnim projektima na promicanju lokalne samouprave u zemljama jugoistočne Europe te su odobrena financijska sredstva za financiranje predloženih programa.[348]

Temeljni dokumenti Pakta o stabilnosti su osnivački dokument iz Kölna (10. lipnja 1999.), Sarajevska deklaracija (30. srpnja 1999.), Zagrebačka deklaracija (2000.), Izvještaj o postignućima Pakta o stabilnosti u prva tri mjeseca djelovanja te dokumenti o djelovanju radnih stolova Pakta o stabilnosti.

U osnivačkom dokumentu Pakta o stabilnosti[349] navode se sudionice Pakta – postoje tri vrste sudionika: one države na koje se Pakt odnosi, one koje ulažu sredstva i moć u realizaciji Pakta te skupina podržavajućih država koje daju oslonac i osiguravaju sredstva, kao i realizaciju postavljenih ciljeva. U dokumentu se navode i četiri strategije – strategija stabilnosti regije, rasta regije, međusobne suradnje i suradnja s glavnim donatorima, tj. zajednička strategija za stabilnost. Drugi dio dokumenta jesu načela i standardi koja spominje Povelju UN-a, Završni akt iz Helsinkija, Pariške povelje kao i brojne rezolucije Vijeća sigurnosti kao izvorna načela bilateralnih i multilateralnih sporazuma, no tu postoje brojne nejasnoće i kontradikcije, smatra Mileta. Zatim slijede ciljevi Pakta koji potiču mir, demokraciju, ljudska prava i gospodarski napredak. Pakt obvezuje države regije na okončanje i sprečavanje napetosti i kriza kao preduvjet trajne stabilnosti. Četvrti se dio Pakta bavi mehanizmima Pakta o stabilnosti. Osnovni mehanizam je Regionalni stol te radni stolovi i posebni (specijalni) koordinator koji provodi ciljeve Pakta. Peti dio proučava uloge i suradnju među sudionicima Pakta. Od država sudionica očekuje se da aktivno i kreativno sudjeluju u stvaranju uvjeta koji im omogućuju da iskoriste prilike koje im Pakt pruža. Šesti dio je o regionalnim inicijativama i organizacijama. Sedmi dio je proces međunarodne mobilizacije i usklađivanja donatora dok osmi dio sadrži provedbene i revizijske mehanizme i dodatak koji se odnosi na organizaciju regionalnog i radnih stolova Pakta o stabilnosti za jugoistočnu Europu.[350] Pakt se odnosi na zemlje jugoistočne Europe koje priznaju strategiju zajedničkog rješavanja problema u regiji radi

[348] MVEP RH, III. UPRAVA, Odjel za europske integracije, br. 03 -03 -02 / 05 / 2000 / 06, Zagreb, 6. ožujka 2000.
[349] Cijeli osnivački dokument Pakta o stabilnosti možete pogledati u prilozima doktorske radnje.
[350] www.mvep.hr (kolovoz 2013.)

„ubrzanja gospodarskog i demokratskog razvoja regije.“ U dokumentu se navodi da je svrha Pakta ostvarivanje trajnog mira, napretka i stabilnosti, borba protiv korupcije i terorizma, povratak izbjeglica, zabrana etničkog čišćenja i nasilnog preseljavanja. Ističe se i želja za uspostavu bilateralne regionalne suradnje kako bi sudionice Pakta unaprijedile svoju integraciju s Europskom unijom. U ciljevima Pakta spominje se stvaranje uvjeta za zemlje jugoistočne Europe, za punu integraciju u političke, gospodarske i sigurnosne strukture po njihovom izboru. Pakt o stabilnosti ima 8 dijelova, 43 točke i 1 aneks te 1 dodatak. U dokumentu je vidljiv problem privatizacije i ima puno nesmislenih, spornih i nabacanih ideja. Za Hrvatsku nije bila prihvatljiva odredba o izradi zajedničke strategije rasta regije, jer su hrvatski glavni gospodarski partneri bili na zapadu.[351]

Sarajevska deklaracija i Zagrebačka deklaracija također su važni dokumenti Pakta o stabilnosti.[352]

Iako je Pakt o stabilnosti u samoj regiji isprva smatran, prije svega kanalom koji je služio za ubacivanje goleme količine narodne pomoći, čak i nekom vrstom suvremenog Marshallovog plana[353] za jugoistočnu Europu, on se naposljetku pokazao tek umjereno korisnim instrumentom za usklađivanje niza već postojećih međunarodnih napora.[354]

Uloga Pakta o stabilnosti se tijekom vremena promijenila. Iako je na početku služio kao platforma za sredstva za obnovu i koordiniranje donatorskih aktivnosti, s naglaskom na regionalnu suradnju, kasnije je evoluirao u forum gdje zemlje u regiji i međunarodni akteri

[351]V. Mileta, *Pakt o stabilnosti*, str. 21 - 35

[352] Sarajevska deklaracija drugi je važan dokument Pakta i sadrži 15 točaka. Najvažnije su one koje se odnose na gospodarsku rekonstrukciju regije, uspostavljanje mira i stabilnosti, demokracije i ljudskih prava, te na regionalnu suradnju. Podržava načela i ciljeve Pakta o stabilnosti. Naglasak stavlja na zajedničkoj odgovornosti za izgradnju Europe i ističe težnju zemalja regije za uključivanjem u euroatlantske integracije. Zanimljiva konstatacija je da je ovaj dokument sličan temeljnom dokumentu iz Kölna. Njime se potvrđuje pravo svake države sudionice u Paktu da slobodno izabere ili promijeni svoje sigurnosne i asocijacijske aranžmane, uključujući ugovore o savezu kako ovi budu nastajali. Također je poslan apel Saveznoj Republici Jugoslaviji za pomirenjem u regiji. Njome je Pakt o stabilnosti započeo svoje djelovanje.

Zagrebačka deklaracija prihvaćena je na sastanku predsjednika parlamenata Pakta o stabilnosti 11. - 13.rujna 2000. godine pod nazivom „Uloga parlamenata u provedbi Pakta o stabilnosti i jačanju europskih i euroatlantskih integracijskih procesa“. Svrha sastanka bila je unapređenje procesa institucionalizacije i produbljivanje odnosa između parlamenata svih subjekata Pakta o stabilnosti. Usvojena deklaracija podupire suradnju zemalja sudionica i ciljeve Pakta o stabilnosti.

[353] Marshallov plan - službeni plan SAD-a za obnovu poslijeratne Europe i suzbijanja utjecaja komunizma nakon II. svjetskog rata. Zadatak o izradi plana dobio je George Marshall i njegove kolege iz Državnog tajništva William L. Clayton i George F. Kennan. Plan je djelovao 4 godine počevši od srpnja 1947. Pridonio je rastu i poboljšanju životnih uvjeta u Europi. Dugo se smatrao jednim od prvih procesa europske integracije. Jedina njegova posljedica je znatna amerikanizacija ekonomije i tehnike u Europi i način upravljanja njima.

[354] K.Cviić, *Jugoistočna Europa*, str. 111 - 112

mogu raspravljati rame uz rame na ravnopravnoj osnovi prepoznavanja i rješavanja zajedničkih problema.[355] Kao značajan napredak na terenu, Pakt o stabilnosti je postigao tijekom godina političke, ekonomske i socijalne uvjete poboljšanja u cijeloj regiji. Originalna ideja Pakta o stabilnosti se vezivala za zemlje bivše Jugoslavije, no kasnije su obuhvaćene Bugarska, Rumunjska te Moldavija i Turska, čime je Pakt postao projekt za znatno širu i strateški značajniju regiju. Stvarni sadržaj Pakta o stabilnosti bio je regionalni pristup koji je vodio tomu da jugoistočna Europa bude priznata kao dio Europe i da se kao takva može uključiti u europske integracije. To je bilo važno jer su do tada neke zemlje završile pred pristupanjem, neke na pola puta za nigdje, a neke su zapale u krizu. No, jugoistočna Europa jest Europa i mora biti integrirana. Ukoliko svaka zemlja odradi zadaću i ispuni uvjete, trebala bi biti primljena u Europsku uniju. Bila je potrebna zdrava konkurencija među zemljama kao poticaj za daljnju transformaciju.

Godine 2006. objavljeno je da Pakt o stabilnosti treba dobiti nasljednika kojeg će dati same zemlje regije, dok će zapadne države i organizacije nastaviti podršku u savjetima i financijskim i drugim kontribucijama. Pakt o stabilnosti postigao je svoje ciljeve, njegova prva zadaća bila je uspostavljanje normalizacije u odnosima između zemalja regije, a druga zadržavanje mira pa je Pakt u svom tadašnjem obliku sve više gubio smisao. Osam godina je Pakt pomagao regiji na putu stabilizacije i rasta. Za Pakt o stabilnosti su zemlje sudionice predlagale projekte koje su smatrale vitalnima, kako na domaćem planu, tako i za cijelu regiju. Podnosili su projektnu dokumentaciju i okvirni proračun administraciji Pakta o stabilnosti, koja je pronalazila donatore – pojedine države, fondove ili međunarodne organizacije voljne za financiranje određenih projekata.

Neki su regionalni sudionici smatrali da je Pakt o stabilnosti više zainteresiran za prioritete koje mu je odredilo sjedište u Bruxellesu, nego za ispunjavanje potreba regije. Nasljednik Pakta, Vijeće za regionalnu suradnju trebalo je odlučnije zastupati specifične regionalne interese. Jedna od glavnih inicijativa Pakta o stabilnosti bilo je poticanje svih zemalja na potpisivanje bilateralnih sporazuma o slobodnoj trgovini da bi se pospješila gospodarska suradnja, međutim jugoistočna slobodna trgovinska zona je naišla na otpor u brojnim zemljama.[356] U Hrvatskoj su politički protivnici Pakta tvrdili kako ovim sporazumima

[355]MVEP, VRH Bukurešt, ds/351-816, 14.srpnja 1999. – u ovom dokumentu se donosi stav svake od zemalja sudionica u Paktu o stabilnosti o strategijama za jugoistočnu Europu (sigurnost, suradnja, razvoj, programi).

[356] Stvaranje slobodnog zajedničkog tržišta bilo je jedna od namjera Pakta o stabilnosti, no tomu se protivila Rumunjska, koja je smatrala da je za područje jugoistočne Europe važnije investicije za zajedničku infrastrukturu koja bi cijelu regiju približila EU. Stvaranje zajedničkog tržišta na ovom prostoru koje trajno pati

zapadna Europa nastoji ponovno izgraditi gospodarske veze koje su nekoć postojale u bivšoj Jugoslaviji te time osigurati političko ujedinjenje koje bi uslijedilo nakon gospodarske integracije. Uprava Pakta o stabilnosti odbacila je te tvrdnje rekavši kako su svi projekti koje je Pakt podržavao bili usmjereni na pospješivanje suradnje, a ne na forsiranje neželjene integracije.[357]

Države sudionice Pakta o stabilnosti potpisale su 27 bilateralnih sporazuma o slobodnoj trgovini, od kojih se većina primjenjuje. Time je stvoreno regionalno tržište od 55 milijuna potrošača, potaknuta je trgovina te su bitno poboljšani izgledi za privlačenje ulaganja, a time i gospodarski rast u cjelini. Vlade zemalja jugoistočne Europe također su se složile oko formiranja regionalnog tržišta energije, koje bi s vremenom bilo integrirano u unutrašnje tržište energije Europske unije. Istodobno je Pakt kroz mrežu donatorskih organizacija podržavao brojne specifične projekte usmjerene na unapređenje infrastrukture, zdravstva i socijalne skrbi, transporta i obrazovanja. Brojni politički analitičari smatraju to najvećim postignućem Pakta o stabilnosti. Sve zemlje sudionice Pakta dobile su značajnu financijsku potporu za svoje projekte. U svojih osam godina djelovanja uspio je osigurati 20 milijardi eura za zemlje regije. Tijekom godina gubio je na političkom značenju jer je u biti prerastao u gospodarsku inicijativu.[358]

Nakon što su se okolnosti i situacija u regiji bitno izmijenile u pozitivnom smislu, definirana je izlazna strategija i transformacija Pakta o stabilnosti. Ključni cilj transformacije bilo je preuzimanje regionalnog vlasništva nad regionalnom suradnjom. Politički okvir za suradnju preuzeo je Proces suradnje u jugoistočnoj Europi (SEECP), dok Vijeće za regionalnu suradnju (RCC) zamjenjuje Pakt o stabilnosti (Regionalni i radne stolove). Umjesto tajništva u Bruxellesu osniva se tajništvo RCC-a sa sjedištem u Sarajevu i glavnim tajnikom iz regije. U Sofiji je 27. veljače 2008. izvršena primopredaja ovlasti s Pakta o stabilnosti na Vijeće za regionalnu suradnju. Time je dovršen proces afirmacije načela regionalnog vlasništva.[359]

Pakt o stabilnosti i druge regionalne inicijative ubrzale su procese reforme i rekonstrukcije cijele regije. Pakt o stabilnosti ugašen je 30. lipnja 2008. godine.

---

od nedostatka suradnje, za Rumunjsku bi bio nazadovanje. – MVEP, VRH Bukurešt, ds/352-818, Bukurešt, 14.srpnja 1999.

[357] Nataša Radić, Pakt je promijenio lice jugoistočne Europe, *časopis Southeast European Times*, 11.06.2007.

[358] Isti gore navedeni članak

[359] www.mvep.hr/MVP.asp?pcpid=922 (kolovoz 2013.)

Hrvatska i Pakt o stabilnosti za jugoistočnu Europu:

Hrvatska je od osnivanja Pakta o stabilnosti njegova punopravna sudionica. Pakt o stabilnosti usvojen je za života prvog hrvatskog predsjednika Franje Tuđmana, koji je nakon sastanka u Sarajevu izjavio: „Republika Hrvatska pruža djelotvornu potporu Paktu o stabilnosti, čijoj izradi je i sama pridonijela“ te je izrazio uvjerenost da „svi sudionici žele da Pakt o stabilnosti postane događaj od dugotrajne povijesne važnosti … za Hrvatsku su neprihvatljive bilo kakve koncepcije o integraciji u neke neojugoslavenske i slične okvire, jer su one već dokazale svoju pogubnost.“ Uspostavom Pakta o stabilnosti unaprijeđena je suradnja na projektima od regionalne važnosti, što je omogućilo daljnji razvoj i napredak svih zemalja jugoistočne Europe, a prioriteti Hrvatske su daljnji razvoj dobrosusjedskih odnosa, jačanje gospodarske suradnje i borba protiv organiziranog kriminala, korupcije i terorizma.

U sklopu Pakta o stabilnosti dodjeljivala su se i sredstva za znanost za raspravu o rješenjima da se zadrži mir na ovim prostorima – rasprava u medijima na regionalnoj razini, no Hrvatska tu mogućnost nije iskoristila.[360]

Hrvatskoj se događalo i da dva puta nitko od njezinih predstavnika (iz veleposlanstva) nije sudjelovao na važnim konferencijama Pakta o stabilnosti jer se njihov sastav određivao u Zagrebu, što je smatrano velikim propustom.[361]

U Zagrebu se nalaze sjedišta četiri inicijative koje je pokrenuo Pakt o stabilnosti:

- RACVIAC (Centre for Securtiy Cooperation)[362] - jedan je od najuspješnijih projekata za jačanje regionalne stabilnosti u čijem radu sudjeluje 21 država od 2000. godine.
- Međunarodna komisija za sliv rijeke Save (ISRBC).[363]
- Agencija za obrazovno reformske inicijative u jugoistočnoj Europi (ERI SEE).[364]
- Regionalni centar za jednakost spolova (Gender Task Force).[365]

[360] Na ovu informaciju me uputio dr.sc. Albert Bing, ali nisam našla ništa o tome zašto nisu sredstva povučena i iskorištena.
[361] MVEP, VRH Bukurešt, Izvješće ministarstvu, 27.listopada 2000.
[362] RACVIAC (centar za sigurnosnu suradnju) je međunarodna, nezavisna, neprofitna i akademska organizacija u vlasništvu zemalja jugoistočne Europe osnovan s ciljem promicanja dijaloga i suradnje u području sigurnosti. Njemačka inicijativa iz 1999. Sporazum o osnivanju RACVIAC-a potpisan je 8.ožujka 2001. između RH i SR Njemačke u okviru Pakta o stabilnosti. RACVIAC je počeo djelovati kao multinacionalno regionalno središte za pomoć u provedbi sporazuma o nadzoru naoružanja u zemljama jugoistočne Europe. Više na www.mvep.hr/racviac
[363] Međunarodna komisija za sliv rijeke Save je opisana na str. 174.
[364] ERI SEE (Agencija za obrazovno reformske inicijative u jugoistočnoj Europi) je uspostavljena 2005. godine međudržavnim sporazumom ministara obrazovanja jugoistočne Europe. Zastupa provedbu nacionalnih obrazovnih reformi.

Republika Hrvatska aktivno je sudjelovala u aktivnostima Pakta o stabilnosti od njegovog osnivanja 1999., a imala je i vodeću ulogu u procesu pretvorbe Pakta o stabilnosti u Vijeće za regionalnu suradnju.

5.11.Vijeće za regionalnu suradnju

Definiranjem izlazne strategije i transformacije Pakta o stabilnosti stvoreno je Vijeće za regionalnu suradnju. Ključni cilj te transformacije bio je preuzimanje regionalnog vlasništva nad regionalnom suradnjom. Ulogu političkog okvira preuzeo je SEECP, a Vijeće za regionalnu suradnju zamijenilo je Regionalni stol i radne stolove. Umjesto tajništva u Bruxellesu osnovano je tajništvo Vijeća za regionalnu suradnju sa sjedištem u Sarajevu, s glavnim tajnikom iz regije.[366] Vijeće za regionalnu suradnju (Regional Cooperation Council, RCC) službeno je osnovano na sastanku ministara vanjskih poslova jugoistočne Europe u Sofiji 27. veljače 2008. godine, kao nasljednik Pakta stabilnosti za jugoistočnu Europu. Vijeće je operativno tijelo SEECP-a i predstavlja središnje mjesto regionalne suradnje. Ono djeluje i kao forum za stalnu uključenost međunarodne zajednice angažirane u regiji. Vijeće je usmjereno suradnji u jugoistočnoj Europi koja je u vlasništvu i pod vodstvom regije i koja podržava europske i euroatlantske integracije. Ključna uloga Vijeća je osmišljavanje i koordinacija razvojnih projekata te stvaranje političkog ozračja koje će omogućiti sveukupni gospodarski i društveni napredak u jugoistočnoj Europi, u korist stanovnika regije. RCC nastavlja osiguravati političku koordinaciju nad 25 različitih regionalnih inicijativa koje su bile razvijene pod okriljem Pakta o stabilnosti kao i na novim regionalnim inicijativama koje će biti razvijene. Članstvo u Vijeću za regionalnu suradnju imaju države sudionice, Europska unija, države donatori i međunarodne organizacije i institucije. Članstvo RCC sastoji se od 45 zemalja. Države sudionice su Albanija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Bugarska, Grčka, Hrvatska, Makedonija, Moldavija, Rumunjska, Srbija, Turska i UNMIK Kosovo. Europska unija zastupljena je Trojicom EU u sastavu: predsjedavajući, Europska komisija i Tajništvo vijeća ministara. Države donatori su Austrija, Češka, Danska, Finska, Francuska, Italija, Irska, Kanada, Latvija, Mađarska, Norveška, Njemačka, Poljska, SAD, Slovenija, Španjolska,

[365] Regionalni centar za jednakost spolova (GTF) sa sjedištem u Zagrebu je neprofitna organizacija koja djeluje na području rodne ravnopravnosti i ostvarivanja suradnje s parlamentima, vladama, nevladinim organizacijama, sindikatima i poduzetnicima u 13 zemalja jugoistočne Europe. Osnovan u srpnju 1999.godine.

[366] www.mvep.hr (kolovoz 2013.)

Švedska, Švicarska, Velika Britanija. Međunarodne organizacije i institucije koje sudjeluju u RCC su EBRD, EIB, WB, COE, OECD, NATO, OSCE, UNECE, UNDP, Europski parlament (EP) i SECI.[367]

Vijeće za regionalnu suradnju novi je okvir za regionalnu suradnju u kojem zemlje jugoistočne Europe, Europska komisija i međunarodni donatori zajednički odlučuju o projektima od velike važnosti za razvitak regije. Svrha RCC je osiguranje operativnih kapaciteta za proces suradnje među državama jugoistočne Europe, povjerena mu je važna zadaća koordinatora u praćenju razine regionalne suradnje u pravosuđu, unutarnjim poslovima i sigurnost prioritetnih područja. Ciljevi RCC-a su praćenje i provedba regionalne strategije (RSD) i Akcijskog plana kako bi se postigla održiva regionalna suradnja.

Glavne aktivnosti Vijeća za regionalnu suradnju su potpora procesima regionalne suradnje u jugoistočnoj Europi, suradnja s inicijativama i radnim skupinama koje je pokrenuo Pakt o stabilnosti za jugoistočnu Europu, potpora euroatlantskim integracijskim procesima zemalja regije i davanje smjernica tajniku RCC-a i tajništvu RCC-a u Sarajevu.

U svome radu, Vijeće za regionalnu suradnju usmjereno je na pet prioritetnih područja, koja su naslijeđena i predstavljaju kontinuitet djelovanja Pakta o stabilnosti (dogovoreni na sastancima Regionalnih stolova 2006. godine), a to su gospodarski i socijalni razvoj, infrastruktura i energetika, sudstvo i unutarnji poslovi, sigurnosna suradnja i izgradnja ljudskih potencijala i parlamentarna suradnja.

Vijeće za regionalnu suradnju prepoznaje da izgradnja prosperitetnog tržišnog gospodarstva, potpomognuta odgovarajućim socijalnim sustavima, predstavlja temelj mira i stabilnosti u jugoistočnoj Europi. U tu svrhu Vijeće koordinira, pomaže, te pruža političku potporu nizu regionalnih socijalnih i gospodarskih inicijativa kojima se nastoje potaći investicije, razviti malo i srednje poduzetništvo, liberalizirati trgovinu, poboljšati javno zdravstvo, socijalni dijalog i ostvariti reformu politike zapošljavanja. Ključne inicijative u području gospodarskog razvoja odnose se na slobodnu trgovinu, uključujući podršku CEFTA-i, Investment Compacta za jugoistočnu Europu i Organizacije za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD). Time se pruža podrška razvoju pozitivnog ozračja za investicije u poduzetništvu te Poslovno savjetodavno vijeće koje potiče dijalog s privatnim sektorom. Kada je riječ o društvenom razvoju, Vijeće se nadovezuje na poboljšanje i učinkovito organiziranje državne politike zapošljavanja u regiji, a

[367] Pune nazive organizacija pogledati u popisu kratica na kraju radnje.

angažirano je i na promicanju socijalnog dijaloga između udruga radnika i poslodavaca. Pitanja vezana uz javno zdravstvo rješavaju se u kontekstu Zdravstvene mreže jugoistočne Europe, inicijative koje nastoji poboljšati regionalne usluge na području javnog zdravstva.

Infrastruktura i energetika preduvjeti su za ukupni gospodarski, društveni i ekološki razvoj, stabilnost i prosperitet. Vijeće podržava provedbu Ugovora o uspostavi Energetske zajednice. Ono promiče održiv energetski razvoj u regiji i prijenos znanja sa zemalja članica EU-a o pripremi, razvoju, shemi financiranja i provedbi održivih energetskih projekata. Vijeće doprinosi uspostavi i provedbi Željezničkoga transportnog područja jugoistočne Europe. RCC potiče zemlje jugoistočne Europe na koordinaciju napora kako bi bolje iskoristile potporu dostupnu za regionalnu suradnju, prvenstveno kroz instrument predpristupne pomoći (IPA) Europske unije. Sudjelovanje u Savjetodavnoj skupini međunarodnih financijskih institucija i tehničkim radnim skupinama Vijeću omogućuje da nastupa kao posrednik između donositelja odluka, međunarodnih financijskih institucija, poslovne zajednice i socijalnih partnera. Vijeće igra značajnu ulogu u identifikaciji projekata koji mogu dobiti podršku Fonda za infrastrukturne projekte koji je pokrenula Opća uprava za proširenje Europske komisije. Uspjeh reformi u velikoj mjeri ovisi o sveobuhvatnoj potpori i njihovoj općoj prihvaćenosti. Vijeće potiče dijalog sa socijalnim partnerima i civilnim društvom te pomaže usvajanje socijalnih akcijskih planova povezanih s restrukturiranjem infrastrukture i cijenom njezinih proizvoda i usluga. Vijeće podržava Dunavski proces suradnje i Međunarodno povjerenstvo za sliv rijeke Save zbog velikih potencijala rijeka Dunava i Save. Ono također surađuje s Regionalnim centrom za okoliš i Tajništvom regionalnoga programa obnove okoliša.

Borba protiv organiziranoga kriminala i korupcije, reforma policije, provedba zakona i pravosudni sustav, suzbijanje protuzakonitih migracija, vizne olakšice i ukidanje viznog režima te jačanje upravljanja granicama, od posebnog su značenja za zemlje jugoistočne Europe i njihov euroatlantski put i čine jedan od ključnih prioriteta Vijeća za regionalnu suradnju. Vijeće pruža potporu, promiče i koordinira rad regionalnih inicijativa koje djeluju u području pravosuđa i unutarnjih poslova u jugoistočnoj Europi, osiguravajući potporu njihovim međusobnim naporima i izbjegavanje preklapanja i usuglašenost s integracijskim ciljevima regije. Strateški ciljevi uključuju borbu protiv prekograničnog kriminala preko Inicijative za suradnju u jugoistočnoj Europi (SECI) i njezine savjetodavne skupine tužitelja jugoistočne Europe (SEEPAG), podršku provedbi Konvencije o policijskoj suradnji kroz udrugu ravnatelja policije jugoistočne Europe (SEPCA), suradnju s Interpolom, borbu protiv korupcije s Regionalnom inicijativom za borbu protiv korupcije (RAI) te aktivnosti vezane za

migracije i azil s MARRI inicijativom. Vijeće održava bliske veze s relevantnim partnerima, ministarstvima i institucijama, istraživačkim institutima i nevladinim organizacijama i radi na sustavu brzog i stalnog protoka podataka kako bi se uskladio i integrirao nacionalni i regionalni odgovor u kaznenim predmetima. Tajništvo Vijeća podržava usuglašavanje nacionalnoga kaznenog zakonodavstva kao i usklađenu primjenu europskih i međunarodnih akata za kaznene postupke.

U području sigurnosti, Vijeće za regionalnu suradnju nastoji uočiti preostale i nadolazeće izazove te naći načine za njihovo rješavanje kroz suradnju na regionalnoj razini kako bi odgovor bio što učinkovitiji. Parlamentarna dimenzija suradnje u području sigurnosti od posebne je važnosti. Jačanje zakonodavne provjere i funkcija nadzora nužni su u oružanim snagama i sigurnosnim službama. Pod okriljem Vijeća uspješno djeluje nekoliko inicijativa i radnih skupina. Središte za kontrolu malokalibarskog i lakog naoružanja za jugoistočnu i istočnu Europu (SEESAC) i Inicijativa za spremnost i prevenciju u katastrofama za jugoistočnu Europu (DPPI) dokazali su svoju učinkovitost i uživaju podršku zemalja u regiji. Uloga Vijeća je koordinacija i daljnje snaženje njihovih aktivnosti kako bi se bolje odgovorilo na potrebe regiji i usklađivanje djelovanja svih inicijativa i radnih skupina jugoistočne Europe. Krajnji je cilj postizanje potpunoga regionalnog vlasništva. Vijeće aktivno surađuje i sa Centrom za sigurnosnu suradnju (RACVIAC). Izrada sveobuhvatne strategije Reforme područja sigurnosti jugoistočne Europe (SSR) za cilj ima određenje funkcionalne podjele potreba kako bi se olakšao pristup donatorskoj zajednici. Strategija uočava praznine u nizu postojećih aktivnosti te služi kao poticaj Europskoj uniji i NATO-u prilikom procjene stanja. Vijeće promiče lokalno vlasništvo i izgradnju koordinacijskih sposobnosti institucija vlasti. Vijeće aktivno doprinosi poboljšanju procesa koordinacije s drugim međunarodnim i bilateralnim akterima i nevladinim organizacijama. Povećana potpora Europske unije i NATO-a mjerama za izgradnju povjerenja u regiji, potpomognuta značajnim ulaganjem sredstava, ključna je za jačanje još uvijek krhkoga, ali iz dana u dan sve jačeg procesa regionalne suradnje u području sigurnosti.

Vijeće za regionalnu suradnju radi na provedbi projekata koji će obnoviti i osnažiti ljudske potencijale jugoistočne Europe. Prepoznaje izgradnju ljudskih potencijala kao ključni preduvjet za ostvarivanje planiranih reformi u različitim područjima, kao i za ubrzano prevladavanje mnogih naslijeđenih uzroka ponašanja i stereotipa koji sputavaju regionalnu suradnju. RCC se zalaže da zemlje jugoistočne Europe postave obrazovanje i stručnu obuku kao nacionalni prioritet te iskoriste sredstva raspoloživa za tu namjenu iz posebnih

nacionalnih programa Europske komisije (IPA, FP7, Tempus, Erasmus Mundus). Vijeće podržava usklađivanje reformi obrazovanja unutar jugoistočne Europe i s Europskom unijom, pomaže sudjelovanje članica Vijeća iz regije u Integriranom programu zajednice za cjeloživotno učenje, surađuje sa sveučilišnim mrežama, podržava mobilnost i razmjenu studenata i promiče ciljeve Europskog kvalifikacijskog okvira. RCC podržava izradu Regionalne istraživačke strategije za zapadni Balkan i osnivanje Regionalne škole za javnu upravu te promociju ideje društava utemeljenih na povjerenju, čiji je cilj olakšanje socijalnih odnosa u regiji i pozitivno profiliranje jugoistočne Europe kao mjesta tolerancije i bogatoga ljudskoga potencijala. Posebna se pozornost posvećuje razvoju civilnog društva i dijaloga kao i aktivnog uključivanja mladeži u tu svrhu. Razvoj kulturne suradnje i projekata usmjerenih poticanju ravnopravnosti spolova od velikog je značenja za dugoročnu stabilnost u regiji.

Kada je riječ o parlamentarnoj suradnji u jugoistočnoj Europi, glavni partner Vijeća za regionalnu suradnju je Regionalno tajništvo za parlamentarnu suradnju u jugoistočnoj Europi, smješteno u Sofiji (Bugarska). Zajedno s njim, Vijeće radi na intenziviranju parlamentarne suradnje na svim razinama te djeluje kao podatkovna mreža između i za parlamente u regiji.[368]

RCC djeluje kao središnja točka za regionalnu suradnju i njegova ključna uloga je generirati i koordinirati razvojne projekte šireg, regionalnog karaktera, na dobrobit svakog pojedinog člana i stvoriti odgovarajuću političku klimu.

Organizacijska struktura Vijeća za regionalnu suradnju sastoji se od tajništva, RCC odbora i stručnih skupina. Tajništvo sa sjedištem u Sarajevu (BiH) podržava SEECP i njegove odluke. Sporazum o sjedištu Tajništva RCC sa zemljom domaćinom BiH potpisan je 14. rujna 2007. na sastanku ministara vanjskih poslova SEECP-a u Plovdivu (Bugarska). Pored glavnog ureda u Sarajevu, tajništvo ima i Ured za vezu s europskim i euroatlantskim institucijama u Bruxellesu. Tajništvo pruža tehničku, analitičku i organizacijsku podršku glavnom tajniku Vijeća i cijeloj organizaciji, kao i predsjedavajućem SEECP-a. Ono služi kao okvir za koordinaciju aktivnosti na području regionalne suradnje u jugoistočnoj Europi i predstavlja izvor informacija i središnje mjesto za takve aktivnosti. Tajništvo zapošljava 38 ljudi s područja regije, 32 u Sarajevu i 6 u Bruxellesu, od kojih je 20 stručnjaka i analitičara. Glavni je tajnik RCC jaka politička figura iz regije, odobren od strane SEECP na mandat od tri

[368] Brošura Vijeća za regionalnu suradnju na www.rcc.int (kolovoz 2013.)

godine, uz mogućnost trajanja još dvije godine. Tajništvo RCC postalo je potpuno operativno u svibnju 2008.godine. Prvi glavni tajnik bio je Hido Biščević, a sadašnji je Goran Svilanović. RCC odbor pruža operativno vodstvo i nadzor organizacije između godišnjih sastanaka. Odbor prihvaća godišnje izvješće glavnog tajnika i usvaja strategiju i program rada i analizira napredak tijekom godine te daje svoje prijedloge i inicijative s ciljem daljnjeg razvoja regionalne suradnje. Odbor se sastoji od onih RCC članova koji doprinose proračunu tajništva i Europske unije koju predstavlja Trojka, Europska komisija i Glavno tajništvo Vijeća Europske unije. Sastaje se tri puta godišnje, a na njegovu čelu je glavni tajnik. RCC sastanke odbora saziva i priprema tajnik u koordinaciji sa SEECP. RCC odbor sastaje se na razini RCC nacionalnih koordinatora. Odluke RCC donose se konsenzusom. RCC sastanci sastoje se od godišnje skupštine i sjednica RCC odbora. Godišnji sastanak RCC sastaje se na visokoj političkoj razini, što osigurava stratešku koordinaciju i razvoj regionalnog procesa suradnje, donose se i godišnja izvješća, strategije i program rada. Stručne grupe predstavljaju osnovni element tajništva RCC. One dizajniraju i implementiraju RCC programe i projekte u pet prioritetnih područja (već navedenih na str.147). Svako prioritetno područje je strukturirano kao jedinica, a na čelu im je viši stručnjak. Stručne grupe imaju vodeću ulogu u provedbi strategije RCC i programa rada. Promiče regionalne projekte i donatore i razvija projektne prijedloge s partnerskim organizacijama. Stručnjaci predstavljaju tajništvo RCC na MB IPA regionalnim koordinacijskim sastancima, strateškim radnim skupinama (statistika, pravda, sloboda i sigurnost, reforma javne uprave, kulturna baština i povijest, ljudska prava, manjine i ranjive skupine, infrastruktura i okoliš, privatni sektor, investicijska klima) ili na sastancima međunarodnih organizacija te na različitim forumima. Stručne grupe održavaju redovite kontakte s predstavnicima različitih nacionalnih, regionalnih i međunarodnih organizacija, zaklada i mreža zainteresiranih za razvijanje i jačanje suradnje s RCC.[369]

Službeni i radni jezik Vijeća za regionalnu suradnju je engleski jezik. Format sastanaka Vijeća čine godišnji sastanak i sastanci odbora Vijeća koji se održavaju četiri puta godišnje. Arhitektura regionalne suradnje u jugoistočnoj Europi sastoji se od SEECP-a uz RCC i Tajništvo RCC-a.

Temeljni dokumenti RCC-a su Zajednička deklaracija o uspostavi Vijeća za regionalnu suradnju (2008.) i Statut RCC-a. Zajednička deklaracija o uspostavi Vijeća za regionalnu suradnju usvojena je u Sofiji 27. veljače 2008. godine i njome je označen početak rada RCC-

[369] www.rcc.int (kolovoz 2013.)

a. Statut RCC-a je temeljni dokument koji regulira ustrojstvo, prioritete i način funkcioniranja Vijeća.

Vijeće za regionalnu suradnju postalo je važan partner Europskoj uniji i državama u regiji osiguravanjem platforme za raspravu o zajedničkim izazovima i njihovim mogućim rješenjima. Regija nije dovoljno konkurentna, a države ne stvaraju dovoljan broj radnih mjesta, posebno za mlade. Strategiju Jugoistočna Europa (SEE) 2020 razradilo je RCC u bliskoj suradnji s državama iz regije, a njezin je cilj stvaranje milijun radnih mjesta do 2020. godine, povećanjem konkurentnosti i povećanjem mogućnosti za trgovinu u regiji i s Europskom unijom. Za potpunu provedbu strategije bit će potreban niz nacionalnih reformi, a svaka država trenutno priprema Nacionalne akcijske planove Strategije SEE 2020 za dopunu regionalnih akcijskih planova iste Strategije, kao što je Srednjoeuropski ugovor o slobodnoj trgovini. Uz to, RCC je bilo učinkovito i u pomaganju ostvarivanja veće uključenosti u regionalnu suradnju dodavanjem Kosova kao punopravnog i jednakog sudionika u RCC-u u veljači 2013. godine.[370]

Trogodišnji rad RCC-a obilježila je izjava Hide Biščevića (prvi glavni tajnik RCC-a): „Prošli smo kroz razdoblje formiranja, kroz period preuzimanja nasljedstva Pakta o stabilnosti, prošli smo kroz razdoblje koje je bilo najteže, a to je bila druga godina, kada smo tek stali na noge i počeli hodati u okolnostima koje su glede regionalne, političke i gospodarske situacije bile izuzetno teške. U toj godini okolnosti su bile pod utjecajem kosovske krize i procesa za regionalnu suradnju i stabilnost. Tu je bilo cijeli niz otvorenih pitanja između pojedinih zemalja regije i bitno je otežavao održavanje duha suradnje sa stanovišta našeg Vijeća. Nakon toga je regija pokazala da ima sposobnosti pokazati i izlaziti iz kriznih razdoblja i situacija. Odjednom je došlo razdoblje kada su se vrata i prozori u Bruxellesu počeli gotovo zatvarati, takva je bila cijela 2009. i dobar dio 2010., kada su ekonomska i financijska kriza, Lisabonski ugovor, zapravo cijela institucionalizirana zaokupiranost EU samom sobom, marginalizirala pitanje jugoistoka Europe, posebno s aspekta (p)održavanja dinamike proširenja, što je otežavalo regionalnu suradnju. U trećoj godini već je bila olakšana komunikacija između zemalja regije. Kriza je pokazala da nitko ne može riješiti svoj problem ako se ne okrene i ne osvrne preko svoje granice i zajedno sa susjedima ih pokuša riješiti. Glavnina problema izlazila je iz strukturalnih nedostataka zemalja regije, a glavnina problema mogu se rješavati kroz razrađeniju suradnju sa susjedima u regiji. U politici ništa nije zauvijek i ništa nije

[370] www.andrejplenković.com/article.php?id=450&naslov=pomaze-li-vijece-za-regionalnu-suradnju-drzavama-jugoistoka-europe (travanj 2017.)

sigurno. Važna je snažna potpora idejama u regiji i politika približavanja, te uzajamnosti i pomirenja. Kombinacija vanjskog i regionalnog pozitivnog razvitka vjerojatno bi bila optimalna za daljnje stvaranje uvjeta da se jednom zatvori knjiga Balkana i otvori knjiga Europe na Balkanu."[371]

Hrvatska i Vijeće za regionalnu suradnju:

Republika Hrvatska od 1999. godine aktivno sudjeluje u Paktu o stabilnosti, a u SEECP-u je bila predsjedavajuća u razdoblju 2006. i 2007. godine.[372]

5.12.Srednjoeuropska inicijativa

Temelji Srednjoeuropskoj inicijativi (Central European Initiative, CEI) su ustanovljeni 22. studenog 1989. godine, kada su ministri vanjskih poslova Austrije, Italije, bivše Jugoslavije i Mađarske na sastanku u Budimpešti formulirali i prihvatili Zajedničku deklaraciju o formiranju Kvadrigonale. Primanjem u članstvo tadašnje Čehoslovačke postaje Pentagonala, a kasnije primanjem Poljske inicijativa je transformirana u Heksagonalu, koja na sastanku ministara vanjskih poslova, održanom u ožujku 1992. godine u Klagenfurtu, dobiva naziv Srednjoeuropska inicijativa.[373] Ova inicijativa danas okuplja osamnaest država članica: Albanija, Austrija, Bjelorusija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Crna Gora, Češka, Hrvatska, Italija, Mađarska, Makedonija, Moldavija, Poljska, Rumunjska, Slovačka, Slovenija, Srbija i Ukrajina.[374] Temeljne su smjernice djelovanja određene načelima Povelje Ujedinjenih naroda, načelima Pakta o stabilnosti, dokumentima Helsinškog procesa te dokumentima OSCE-a (Završni dokument i Pariška povelja za Novu Europu). Suradnja u Srednjoeuropskoj inicijativi usmjerena je intenziviranju međusobnih odnosa u funkciji poticanja razvoja zemalja članica, prilagodbi europskim standardima i pridruživanju zemalja članica Europskoj uniji. Potiče se multilateralni pristup suradnji koji se potvrđuje zajedničkim političkim i gospodarskim akcijama.

Srednjoeuropska inicijativa djeluje kao regionalni forum za praktičnu suradnju u raznim područjima suradnje (gospodarstvo, energetika, okoliš) te sudjeluje u procesu europskih

[371] www.dw.de/kljuc-bolje-buducnosti-jaca-regionalna-suradnja/a-6375478 (kolovoz 2013.)
[372] Ništa više nisam našla o odnosu RH i RCC.
[373] www.wikipedia.org (kolovoz 2013.)
[374] MVEP, VRH Bukurešt, ds/277-650

integracija i pruža potporu državama članicama koje nisu članice Europske unije u njihovom približavanju Uniji.[375] Inicijativa promiče regionalni mir i stabilnost kao elemente političke i gospodarske obnove te parlamentarnu demokraciju i zaštitu ljudskih prava. Godine 1994. ministri vanjskih poslova zemalja članica inicijative usvojili su instrument za zaštitu manjinskih prava Srednjoeuropske inicijative (CEI Instrument for the Protection of Minority Rights), političku deklaraciju utemeljenu na opće prihvaćenim načelima zaštite ljudskih i manjinskih prava.[376]

Tri su dimenzije suradnje u Srednjoeuropskoj inicijativi: politička, parlamentarna i gospodarska. U okviru CEI su uspostavljene i Sveučilišna mreža (University Network) te Mreža za znanost i tehnologiju (Science and Technology Network).

Danas je Srednjoeuropska inicijativa najveća regionalna organizacija. Glavni cilj CEI-a bio je pomoć u prevladavanju neposrednih posljedica Hladnog rata i uklanjanje prethodnih političkih i ideoloških podjela. Srednjoeuropska inicijativa doživjela je značajnu evoluciju kroz godine, kao i geografske i političke promjene. Ona je sa zemljama u regiji je uspostavila stabilan i integrirani okvir za dijalog, koordinaciju i suradnju na političkom, gospodarskom, kulturnom i parlamentarnom polju, a odigrala je i važnu ulogu u sklopu Regionalnog stola za jugoistočnu Europu (Pakt o stabilnosti).[377] Danas ispunjava ulogu mehanizma za promicanje stabilnosti i gospodarskog razvoja regije i u integraciji zemalja članica u europske strukture. Budući da je CEI instrument za široku regionalnu suradnju, obuhvaća političke, kulturne i ekonomske sfere djelovanja. Aktivnosti CEI-a uključuju brojne sektore (gospodarsku i tehničku suradnju, poljoprivredu, razvoj infrastrukture u prometu, energiju i telekomunikacije, jačanje demokratskih institucija i ljudskih prava, zaštitu okoliša, suradnju u polju medija, kultura, obrazovanje i mladi, turizam, migracije, zaštitu manjina, te borbu protiv svih oblika kriminala). Mehanizmi djelovanja CEI-a u velikoj su mjeri i aspektima približeni onima Europske unije. Inicijativa je institucionalizirana uspostavom Informacijskog i dokumentacijskog centra u Trstu 1996. godine. Srednjoeuropska inicijativa nema proračun. Istodobno njezine strukture savjetodavne prirode traže ne samo političke aspekte, već i operativna rješenja ekonomskih i drugih važnih pitanja kojima se Inicijativa bavi. Od 1993. tajništvo CEI-a i Europska banka za obnovu i razvoj sudjelovali su u koordinaciji i provedbi

[375] www.mvep.hr (kolovoz 2013.)
[376] CEI zemlje su u nekoliko navrata potpisivale isprave o zaštiti manjina, tako je bilo i na sastanku CEI zemalja u Sarajevu 28/29.stuednog 1997. , bio je to dokument koji obvezuje međusobno sve članice Vijeća Europe. – MVEP, VRH Bukurešt, ds/157-363, 5.prosinca 1997.
[377] A.Milardović, *Zapadni Balkan*, str. 117 - 118

projekata vezanih za regionalnu i prekograničnu suradnju u srednjoj Europi. Glavni financijski instrumenti za suradnju između Europske komisije i CEI-a su PHARE, TACIS i INTERREG programi.[378] Sredstva Europske unije dodatni su izvor za financiranje projekata zemalja članica Srednjoeuropske inicijative.

Glavna prednost CEI-a odnosi se na njezinu izvaninstitucionalnu prirodu, stvaranju prilika za fleksibilne i pragmatične suradnje među državama u regiji. CEI ne zamjenjuje druge bilateralne ili multilateralne kanale suradnje i to ne utječe na obaveze zemalja sudionica pod raznim međunarodnim sporazumima. Zemlje članice sudjeluju u projektima, ovisno o njihovim interesima i odluke koje su donesene nisu pravno obvezujuće. CEI stvara uvjete za bolju klimu razumijevanja, rasprava, planiranja, financiranja i provedbu projekata i transregionalnih programa. Jedna od važnih značajki Srednjoeuropske inicijative jest da je ona rijetka međunarodna struktura koja okuplja države članice Europske unije, zemlje koje će to tek postati i nečlanice Unije. Time su stvoreni uvjeti za široki dijalog o brojnim važnim europskim pitanjima. Srednjoeuropska inicijativa uživa veliki međunarodni ugled, posebice zbog Italije i Austrije, te to daje pozitivan utjecaj na međunarodni identitet zemalja sudionica. Inicijativa ima veliku političku težinu u potrazi za financijskom potporom od strane međunarodnih financijskih institucija. Paradoksalno je da značajke koje određuju prednosti CEI, u isto su vrijeme i njezine funkcionalne slabosti. Nepostojanje koordinacijskog tijela i proračuna stvara probleme u aktivnostima Inicijative. Funkcije tajništva djelomično izvodi Informacijski i dokumentacijski centar u Trstu, ali njegov rad je stavljen na pitanje zbog potrebe za financijskom potporom od strane zemalja članica, koje nije predviđeno u trenutku osnivanja Inicijative. Različiti interesi zemalja sudionica čine teškim pripremanja zajedničke političke i gospodarske strategije te usvajanje zajedničkog pristupa. Izrada takve strategije predstavlja izazov te je prioritet za daljnji razvoj Srednjoeuropske inicijative. Poput ostalih regionalnih inicijativa, CEI je suočen s problemom identifikacije svoje prave uloge u velikom spektru raznolikih struktura i inicijativa europske i regionalne prirode, kako bi se izbjegla duplikacija, interakcija i mnoge komplementarnosti (podudaranja) s njima.[379]

[378] Pojmovnik fondova Europske unije, Središnji državni ured za razvojnu strategiju i koordinaciju fondova Europske unije, treće izdanje, EU informacijski centar, 2011.
[379] www.nato.int/acad/fellow/96-98/shtonova.pdf (kolovoz 2013.)

Organizacijsku strukturu Srednjoeuropske inicijative čine: sastanci na vrhu predsjednika vlada (CEI summit), sastanci ministara vanjskih poslova, odbor nacionalnih koordinatora, radne skupine, fondovi, parlamentarna skupština, gospodarski forum te izvršno tajništvo).[380]

Usklađivanje aktivnosti CEI-a zadaća je predsjedništva inicijative koje se izmjenjuje između država članica. Sastanak predsjednika vlada zemalja članica ili CEI summit, održava se jedanput godišnje, obično u studenom. Na njemu se odlučuje o političkom i ekonomskom usmjerenju Inicijative, potvrđuje se nastavak suradnje i usvaja se Godišnje izvješće te Akcijski plan za trogodišnje razdoblje. Tematsku pripremu sastanaka vrši Odbor nacionalnih koordinatora. CEI sastanak ministara vanjskih poslova održava se jedanput godišnje, u svibnju. Na sastanku se odlučuje o organizacijskim pitanjima CEI-a te se donose preporuke i druge odluke, koje će se potvrditi i usvojiti na godišnjem CEI summitu. Odbor nacionalnih koordinatora je središnje izvršno tijelo CEI-a, u kojeg svaka zemlja članica imenuje po jednog visokog dužnosnika, čiji mandat nije vremenski ograničen. Odbor se kontinuirano sastaje i raspravlja i odlučuje o tekućim aktivnostima u okviru CEI-a. Sastanci nacionalnih koordinatora održavaju se u prosjeku jedanput mjesečno. Praktične aktivnosti zemalja članica CEI-a ostvaruju se provedbom konkretnih projekata u okviru 18 radnih skupina (poljoprivreda, civilna zaštita, borba protiv organiziranog kriminala, kultura, obrazovanje, energetika, zaštita okoliša, informiranje i mediji, IC tehnologije, migracije, znanost, malo i srednje poduzetništvo, turizam, promet, manjine, mladi, ljudski resursi, prekogranična suradnja i lokalni razvoj). Sve zemlje članice imenuju svoje predstavnike u radnim skupinama, uz koje sudjeluju i pozvani nacionalni stručnjaci. CEI ima tri fonda (uzajamni, fond za suradnju i fond solidarnosti). CEI uzajamni fond je fond kojem doprinosi isključivo Italija, a iz kojeg se financiraju razvojni projekti. CEI fond za suradnju je fond kojem doprinose sve zemlje članice CEI, a iz kojeg se financiraju projekti suradnje. Fond solidarnosti je fond kojem doprinose pojedine članice CEI-a, a iz kojeg se financiraju države slabije ekonomske moći u njihovim aktivnostima u djelovanju CEI-e.[381] Od 2006. godine djeluju tri Opća parlamentarna odbora (za političke i unutarnje poslove, za gospodarske odnose te za kulturne odnose). Odbori se sastaju najmanje 35 dana uoči zasjedanja Parlamentarne skupštine, jednom godišnje ujesen. Svaki odbor imenuje za svaki predmet po jednog predstavnika, koji je odgovoran za pripremanje izvješća odbora i njegovo podnošenje Parlamentarnoj skupštini. Ideja o održavanju foruma zaživjela je 1998. godine, tijekom

[380] www.mvep.hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi-staro-ijvhj/srednjoeuropska-inicijativa-(sei)/ (kolovoz 2013.)
[381] www.mvep.hr/sei (kolovoz 2013.)

hrvatskog predsjedanja CEI-em, a predstavlja poticaj povezivanju gospodarskih čimbenika država članica. Forum se redovito održava u okviru CEI summita, a uz sastanke ministara gospodarstva i gospodarskih komora država članica, organiziraju se i okrugli stolovi i seminari o pojedinim segmentima gospodarskih aktivnosti te se održavaju gospodarske prezentacije država članica.

Izvršno tajništvo CEI-a (ES) sa sjedištem u Trstu započelo je s radom u siječnju 1996. godine. Glavne su zadaće tajništva pomoć predsjedatelju CEI-a, priprema i distribucija materijala, koordinacija aktivnosti djelatnih skupina, suradnja s Europskom bankom za obnovu i razvoj i Odborom nacionalnih koordinatora, pomoć pri odabiru i provedbi projekata CEI kao i administrativna podrška. Glavni direktor tajništva imenuje se na trogodišnje razdoblje.[382] Organizacijska struktura CEI i njezini sastanci pružaju mogućnost suradnje s velikim brojem zemalja, uključujući i države članice Europske unije. Operativno CEI tajništvo u EBRD ima važnu ulogu. Vijeće Europe uvijek je pozvano da sudjeluje u glavnim forumima Srednjoeuropske inicijative. Suradnja između dviju institucija osobito je korisna u manjinskim pitanjima. Suradnja između CEI-a i OSCE-a započela je u rujnu 1996. godine slanjem promatrača CEI-a na opće izbore u BiH te na izborima u Albaniji 1997. godine. CEI je pripremila opsežnu viziju aktivne suradnje s drugim regionalnim strukturama. Održava kontakte s Crnomorskom ekonomskom inicijativom (BSEC) i Baltičkim vijećem. Izražen je obostrani interes za buduću suradnju u pitanjima prometa, infrastrukture, prirodnih katastrofa, kriminala, poduzetništvo, poljoprivredu, kulturu, obrazovanje i tehnologije.

Službeni i radni jezik Srednjoeuropske inicijative je engleski jezik. Svi dokumenti se pišu na engleskom jeziku, a ako neka država želi prijevod mora ga financirati sama. Ukupnim aktivnostima CEI-a predsjeda svaka zemlja članica na razdoblje od godine dana. Srednjoeuropska inicijativa je najstariji i najširi forum za suradnju u srednjoj Europi.

Temeljni dokumenti Srednjoeuropske inicijative su Načela i pravila procedure, Akcijski plan (2007.-2009; 2010.-2012.), Godišnja izvješća (2006.), Pravila CEI parlamentarne dimenzije (2008.) te razne deklaracije, preporuke i završni dokumenti. Načela i pravila procedure CEI su usvojena 2007. u Sofiji, a izmijenjena su 2008. godine. Akcijski plan, kao i godišnja izvješća, usvaja CEI summit. Akcijski plan sadrži aktivnosti po područjima suradnje, tj. što pojedina organizacija, u ovom slučaju CEI, želi ostvariti u određenom razdoblju.

[382] www.mvep.hr (kolovoz 2013.)

Hrvatska i Srednjoeuropska inicijativa:

Važan sastanak Heksagonale održan je 1. prosinca 1991. godine, na inicijativu Italije. Sudjelovale su tadašnja Čehoslovačka, Jugoslavija, Mađarska, Austrija i Poljska. Nejugoslavenske članice zaključile su kako Jugoslavija u starom obliku više ne postoji i stoga ne može, kako je bilo predviđeno tijekom 1992., preuzeti predsjedanje skupinom. Slovenija i Hrvatska stoga su dobile status promatrača u inicijativi, što je bila jasna najava priznanja novih država.[383] Sabor Republike Hrvatske 5. je prosinca 1991. godine donio Odluku o podnošenju zahtjeva za prijem Hrvatske u Srednjoeuropsku inicijativu (Heksagonalu).[384] Republika Hrvatska postala je članica Srednjoeuropske inicijative na sastanku predsjednika vlada, održanom 18. srpnja 1992. u Beču. Sudjelovanje Hrvatske u Inicijativi omogućilo je jačanje političkog dijaloga s državama članicama, ubrzavanju reformi potrebnih za članstvo u euroatlantskim integracijama. Suradnja unutar Inicijative predstavlja izvor poticaja regionalnoj suradnji, stabilnosti i sigurnosti i dobrosusjedskih odnosa u široj regiji te vrijedan poligon za razmjenu znanja i iskustva u procesu usvajanja europskih standarda.

U Bukureštu je 16. travnja 1998. održan radni ručak predstavnika zemalja članica Srednjoeuropske inicijative u veleposlanstvu Republike Hrvatske, izuzev predstavnika Slovenije i Bosne i Hercegovine koji u Rumunjskoj nisu tada imali svoja diplomatska predstavništva. Radnom ručku odazvali su se veleposlanici Albanije, Bjelorusije, Bugarske, Italije, Mađarske, Moldavije, Poljske, Slovačke, Ukrajine te predstavnici Makedonije, Austrije, Češke, Rumunjske. Tadašnji hrvatski veleposlanik u Rumunjskoj Niko Bezmalinović u svom je uvodnom govoru poseban naglasak stavio na potrebu jačeg povezivanja članica CEI što bi pridonijelo boljoj suradnji s Europskom unijom i općenito boljem povezivanju u Europi. Podsjetio je na hrvatsku inicijativu da se u Dubrovniku održi sastanak na razini ministara vanjskih poslova zemalja članica CEI i EU Trojice te je pozvao nazočne da lobiraju za Hrvatsku i organizaciju tog sastanka kod članica Europske unije.[385] Rumunjska je dala potpunu podršku Hrvatskoj. Tada aktualno pitanje stvaranja multinacionalnih mirovnih snaga na području jugoistočne Europe povlačilo se tijekom cijelog ručka. Bugarski veleposlanik skrenuo je pažnju na nedostatak konkretne financijske konstrukcije koja bi omogućila djelovanje Inicijative te je predlagao užu suradnju sa svjetskim financijskim organizacijama, ponajprije s WB i EBRD-om. Posebno je bio

[383] M.Libal, *Njemačka politika*, str. 105
[384] I.Perić, *Suverena i samostalna Hrvatska*, str. 11
[385] MVEP, VRH Bukurešt, ds/209-492, 17.travnja 1998. godine

pozdravljen prijedlog talijanskog veleposlanika da bi se trebala osnovati radna grupa za transport nafte i plina jer se zemlje CEI nalaze na odličnom geografskom položaju, između proizvođača i potrošača tih sirovina, pa bi im ta uloga pomogla u ekonomskom jačanju, ali i u jačanju njihove političke uloge.[386]

Sastanak ministara vanjskih poslova CEI održan je na Brijunima 5. i 6. lipnja 1998. U rumunjskim novinama se ocjenjivalo kako je taj sastanak održan u krivom trenutku jer se istodobno odvijao sastanak 11 zemalja članica Crnomorske ekonomske inicijative na Krimu pa su, umjesto ministara vanjskih poslova, na Brijune došli njihovi zamjenici i predstavnici. No, Hrvatska je svakako polučila svoj uspjeh, na turističkom, gospodarskom i političkom planu. Na sastanku se raspravljalo o financiranju autoputa Zagreb–Split. Autocesta je bila od velikog strateškog interesa za južno krilo NATO-a, preko koje bi se omogućilo brzo prebacivanje vojske i ratne tehnike na nemirno područje Balkana. Donesena je i Deklaracija o Kosovu te je dogovoreno da će Srednjoeuropska inicijativa osnovati s OSCE-om zajedničko povjerenstvo koje će raditi na rješavanju kosovske krize.[387]

Potkraj studenog 1998. održan je uspješan godišnji sastanak Srednjoeuropske inicijative u Zagrebu na razini premijera i ministara vanjskih poslova. Ujedno je to bio i prvi sastanak ministara gospodarstva te inicijative na kojem je sudjelovalo 16 zemalja članica organizacije. Hrvatska je te godine predsjedala CEI-em i organizirala uspješne sastanke radi predstavljanja novih inicijativa, prije svega na polju gospodarske suradnje.[388] Vodeće rumunjske novine: Romania Libera, Ziua i Adevarul te Nine O'Clock na engleskom jeziku osvrnule su se pozitivnim komentarima na taj sastanak i na Hrvatsku. Romania Libera navodi kako je regionalna suradnja u okviru CEI-a put prema ulasku u Europsku uniju, da CEI želi spriječiti nove podjele u Europi i smanjiti jaz između njezinih članica i Unije. Put kroz CEI vodi prema europskim integracijama, a to se treba ostvariti uklanjanjem međusobnih razlika. List Ziua navodi da CEI može biti alternativa ili surogat za integraciju, a Rumunjska svakako želi partnerske odnose između zemalja CEI i EU jer ona ima ulogu u mirnodopskim akcijama u regiji, posebno u borbi protiv organiziranog kriminala.[389] Početkom prosinca 1998. u Zagrebu je održana konferencija o obnovi i razvitku Republike Hrvatske, politički i promotivno je bila uspješna, ali je financijski uspjeh bio skroman. Europska unija bila je izrazito rezervirana prema Hrvatskoj, tako da je teret obnove Hrvatska snosila sama.

[386] MVEP, VRH Bukurešt, ds. 209 – 492, 17. travnja 1998.
[387] MVEP, VRH Bukurešt, ds. 233 – 536, 16. lipnja 1998.
[388] M.Granić, *Vanjski poslovi*, str. 169
[389] MVEP, VRH Bukurešt, ds. 271 – 628, 23. studenog 1998.

U okviru Akcijskog plana za razdoblje od 2004. do 2006. ostvarena suradnja RH u okviru CEI ocjenjena je uspješnom. U tom je razdoblju Hrvatska kroz CEI forume na visokoj razini, u obliku završnih dokumenata ili izjava sudionika deklarativno, dobila podršku u procesu europskog integriranja. Naročito aktivni bili su hrvatski predstavnici u radnim skupinama za turizam, okoliš, malo i srednje poduzetništvo, te za kulturnu suradnju. S uspjehom se regionalno surađivalo i u okviru Gospodarskog foruma i Parlamentarne skupštine CEI.

U okviru tematske suradnje CEI, državne institucije, udruge nevladinog sektora i druge pravne osobe mogu prijaviti svoje projekte preko nacionalnog koordinatora RH. Nakon ispunjavanja prijavnog obrasca, svi prijavljeni projekti ulaze u natječaj za financiranje iz Fonda za suradnju CEI, sukladno CEI pravilima o raspodjeli sredstava.[390]

5.13.Inicijativa za suradnju u jugoistočnoj Europi

Inicijativa za suradnju u jugoistočnoj Europi (Southeast European Cooperative Initiative, SECI) utemeljena je u travnju 1996. godine sa sjedištem u OSCE Hofburgu u Beču.[391] Inicijativa je utemeljena na poticaj SAD-a. U početku je SECI promatran s rezerviranošću od strane Europske unije, dok Unija i SAD nisu dosegli razumijevanje za suradnju u paralelnom razvoju dva regionalna pristupa za stabilnost jugoistočne Europe, SECI i Royaumont procesa. Svaki od njih imao je vlastitu ulogu u stabilizacijskom procesu regije. SECI je smatran pokušajem povećavanja američkog utjecaja u jugoistočnoj Europi na europski trošak jer je Unija plaćala projekte i snosila financijsku pomoć za regiju. Nakon dugog procesa konzultacija SAD su napravile prilagodbe kako bi se uspostavila ravnoteža između SECI i već postojećih inicijativa i utvrdili oblici suradnje. Navedeno je da SECI neće biti program tehničke pomoći i da neće duplicirati već postojeće mehanizme te da će se koncentrirati na nove kanale komunikacije zemalja u regiji i stvaranje povoljnog okruženja za ulaganja i transfer tehnologije u privatnom sektoru. U suštini, glavni cilj SECI je bilo uspostavljanje regionalne zajednice za promociju suradnje među sudionicima i omogućavanje njihove integracije u europske strukture. Europska unija je prihvatila SECI usvojivši tzv. „Točke zajedničkog razumijevanja“ u listopadu 1996. godine. Inicijativa je bila pod pokroviteljstvom

[390] www.mvep.hr/prijave-projekata (kolovoz 2013.)
[391] www.mvep.hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi/inicijativa-za-suradnju-u-jugoistočnoj-europi-seci/ (kolovoz 2013.)

Erharda Busheka i Richarda Schiftera.[392] Na Ženevskom sastanku 5. i 6. prosinca 1996. koji je održan pod pokroviteljstvom SAD-a, usvojena je „Izjava o svrsi SECI“ kao regionalnog foruma na političkoj i stručnoj razini za raspravu o regionalnom gospodarstvu i ekološkim problemima. Definirani su i prioriteti suradnje i projekti. SECI se prvotno prezentirao kao regionalni forum, bez čvrste strukture, bez financijskih sredstava i bez miješanja u postojeće regionalne inicijative. Krajnji cilj SAD-a bio je pacificirati regiju te uz pomoć stranog kapitala potaknuti zemlje članice SECI na bolju regionalnu suradnju. Ideja je bila da zemlje jugoistočne Europe imaju pristup resursima koji će im pomoći za obnovu i stabilizaciju, ali da ih ne daju izravno s novcem. SAD je posebno naglašavao kako SECI nije bio namijenjen kao strani program pomoći, nego kao self-help[393] zemljama regije, koji je uključivao specijalizirane međunarodne institucije i glavne investitore. SECI zemlje oslanjanju se na utvrđene donatore: Europska unija, Svjetska banka, Europska banka za obnovu i razvoj i Europska investicijska banka. U početku je bilo teško privući interes velikih multinacionalnih kompanija na jugoistok Europe. Za koordinatora Inicijative imenovan je bivši austrijski potpredsjednik vlade dr. Erhard Bushek (19. prosinca 1996.), a za specijalnog američkog izaslanika za SECI imenovan je veleposlanik Larry Napper, koordinator za programe pomoći za zemlje istočne Europe. Uz američku, njemačku, talijansku i austrijsku financijsku potporu, koordinatorov ured je otvoren u Beču u ožujku 1997. godine. Uz pomoć SECI stvoreno je Vijeće za regionalnu suradnju. Države članice SECI su Albanija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Crna Gora, Grčka, Hrvatska, Mađarska, Moldavija, Makedonija, Rumunjska, Slovenija, Srbija i Turska.[394] Države i organizacije promatrači u SECI: Austrija, Azerbajdžan, Belgija, Francuska, Gruzija, Njemačka, Italija, Nizozemska, Portugal, Španjolska, Ukrajina, Velika Britanija, Kanada, Japan, SAD, Međunarodna organizacija za migracije (IOM), Europski institut za suradnju na polju prava (EULEC), Međunarodni centar za migracijsku politiku razvoja (ICMPD), UN misija Kosovo (UNMIK). Države podupirateljice SECI su Sjedinjene Američke Države, Italija, Austrija, Švicarska i Ruska Federacija. Status „potpora država“ stvoren je za sudionike izvan jugoistočne Europe, s pravom sudjelovanja na SECI forumima. Država pomagateljica postala je Češka (2000. godine).

Jedan od savjetodavnih SECI foruma održan je 10. rujna 1997. godine u Bukureštu (Rumunjska). Na njemu su bili nazočni inicijatori ovoga međunarodnog projekta: veleposlanik Richard Schifter, opunomoćenik američke ambasade u Bukureštu Michael

[392] www.wikipedia.org (kolovoz 2013.)
[393] Self - help, eng. samopomoć
[394] MVEP, VRH Bukurešt, ds/277-650

Einik, direktor Britanskog političkog vijeća za Europu Jim Wihttell, predstavnici baltičkih zemalja i Europske unije i visoki rumunjski dužnosnici. SECI je trebao „okrenuti bačvu baruta i Balkan pretvoriti konačno u područje mira i suradnje“ izjavio je Victor Ciorbea, predsjednik rumunjske vlade.[395] SECI nema zadaću ulagati novac u vladine projekte, već pomoći u stvaranju mehanizama za tržišno gospodarstvo. Glavni cilj mu je stvaranje dobre poslovne klime za participaciju privatnog sektora i ohrabrivanje za veća ulaganja u regionalno gospodarstvo, a primarni instrument SECI za implementaciju tog cilja je Poslovno savjetodavno vijeće (BAC). Osim toga, gospodarska suradnja kroz SECI je također vježba demokraciji za zemlje koje ubuduće namjeravaju postati članice Europske unije, izjavio je Schifter.[396]

SECI je razvila inovativan pristup suradnji u regiji, vezanoj uz gospodarska i infrastrukturna pitanja. Taj pristup je omogućavao zajedničko odlučivanje zemalja jugoistočne Europe ostavljajući po strani politička, povijesna ili etnička pitanja. Važno je bilo i uklanjanje zapreka privatnim ulaganjima u regiji, u sklopu Pakta o stabilnosti.[397] Glavna područja suradnje u SECI su trgovina, energetika, malo i srednje poduzetništvo, prometna infrastruktura, suzbijanje kriminala i korupcije te suradnja burzi.

Organizacijska struktura SECI inicijative sastoji se od programskog odbora SECI, savjetodavnog vijeća, PRO odbora, UN/ECE i OSCE. Programski odbor SECI (Agenda Committee) čine visoki dužnosnici zemalja sudionika Inicijative. Savjetodavno vijeće BAC (Business Advisory Council) čine poslovni ljudi iz regije i svijeta (predstavljaju najznačajnije tvrtke koje se bave međunarodnom trgovinom, transportom i bankarstvom). Promiče privatni sektor za ulaganje u jugoistočnoj Europi u okviru SECI. PRO odbori (PRO Committees) su nacionalni odbori za pojednostavljenje pravila u trgovini i transportu, čija je zadaća razmatranje svih potrebnih mjera u oblasti carinske službe, vanjske trgovine i prometa, radi olakšavanja prelaska robe preko granica. UN/ECE su stručnjaci Europske gospodarske komisije Ujedinjenih naroda koji daju tehničku i stručnu pomoć SECI inicijativi. OSCE (OESS) daje tehničku pomoć SECI tajništvu osiguravajući mu prostorije za ured, informatičku pomoć i drugo.[398]

[395] MVEP, VRH Bukurešt, ds.134 – 285, 19. rujna 1997.
[396] MVEP, VRH Bukurešt, ds.134 – 285, 19. rujna 1997.
[397] A.Milardović, *Zapadni Balkan*, str. 117. - 118.
[398] www.mvep.hr (kolovoz 2013.)

Na prvom sastanku radnog odbora u Ženevi, 29. siječnja 1997. godine usvojen je „Nacrt rada“ i odlučeno je o aktivnostima iz raznih područja suradnje te je osnovano šest radnih skupina[399] pod koordinacijom zemlje domaćina koje sudjeluju u Inicijativi.

Službeni jezik SECI inicijative je engleski jezik. Od regionalnih inicijativa, SECI je bio najaktivniji i najatraktivniji u očima aktera u regiji, zahvaljujući potpori SAD-a i ulaganjima. Do tada su druge inicijative bile konsolidirane, ili u početku djelovanja, ili su postojale samo na papiru.

U sklopu SECI-ja otvoren je i Regionalni Centar SECI za suzbijanje prekograničnog kriminala u Bukureštu (Rumunjska) 16. studenog 1999. godine.[400] SECI Centru je cilj suradnja s regionalnim institutima, državnim ustanovama, policijama i carinama u istrazi i borbi protiv međunarodnog kriminala. Posebno surađuje s Interpolom i Svjetskom organizacijom carina (WCO). Centar radi na principima Interpola, a konačni mu je zadatak zaštititi jugoistočni dio Europe od kriminala kako bi se stvorila bolja klima za gospodarsku suradnju i ojačala stabilnost.[401] Zemlje članice sudjeluju na sastancima Odbora za zajedničko djelovanje, upućuju službenike na obuku i sudjeluju u radu pojedinih radnih grupa.

Tijekom 1997. godine politička konfiguracija na području istočne i jugoistočne Europe dovela je vlade tih zemalja u poziciju da se teško bore protiv korupcije i organiziranog kriminala, jer je taj društveni fenomen promijenio strategiju i metode djelovanja. Mafijaške skupine imale su svoje podružnice u svim zemljama i surađivale su s terorističkim organizacijama i fundamentalističkim skupinama. Osim s korupcijom, zemlje ove regije bile su suočene i s velikim krađama vozila, pranjem novca, trgovinom droge, nezakonitom trgovinom oružjem i nuklearnim tvarima.[402] Kako se Rumunjska[403] iskazala u borbi protiv tih „zala“ te je time

[399] Regionalna i prekogranična trgovina, granični prijelazi (zemlja domaćin Grčka); Energetska učinkovitost – zemlja domaćin Mađarska; Financijski uvjeti za promicanje malog i srednjeg poduzetništva – zemlja domaćin Rumunjska; Identifikacija uskih grla zajedno s glavnim međunarodnim koridorima SECI regije i kratkoročne mjere kako ih ukloniti – zemlja domaćin Bugarska; Program oporavka Dunava – zemlja domaćin Austrija; Interkonekcija plinskih mreža, opskrba plinom i poboljšanje sigurnosti opskrbe u jugoistočnoj Europi – zemlja domaćin BiH.

[400] O otvaranju SECI centra za borbu protiv kriminala pregovaralo se nekoliko puta što je vidljivo iz nekoliko dokumenata Ministarstva vanjskih i europskih poslova. – MVEP, VRH Bukurešt ds/140-304, 3.listopada 1997; ds/211-498, 24.travnja 1998; ds/358-818, 19.rujna 1999; ds/363-838, 30.rujna 1999.

[401] MVEP, VRH Bukurešt, ds. 379 – 870, 17. studenog 1999.

[402] O ovim temama se raspravljalo na sastancima odbora za zajedničku suradnju SECI centra i na regionalnim konferencijama protiv korupcije, te na konferencijama Vijeća Europe unutar kojih se bavilo PS i SECI inicijativom. Dokumenti MVEP, VRH Bukurešt ds/404-938, 15.veljače 2000; ds/413-956, 3.travnja 2000; bilješka o konferenciji VE, 26.lipnja 2000.

[403] Valja napomenuti kako je danas Rumunjska jedna od najkorumpiranijih europskih država, zbog čega su izbili brojni prosvjedi protiv vlade, koja je uredbom htjela dekriminalizirati korupciju. Uredba je trebala štititi

mogla svoja znanja prenijeti i drugim zemljama, njihov ministar pravde Valeriu Stoica, predložio je da Rumunjska postane sjedište međunarodne organizacije za borbu protiv kriminala, koja bi bila po uzoru na Interpol i Europol i koja bi okupljala sve balkanske, istočnoeuropske i zemlje uz obale Crnog mora.[404] Zahvaljujući SECI pragmatičnom, dobro usmjerenom pristupu ostvareni su dobri rezultati u međudržavnoj suradnji i borbi protiv prekograničnog kriminala.[405]

U Bukureštu je 6. svibnja 1998. godine održana međunarodna konferencija stručnjaka za borbu protiv korupcije i organiziranog kriminala jedanaest članica SECI-a. Stručnjaci za kriminalistiku izmijenili su iskustva i uskladili načine borbe za borbu protiv kriminala. Sljedeći sastanak održan je 3. lipnja iste godine te je preporučeno da budu nazočni uvijek isti ljudi. Regionalna je suradnja važna u borbi protiv korupcije i svih vrsta kriminala. Na skupu su bili prisutni predstavnici iz SAD-a: Odjel za carine (GCD), FBI, Odjel za borbu protiv zloporabe opojnih sredstava (DEA) i stručnjaci iz vodećih europskih zemalja, kao i članovi hrvatskog izaslanstva Branko Popović i Ivica Harambašić.[406]

SECI Centar je 7. listopada 2011. postao SELEC (Southeast European Law Enforcement Center) i na njega su prebačene sve operativne i strateške mogućnosti SECI-ja. SELEC je naslijedio uspjehe SECI centra, 12 godina operativnih aktivnosti i borbe protiv prekograničnog kriminala na jugoistoku Europe.[407] Novi SELEC odražava fleksibilnost i operativnu učinkovitost te surađuje s velikim međunarodnim policijskim organizacijama. Glavni ciljevi SELEC-a su suradnja između nadležnih tijela, pružanje potpore državama članicama i poboljšanje koordinacije u sprečavanju i borbi protiv kriminala, uključujući i teški i organizirani kriminal te prekograničnu aktivnost. Zadaće SELEC-a podrazumijevale su koordiniranje regionalnih operacija i podršku istragama i prevencijama kriminalnih aktivnosti država članica u prekograničnim slučajevima, razmjenu informacija među kriminalistima i ponuda operativne pomoći, širenje informacija, izradu strateških analiza i procjena prijetnji i održavanje računalnog informacijskog sustava (osiguranje zaštite osobnih podataka).[408]

---

političare od kaznenog progona zbog korupcije. No, zbog masovnih prosvjeda rumunjska vlada je povukla zakon.

[404] MVEP, VRH Bukurešt, ds. 137-294, 26. rujna 1997.

[405] K.Cviić, *Jugoistočna Europa* str. 111

[406] MVEP, VRH Bukurešt, ds. 216 – 506, 7. svibnja 1998.

[407] www.mfa.gov.rs/en/foreign-policy/eu/regional-initiatives/selec (kolovoz 2013.)

[408] www.secicenter.org (kolovoz 2013.)

Suradnja sa SELEC-om dostupna je svakoj državi i međunarodnoj organizaciji i tijelu koji imaju poseban interes za provedbu zakona suradnje u regiji jugoistočne Europe. Zahtjevi država za primanje u status operativnog partnera sa SELEC-om šalju se diplomatskim putem. Svaki operativni partner ima priliku postavljati o njegovu trošku, predstavnike u sjedište SELEC-a za potrebe provedbe sporazuma o suradnji. Status promatrača je otvoren za sve države ili međunarodne organizacije, a o tome odlučuje SELEC vijeće putem konsenzusa. Status promatrača daje priliku da se dobiju strateške informacije i sudjeluje u različitim sastancima, treninzima i seminarima koje organizira SELEC. Operativne aktivnosti SELEC-a provode se u okviru osam radnih skupina koje se bave pitanjima droge, trgovine ljudima, ukradenim vozilima, krijumčarenja i carinskih prijevara, financijskog i računalnog kriminala, terorizma, sigurnosti, okoliša i prirodno povezanih zločina. Na čelu SELEC-a je ravnatelj koji djeluje kao izvršni direktor i zakonodavni zastupnik u koordinaciji s još dva direktora (za operacije i za pravne i unutarnje poslove). Vijeće je vrhovno tijelo za donošenje odluka SELEC-a, sastoji se od visokih predstavnika imenovanih od strane svake države članice. Svaka zemlja ima jedan glas u procesu donošenja odluka. Predsjedanje SELEC-om je na jednu godinu i abecednim redom po engleskom nazivu država članica.[409]

Pod okriljem SELEC-a djeluje i promatračka tužiteljska skupina jugoistočne Europe (SEEPAG). Ona je međunarodni mehanizam pravosudne suradnje od strane zemalja jugoistočne Europe s izričitom namjerom olakšavanja pravosudne suradnje u značajnim prekograničnim kriminalnim istragama i slučajevima. Iste su države članice kao i u SELEC-u. SEEPAG je sastavljen od deklaracija tužitelja predstavnika na prvom sastanku savjetodavne skupine u Beogradu 11. i 12.prosinca 2003. godine.[410] Usvajanjem temeljnog dokumenta SEEPAG je institucionaliziran kao međunarodni mehanizam. SEEPAG je mreža iskusnih odvjetnika koji pomažu SELEC u operativnim pitanjima te olakšavaju brzu razmjenu informacija i dokaza u prekograničnim istragama. SEEPAG ima predsjedatelja i tajništvo, predsjedanje se rotira abecednim redom država članica i to u trajanju od jedne godine, a tajništvo ima sjedište u Bukureštu.

Glavne teme kojima se bavi SEEPAG su istraživanje i procesuiranje zločina vezanih za pranje novca, istraživanje internetskog (cyber) kriminala, razmjena povjerljivih informacija, trgovina

[409] www.selec.org (kolovoz 2013.)
[410] www.giustizia.it>cms>documents>what-is-seepag (travanj 2017.)

ljudima i migrantima, krijumčarenje droge, dijeljenje i zaštita podataka za provedbu zakona u jugoistočnoj Europi te procesuiranje slučajeva financiranja međunarodnog terorizma.[411]

Hrvatska i Inicijativa za suradnju na jugoistoku Europe:

Aktivnosti Republike Hrvatske unutar SECI-ja odvijale su se sve do polovice 1999. godine u okvirima službene vanjske politike prema kojima je Hrvatska odbijala[412] postati punopravnom članicom SECI te je kao zemlja promatrač pristajala na suradnju samo na konkretnim projektima. Oživljavanjem aktivnosti vezanih uz Pakt o stabilnosti za jugoistočnu Europu, Hrvatska mijenja poziciju i pristaje na punu suradnju s Inicijativom. Vlada Republike Hrvatske na prijedlog Ministarstva vanjskih poslova donosi odluku o promjeni statusa „aktivnog promatrača" u status „države sudionice" u SECI (14. rujna 2000. godine). Političko značenje sudjelovanja Hrvatske u Inicijativi doprinos je regionalnoj suradnji u jugoistočnoj Europi, posebno u područjima borbe protiv terorizma i organiziranoga kriminala te olakšavanja trgovine i otklanjanje prepreka na graničnim prijelazima.

Rezultati dosadašnjeg djelovanja Hrvatske u okviru SECI očituju se u olakšavanju trgovine i transporta (uklanjanje uskih grla na graničnim prijelazima, informatizacija carinske uprave, izgradnja graničnih prijelaza (Gradiška, Županja, Macelj), carinski terminal Jankomir. U Hrvatskoj je utemeljen i SECI PRO odbor unutar kojeg su održavani seminari vezani za projekte, trgovinu, transport. Projekt viznih režima imao je za cilj monitoring i transparentnost viznih režima, izdavanja viza i razvitak preporuka s ciljem poboljšanja postojećih viznih režima u odnosu na profesionalne vozače i poslovne ljude. Jedan od projekata je i prijevoz na rijeci Dunav i veće korištenje vodnog transporta u Europi (RH je ostvarila kontakte s Institutom Via Donau iz Austrije, rezultat čega je projekt CRORIS o razvitku inteligentnih sustava za upravljanje i nadzor prometa na Dunavu). Hrvatska je u SECI sudjelovala i na polju djelotvorne upotrebe energije (elektrifikacija – korisnici ovog projekta su bili HEP i Institut „Hrvoje Požar"). Unutar regionalnog centra SECI u Bukureštu Hrvatska je potpisala Ugovor o suradnji i suzbijanju prekograničnog kriminala (16. studenog 1999.). RH sudjeluje na sastancima Odbora za zajedničko djelovanje (JCC), upućuje službenike na obuku te sudjeluje u radu pojedinih radnih skupina. Hrvatska predsjeda radnom skupinom za sprečavanje komercijalnih prijevara u okviru koje su dosada organizirana dva sastanka i

[411] www.seepag.info (kolovoz 2013.)

[412] Hrvatsko stajalište prema SECI inicijativi prihvaćalo se kao pravo suverene države da sama određuje svoje prioritete. Hrvatska je shvaćena kao kooperativna zemlja, dok se njezina nepripadnost Balkanu prepoznavala kao povijesna činjenica, stoji u bilješci sa seminara „Balkansko-nordijski forum sigurnosti" na kojem se razgovaralo i o SECI. – MVEP, VRH Bukurešt, ds/105-228, 9.lipnja 1997.

operativna akcija „Bulldog“ (vježba nadzora nad kretanjem cigareta i duhanskih proizvoda). MUP je tijekom mjeseca rujna 2002. godine na području RH provodio mjere i radnje predviđene Planom operativne akcije „Mirage“ provedene u okviru radne skupine za sprečavanje trgovine ljudima. Službenik Carinske uprave imenovan je 10. lipnja 2002. godine djelatnikom za vezu u SECI Centru u Bukureštu. Što se tiče razvitka privatnog sektora unutar SECI, predstavnici RH su iskazali interes za projekt uspostave zajedničke trgovinske platforme burzi na području jugoistočne Europe. Osnovan je i Centar za promociju arbitraže i medijacije u Ljubljani (lipanj 2001.). Hrvatski predstavnici su izabrani za voditelje triju grupa i vrlo su cijenjeni. Malo i srednje poduzetništvo čiji je cilj projekta bilo osiguravanje početnog kapitala za privatne poduzetnike putem kredita, razmjene iskustva, utvrđivanje kreditnih programa od strane dvije ili više zemalja i osiguranje kreditnih garancija. Prema mišljenju Ministarstva za obrt, malo i srednje poduzetništvo, zbog preklapanja aktivnosti SECI i Pakta o stabilnosti za jugoistočnu Europu u okviru ove radne skupine došlo je do stagnacije aktivnosti.[413]

Hrvatska i dalje očekuje podršku SAD-a Inicijativi, posebno u području borbe protiv terorizma i organiziranog kriminala. Hrvatska će usmjeriti svoje aktivnosti unutar SECI-ja na strogo limitirana područja (borba protiv organiziranog kriminala i TTFSE[414] projekt).

Činjenica je da je borba protiv raznih vrsta organiziranog kriminala i dalje aktualna te je potrebno što više surađivati sa zemljama u regiji u rješavanju tog važnog problema koji je usko povezan i sa sigurnosnim aspektom. Jedan od novijih oblika kriminala je i krijumčarenje migranata u zemlje zapadne Europe, uglavnom preko tzv. „balkanske rute“[415], u koje su upleteni državljani više zemalja. To je svakako problem koji će još duže vremena biti dio europske svakodnevice.

[413] www.mvep.hr (kolovoz 2013.)
[414] Projekt vezan za otklanjanje uskih grla na graničnim prijelazima
[415] Balkanska ruta obuhvaća Grčku, Makedoniju, Bugarsku, Srbiju, Hrvatsku, Albaniju, Sloveniju i Mađarsku. O raznim viđenjima balkanske rute pogledajte na www.m.dw.com/bs/balkanska-ruta-i-njeni-ogranci/a-19054116 (travanj 2017.)

5.14.Višegradska skupina

Suradnja u okviru Višegradske skupine (Višegradska grupa, Višegradska četvorica, V4) utemeljena je Višegradskim ugovorom na sastanku na vrhu (predsjednik Čehoslovačke Vaclav Havel, predsjednik Poljske Lech Walesa i premijer Mađarske Jozef Antall) 15. veljače 1991. godine u Višegradu (Mađarska).[416] Havelova inicijativa je u načelu bila koordinirana akcija na putu „povratka u Europu" navedenih zemalja.[417] Na ovom prvom sastanku definirana su četiri točke suradnje u skupini (eliminiranje ostataka komunističkog bloka u srednjoj Europi, prevladavanje povijesnih animoziteta između zemalja srednje Europe, uvjerenje da će se zajedničkim naporima lakše postići zadane ciljeve – društvena preobrazba i pridruživanje europskim integracijama). Višegradska skupina je naziv udruženja četiriju srednjoeuropskih suverenih država: Mađarske, Slovačke, Češke i Poljske. Ranije se ovaj savez nazivalo Višegradskim trokutom jer su ga činile tri države (federalna Čehoslovačka se razdvojila 1993. godine). Višegradska skupina ime je dobila po dvorcu Višegrad, a odabrano je iz povijesnih razloga. Naime, u istoj su se utvrdi 1335. i 1339. godine sastali vladari Bohemije, Poljske i Ugarsko–hrvatskog kraljevstva (Ivan Luksemburški, Kazimir III. Veliki i Karlo I. Robert[418]) zbog međusobne suradnje i prijateljstva ovih triju srednjoeuropskih država.[419] Češka, Poljska, Mađarska i Slovačka uvijek su bile dio jedne civilizacije koje dijele kulturne i intelektualne vrijednosti i zajedničke korijene, koje su ovom inicijativom odlučile očuvati i dalje jačati. Glavni ciljevi suradnje u Višegradskoj skupini su poticanje optimalne suradnje sa svim zemljama, posebno sa susjedima u svrhu demokratskog razvoja u svim dijelovima Europe u okviru sve-europske integracije. Želi pridonijeti izgradnji europske sigurnosne strukture, unutarnje sigurnosti, pravosuđa, očuvati i promicati kulturnu koheziju, zaštitu okoliša suradnju u obrazovanju, znanosti, turizmu, energetici, razvoju tehnologija, razmjeni informacija i jačanje stabilnosti u regiji.[420] V4 je danas najjasnije profilirana inicijativa u srednjoj Europi.

[416] MVEP, III. Uprava za političku i gospodarsku multilateralu, Odjel za europske integracije, KP-OEI/05-2002, Zagreb, 4.listopada 2002., str.10
[417] V.Mileta, *Leksikon Europske unije*, str. 268
[418] Karlo I. Robert Anjou (Anžuvinac) na ugarsko – hrvatsko prijestolje doveli su iz Napulja hrvatski velikaši Šubići suprotno volji većine mađarskog plemstva, Hrvatska i Ugarska su u to vrijeme jedno kraljevstvo, pa i u dvoru Višegrad Karlo je bio ugarsko – hrvatski kralj, a ne mađarski kralj (1301 – 1342).
[419] www.wikipedia.org (rujan 2013.)
[420] www.visegradgroup.eu/about (rujan 2013.)

Suradnja u okviru Višegradske skupine nema institucijski karakter i zasniva se na konzultacijama u okviru periodičnih sastanaka na različitim političkim razinama, uglavnom predsjednika, premijera i ministara vanjskih poslova te raznim stručnim konzultacijama. Suradnja se odvija i između nadležnih ministarstava koji imaju zajedničke ekspertne timove. Službeni sastanak Višegradske skupine odvija se na godišnjoj razini i on je odgovoran za izradu jednogodišnjeg plana djelovanja.

Jedina organizacija u okviru Višegradske skupine je Međunarodni fond Višegrad koji je osnovan 2000. godine sa sjedištem u Bratislavi. Cilj ovog fonda je podupiranje suradnje u kulturi, znanstvenoj razmjeni, istraživanju, obrazovanju, razmjeni studenata, razvoju prekogranične suradnje i promicanju turizma. Predstavlja građansku dimenziju V4 suradnje, jer fond financira aktivnosti nevladinih organizacija i pojedinih građana (nagrade, donacije, pojedinačne stipendije, umjetničke rezidencije).

Osnivanje Višegradske bojne skupine najavio je 2011.godine poljski ministar obrane Bogdan Klich. Skupina je trebala postati operativna u prvoj polovici 2016. godine.[421] Ministri su se složili da V4 postrojbe trebaju držati redovite vježbe pod pokroviteljstvom NATO snaga. Prva vježba održana je u Poljskoj 2013. godine.

Višegradska skupina ima i stipendijski program ne samo za zemlje članice V4, već on uključuje: Albaniju, Armeniju, Azerbajdžan, Bjelorusiju, Bosnu i Hercegovinu, Hrvatsku, Gruziju, Kosovo, Makedoniju, Moldaviju, Crnu Goru, Srbiju, Rusiju i Ukrajinu. To je program za studente na diplomskim i poslijediplomskim razinama. U okviru V4 postoji i stručna radna skupina za energetiku, a njezino nastajanje inicirala je Mađarska 2002. godine. Stručna skupina sastaje se jedanput ili dvaput godišnje u V4 metropolama i šef delegacije zemlje domaćina uvijek predsjeda sastankom. Skupina se bavi istraživanjem energije, razvojem hitnog skladišta prirodnog plina, izgradnjom novog plinovoda i naftovoda, novih pomorskih LNG terminala te povezivanjem mreža dalekovoda.

Službeni i radni jezici Višegradske skupine su češki, slovački, mađarski, poljski i engleski. Predsjedanje organizacijom događa se u lipnju svake godine. Po kružnom sustavu se izmjenjuju se države predsjedateljice.[422].

[421] Prema navodima članka „Slovaci, Česi, Mađari i Poljaci žele zajedničku vojsku“ od 26.siječnja 2018. čini se kako ideja od višegradskoj bojnoj nije još u potpunosti ostvarena. Preuzeto s www.tportal.hr (21.svibanj 2018.)
[422] Predsjedanje V4: Čehoslovačka (1991-1992); Poljska (1992-1993); Mađarska (1993-1994); Slovačka (1994-1995); Češka (1995-1996); Poljska (1996-1997); Mađarska (1997-1998); Slovačka (1998-1999) itd.

Višegradska skupina surađuje i s drugim regionalnim tijelima i s pojedinim državama u regiji i šire (Benelux, Nordijsko vijeće, zemlje Europske unije, Zapadni Balkan). Zemlje V4 su 7. po veličini gospodarstva u Europi i 15. u svijetu.

Temeljni dokumenti Višegradske skupine su Višegradski ugovor (1991.), godišnja izvješća predsjedanja pojedine zemlje inicijativom, plan rada, Deklaracija iz Bratislave, zajedničke izjave itd.

Višegradski ugovor potpisan je 15. veljače 1991. u Višegradu. Time je započet proces stvaranja novih oblika političke, ekonomske i kulturne suradnje među zemljama sudionicama V4 skupine. U ugovoru stoji da se zemlje V4 zalažu za uklanjanje ostataka totalitarnog sustava i izgradnju demokracije te poštivanje ljudskih prava i sloboda, stvaranje modernog slobodnog tržišnog gospodarstva i puno uključivanje u sustav Europske unije. Ističu se zajednički korijeni i vrijednosti zemalja potpisnica i da njihova suradnja neće ometati ili ograničiti odnose s drugim zemljama. Navode se i ciljevi djelovanja, slobodno tržište, suradnja poduzeća, poboljšanje gospodarske učinkovitosti, razvoj infrastrukture, slobodan protok informacija kao i multilateralna suradnja.

Zemlje Višegradske skupine postale su jak i dinamičan dio Europe. Svoj cilj približavanju Europskoj uniji zemlje V4 su ostvarile ulaskom u punopravno članstvo Unije 1. svibnja 2004. godine, ali inicijativa se ni tada nije ugasila. U tim okolnostima Višegradska skupina je pokazala znakove obnovljenog saveza, a najveću promjenu pokazala je Poljska koja je prijašnje samostalno vođenje politike zamijenila suradnjom sa susjedima. Mađari su promicali „dunavsku strategiju“ kako bi preusmjerili europski novac na taj riječni bazen. Poljska je to podržavala, ali je zauzvrat željela podršku u traženju europske pomoći za zemlje kao što su Gruzija, Moldavija i Bjelorusija. Ova skupina počela je tada stjecati sve više saveznika. Višegrad plus uključuje neke susjede, uglavnom iz bivšeg Austro-Ugarskog carstva. Višegradska skupina obećala je pomoć zemljama koje se nadaju primanju u Europsku uniju u njihovoj pripremi za konačan ulazak u EU. Zemlje V4 nude svoju pomoć i stečeno iskustvo u izradi i provedbi strategija integracije, uključujući i učinkovito korištenje pretpristupnih fondova koje nudi Europska unija. Organizirala je sastanke s kolegama iz Albanije, Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Kosova, Makedonije, Crne Gore i Srbije. Osim toga, održavani su i ad hoc sastanci sa Slovenijom, Ukrajinom, Litvom i Hrvatskom. Pitanja rasprave na tim sastancima nisu samo političke naravi, već se raspravljalo i o intelektualnom vlasništvu. V4 je jasno stavila do znanja da želi promicati integraciju zapadnog Balkana u Europsku uniju.

Euroatlantska integracija odigrala je ključnu ulogu u transformaciji središnje Europe, a politikom proširenja postigla bi se i stabilnost i prosperitet i na zapadnom Balkanu, misle članice Višegradske skupine.

Većina zemalja Višegradske skupine plus je uvelike ovisna o ruskom plinu i nafti. Jedan od načina za promjenom jest uključiti plinovode zapada i istoka u mrežu s interkonektorima koji se kreću od sjevera prema jugu i time V4 želi srušiti monopol ruskih energetskih pravaca. U sklopu toga smišljen je projekt mađarskog plinovoda prema Rumunjskoj i Hrvatskoj te češko-poljski konektor. Plinovod bi također povezao i BiH i Srbiju. Druga ideja je gradnja obalnih terminala u Poljskoj i Hrvatskoj za uvoz ukapljenog plina iz zemalja poput Katara. Treći plan je Nabucco, ambiciozni plinovod koji bi preko Turske povezao kaspijska i iračka nalazišta plina s Europom. V4 želi da Europska unija usvoji pravila o zajedničkoj pomoći EU prilikom izbijanja energetske krize, što bi regiji dalo veću sigurnost. No, tu se nalazi prepreka zvana Ruska Federacija koja intenzivira suradnju s energetskim tvrtkama u Njemačkoj, Francuskoj i Italiji. Rusija također nastavlja inzistirati na izgradnji Južnog toka (Jadranka Kosor potpisala je sporazum o dostavi plina iz Južnog toka). No, Mađarska i druge zemlje pojačale su hrvatski otpor drugim ruskim planovima, kao što je pokušaj stjecanja kontrole nad naftovodom od hrvatske obale do Mađarske.[423]

Povodom dvadesete obljetnice Višegradske skupine premijeri Poljske, Češke, Slovačke i Mađarske u Bratislavi (2011.) su potpisali Deklaraciju koja je rezimirala dosadašnja djelovanja skupine i precizirala zadatke koji stoje pred zemljama u srednjoeuropskoj regiji. Usuglasili su se da bi trebao nastati plan ključnih energetskih povezanosti koje treba izgraditi zbog sigurnosti srednje Europe, posebno na opskrbu plinom. Osudili su i represije u Bjelorusiji. Zemlje V4 su odlučile koordinirati zajedničke aktivnosti u okviru Europske unije i blisko surađivati na polju energetske sigurnosti.

Višegradska skupina je tijekom foruma u Pragu u lipnju 2016. iznijela svoj stav i oko migrantske krize, među njima je mađarski premijer Viktor Orban bio najglasniji: „Ne želimo integrirati migraciju u svoje živote, nego želimo usporiti taj proces i kontrolirati ga, isključiti ga iz svog života koliko god dugo to možemo."

Češki premijer Bohuslav Sobotka nazvao je migrantsku krizu velikim europskim problemom, no smatra kako su puno veći problem rast populizma i nezadovoljstvo europskih stanovnika.

[423] www.poslovni.hr/strane-kompanije/visegradska-skupina-protiv-ruskog-utjecaja-141782 (rujan 2013.)

Slovački premijer rekao je kako je EU bliže fragmentaciji nego dubljoj integraciji, a poljska premijerka Beata Szydlo rekla je kako nije prihvatljivo razdvajanje EU-a na manje unije. Nakon otvorenog foruma premijeri su održali sastanak na kojem je Češka službeno predala rotirajuće predsjedništvo Višegradske četvorke Poljskoj koja će njome predsjedati idućih godinu dana.[424] Svoju podršku stajalištima višegradskih zemalja dala je i hrvatska predsjednica Kolinda Grabar-Kitarović: „Hrvatska ne kontrolira svoje granice. To je ono što tražim od samog početka. Nema nikakve potrebe da se nekontrolirano ulazi u Hrvatsku. Treba prelaziti preko ovlaštenih graničnih prijelaza. I mi bismo trebali kontrolirati svoju zelenu granicu (kao i Mađarska op.a.). Zato nemojmo na ovo gledati kao na neprijateljski akt prema Hrvatskoj već čisto na zaštitu schengenskih granica[425] i primjenu schengenskih principa koje Hrvatska kao država, koja želi ući u Schengen, ne primjenjuje. Prilično smo se loše pokazali u krizi kad je riječ o kontroli prolaska ljudi preko zelene granice odnosno nekontrolirani prijelaz preko hrvatske granice.“[426]

Višegradska skupina je prerasla u najkompaktniju grupaciju neovisnih država na svijetu. Model prema kojem svaka zemlja članica vodi svoju politiku, a da se u zajedničkim problemima i strateškim interesima zajedno postavljaju prema partnerima unutar integracija kojima pripadaju (EU i NATO) i prema drugima, od ovih zemalja je učinio dosad neviđenu snagu na europskom kontinentu. Snažan gospodarski rast, mogućnost zajedničkog nastupa, zemljopisni položaj između istoka i zapada Europe, zajedničko povijesno nasljeđe i iskustva čvrsto vežu zemlje ove skupine. Rijetko je koji savez postigao tako puno ciljeva kao Višegradska skupina. Obično su savezi rađeni kako bi zadovoljili trenutne potrebe geopolitike, sigurnosti ili ekonomije, dok je ovo savez zemalja koje su spremne zajednički se postaviti prema svojim ciljevima, bez potrebe da jedna drugu prisile na zajedničko mišljenje.

Hrvatska i Višegradska skupina: Hrvatska nije članica Višegradske skupine, ali se redovito sastaje s njezinim članicama na raznim sastancima. Zemlje Višegradske skupine su Hrvatskoj čitav njezin pristupni proces Europskoj uniji bile izrazito naklonjene, posebno Mađarska i Poljska. Sudjelovanje Hrvatske u V4 plus je prilika za određeno distanciranje od imidža

[424] Višegradska skupina o migrantima u EU: Orban najglasniji, članak od 8.lipnja 2016. www.vijesti.hrt.hr

[425] Schengenska granica tj. Schengenski prostor obuhvaća teritorije 26 europskih zemalja koje su usvojile sporazum potpisan 1985. u Schengenu (Luxemburg). Schengenski prostor u mnogo čemu funkcionira kao područje jedne države, s tradicionalnim kontrolama za one koji ulaze i izlaze iz područja, ali bez unutarnjih graničnih kontrola. Schengenske odrebe postale su dio europskog prava ugovorom iz Amsterdama 1999., iako prostoru službeno pripadaju i četiri ne- EU države: Island, Lihtenštajn, Norveška i Švicarska. Bugarska, Cipar, Hrvatska i Rumunjska još trebaju ući u schengenski prostor dok ispune odgovarajuće uvjete. (www.wikipedia.com – travanj 2017.)

[426] Hrvatska ne kontrolira granice, članak od 9.listopada 2015. www.hrt.hr

zapadnobalkanske zemlje i suradnja sa srednjoeuropskim zemljama, čijem krugu Hrvatska pripada.

U Budimpešti je 26. lipnja 2013. potpisana Zajednička deklaracija ministara vanjskih poslova Višegradske skupine i Hrvatske u kojoj potpisnici namjeravaju dalje jačati europske integracijske procese, dati potporu širenju EU na zemlje zapadnog Balkana, podršku europskoj politici susjedstva, razvijati infrastrukturu, surađivati na polju energetike i kulture i surađivati s civilnim društvima.[427]

U zadnje vrijeme se često raspravlja treba li Hrvatska pristupiti u Višegradsku skupinu, te ta ideja dobiva sve više poklonika. O gospodarskim, političkim, vojnim, strateškim i geostrateškim prilikama koje se Hrvatskoj pružaju potakla je i snažna inicijativa „Jadran-Baltik (Crno more).“ Ono što se Hrvatskoj pruža sudjelovanjem u ovakvim okvirima suradnje je izgradnja energetskih pravaca (LNG terminal i plinovod), prometnih pravaca, snažan politički utjecaj, ekonomski rast, sigurnost i demokratski razvoj.[428] Pristupanje Hrvatske Višegradskoj skupini na hrvatsko društvo bi djelovalo homogenizirajuće i usmjerilo njegove potencijale prema pozitivnim vrijednostima (posebno vidljivo u odnosu prema povijesti). Mogućnost da se Hrvatska nađe u krugu zemalja koje podjednako preziru i komunizam i fašizam, povoljno bi djelovalo na hrvatsko društvo i politiku. Neprijatelji ovakvoj ideji su osim nekih hrvatskih političara, Njemačka i Rusija, kojima je ovakva vrsta saveza neprihvatljiva u srednjoj Europi.[429]

[427] www.visegradgroup.eu (rujan 2013.)

[428] Petar Mandarić, 25 godina Višegradske grupe bez Hrvatske, Novi pogledi, 15.veljače 2016., preuzeto sa www.novipogledi.hr/analize/25-godina-visegradske-grupe-bez-hrvatske/

[429] Naime, Njemačka i Rusija se žele čvršće povezati sa zemljama srednje Europe, ali dok postoji ovakva grupacija kao V4, to nije moguće bez gaženja njihovih interesa (kao toliko puta dosad) smatra Petar Mandarić.

5.15.Međunarodna komisija za sliv rijeke Save

U bivšoj Jugoslaviji, geopolitički gledano, rijeka Sava[430] bila je najveća nacionalna rijeka, no početkom devedesetih raspadom SFRJ postala je međunarodna rijeka od velikog značenja. Sliv rijeke Save više nije bio jedna cjelina, već je postao dio nekoliko država. Uspostavljanje Pakta o stabilnosti za jugoistočnu Europu postavilo je čvrste temelje za aktivnu suradnju svih interesnih strana u regiji i otvorilo put stvaranju novog pristupa upravljanju vodnim resursima u slivu. Uz podršku Pakta o stabilnosti, četiri zemlje u slivu Save – Bosna i Hercegovina, Savezna Republika Jugoslavija, Republika Hrvatska i Republika Slovenija ušle su u proces poznat kao „Inicijativa za sliv rijeke Save." Proces je rezultirao „Pismom namjere" o pokretanju zajedničkih aktivnosti vezanih za rijeku Savu i njezine pritoke, kojeg su ministri vanjskih poslova četiri zemlje potpisali u Sarajevu (BiH) 29. studenog 2001. godine. Temeljna ideja ove Inicijative bila je korištenje, zaštita i nadzor vodnih resursa Save na način koji bi omogućio „bolje uvjete života i podizanje životnog standarda stanovništva u regiji" te pronalaženje odgovarajućeg institucionalnog okvira za unapređenje suradnje. Zemlje su bile spremne prihvatiti izazov i uspjele zaključiti Okvirni sporazum, uzimajući u obzir velike političke, ekonomske i društvene promjene koje su se događale u regiji. Tijek pregovora vođen je prilično brzo i konačan tekst usklađen je i završen iste godine kada je započeo. Rezultat pregovora je Okvirni sporazum (FASRB), jedinstveni međunarodni ugovor koji uključuje sve aspekte upravljanja vodnim resursima i kojim se uspostavlja Međunarodna komisija za sliv rijeke Save (ISRBC) s pravnim statusom međunarodne organizacije u svrhu provođenja FASRB-a. Naime, Okvirni sporazum je prvi multilateralni ugovor zaključen poslije Mirovnog sporazuma u Daytonu i Sporazuma o pitanjima sukcesije. Sporazum određuje Savskoj komisiji najširi djelokrug rada u okviru međunarodnih organizacija koje se bave riječnim i jezerskim slivovima u Europi. Sporazum je razvojno orijentiran i najširi je sporazum kao osnova za prekograničnu suradnju u sektoru voda.[431] Sve ostale slične organizacije temelje se na bazi konvencija dok je sporazum uži ugovor i predviđa najširi djelokrug, tako da je ISRBC jedina takva organizacija na ovim prostorima.

[430] Sliv rijeke Save – osnovni geografski podaci: površina sliva je 97 713 km_2 (drugi najveći podsliv Dunava); dužina rijeke Save je 940 kn, dok je međunarodni plovni put dug 594 km; stanovništvo koje živi u slivu rijeke je 9 milijuna ljudi; sliv Save se prostire preko državnih područja 6 država – Slovenije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Srbije, Crne Gore i Albanije. – letak o Savskoj komisiji, ISRBC, Zagreb.

[431] Velik dio teksta o Savskoj komisiji nastao je na temelju razgovora sa tajnikom Savske komisije g. Dejanom Komatinom (Srbija) 25.listopada 2013.godine.

Međunarodna komisija za sliv rijeke Save (International Sava River Basin Commission, ISRBC) utemeljena je na osnovi „Okvirnog sporazuma o slivu rijeke Save“ koji je potpisan u Kranjskoj Gori (Slovenija) 3. prosinca 2002. godine nakon uspješno okončanih pregovora.[432] Nakon što je potpisan sporazum, značajan dio posla odradila je Privremena Savska komisija – privremeno zajedničko tijelo osnovano na sastanku interesnih strana Inicijative za sliv rijeke Save održanog 12. ožujka 2003. godine u Bruxellesu (Belgija) u organizaciji radnog stola II. Pakta o stabilnosti. Privremena Savska komisija osnovana je kako bi se pripremili svi koraci neophodni za uspostavljanje Stalne komisije nakon stupanja FASRB-a na snagu. Nakon što je obavljena uspješna ratifikacija sporazuma, sporazum je stupio na snagu 29. prosinca 2004. godine. Naime, Međunarodna komisija za sliv rijeke Save jedina je organizacija koji vrši i koordinaciju aktivnosti država u svim oblastima i priprema implementaciju regionalnih projekata, dok su se druge riječne komisije opredijelile za jedno ili za drugo, ne za oboje, iako je ispočetka naglasak bio samo na koordinaciji. Vrijednosti Savske komisije su njezina kohezivnost i sveobuhvatnost. Pod kohezivnošću se podrazumijeva unapređenje suradnje država strana, provođenje zajedničkih projekata od značaja za cijeli savski sliv, usklađivanje nacionalne regulative, metodologija i postupaka, unapređenje međusektorske suradnje na nacionalnoj razini. Sveobuhvatnost podrazumijeva istodobno razmatranje cijelog riječnog sliva, istodobno razmatranje održivosti i razvoja, povezivanje svih društvenih sektora (vladin, nevladin, poslovni, akademski). Važno je povezivanje „top-down“ i „bottom-up“ pristupa.[433] Naime, tu se radi o tome da Savska komisija surađuje s krajnjim korisnicima svojih projekata, bilo da se radilo o privrednim komorama, lokalnoj turističkoj zajednici ili biciklističkoj udruzi. Prva osnivačka sjednica Savske komisije održana je 27. lipnja 2005., a u siječnju 2006. Stalno tajništvo Savske komisije je počelo s radom.

Zemlje članice Međunarodne komisije za sliv rijeke Save su Bosna i Hercegovina, Hrvatska, Slovenija i Srbija. Status promatrača u ISRBC ima Makedonija i Global Water Partnership, dok je s Crnom Gorom 9. prosinca 2013. potpisan Memorandum o razumijevanju (EMJ) kako bi se formalizirala suradnja u provođenju Okvirnog sporazuma u slivu rijeke Save.[434]

Svakako treba naglasiti specifičnost situacije zemalja koje sudjeluju u ISRBC, odnosno kompliciranosti u tehničkom i političkom smislu. Nakon rata, jedini način da se zemlje ovog prostora animiraju bilo je pronalaženje zajedničkih interesa. Do suradnje ne bi došlo da nije

[432] www.savacommission.org (studeni 2013.)
[433] Letak o Savskoj komisiji pod naslovom „Regionalna suradnja u području voda za održivi razvoj u slivu rijeke Save.“ Izdanje Međunarodne komisije za sliv rijeke Save, Kneza Branimira 29, Zagreb.
[434] www.rdvode.gov.rs/aktuelno-lat/09-dec-2013-memorandum-saradnja-srb-cg.php (siječanj 2014.)

napravljena vrlo široka platforma za suradnju što upravo ISRBC i FASRB čini jedinstvenim. Zemlje članice imale su različite prioritete koji su se vremenom mijenjali. Hrvatska je vidjela mogućnost obnove plovnog puta, Srbiji je prioritet bio zaštita okoliša dok je Slovenija, koja je uzvodna zemlja i nije imala takvih problema, svoje interese pronašla u turizmu i razvoju plovidbe.[435]

Međunarodna komisija za sliv rijeke Save osnovana je s ciljem primjene Okvirnog sporazuma o slivu rijeke Save (Framework Agreement on the Sava River Basin, FASRB), tj. osiguravanja suradnje stranaka radi ostvarenja sljedećih ciljeva:

- Uspostavljanje međunarodnog režima plovidbe na rijeci Savi i njezinim plovnim pritocima (sigurna plovidba na Savi i njezinim pritocima putem usvajanja plana obilježavanja, održavanja i razvoja plovnih putova, usvajanja jedinstvenih pravila plovidbe te uspostavljanje riječnih informacijskih sustava - RIS).
- Uspostavljanje održivog upravljanja vodama, tj. suradnju u području upravljanja vodnim resursima u slivu Save na održiv način (integralno upravljanje površinskim i podzemnim izvorima voda, zaštite i unapređenja vodnih ekosustava, zaštitu od štetnog djelovanja voda - poplava, erozije i opasnosti od leda).[436]

Provođenje FASRBC-a koordinira Međunarodna komisija za sliv rijeke Save (Savska komisija), s Tajništvom kao svojim izvršnim i administrativnim tijelom. Vizija ISRBC je prekogranična suradnja radi održivog razvoja regije koja se temelji na ovim načelima (poštivanje nacionalnih zakonodavstava, suradnja u skladu s načelima EU-a, razmjena informacija unutar sliva o vodnom režimu, suradnja s međunarodnim organizacijama – ICPDR, UN i EK, pravedno korištenje voda te prevenciju nastanka značajnijih šteta u slivu).

Organizacijska struktura ISRBC sastoji se od Savske komisije, Tajništva i stručnih skupina. Savska komisija donosi dvije vrste akata (odluke u području plovidbe s ciljem osiguravanja sigurnosti plovidbe, uvjeta za financiranje izgradnje plovnih putova i njihovo održavanje, kao i njezin rad, proračun i postupke te davanje preporuka o svim ostalim pitanjima). Odluke se donose jednoglasno i obvezujuće su za sve strane (osim ako strana u roku od 30 dana ne povuče svoj glas od donošenja odluke ili obavijesti Savsku komisiju da odluka podliježe odobrenju nadležnog tijela njegove države). Savska komisija je središnja točka u identifikaciji i provedbi projekata od regionalne važnosti. Ona je zajedničko tijelo s međunarodnopravnom

[435] Vidi razgovor s Dejanom Komatinom, bilješka 418.
[436] Detaljniji pregled ciljeva Okvirnog sporazuma pogledati na: www.savacommission.org (studeni 2013.)

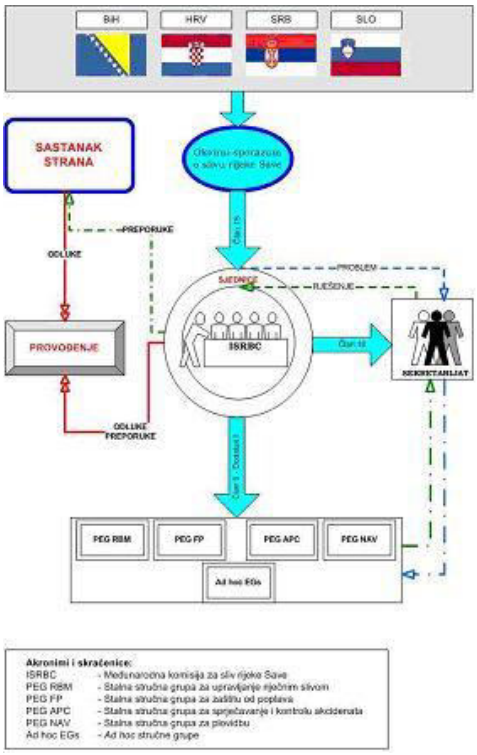
osobnosti za obavljanje svojih funkcija odnosno provedbu Okvirnog sporazuma o slivu rijeke Save. Čine ju dva predstavnika svake članice, tj. član i zamjenik člana, pri čemu svaka strana u Savskoj komisiji ima jedan glas. Sjedište Savske komisije je u Zagrebu (Hrvatska). Komisiju zapravo čine predsjedavajući te članovi i zamjenici iz svih zemalja ISRBC-a. Sve odluke donose se konsenzusom. Stručni odbor Savske komisije za utvrđivanje činjenica sastoji se od tri stručnjaka, strane u sporu imaju jednog predstavnika, a treći je onaj koji nije državljanin ni jedne od strana u sporu. Tajništvo je administrativno i izvršno tijelo Savske komisije. Sastoji se od službenika i pomoćnog osoblja. Službenici su tajnik i njegovi zamjenici (njih 3) i savjetnici (tajnik, zamjenik tajnika za integralno upravljanje slivom i vodno planiranje, zamjenik tajnika za plovidbu, zamjenik tajnika za zaštitu voda i vodnog ekosustava, posebni savjetnik za pravna pitanja, posebni savjetnik za ekonomska i financijska pitanja, savjetnik za tehnička pitanja plovidbe, savjetnik za sigurnost plovidbe, savjetnik za zaštitu od štetnog djelovanja voda i izvanrednih utjecaja na vodni režim). Oni su državljani strana FASRB-a, zastupljeni na ravnopravnim osnovama i postavljeni od strane Savske komisije. Za svoj rad tajništvo je odgovorno Savskoj komisiji. Kako bi se potaknula suradnja, Savska komisija ima pravo osnivati stalne i ad hoc stručne skupine koje se sastoje od stručnjaka ovlaštenih od svake strane. Stalne stručne skupine (PEG) pokrivaju ključna pitanja u slivu rijeke Save, dok se ad hoc skupine bave specifičnijim pitanjima i zadacima. Stručnim skupinama predsjedaju službenici Tajništva. Tajništvo u načelu priprema sav materijal koji skupina razmatra. Savska komisija ima ove stručne skupine: za plovidbu, upravljanje slivom, prevenciju i kontrolu incidenata, zaštitu od poplava, pravna pitanja, ad hoc stručna skupina za hidrološka i meteorološka pitanja, hidrološka pitanja u plovidbi, geografski informacijski sustav, riječne informacijske servise i za financijska pitanja. Sastanak stranaka FASRB-a je važan institucionalni mehanizam provedbe sporazuma, predstavlja dobru priliku za dodatno jačanje uloge Savske komisije u razvitku regionalne suradnje između savskih država, kao i za prepoznavanje njihovih zajedničkih interesa. Različit status stranaka Okvirnog sporazuma u odnosu na članstvo istih u EU, povećava potrebu za aktivnijim sudjelovanjem Savske komisije na regionalnoj razini kako bi se iskoristile sve mogućnosti za ostvarenje ciljeva sporazuma. Sastanak stranaka FASRB održava se najmanje jednom svake dvije godine u cilju praćenja rada i aktivnosti Savske komisije, donošenja odluka na osnovi prijedloga i preporuka Savske komisije, razmatranja i donošenja prijedloga novih protokola FASRB, kao i razmatranja i poduzimanja dodatnih radnji neophodnih za provedbu Okvirnog sporazuma.

ISRBC ima svoj statut, a svaka članica može predložiti izmjene Okvirnog sporazuma. Sporovi se rješavaju pregovorima. Komisija se financira sredstvima redovnog godišnjeg doprinosa država članica i sredstvima iz drugih izvora. Iako upravljanje projektima nije glavna aktivnost ISRBC-a, postojanje i rad ove organizacije pokazali su da je uspješna u omogućavanju i provođenju široke lepeze regionalnih projekata u području upravljanja vodama. Trenutno je 30 projekata implementirano ili započeto, od kojih su 23 prioritetna regionalna projekata s budžetom od 24 milijuna eura, uglavnom financiranih iz eksternih izvora, nešto iz EU fondova te od strane država članica ISRBC-a.

Projekti Međunarodne komisije za sliv rijeke Save (top 5):

1. Projekt obnove plovnog puta. Trenutno se završava papirologija za projekt te treba početi s radovima koji bi trajali dvije godine. Time bi se osigurala obnova industrije i privlačenje investitora.
2. Paket projekata za primjenu Direktive o vodama, tj. plan upravljanja nanosom i klimatskim promjenama kako bi se osigurao dobar status onečišćenih voda.
3. Projekt zaštite od poplava (upravljanjem rizikom od poplava) odnosno obnova sustava za rane najave (upozoravanje). Manji dio je do sada napravljen.
4. Projekt upravljanja informacijama, razmjene podataka. Do sada je uspostavljena prva faza geografskog informacijskom sustava Save (GIS). Tu se nalaze informacije o mreži vodotoka, zagađivačima, namjenama površine, demografskih, kulturnih i drugih podataka. U sklopu tog projekta je i sustav za razmjenu hidrometeoroloških podataka iz nacionalne baze podataka (vodostaj, padaline, temperatura za sve države, za Savu i njezine pritoke), zatim sustav za prognozu i ranu najavu te sustav za incidente od zagađenja.
5. Projekti za razvoj turizma (riječnog turizma u vodi i uz vodu – nautički, ekoturizam, rekreativni i kulturni ili društveno svjesni turizam), na kojima je ISRBC tek počela raditi. Izrađen je nautičko-turistički vodič za rijeku Savu i pritoke (od izvora do ušća), radi se na privlačenju investitora za razvoj infrastrukture u turizmu te na tome da se uspostavi eko značka za sliv Save za promociju u Europi. Naime, riječni turizam nije naveden kao cilj u Okvirnom sporazumu, već je definiran kroz Deklaraciju o održivom riječnom turizmu.[437]

[437] Razgovor s tajnikom Savske komisije g. Dejanom Komatinom (25.10.2013.).

Slika 5. Osnovna shema donošenja odluka u ISRBC s pravnim temeljima[438], preuzeto s www.savacommission.org/functioning

Službeni i radni jezici Međunarodne komisije za sliv rijeke Save su: engleski, hrvatski, slovenski, bosanski i srpski jezik.

Temeljni dokumenti ISRBC-a su Okvirni sporazum za sliv rijeke Save (2002.), Protokol o sprečavanju zagađenja voda uslijed plovidbe, Zajednička izjava o vodećim principima za razvoj unutarnje plovidbe i zaštite okoliša u slivu rijeke Dunav, Strategija za provođenje Okvirnog sporazuma u slivu rijeke Save, Akcijski plan za period 2011.-2015., Sava GIS strategija, Protokol o režimu plovidbe, Godišnja izvješća. Odluke i preporuke Savske komisije (Plan obilježavanja rijeke Save i njezinih plovnih pritoka za 2011. godinu, Pravila za

[438] Objašnjenje gornje sheme: u načelu, Savska komisija na svojim sjednicama postavlja specifična pitanja koja treba obraditi Tajništvo i/ili stručne skupine. Nakon što se pronađe rješenje, Tajništvo ga predstavlja Savskoj komisiji s preporukom o sljedećim koracima. Prema preporukama Tajništva, Savska komisija na svojim redovnim ili izvanrednim sjednicama donosi odluke i preporuke za Stranke. Odluke koje Savska komisija donosi u području plovidbe obvezujuće su za sve Stranke, imajući u cilju osigurati uvjete za sigurnu plovidbu te uvjete za financiranje izgradnje i održavanja plovnih putova. U području upravljanja vodama Savska komisija donosi samo preporuke. I odluke i preporuke donose se jednoglasno. – www.savacommission.org (studeni 2013.)

određivanje zimovnika i zimskih skloništa na slivu rijeke Save, Pravila o prijevozu opasnog tereta u slivu rijeke Save).

Okvirni sporazum o slivu rijeke Save ističe prekograničnu suradnju za održivi razvoj u slivu rijeke Save (uspostavljanje plovidbe, održavanje i označavanje plovnih putova, zaštitu vode i vodnog ekosustava, suradnju država u regiji, uspostavljanje međunarodnog režima plovidbe, redovnu razmjenu informacija u slivu Save, suradnju s međunarodnim organizacijama, izdavanje vodopravnih akata, plovidba Savom i njenim plovnim dijelovima slobodna je za trgovačka plovila svih država, mjere za održavanje plovnih putova, upravljanje vodnim resursima, usklađenost s aktivnostima ICPDR-a, itd).

Publikacije ISRBC-a su Savski vjesnik, Hidrološki godišnjak, Foto katalog, Sava News Flash i Nautičko-turistički vodič za rijeku Savu.

Međunarodna komisija za sliv rijeke Save surađuje i s drugim sličnim međunarodnim organizacijama (riječnim i jezerskim komisijama): Dunavska komisija, Međunarodna komisija za zaštitu rijeke Dunav (s njima ima potpisane Memorandume o razumijevanju), Rajnska komisija, komisija za rijeku Mösel, za rijeke Mösel i Saar, za rijeku Elbu, Odru, Maas, Shelt, Vijeće za regionalnu suradnju, OSCE, neke UN organizacije (UNECE, UNESCO), GWP, Skadarska komisija u okviru jednog projekta, neke inicijative u Albaniji, Grčkoj, Makedoniji. Odnos ISRBC i ICPDR usklađuje se s dunavskim zemljama, odnosno s dunavskom strategijom. S dunavskim organizacijama vlada jedan sestrinski odnos, ne podređen. ISRBC je usklađena s konvencijom UNECE, direktivama EU i dunavskom strategijom.[439]

Kronološki pregled rada Savske inicijative:

- Početak inicijative – lipanj 2001.
- Potpisivanje Pisma namjere o suradnji – 29. studenog 2001.
- Potpisivanje FASRB-a – Kranjska Gora, 3. prosinca 2002.
- Uspostava Privremene Savske komisije – Bruxelles, 12. ožujka 2003.
- Ratifikacija FASRB-a – 29. prosinca 2004.
- Uspostava Savske komisije – Zagreb, 27.-29. lipnja 2005.

[439] Vidi bilješku 418.

- Uspostava tajništva Savske komisije – Zagreb, 9. siječnja 2006.[440]

U bliskoj budućnosti treba očekivati da će Savska komisija postati centralna točka u identifikaciji i provođenju projekata od regionalnog značenja, što će dovesti do jačanja zajedničke suradnje u slivu rijeke Save po pitanju upravljanja vodama.

Hrvatska i Međunarodna komisija za sliv rijeke Save: Hrvatska je jedna od četiriju zemalja članica ISRBC-a i potpisnica Okvirnog sporazuma o slivu rijeke Save (3. prosinca 2002.). Dobila je i sjedište Savske komisije u Zagrebu. Hrvatski prioritet u trenutku nastajanja ove organizacije bila je obnova transporta na Savi jer je Hrvatska, osim Slovenije, jedna od najuzvodnijih zemalja. U sektoru upravljanja vodama, Hrvatska je zainteresirana za režim nanosa i efektima izgradnje brana u Sloveniji (jer se tako gubi prirodni režim). Naime, ako se dno rijeke spušta, spušta se i nivo podzemnih voda i dolazi do problema s pitkom vodom, a svi veliki gradovi na Savi piju savsku vodu. U Zagrebu postoje i oteretni kanali, koji se aktiviraju za vrijeme većih protoka vode. Druga važna komponenta Hrvatskog sudjelovanja je politika jer je Hrvatska važan regionalni čimbenik, posebno nakon svog ulaska u Europsku uniju. Sada ona pomaže drugim zemljama u ISRBC (osim Slovenije) u pristupnim procesima. Dva su sloja koristi sudjelovanja u Savskoj komisiji. Prvo je koordinacija aktivnosti država u svim područjima Okvirnog sporazuma, kroz ministarstva i eksperte u Savskoj komisiji, a druga je priprema i implementacija važnih regionalnih projekata. Putem projekata zemlje direktno dobivaju novac iz stranih izvora, Europska komisija je npr. donirala RH novac za obnovu plovnog puta. Ponekad zemlje zajedno, a nekada pojedinačno lakše dođu do stranih ulaganja za važne projekte. Hrvatska angažiranost u Savskoj komisiji je od početka do danas, kada je članica EU, ostala ista i pokazuje određeni kontinuitet u interesu i angažmanu. Neka od hrvatskih ministarstava sudjeluju u ISRBC – ministarstvo poljoprivrede, ministarstvo pomorstva, ministarstvo vanjskih poslova, ministarstvo regionalnog razvoja i europskih fondova.

[440] www.savacommission.org (studeni 2013.)

5.16.Crnomorska ekonomska inicijativa

Crnomorska gospodarska suradnja i njezino mjesto u promicanju dobrosusjedskih odnosa, sigurnosti i suradnje na jugoistoku Europe je važno jer široki geografski opseg inicijative uključuje i druge geografske podregije, raznolikost njezinih sudionika te činjenicu da ne vide sve zemlje sudionice svoju perspektivu u Europskoj uniji. Crnomorska ekonomska inicijativa povezuje regije uz izraženu gospodarsku orijentaciju.[441]

Inicijativa datira iz 1991. godine, a zamisao je došla iz turskih političkih krugova. Motivacija Turske bila je obnova interesa na Kavkazu i središnjoj Aziji. Bugarska i Rumunjska su se bojale da će Crnomorska inicijativa usporiti njihova kretanja prema EU. Ideja je bila da organizacija ima oblik čisto ekonomske i neobavezujuće prirode. Činjenica je da se ova ekonomska grupacija htjela preko Crnog mora i Zakavkazja te preko podunavskog bazena povezati sa srednjom i zapadnom Europom. Stupovi tog gospodarskog mosta oslanjaju se na Rumunjsku što joj daje komparativne prednosti: Crno more s velikom lukom Constantom, planirana izgradnja kanala u delti Dunava, mostova i drugih tehničkih uređaja za plin i naftu te vodeni i kopneni putovi Podunavljem prema rijeci Rajni.[442] Rumunjska je, osim važnosti Dunava unutar BSEC-a, isticala i gradnju zajedničke željezničke mreže i suzbijanje organiziranog kriminala, kako bi se poslovnim ljudima omogućila sloboda djelovanja.[443]

Crnomorska ekonomska inicijativa (Black Sea Economic Cooperation – BSEC) nastala je kao jedinstveni i obećavajući model multilateralnog političkog i ekonomskog udruživanja s potpisivanjem deklaracije summita u Istanbulu 25. lipnja 1992. godine.[444] Deklaracija je precizirala spremnost država sudionica kako će koristiti sva sredstva i mogućnosti za široku suradnju poštujući načela Helsinškog završnog akta i naknadnih odluka OSCE-a te univerzalno priznata načela međunarodnog prava. To je identificiralo glavne smjernice za gospodarsku suradnju. Crnomorska inicijativa je pokrenuta 1992.godine, a konačno je konstituirana 1995.godine na skupu u Bukureštu na kojem se okupilo jedanaest zemalja crnomorskog bazena. Glavni cilj je bio pretvoriti Crno more u područje mira, stabilnosti, suradnje i prijateljstva. Da ne bi izgubila prvotnu ideju, Inicijativa se neće širiti na zemlje Srednjeg istoka, ni središnje Azije, ali nije bila isključena mogućnost proširenja na zemlje

[441] www.nato.int/acad/fellow/96-98/shtonova.pdf (svibanj 2016.)
[442] MVEP, VRH Bukurešt, ds/134-285, 19.travnja 1997 i ds/183-444, 16.veljače 1998.
[443] MVEP, VRH Bukurešt, ds/100-214, 26.svibnja 1997.
[444] www.bsec-organization.org/Pages/homepage.aspx (svibanj 2016.)

podunavskog bazena.[445] Stručnjaci ipak smatraju da bi BSEC trebala u budućnosti povezati Srednju Aziju i Kinu s integriranom Europom i ponovno oživjeti famozni „Put svile“.[446]

U Kijevu (Ukrajina) 22.listopada 1997. sastali su se ministri vanjskih poslova jedanaest zemalja koje su pritom potpisale Povelju Crnomorske ekonomske organizacije (BSEC). Tim činom, inicijativa koja od 1992. djeluje kao neparlamentarno i savjetodavno tijelo, postala je međunarodna organizacija za subregionalnu gospodarsku suradnju (eksploatacija nafte i plina iz Kaspijskog jezera, naftovod).[447] Povelja predviđa osnivanje banke (Black Sea Bank for the Trade and Development). Povelja BSEC je stupila na snagu 1. svibnja 1999. godine. Osnovna područja suradnje u Crnomorskoj ekonomskoj inicijativi su trgovina i industrijska suradnja, komunikacije, promet, energija, poljoprivreda, turizam, borba protiv kriminala itd.[448] Zemlje članice BSEC su Albanija, Armenija, Azerbajdžan, Bugarska, Gruzija, Grčka, Moldavija, Rumunjska, Ruska Federacija, Srbija, Turska, Ukrajina. BSEC danas ima 12 zemalja članica te dosta zemalja i organizacija koje imaju status promatrača (Austrija, Bjelorusija, Hrvatska, Češka, Egipat, Francuska, Njemačka, Izrael, Italija, Poljska, Slovačka, Tunis, SAD, Međunarodni crnomorski klub, Crnomorska komisija, Europska komisija, Tajništvo za energiju). Promatrački status u Crnomorskoj ekonomskoj inicijativi je otvoren, na zahtjev bilo kojoj državi ili međunarodnoj organizaciji koja izražava svoju spremnost da praktično i vrijedno doprinese radu BSEC-a. Taj status odobrava, suspendira ili okončava Vijeće u skladu s pravilnikom. Crnomorska organizacija promiče odnos s trećim stranama (država, međunarodnih organizacija i institucija) zainteresiranih za suradnju na različitim pitanjima od zajedničkog interesa kroz dijalog (Mađarska, Iran, Japan, Republika Koreja, Crna Gora, Slovenija, Crnomorska međunarodna udruga brodovlasnika (BINSA), Crnomorsko–Azovska udruga luka (BASPA) i druge). S Crnomorskom organizacijom surađuju i brojne međunarodne organizacije. Neke od njih su UN, Gospodarska komisija UN-a za Europu (UN / ECE), Program UN-a za razvoj (UNDP), Program UN-a za okoliš (UNEP),

[445] MVEP, VRH Bukurešt, ds/87-196, 30.travnja 1997.
[446] Put svile je naziv za mrežu karavanskih putova čiji je glavni cilj bilo povezivanje Sredozemlja s istočnom Azijom. Ovaj naziv je prvi koristio Ferdinand von Richthofen u 19.st., iako su još Bizantinci koristili sličan naziv. – www.wikipedia.org (travanj 2017.). BSEC i obnova puta svile spominje i dokument - MVEP, VRH Bukurešt, ds/134-285, od 19.rujna 1997.
[447] MVEP, VRH Bukurešt, ds/143-318, 24.listopada 1997.
[448] MVEP, VRH Bukurešt, ds/87-196, 30.travnja 1997.; opširnije područja suradnje možete pogledati na službenoj stranici BSEC-a www.bsec-organization.org

UN industrijska organizacija za razvoj (UNIDO), UN organizacija za hranu i poljoprivredu (UNFAO), Svjetska banka (WB), Svjetska trgovinska organizacija (WTO).[449]

Organizacijski BSEC ima dobro razvijenu mrežu sastanaka, seminara i radnih skupina. Ima 19 radnih skupina i srodnih tijela (ICBSS, PABSEC, BSTDB). Vijeće ministara vanjskih poslova (Vijeće BSEC) je glavni redoviti organ odlučivanja u organizaciji, prema Povelji BSEC-a. Vijeće se sastaje barem jednom u šest mjeseci. Dodatni sastanci mogu se održati na zahtjev jedne ili više država članica. Donose odluke o funkcioniranju BSEC-a, o članstvu i promatračima, usvajanju i izmjeni poslovnika, dodjeljuju zadatke pomoćnim organima BSEC-a. Odluke se donose konsenzusom. Uglavnom se odluke donose na summitima organizacije. Stalno međunarodno tajništvo je osnovano u ožujku 1994. godine sa sjedištem u Istanbulu (Turska). Organizirano je u nekoliko skupina na čelu sa stalnim tajnikom. Surađuje s međunarodnim i regionalnim organizacijama i institucijama na različitim područjima (ekonomski razvoj, fondovi crnomorske inicijative, trgovina, industrijska suradnja, znanost, obrazovanje i kultura, socijalna pitanja, zdravstvo). BSEC porezna tijela imaju svoje proračune i obavljaju dužnosti u skladu sa svojim temeljnim instrumentima i uz poštovanje načela Crnomorske ekonomske organizacije. BSEC porezni centri su uspostavljeni uz suglasnost vijeća te služe svim zainteresiranim državama članicama na određenim područjima suradnje. Blisko surađuju s odgovarajućim pomoćnim organima u BSEC-u, u skladu sa svojim specifičnim područjima djelovanja. Rezultati djelovanja centra su konzultativne naravi. Parlamentarna skupština BSEC (PABSEC) dio je BSEC organizacijske strukture, daje potporu na savjetodavnoj osnovi te pruža zakonodavnu podršku kako bi se aktivirale relevantne odluke koje je donijelo Vijeće ministara. Također, surađuje s nacionalnim parlamentima radi poboljšanja političke klime u regiji. BSEC poslovno vijeće je međunarodna, nevladina, neprofitna organizacija osnovana 1992. godine s ciljem lobiranja za unapređenje poslovanja u crnomorskoj regiji. Nalazi se u Istanbulu. Surađuje i koordinira između poslovnih zajednica različitih zemalja. BSEC trgovinska i razvojna banka (BSTDB) s radom je započela 1. lipnja 1999. godine, a sjedište joj je u Solunu (Grčka). Međunarodna je financijska institucija osnovana od 11 članica Crnomorske ekonomske inicijative. Temeljni kapital joj je 3,5 milijardi eura. Podupire gospodarski razvoj i regionalnu suradnju financijskih projekata, jamstava i kapitala. Međunarodni centar za crnomorske studije (ICBSS) osnovan je 1998. kao neprofitna organizacija. Ima dvije funkcije (nezavisna

[449] Više o promatračima, sektorskom dijalogu i međunarodnim organizacijama koje surađuju sa BSEC-om pogledati na www.bsec-organization.org

istraživanja i osposobljavanje institucija u crnomorskoj regiji). Centar razrađuje i objavljuje znanstvene radove i studije, organizira znanstvena događanja, istraživačke projekte, daje preporuke za crnomorsku regiju. „Zeleno Crno more“ je njihova perspektiva (okoliš, kultura, društveni razvoj). Centar za statistiku BSEC-a služi za razmjenu statističkih podataka i ekonomskih informacija, a osnovan je 5. listopada 1993. sa sjedištem u Ankari (Turska). Svrha ovog centra je prikupljanje statističkih ekonomskih podataka, ispunjavanje tajničke funkcije, koordinacija tih podataka i njihova distribucija u državama članicama BSEC-a.

Službeni jezik dokumenata je engleski dok su na sastancima službeni engleski i ruski jezik. Predsjedanje BSEC traje šest mjeseci. Zemlje predsjedateljice se izmjenjuju prema engleskom abecednom redu.

Moto Crnomorske ekonomske inicijative: „Working together towards peace, stability and prosperity in the Black Sea region.“ (prijevod: Radimo zajedno prema miru, stabilnosti i napretku u crnomorskoj regiji).

Temeljni dokumenti BSEC-a su Deklaracija iz Istanbula (1992.), Povelja BSEC-a (1997.), Pravila i procedure BSEC-a (2007.) te još nekoliko deklaracija iz Istanbula (1999., 2002., 2007., 2012.), deklaracija iz Moskve iz 1996. i deklaracija iz Yalte 1998. godine.[450]

BSEC ima tržište od 350 milijuna ljudi i 300 bilijuna američkih dolara. Regija BSEC pokriva zemlje crnomorskog sliva i Balkan, a nakon Perzijskog zaljeva je najbogatija regija naftom i plinom te regija s najvećom zalihom minerala i metala na svijetu. To je također veliki europski prometni i energetski koridor.

Hrvatska i BSEC:

BSEC je relativno nepoznat široj javnosti, ali hrvatske institucije surađuju sa zemljama članica nekoliko godina te s njima imaju bilateralne ugovore za ekonomsku suradnju. BSEC je važan za RH zbog nafte (naftovoda) i plina.

Republika Hrvatska u Crnomorskoj ekonomskoj inicijativi ima status promatrača. Hrvatska je postala promatrač na 13. sastanku Vijeća ministara vanjskih poslova BSEC-a u Chisinau (Moldavija) 28. listopada 2005. godine. Ovaj status daje RH priliku da sudjeluje na sastancima međunarodne organizacije koja okuplja punopravne članove i promatrače na području Crnog mora, Mediterana i dunavskog sliva. Razni sastanci u okviru 15 radnih

[450] Detaljnije o temeljnim dokumentima pogledati na www.bsec-organization.org

skupina BSEC-a omogućuju prezentiranje spremnosti RH za različite oblike regionalne suradnje, međunarodnog , gospodarskog i političkog prioriteta.

Hrvatska provodi ekonomsku suradnju s članicama BSEC-a i zainteresirana je za poboljšanje robne razmjene u sklopu postojećih bilateralnih odnosa. Imajući u vidu da je crnomorska regija postala središte za prijevoz energetike, RH aktivno sudjeluje na sastancima ministara unutar radne skupine za energetiku.

BSEC je za Hrvatsku odskočna daska za preuzimanje ekonomskog vodstva u regiji. Srbija i Albanija su primarna tržišta, baš kao Turska i Rusija. Hrvatska je na transportnim i energetskim koridorima koji povezuju ruska i turska tržišta i resurse zapadne Europe. Jedan od važnijih projekta unutar Crnomorske organizacije je i izgradnja naftovoda Constanta-Trst, koji prolazi kroz Rumunjsku, Srbiju, Hrvatsku, Sloveniju i Italiju u dužini oko 1856 kilometara, od čega na Hrvatsku otpada 435 kilometara i slijedi koridor jadranskog naftovoda.[451] Ovaj bi naftovod trebao za srednjoeuropsko tržište osigurati između 60-90 milijuna tona sirove nafte.[452] Prema dostupnim dokumentima, vidljivo je da su razgovori oko izgradnje naftovoda vođeni na raznim konferencijama (Konferencija Kaspijska energija za Europu, Jadranski naftovod) u nekoliko godina.[453] Izgradnja naftovoda trebala je biti gotova do 2012.godine[454], a izgradnja bi koštala 2,5 milijardi eura.

5.17.Royaumont proces

Royaumont proces (Royaumont Process, RP) je prvi regionalni pristup Europske unije prema zemljama zapadnog Balkana. Ova inicijativa se još naziva i Proces stabilizacije i dobrosusjedstva na jugoistoku Europe jer je faza „dobrosusjedstvo“ ključni pojam ovog procesa te je on diplomatski dodatak za Daytonski mirovni sporazum koji je učinio mnogo za promicanje regionalne stabilnosti. Royaumont proces ime je dobio po francuskom gradiću nedaleko Pariza, a cilj mu je promicanje stabilnosti i dobrosusjedstva. Osnovan je na francusku inicijativu te odražava želju zapadne Europe da pokuša uravnotežiti rastući

[451] www.ezadar.rtl.hr/biznis/2500849/hrvatska-blokira-gradnju-paneuropskog-naftovoda/ (travanj 2017.)
[452] www.vlada.gov.hr>print (travanj 2017.)
[453] MVEP, VRH Bukurešt, ds/261-611, 27.listopada 1998. i ds/359-831, 23.rujna 1999.; MVEP, Uprava za gospodarsku i političku multilateralu, odjel za gospodarske organizacije i integracije, 19.travnja 2000., Zagreb.
[454] Izgradnja naftovoda je negdje zapela. U nekoliko navrata sam slala upit u JANAF u vezi tog pitanja, ali nisam dobila odgovor.

američki politički i vojni utjecaj u regiji kao rezultat Daytonskog sporazuma. Nakon Daytona Europska unija nije imala izbora nego priznati odlučujuću ulogu SAD-a u održavanju vojnih i političkih aspekata mira u BiH. RP je bio rezerviran prema SAD i Turskoj koji su vidjeli prioritet Daytona nad svim drugim inicijativama u regiji. Zapravo, RP je nadopuna Daytonu. Netom prije potpisivanja Daytonskog mirovnog sporazuma, 13. prosinca 1995. održan je sastanak u Royaumontu u blizini Pariza na kojem su sudjelovali ministri vanjskih poslova 15 zemalja članica Europske unije, Sjedinjene Američke Države, Ruska Federacija, Vijeće Europe i predstavnici Organizacije za europsku sigurnost i suradnju (OSCE). Na tom sastanku je usvojena „Deklaracija o procesu stabilizacije i dobrosusjedskim odnosima“ kojom je usvojen i započet Royaumont proces ili inicijativa. Ovaj proces spada pod mirovnu konferenciju u Parizu. Njegov je cilj doprinijeti izgradnji nove Europe. Proces je osmišljen kako bi podržao mirovni plan i dao mu dugoročnu perspektivu, bez udaljavanja od svojih glavnih zadataka. Svaka država i organizacija je pozvana da doprinese procesu u skladu sa svojim željama i mogućnostima. Namjera Procesa nije pružanje ekonomske pomoći ili promicanje infrastrukturnih projekata. On je politički proces u simbiozi s regionalnim pristupom Europske unije i suradnje s drugim regionalnim inicijativama, kako bi se normalizirali međudržavni odnosi i potpora civilnog društva. Proces je prozvan pionirskom funkcijom stabilnosti u Europi, pod okriljem OSCE-a. Ovakav pristup osigurava forum za razmjenu informacija o raznim bilateralnim i multilateralnim inicijativama u regiji te zajedničko razmatranje projekata za promicanje stabilnosti na kojoj svi zainteresirani akteri sudjeluju na ravnopravnoj osnovi.

Royaumont proces pokrenut je u prosincu 1995., zatim je u veljači 1996. odobren od strane Vijeća Europske unije, da bi u listopadu iste godine Vijeće EU usvojilo uvjete o RP, kao i zadatke Procesa i koordinatora. U travnju 1998. godine u Ateni je održan prvi sastanak RP. Koordinator ove inicijative je Vijeće Europske unije, kao izraz reafirmiranja EU prisutnosti u regiji davanjem jednog novog trenutka projektu stabilnosti, dobrosusjedstva, ublažavanjem konflikata i mira. Ovaj Proces je inovativan, opsežan pristup ublažavanju sukoba. Prvo, potiče demokratizaciju promičući dijalog među građanima i modernizaciju građanskih struktura. Drugo, on promiče građanski dijalog, građenje europske kulture i širi nove komunikacijske kanale među različitim skupinama izvan državnih granica. Tako se Royaumont u većoj mjeri nadovezuje na postojeće instrumente preventivne diplomacije. Naglasak je stavljen na promicanje regionalnih projekata u području civilnog društva, kulture i ljudskih prava. Royaumont proces uspostavio je dinamični okvir za suradnju na području demokracije i

građanskog društva, a odigrao je jednu od glavnih uloga u sklopu radnog stola I. Pakta o stabilnosti za jugoistočnu Europu.[455] Cilj Royaumont procesa bio je pripremiti, odabrati i financirati projekte koji bi mogli pripomoći stabilnosti i osigurati dobrosusjedske odnose, a uključivao je i jačanje međuparlamentarne aktivnosti te organiziranje seminara, konferencija i sastanaka nevladinih organizacija.[456] Zemlje sudionice Royaumont procesa su zemlje jugoistočne Europe: Albanija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Hrvatska, Makedonija, Rumunjska, Slovenija, Srbija, te 15 zemalja članica Europske unije, SAD, Rusija, Mađarska i Turska. Glavna ciljevi suradnje u Royaumont procesu su stabilizacija regije zapadnog Balkana (podrazumijeva provođenje Okvirnog sporazuma za mir u BiH), razvoj regionalne suradnje, institucija civilnog društva i promocija zajedničkih kulturnih vrijednosti i ljudskih prava. Europska je komisija pokazala spremnost za financiranje mogućih komplementarnih mjera. Pristupilo se proširenju programa PHARE u koji su uključene sve zemlje regije s mogućnošću ostvarivanja mnogih regionalnih projekata. Francuska je predložila i okvirni projekt „Razvoj masovnih medija u regiji“ s posebnim naglaskom na neovisnost medija u BiH, SRJ i Hrvatskoj. Predviđeno je i osnivanje foruma za mlade političare iz jugoistočne Europe i suradnja između istraživača i istraživačkih institucija.

Organizacijski je Royaumont proces pod nadzorom Vijeća Europe, Europske komisije i OSCE-a. Oni pripremaju akcijski plan za inicijativu i određuju koordinatora procesa na razdoblje od tri godine.

Sve do 1997. RP je bio dobra ideja, ali nije napredovala, jer joj je nedostajala potpora iz zapadnih metropola, s obzirom na tešku situaciju u BiH. Inicijativa nije imala sredstava niti izravnih financijskih poticaja pa su se slabo financirali projekti.

U travnju 1997. godine Vijeće EU je usvojilo regionalni pristup, uspostavljanjem političke i ekonomske uvjetovanosti za razvoj bilateralnih odnosa s pet zemalja regije (Albanija, BiH, Hrvatska, Srbija i Makedonija). Razvoj bilateralnih odnosa uključivao je poštivanje demokratskih načela, ljudskih prava, vladavine prava, zaštita manjina, tržišno gospodarstvo i regionalnu suradnju. Europska komisija je 26. svibnja 1999. predložila Proces stabilizacije i pridruživanja (SAP) kao novi okvir za razvoj odnosa između zemalja zapadnog Balkana i Europske unije, a kao izravni instrument Europske unije osnovan je Pakt o stabilnosti za jugoistočnu Europu. Stavljanje RP u sveobuhvatni politički pristup regiji bilo je veoma važno.

[455] A.Milardović, *Zapadni Balkan*, str. 117- 118
[456] K.Cviić, *Jugoistočna Europa*, str. 110 - 111

Cilj je bila normalizacija odnosa između BiH i njezinih susjeda, kao i cijele regije, te postupno uspostavljanje ugovora s EU kao dio regionalnog pristupa. Regionalni pristup odnosio se na zemlje koje nisu imale mandat za pregovore za pridruživanje Uniji, a to je upravo podrazumijevalo pet zemalja zapadnog Balkana, obuhvaćenih RP-om. Svrha svega bila je obnova ili stvaranje nacionalnog okvira za svaku od ovih zemalja. S političkog stajališta, prednost imaju izgradnja vladinih struktura, promicanje demokracije i vladavina prava. Europska unija na zapadnom Balkanu razlikuje dvije vrste zemalja: 1) Albanija i Makedonija i 2) BiH, Hrvatska i Srbija – izravno uključene u sukob. Glavni instrument EU je politički dijalog, a to se upravo dogodilo kada su zemlje izrazile spremnost podržati Royaumont proces i pristati na međusobnu suradnju u regiji.[457]

Međuparlamentarna suradnja[458] jedna je od važnih odrednica Royaumont procesa. Započela je 1998. godine kao sredstvo jačanja demokracije u regiji. Europski parlament je preuzeo glavnu ulogu u ovoj inicijativi i pridonio stvaranju različitih međuparlamentarnih foruma za dijalog i suradnju s regijom.

Glavni pozitivni aspekt RP je njegova predanost stabilnosti i dobrosusjedskim odnosima u jugoistočnoj Europi te njegova politička i ekonomska vjerodostojnost dugoročnog procesa s ciljem uspostavljanja i mobilizacije civilnog društva u zemljama sudionicama. Proces je imao povoljan utjecaj na poboljšanje europskih integracija za jugoistočnu Europu i uključivanje Europske unije s komplementarnim mjerama u prilog dobrosusjedskih odnosa i projektima suradnje. Funkcionalna ograničenja RP bila su sumnjiva djelotvornost regionalnog stola u okviru OSCE-a, koji je bio najavljen kao završna faza procesa. Tu je i nedostatak jednakog pristupa Europske unije u svim zemljama regije te kašnjenje u fondovima odobrenja i isplate za projektne prijedloge zbog sporosti procesa konzultacije unutar EU i na međuvladinoj razini.[459] Royaumont proces je kao inicijativa surađivao i s drugim organizacijama i to s Crnomorskom ekonomskom inicijativom, OSEC-om, Srednjoeuropskom inicijativom i SECI.

Kao i mnoge inicijative prije i poslije, prije inkorporiranja u Pakt o stabilnosti, Royaumont proces imao je potpuno marginalan učinak koji se sveo na organizaciju seminara i sastanaka, te nije bio previše zapažen u javnosti.

[457] www.core-hamburg.de/documents/yearbook/english/98/Enhart.pdf (studeni 2013.)
[458] Sastanke međuparlamentarne suradnje u RP, te važne sastanke za platformu RP pogledati u prilozima doktorske radnje.
[459] www.nato.int/acad/fellow/96-98/shtonova.pdf (studeni 2013.)

Hrvatska i Royaumont proces:

Hrvatska je ispočetka projekt „dobrosusjedstva“ opisivala kao preuranjen, s obzirom na velik broj neriješenih pitanja, poput onih o sukcesiji i uzajamnom priznavanju među novim državama nastalih raspadom bivše Jugoslavije. Kao jedna od potpisnica Daytonskog mirovnog sporazuma Hrvatska je bila dužna pomoći njegovom provođenju u BiH te je kao potpisnica Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju bila i sudionica Royaumont procesa. Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju Hrvatska se obvezala nastaviti i promicati suradnju i dobrosusjedske odnose s drugim zemljama regije, uključujući i odgovarajuću razinu uzajamnih koncesija glede kretanja osoba, roba, kapitala i usluga, te razvoj projekata od zajedničkog interesa, poglavito projekata koji se odnose na povratak izbjeglica i borbu protiv organiziranog kriminala, korupcije, pranja novca, ilegalnih migracija i krijumčarenja. Ta je obveza ključni čimbenik u razvoju odnosa i suradnje između stranaka i time pridonosi regionalnoj stabilnosti koja je glavni cilj Royaumont procesa.

5.17.1.Proces stabilizacije i pridruživanja i Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju

Europska unija je tijekom devedesetih godina nastojala pronaći prikladnu dugoročnu vanjskopolitičku strategiju za razvijanje političkih, gospodarskih i institucionalnih odnosa s državama jugoistočne Europe. U svibnju 1999. godine Europska komisija je predložila Proces stabilizacije i pridruživanja (Stabilisation and Assocaiation Process, SAP) za države jugoistočne Europe – Albaniju, Bosnu i Hercegovinu, Hrvatsku, Makedoniju i Saveznu Republiku Jugoslaviju, kojim se mijenja, odnosno produbljuje i nadopunjuje dotadašnja politika prema tom dijelu Europe. Proces stabilizacije i pridruživanja je strateški dokument koji uključuje šest elemenata (Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju, razvoj postojećih gospodarskih i trgovačkih odnosa, prenamjenu postojeće gospodarske i financijske pomoći, pomoć za demokratizaciju i razvoj civilnog društva, korištenje mogućnosti za suradnju u raznim područjima i razvoj političkog dijaloga). Na sastanku Europskog vijeća u Solunu u lipnju 2003. godine Proces stabilizacije i pridruživanja je „obogaćen“ elementima pretpristupne strategije, tj. elementima koji su do tada bili otvoreni isključivo državama kandidatkinjama za članstvo u Europskoj uniji. Tako su uvedeni načelo „vlastitih zasluga“ i mogućnost sustizanja drugih te europsko partnerstvo koje sadržava kratkoročne i srednjoročne

prioritete daljnjega procesa pridruživanja. Države uključene u Proces stabilizacije i pridruživanja su potencijalni kandidati za članstvo u Europskoj uniji. Proces stabilizacije i pridruživanja nudi ubrzanje uspostavljanja ugovornih odnosa s Europskom unijom (SAA) time što se preskače jedna faza u približavanju Uniji kroz koju su morale proći prijašnje države kandidatkinje (Sporazum o suradnji).[460] SAP je bilateralni i regionalni proces, a ulogu u njemu je imao i Pakt o stabilnosti za jugoistočnu Europu kao pomoćni i dopunski mehanizam za stabilnost regije. Godišnje izvješće o stabilizaciji i pridruživanju ključni je instrument koji ocjenjuje spremnost zemalja jugoistočne Europe da se približe Europskoj uniji.

Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (Stabilisation and Association Agreement, SAA) je nova generacija sporazuma o pridruživanju ponuđena državama jugoistočne Europe obuhvaćenim Procesom stabilizacije i pridruživanja. Sporazumom se uređuju opća načela, politički dijalog, regionalna suradnja, slobodno kretanje roba, kretanje radnika, osnivanje pravnih osoba, pružanje usluga i kretanje kapitala, usklađivanje zakona, provedba zakona i pravila tržišnog natjecanja, pravosuđe i unutarnji odnosi, politike suradnje i financijska suradnja. Ciljevi Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju su razvijanje političkog dijaloga između Europske unije i države potpisnice sporazuma, početak postupnoga usklađivanja nacionalnoga zakonodavstva države potpisnice s pravnom stečevinom Europske unije, promicanje gospodarskih odnosa dviju strana, postupno razvijanje područja slobodne trgovine između dviju strana i poticanje regionalne suradnje u sklopu Procesa stabilizacije i pridruživanja. Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju daje državi potpisnici status pridruženog člana i potencijalne kandidatkinje za članstvo u Uniji. Republika Hrvatska je potpisala Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju 29. listopada 2001. godine koji je nakon ratifikacije u državama članicama Unije, Europskome parlamentu i Hrvatskom saboru na snagu stupio 1. veljače 2005. godine.[461] Time je uspostavljen ugovorni odnos između Hrvatske i Europske unije. Općeniti cilj Hrvatske je nakon potpisivanja SAA bio da završi proces tranzicije ispunjavanjem demokratizacije, međunarodne i europske integracije,

[460] Sporazum o suradnji je posebna vrsta sporazuma koje Europska unija potpisuje s trećim zemljama i koji stvara okvir za širenje odnosa s tim državama i izvan trgovinskih veza. Slični sporazumi koji su se nazivali „sporazumi o suradnji i trgovini" zaključivali su se početkom 1990.-ih godina s državama srednje i istočne Europe u sklopu njihova približavanja europskim integracijama, prije nego što su zamijenjeni sporazumima o pridruživanju.

[461] Mali leksikon europskih integracija, MVEP RH.

regionalne stabilnosti i održivih ekonomskih rezultata. Ključni elementi programa reformi bili su politički, gospodarski i socijalni.[462]

SAA predstavlja pravni temelj odnosa dviju strana i omogućava postupne pripreme za ostvarenje punopravnog članstva u Uniji. Sporazum znači uspostavu i konsolidaciju stabilnog europskog poretka utemeljenoga na suradnji, kojoj je EU glavno uporište, i u okviru Pakta o stabilnosti. Temelj su Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju veće političke i gospodarske slobode, vladavina prava i demokratskih načela i poštivanje ljudskih prava i prava nacionalnih manjina. Države koje su potpisale Sporazum iskazuju privrženost potpunoj provedbi svih načela i odredbi Povelje Ujedinjenih naroda, OSCE-a, Helsinškog završnog akta, zaključnim dokumentima Madridske i Bečke konferencije, Pariške povelje za novu Europu, Pakta o stabilnosti za jugoistočnu Europu, Daytonskom mirovnom sporazumu radi doprinosa regionalnoj stabilnosti i suradnji zemalja regije. Pridruživanje Europskoj uniji se provodi postupno i u potpunosti je ostvareno najkasnije u roku šest godina od stupanja na snagu Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju.

[462] Politički elementi su demokracija, vladavina prava, poštivanje ljudskih prava, prava manjina, demokratizacija medija, povratak izbjeglica, decentralizacija vladinih ovlasti kako bi ojačala lokalna vlast, modernizacija javne uprave, reforma pravosuđa, pridruživanje EU i NATO-u, te promicanje dobrosusjedskih odnosa. Gospodarski elementi jesu podizanje životnog standarda, povećanje zaposlenosti, jačanje makroekonomske stabilnosti, poticanje strukturalnih i ostalih potrebnih reformi, smanjivanje javnog deficita, smanjivanje plaća u javnom sektoru i smanjivanje javnog sektora, stabilnost cijena i tečaja, regionalni razvoj, razvoj malog i srednjeg poduzetništva, reforma poljoprivrede, razvoj turizma, te zaštita okoliša i prirodnih resursa. Socijalni elementi uključuju aktivnu politiku zapošljavanja, racionalizaciju politike socijalne pomoći, zaštitu prava radnika, reformu mirovinskog sustava i sustava socijalne zaštite, reformu zdravstva, financijskih i platnih usluga, modernizaciju zdravstvenih usluga, te investicije u medicinsku opremu i obrazovanje profesionalaca, razvijanje obrazovnog sustava. – Anđelko Milardović, Europa 2020., str. 260 – 262.

5.18.Unija za Mediteran

O Mediteranu se najčešće govori kao „kolijevci Europe," „mozaiku kultura," „raskrižju triju velikih religija." Za Fernanda Braudela[463] Mediteran je „tisuću stvari odjednom, ne samo krajolik već bezbrojni krajolici, ne samo more već redoslijed mora, ne samo jedna civilizacija već civilizacije nagomilane jedna na druge" (La Mediterranee, 1986.). Braudel ističe kontinuiranu razmjenu ljudi koja je omogućila, od antičkog doba, pojavu ljudskog jedinstva i kolektivne sudbine. Nekoć pojam komunikacije, trgovine, razmjene, Mediteran je doživio kolektivnu sudbinu – marginalizacije, stalnih kriza i sukoba. „Regija dijaloga," piše Predrag Matvejević,[464] postala je prostor konflikata, intenzivnih konfrontacija i napetosti koje je razdiru." Iz razvojne perspektive, Mediteran je danas ne samo periferija Europske unije, već i balkanskih i arapskih zemalja koje ga dijele. Usprkos brojnim inicijativama i projektima, Mediteran kao regija ostaje na marginama, bez dobre komunikacije i razvoja. Dovoljno je prisjetiti se brojnih planova i programa u cilju mediteranskog razvoja i suradnje, kao što su Povelje iz Atene i Marseillea, Deklaracija iz Barcelone, Akcijski plan za Mediteran, Plavi plan, Deklaracija iz Napulja, Malte i Tunisa te projekata kao što je osnivanje mediteranskih mreža.[465] Svi su oni projicirali budućnost Mediterana kao moderne multikulturalne i komunikacijski povezane regije, no značajni rezultati su izostali.

Europska zajednica (EU) trudila se od samih početaka zabilježiti svoju prisutnost i aktivno djelovati na mediteranskom prostoru. Mediteran je važno područje u kojem djeluju od samog početka dva moćna člana EZ-a, Italija i Francuska. U nizu političkih dokumenata EZ je istaknula potrebu ostvarivanja svojih odnosa s mediteranskim zemljama, ukazano je na značaj povijesne i geografske veze, kao i na odgovornost zajednice za razvoj ekonomskih odnosa, ali i za rješavanje konflikata na mediteranskom prostoru.[466] Djelovanje EZ na području Mediterana odlučno je podržavala i američka politika. Do kraja 1978. EZ je uspostavila odnose s većinom mediteranskih zemalja, osim s Libijom i Albanijom. Glavni interesi EZ u

[463] Fernand Braudel jedan je od najistaknutijih svjetskih povjesničara 20.stoljeća, te pripadnik škole „analista" pa povijesna zbivanja promatra u sklopu drugih, povijesti srodnih znanosti. Najpoznatija djela: Sredozemlje i sredozemni svijet u doba Filipa II., Materijalna civilizacija, ekonomija i kapitalizam od 15.do 18.stoljeća, Povijest Francuske, Identitet Francuske. – www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=9316 (studeni 2013.)

[464] Predrag Matvejević je bosanskohercegovački i hrvatski pisac i publicist. Član Akademije nauka i umjetnosti BiH od 2002. Matvejević spada među najprevođenije pisce u svijetu, a njegovo najpoznatije djelo je „Mediteranski brevijar", prevedeno na 23 jezika. – www.wikipedia.org (studeni 2013.)

[465] www.zarez.hr/clanci//unija-za-mediteran (studeni 2013.)

[466] R.Vukadinović i L.Čehulić, *Politika europskih integracija*, str. 156

mediteranskom području bili su privredni aspekt, sigurnost dopliva energije u Zapadnu Europu, sigurnosni aspekt, politička stabilnost na Mediteranu, kulturno-povijesno nasljeđe i zajedničko rješavanje problema. Vidljivo je da se radi o vrlo širokoj skupini interesa, koji će kasnije postati dijelom Barcelonskog procesa kojim se detaljno sagleda situacija na mediteranskom prostoru. Jasno je da Mediteran ipak ne može opstati sam za sebe, niti da EU može dugoročno zatvarati oči pred njegovim problemima (nezaposlenost, neobrazovanost, nerazvijenost, vjerski fanatizam, vojni sukobi, diktatorski režimi, sprega s terorizmom).[467]

Bivši francuski predsjednik Nicolas Sarkozy, političar kojem ne manjka ideja bez obzira na njihovu realnost i ostvarivost, u predsjedničkoj kampanji 2007. na skupu u Toulonu (Francuska) najavio je inicijativu za osnivanje Mediteranske unije, iznenadivši svoje obožavatelje i protivnike, francusku i europsku javnost, kao i državnike u sjevernoj Africi i na Bliskom istoku. Kada je prvi put spomenut taj projekt, Sarkozy je u nabrajanju sredozemnih članica Europske unije ispustio Maltu i Sloveniju. Malta je odmah preko svoje veleposlanice u Parizu reagirala i odmah dobila Sarkozyevu ispriku u kojoj je naglasio važnost Malte kao ključne zemlje u mediteranskoj regiji. Slovenija, međutim, tada nije reagirala. Šturo objašnjenje tog projekta okupljanja zemalja na obalama Sredozemnog mora, članica Europske unije te afričkih i azijskih država, shvaćeno je izvan Francuske prvenstveno kao jačanje francuskog utjecaja na mediteransku regiju kao njezinu interesnu sferu, ali i kao pronađen okvir za izolaciju Turske, prema čijem je članstvu u Europskoj uniji najsumnjivija upravo Francuska. No, koliko god se u Parizu i Bruxellesu šuškalo o Mediteranskoj uniji, prolazili su mjeseci bez ikakvog detaljnijeg pismenog traga o samom projektu. Unija za Mediteran trebala je biti po uzoru na Europsku uniju sa zajedničkim pravosudnim područjem i zajedničkim institucijama. Tursko članstvo u Mediteranskoj uniji trebalo je biti alternativa članstvu u Europskoj uniji te forum za dijalog između Izraela i njegovih arapskih susjeda. Polaganje temelja za Mediteransku uniju Egipat i Izrael oduševljeno su pozdravili dok su mnoge države bile suzdržane zbog mogućeg rivalstva i dupliciranja politika s Europskom unijom. A kako je vrijeme odmicalo, sve su glasnije bile nemediteranske članice Europske unije i eurobirkoracija u Bruxellesu koje su postavljale dva logična pitanja: čemu Mediteranska unija ako već postoji Barcelonski proces suradnje EU i sredozemnih zemalja, te mogu li se koristiti resursi EU (Francuzi su spominjali različite fondove i posebnu banku) ako su uključene samo neke članice ove asocijacije. Glasnogovornik kontinentalne Europe postala je Njemačka. Na sastanku s Angelom Merkel (njemačka kancelarka) francuski je predsjednik morao saslušati

[467] R.Vukadinović i L.Čehulić, isto, str. 349

kritike svoje inicijative, ublažiti stavove i konačno pristati na kompromis s ostatkom Europske unije. Sarkozy je promijenio svoje planove za Mediteransku uniju zbog raširene opozicije iz drugih država članica Europske unije i Europske komisije. Nakon što je Turska u ožujku 2008. dobila garancije da članstvo u Mediteranskoj uniji nije alternativa njezinom pristupanju Europskoj uniji, odlučila je podržati ovu inicijativu. Sarkozyev projekt je usmjeren u europsku kolotečinu. Sredinom ožujka, točnije 13. i 14. ožujka 2008. godine na sastanku Europskog vijeća u Bruxellesu donesena je izjava o Barcelonskom procesu. Europsko je vijeće odobrilo projekt Unije za Mediteran. O modalitetima procesa raspravljalo se na summitu u Parizu 13. srpnja 2008. godine.

Mediteranska unija (neki stručnjaci suptilno su je nazvali „semantičkim[468] klizanjem“) preimenovana je u Uniju za Mediteran. U članstvo su pozvane sve članice Europske unije i zemlje na Sredozemnom moru, a institucionalno je shvaćena kao nadogradnja ne pretjerano uspješnog Barcelonskog procesa, utemeljenog 1995. godine kao dijalog Europske unije i mediteranskih zemalja. Rezultat je konferencije euro-mediteranskih ministara vanjskih poslova održanom u Barceloni pod španjolskim predsjedanjem Europskom unijom. Cilj Barcelonskog procesa bilo je okretanje mediteranskog bazena u prostor razmjene mišljenja, suradnje, koji jamče mir, stabilnost i prosperitet regije. Bio je to niz pokušaja da europske zemlje artikuliraju odnose sa susjedima iz sjeverne Afrike i Bliskog istoka. U vrijeme svog nastanka euro-mediteransko partnerstvo je imalo samo 27 zemalja članica – 15 iz EU i 12 s Mediterana.

Međutim, što god bilo u pozadini Sarkozyeva prijedloga, područje Sredozemnog mora zaslužuje bolju skrb svih zemalja koje se nalaze na njegovim obalama. Globalno zatopljenje i njegove posljedice koje mogu promijeniti krajolik Mediterana, prolaz plovidbenih pravaca za transport nafte i plina. Želja Europske unije da na tom području ima veći utjecaj na procese i sigurnost i ne prepustiti ga SAD-u, ilegalna migracija, nesrazmjer gospodarske razvijenosti, pitanje gospodarskih i ribolovnih pojaseva, prevencija zagađenja mora – sve su to razlozi koji govore u prilog Uniji za Mediteran.[469]

Unija za Mediteran (Union for the Mediterranean, UfM) je nova formulacija postojećeg euro - mediteranskog partnerstva poznatog kao Barcelonski proces. Utemeljena je na sastanku u Parizu, 13. srpnja 2008. godine kada je usvojena Zajednička deklaracija kojom Unija ima cilj

[468] Semantika (grč. semantikos – koji daje znakove, značajan, znak) odnosi se na aspekte značaja koji su izraženi u jeziku, kodu ili nekom drugom obliku predstavljanja. www.wikipedia.org

[469] www.zadarskilist.hr/clanci/21062008/unija-za-mediteran-izazovi-za-eu-i-arapske-zemlje (studeni 2013.)

jačanja potencijala za regionalnu integraciju i povezivanje te su njome definirani struktura, funkcioniranje i glavna područja suradnje između zemalja sudionica.[470] Sjedište Unije za Mediteran je u Barceloni (Španjolska). Mediteranu je potrebna transformacija, što pretpostavlja i radikalne promjene u nastavku Barcelonskog procesa.

„Unija za Mediteran potiče suradnju na ravnopravnoj osnovi, međukulturalni dijalog i komunikaciju, tj. novo razumijevanje međuovisnosti i interakcije na Mediteranu kako ne bi postala još samo jedna inicijativa bez uspjeha," smatra Mathieu Collet.[471]

Unija za Mediteran je multilateralno partnerstvo 43 zemlje iz Europe i Sredozemnog bazena, 28 država članica Europske unije i 15 mediteranskih zemalja partnera iz sjeverne Afrike, Bliskog istoka i Balkana.

Sl.6. Kraljevska palača u Pedralbesu (Barcelona), sjedište Unije za Mediteran, preuzeto s www.hr.wikipedia.org/wiki/Sredozemna_unija

Mediteran je, nema sumnje, oduvijek bio prostor suradnje, susreta naroda i civilizacija. Nekadašnji centar svijeta prolazio je svoja krizna razdoblja, no danas ima šansu biti mostom

[470] www.wikipedia.org/wiki/Sredozemna_unija (studeni 2013.)
[471] Mathieu Collet – Union pour la Mediterranee, 2008. On smatra da se Unija za Mediteran ne bi smjela postaviti kao projekt Europe za južne zemlje, već kao zajednički ravnopravni projekt svih partnera.

koji može spriječiti mnoge buduće svjetske krize. Stoga je, Unija za Mediteran veliki izazov za Europsku uniju, arapske i islamske zemlje u regiji, kao i za ostale zemlje na sredozemlju, uključujući i Hrvatsku.

Zemlje članice Unije za Mediteran su: 28 zemalja članica Europske unije (Austrija, Belgija, Bugarska, Cipar, Češka, Danska, Estonija, Finska, Francuska, Njemačka, Grčka, Hrvatska, Mađarska, Irska, Italija, Latvija, Litva, Luksemburg, Malta, Nizozemska, Poljska, Portugal, Rumunjska, Slovačka, Slovenija, Španjolska, Švedska i Ujedinjeno Kraljevstvo) te Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Albanija, Monako, Turska, Sirija, Jordan, Izrael, Palestinska samouprava, Egipat, Libanon, Tunis, Alžir, Maroko i Mauretanija. Zemlja promatrač je Libija i Arapska liga.

Glavna područja suradnje u Uniji za Mediteran su promicanje stabilnosti i prosperiteta cijele mediteranske regije putem četiri područja suradnje (politika i sigurnost, ekonomija i trgovina, društveno-kulturna suradnja, pravosuđe i unutarnji poslovi). Cilj je bio uspostaviti područje slobodne trgovine u euro-mediteranskoj regiji za 43 zemlje članice do 2010. godine.[472] Prioriteti suradnje u Uniji za Mediteran su politička situacija na Bliskom istoku, upravljanje krizama, problem emigranata,[473] jačanje demokracije, pomorska sigurnost i zaštita na Mediteranu, sve vrste transporta na Mediteranu, razvoj autocesta, mora i spajanje luka, uklanjanje onečišćenja iz Mediterana, alternativni izvori energije, poljoprivreda, razvoj turizma, razvoj malog i srednjeg poduzetništva, socijalna, ljudska i kulturna suradnja te visoko obrazovanje i istraživanje. Otvaranje prema svim obalnim zemljama Mediterana, tako i prema Jadranu, veoma je važno za suradnju u ovom formatu. Prvenstvena uloga Unije za Mediteran je provođenje mediteranskih razvojnih projekata s ciljem ublažavanja zajedničkih problema u poslovnoj suradnji, trgovini, energetici, prometu, okolišu, zagađenju i zaštiti vode, urbanom razvoju, obrazovanju i kulturi. Dakle, Unija za Mediteran je „projektni klub“ za Mediteran, a ne politička organizacija za demokratsku tranziciju ili mirovni proces na Mediteranu. Unija za Mediteran obavezna je provoditi pravnu stečevinu iz Barcelone. Izazov ove nove inicijative sastoji se u poticanju višestranih odnosa, povećanju suvlasništva u procesu i njegovom jasnijem predstavljanju građanima te osnaživanje odnosa EU i Afrike kreiranjem novih modela suradnje. Partnerstvo Barcelonskog procesa i Unije za Mediteran

[472] Predviđeno Barcelonskom deklaracijom, R.Vukadinović i L.Čehulić, *Politika europskih integracija* str. 348

[473] Zbog kriza i ratova na područjima Sirije, Izraela, Palestinske samouprave, Egipta, Tunisa, Libije mnogi ljudi traže spas u ilegalnom odlasku preko Mediterana u zemlje Europske unije za boljim životom. Odlaze prema Malti i Italiji (otok Lampedusa), mnogi na putu prema „obećanim zemljama“ gube živote. Upravo je ovaj problem goruću u EU i traži se rješenje, jer je Mediteran postao „grobnica mnogih emigranata“.

usredotočeno je na regionalne i transnacionalne projekte, a njime bi se trebao povećati potencijal za regionalnu integraciju i koheziju.

Organizacijski Uniju za Mediteran čine sastanci šefova država i vlada, supredsjedništvo, tajništvo, Parlamentarna skupština Unije za Mediteran, euro-mediteranska regionalna i lokalna skupština, odbori i zaklada Anna Lindh. Sastanci šefova država i vlada održavaju se svake dvije godine za poticanje političkog dijaloga na najvišoj razini dok se ministri vanjskih poslova sastaju jednom godišnje. Donose zajedničku deklaraciju o rješavanju situacija i izazova u euro-mediteranskoj regiji. Odobravaju dvogodišnji program rada. Ministri vanjskih poslova prate provedbu deklaracija i odredbi summita. Zemlja domaćin bira se konsenzusom i izmjenjuje se između zemalja Europske unije i mediteranskih zemalja. Prvi summiti održani su u Parizu 2008. i u Barceloni 2010. godine. S ciljem jačanja suvlasništva Unije za Mediteran, šefovi država i vlada odlučili su u Parizu da dvije zemlje, jedna iz Europske unije i jedna mediteranska zemlja zajedno predsjedavaju Unijom za Mediteran na razdoblje od dvije godine. Prvo supredsjedanje imale su Francuska i Egipat. Bivša kraljevska palača Pedralbes u Barceloni, sjedište je tajništva Unije za Mediteran. Zadaća je tajništva pratiti provedbu konkretnih projekata za euro-mediteransku regiju i traženje partnera za financiranje tih projekata. Tajništvo izrađuje prijedloge za zajedničke inicijative o kojima odlučuju politička tijela. Glavni tajnik bira se konsenzusom iz nečlanica EU na mandat od tri godine, koji se može produljiti na još tri godine. Tajnikom je imenovan Jordanac Ahmad Khalaf Masa'deh. Glavni tajnik ima nekoliko zamjenika za različita područja (za energetska pitanja, visoko obrazovanje i znanstveno-istraživačka područja, gospodarska pitanja, socijalne i građanske poslove, vode i ekološka pitanja te za promet). Parlamentarna skupština Unije za Mediteran (PA UfM) je sljedbenica Parlamentarne skupštine euro-mediteranskog partnerstva (EMPA) osnovane u Napulju (Italija) 3. prosinca 2003. godine u sklopu euro-mediteranskog partnerstva. Odluke se donose na plenarnim sjednicama. Sastoji se od stalnih odbora za razna područja.[474] Temeljni ciljevi ovog parlamentarnog foruma su promicanje suradnje između država članica Europske unije i država južne obale Mediterana u okviru dijaloga o političkim, sigurnosnim, gospodarskim, kulturnim i socijalnim pitanjima. Parlamentarna skupština ima 280 članova, a okuplja zastupnike nacionalnih parlamenata država članica Europske unije (81

[474]Stalni odbori UfM - za politička pitanja, sigurnost i ljudska prava, gospodarstvo, financije, socijalna skrb i obrazovanje, unapređenje kvalitete života, razmjena ljudi i kulture, prava žena u euro-mediteranskim zemljama, energetiku, okoliš i upravljanje vodnim resursima.

zastupnik), Europskog parlamenta (49 zastupnika), parlamenata partnerskih država RH, Albanije, BiH, Monaka i Crne Gore (10 zastupnika), te parlamenata Alžira, Egipta, Izraela, Jordana, Libanona, Maroka, Tunisa, Turske, Sirije, Palestinske samouprave (130 zastupnika) i Mauretanije (10 zastupnika). Parlamentarna skupština zastupa barem jednom godišnje. Euro-mediteranska regionalna i lokalna skupština ima ulogu mosta između lokalnih i regionalnih predstavnika 43 zemlje s Unijom za Mediteran i EU institucijama. Skraćeno na francuskom ARLEM. U njoj predstavnici regionalnih i lokalnih vlasti imenuju svoje nacionalne vlade. Prva sjednica održana je u Barceloni 31. siječnja 2010. godine. Njome supredsjedaju predsjednik EU odbora regija i marokanski gradonačelnik. U odborima UfM imenuju se predstavnici svih država članica. Oni čine odbor sa sjedištem u Bruxellesu koji se zove „Stalni zajednički odbor" u čijem su sastavu stalni predstavnici izaslanstava. Zaklada Anna Lindh je osnovana za dijalog među kulturama. Sjedište zaklade je u Aleksandriji (Egipat). Osnovana je u travnju 2005. godine. To je mreža za organizacije civilnog društva u euro-mediteranskim zemljama s ciljem promicanja interkulturalnog dijaloga i uzajamnog razumijevanja. Predstavlja most između euro-mediteranske kulture i religije. Ona je zajedno s UN-ovim savezom civilizacija zadužena za kulturnu dimenziju u Uniji za Mediteran. Svake tri godine se održava sastanak foruma civilnoga društva ove zaklade.

Unija za Mediteran se financira iz privatnog sektora, iz proračuna Europske unije i svih partnera, međunarodnih financijskih institucija, Europske komisije, Europske investicijske banke, Svjetske banke i fonda InfraMed.

Mnogi su i neriješeni sukobi među članicama Unije za Mediteran (arapsko-izraelski, ciparsko-turski, zapadna Sahara (koja nije dio Unije za Mediteran) – sukob Alžira i Maroka te najnoviji sukobi i krize - Tunis, Libija, Sirija, Islamska država (džihadisti), emigranti, kriza u Grčkoj).

Službeni jezik Unije za Mediteran je engleski jezik. Predsjedanje organizacijom je na dvogodišnje razdoblje i to dvije zemlje, jedne članice Europske unije i jedne mediteranske države.

Temeljni dokumenti Unije za Mediteran su Barcelonska deklaracija (1995.), Pariška deklaracija (2008.), Marsejska deklaracija (2008.), Deklaracija o pitkoj vodi (2008.), Deklaracija ministara financija (2008.).[475]

[475] Detaljnije o temeljnim dokumentima Unije za Mediteran pogledati u prilozima doktorske radnje.

Radni program Unije za Mediteran za 2009. godinu predviđao je euro-mediteranske ministarske sastanke o ovim temama (vode, održivi razvoj, promet, urbani razvoj, visoko obrazovanje i znanstveno istraživanje, energija, okoliš, jačanje uloge žena, gospodarska tranzicija, sigurnost hrane, poljoprivreda i ruralni razvoj, pravosuđe, sigurnost, vanjski poslovi i ljudski razvoj).

Neki od projekata Unije za Mediteran (2012.) odnosili su se na jačanje uloge žena u društvu, stvaranje euro-mediteranskog sveučilišta u Fesu (Maroko), mladi euro-mediteranske regije, utjecaj klimatskih promjena, alternativni izvori energije (mediteranski solarni plan), razvoj poslovnih inicijativa na Mediteranu, upravljanje vodama na Mediteranu te zaštita okoliša u Mediteranu.

Hrvatska i Unija za Mediteran:

Hrvatska pripada Mediteranu svojim geografskim položajem i kulturnim nasljeđem, svojom poviješću, otvorenošću i komunikativnošću svoje kulture. Međutim, Hrvatska je dugo zanemarivala činjenicu da je mediteranska zemlja, odnosno i sama je marginalizirala Mediteran. Bilo kakva, pa i kulturna komunikacija jedva da je i postojala, možda jedino pulski kazališni INAT je jedini donio i provodio strategiju suradnje s mediteranskim zemljama (Tunisom, Libijom i Egiptom).

Premda je Republika Hrvatska bila zainteresirana za priključivanjem Barcelonskom procesu, ona se zbog institucionalnih prepreka u vrijeme njegova nastajanja nije mogla priključiti procesu. No, nastankom Unije za Mediteran Hrvatska je od početka podržala ovu inicijativu vidjevši u njoj put za suradnju mediteranskih zemalja na ravnopravnoj osnovi, unutar koje će i moći artikulirati svoje gospodarske i društvene interese u regiji. Hrvatska na političkoj i na sektorskoj razini spremno sudjeluje u Uniji za Mediteran kao nadogradnji Barcelonskog procesa. Kroz Uniju za Mediteran važno je zaštititi Jadransko more. Hrvatska bi u ovoj inicijativi trebala imati aktivnu ulogu, shvaćajući da joj se time otvara mogućnost za rješavanje vlastitih problema, prije svega u gospodarstvu i ekološkoj sferi. Kao veoma važno sudjelovanje Hrvatske u Uniji za Mediteran ocijenili su i sudionici skupa održanog u lipnju 2008. godine u Mediteranskom centru za istraživanje života u Splitu u organizaciji zaklade Heinrich Böll. Republika Hrvatska je u članstvo Unije za Mediteran pozvana na konferenciji u Marselleu u studenom 2008. godine, a od 2010. godine aktivno sudjeluje i u radu Parlamentarne skupštine Unije za Mediteran (PA UfM). Hrvatski sabor imenuje hrvatske predstavnike u Parlamentarnu skupštinu Unije za Mediteran. Tadašnji predsjednik Hrvatskog

sabora Josip Leko (SDP) je 7. travnja 2013. sudjelovao na summitu predsjednika parlamenata UfM u Marselleu. To je bio prvi sastanak na visokoj razini od summita u Parizu 2008. godine i prvi regionalni sastanak od arapskog proljeća.[476] Prije summita se uvijek održava forum civilnoga društva u organizaciji zaklade Anna Lindh.

5.19.Srednjoeuropski ugovor o slobodnoj trgovini

Sporazum o osnivanju zone srednjoeuropske slobodne trgovine iniciran je u veljači 1991. godine na sastanku u Višegradu (Mađarska) gdje su se Mađarska, Poljska i Čehoslovačka suglasile s ciljevima stvaranje te zone. Srednjoeuropski ugovor o slobodnoj trgovini (Central European Free Trade Agreement, CEFTA) je ekonomska regionalna organizacija. Utemeljile su je Poljska, Mađarska i Čehoslovačka u Krakovu 21. prosinca 1992. godine kada su potpisale temeljni ugovor CEFTA-e (tzv. Višegradski memorandum).[477] Temeljnim ugovorom dogovoren je razvoj međusobnih demokratskih odnosa te ga potpisnice shvaćaju kao jedan od načina ubrzavanja integracije u Europsku uniju. Sporazum je stupio na snagu u srpnju 1994. godine, da bi bio izmijenjen i dopunjen 11. rujna 1995. u Brnu (Češka) i 4. srpnja 2003. na Bledu (Slovenija). Time je označen početak stvaranja nove srednjoeuropske zone slobodne trgovine koja je trebala imati 64 milijuna stanovnika.[478] Zona slobodne trgovine funkcionirala je postupnim eliminiranjem carinskih i kvantitativnih ograničenja u trgovini između zemalja članica (u njoj sve zemlje zadržavaju carinski suverenitet i vlastitu politiku kvota u odnosu na ostale zemlje). Na primjer, članice mogu samostalno dogovarati carinske odnose s trećim zemljama, sklapati ugovore o bescarinskoj uniji i samostalno pristupiti Europskoj uniji. Međusobne carine nisu se mogle ukinuti jednokratno jer bi to dovelo do ozbiljnih poremećaja u privredama zemalja članica, stoga se računalo na postupnu liberalizaciju trgovine industrijskih i poljoprivrednih proizvoda koju je trebalo provesti u tri etape. U prvoj etapi, koja je stupila na snagu 1. ožujka 1993. ukinule su se carinske barijere za industrijske proizvode (izuzevši one koje se ubrajaju u kategoriju osjetljivih proizvoda), a to čini 33% međusobne trgovinske razmjene. U drugoj etapi (1994.-1996.) carine su postupno smanjivane za jednu trećinu, čime se obuhvatilo proizvode iz kategorije jače osjetljivih. U

[476] Arapsko proljeće – je naziv za jedinstveni val prosvjeda koji su počeli u Tunisu 18. prosinca 2010. godine i proširili se na sjevernu Afriku i Bliski istok (Egipat, Libija, Bahrein, Sirija itd.)
[477] V.Mileta, *Leksikon Europske unije*, str. 227
[478] Nova EU integracija, Vjesnik, 4.veljače 1993., str. 2

trećoj etapi, koja se odnosila na najosjetljivije proizvode (čelik, tekstil, automobili), carine su se snižavale za petnaest posto godišnje. Poljoprivredni proizvodi imali su poseban tretman i tu je Sporazum predviđao tek djelomičnu liberalizaciju.[479] Iako CEFTA funkcionira na multilateralnoj osnovi, neke zemlje (Slovenija) pridružile su se organizaciji bilateralnim sporazumima sa zemljama članicama, što je omogućilo prisustvo integraciji na neformalnoj osnovi. Ostale zemlje članice priključile su se ovim redom u CEFTA-u: Slovenija se pridružila u siječnju 1996., Rumunjska u srpnju 1997., Bugarska u siječnju 1999., Hrvatska 6. prosinca 2002. i Makedonija 2006. godine. CEFTA je obuhvaćala prostore od Baltičkog mora do Jadranskog i Crnog mora. Sve bivše države sudionice CEFTA-e su ranije potpisale sporazume o pridruživanju s Europskom unijom, tako da je CEFTA u stvari poslužila kao priprema za punopravno članstvo u Europskoj uniji. Do svog ulaska u Europsku uniju članice CEFTA-e su bile: Češka, Mađarska, Poljska, Slovačka, Slovenija, Rumunjska, Bugarska i Hrvatska, a danas su članice CEFTA-e Albanija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Makedonija, Srbija, Kosovo i Moldavija.[480]

Jedna od najtežih popratnih posljedica raspada bivše Jugoslavije i sukoba koji su izbili u regiji bio je slom unutarregionalne trgovine. Upravo je oporavku tog aspekta pridonijelo proširenje CEFTA-e. Iako oznaka „srednjoeuropski“ u geografskom smislu nije više odgovarala stvarnosti, ali je i dalje predstavljala korisnu odrednicu jer je naglašavala postojanje kontinuiteta s izvornom CEFTA-om, koja se pokazala prilično uspješnom u poticanju unutarregionalne trgovine i pripremanju zemalja za tržišno natjecanje unutar jedinstvenog tržišta Europske unije.[481] Time se jugoistočna Europa polako, ali sigurno počela preobražavati u zonu suradnje i integracije s ostatkom Europe i ostalim svijetom.

Na sastanku premijera u Bukureštu 6. travnja 2006. godine, odlučeno je da se CEFTA proširi na ostale balkanske države (Albaniju, BiH, Moldaviju, Srbiju, Crnu Goru i Kosovo). Nakon cjelovitih konzultacija, u Bruxellesu je 10. listopada 2006. osam od deset zemalja (Albanija, Bugarska, Crna Gora, Hrvatska, Makedonija, Moldavija, Rumunjska i Kosovo) sudionica parafiralo Ugovor o izmjeni i dopuni pristupanju CEFTA-i. Srbija i BiH odbile su parafiranje jer su tražile povoljnije uvjete (BiH je pokušala izboriti za nekoliko poljoprivredno–prehrambenih proizvoda povoljnije uvjete nego u dvostranim pregovorima s Hrvatskom i Srbijom, a Srbija je tražila povoljnije uvjete za svoju duhansku industriju, nego što ih ima u

[479] V.Samardžija, *Europska unija i Hrvatska*, str. 113
[480] www.wikipedia.org (studeni 2013.)
[481] K.Cviić, *Jugoistočna Europa*, str. 185

dvostranim ugovorima s ostalim strankama). Ugovor o izmjeni i dopuni pristupanju CEFTA-i ipak je 19. prosinca 2006. potpisalo svih deset zemalja, a stupio je na snagu 26. srpnja 2007. godine za pet potpisnica, za Hrvatsku 22. kolovoza 2007., za Srbiju 24. listopada 2007. te za BiH 22. studenog 2007. Cilj Ugovora bilo je uspostavljanje zone slobodne trgovine u regiji do 31. prosinca 2010. godine. CEFTA 2006. je bila moderan i sveobuhvatan trgovinski sporazum. Glavni ciljevi CEFTA-e 2006. bili su proširenje trgovine roba i usluga, poticanje ulaganja kroz ravnopravna pravila, uklanjanje prepreka u trgovini između stranaka, osiguravanje zaštite intelektualnog vlasništva u skladu s međunarodnim standardima i usklađivanje odredbi o suvremenim pitanjima trgovinske politike, kao što su pravila tržišnog natjecanja i državnih potpora. Sporazum uključuje jasne i učinkovite postupke rješavanja sporova i olakšava postupno osnivanje zone slobodne trgovine između EU i zemalja zapadnog Balkana. Sporazum je u cijelosti usklađen s pravilima Svjetske trgovinske organizacije (WTO) i procedurama i propisima Europske unije. Tim su se Ugovorom stranke CEFTA-e dogovorile da će razvijati odnose s Europskom unijom te da će provoditi uzajamne trgovinske odnose. Razdoblje postupnog snižavanja carina u trgovini industrijskim proizvodima završilo je 31. prosinca 2008. godine, a u prosincu 2010. šest stranaka (Albanija, Crna Gora, Hrvatska, Makedonija, Moldavija i Srbija) parafira Dodatni protokol koji je sadržavao nove koncesije u trgovini poljoprivredno-prehrambenim proizvodima.[482]

Sudionice CEFTA-e stvorile su niz struktura za upravljanje i potporu provedbi Sporazuma. Neke od njih osnovane su na temelju samog Sporazuma, a druge kroz odluke Zajedničkog odbora.

Službena tijela CEFTA-e su Zajednički odbor; Pododbor za poljoprivredu i sanitarna i fitosanitarna pitanja, Pododbor za carinska pitanja i pravila o podrijetlu, Pododbor o tehničkim zaprekama u trgovini i necarinskim barijerama, Radna skupina o tehničkim zaprekama u trgovini, Radna skupina o trgovini i uslugama, Radna skupina o upravljanju carinskim rizicima, Tajništvo CEFTA-e i redovni sastanci zamjenika ministara odgovornih za trgovinu i summiti premijera.[483]

Zajednički odbor je upravno tijelo CEFTA-e. On se sastoji od predstavnika svake stranke Sporazuma (ministara za trgovinu). Glavna funkcija Zajedničkog odbora je nadziranje i upravljanje provedbom Sporazuma. Odbor se sastaje redovno, barem jednom godišnje.

[482] www.wikipedia.org (studeni 2013.)
[483] www.cefta.int (studeni 2013.)

Odluke se donose konsenzusom. Predsjedanje Zajedničkim odborom je na rok od jedne godine, a njime predsjedava jedna od stranaka Sporazuma. Zajednički odbor donosi godišnji program rada u kojem su određeni prioriteti i način rada CEFTA stranaka tijekom njihovog predsjedanja. Zajednički odbor osniva pododbore i druga tijela kao potporu u provedbi Sporazuma. Pododbor za poljoprivredu i sanitarna i fitosanitarna pitanja ima za cilj olakšati trgovinu poljoprivrednim proizvodima u regiji te osigurati zaštitu bilja, životinja i sigurnost hrane i poduzeti druge mjere koje se primjenjuju u trgovini poljoprivrednim proizvodima kako se ne bi ograničavala trgovina. Članovi pododbora su dužnosnici iz nadležnih ministarstava i agencija i njih službeno imenuje vlada. Pododbori se sastaju najmanje jednom godišnje, a mogu se sastati i na ad hoc osnovi. Predsjedanje pododborom rotira se među strankama po abecedi na godišnjoj razini. Pododbor za carinska pitanja i pravila o podrijetlu ima za cilj pojednostavniti i olakšati carinske procedure, poticati bržu implementaciju zajedničkih pravila o podrijetlu u svim strankama. Opis poslova za svaki pododbor dogovoren je na sastanku Zajedničkog odbora u rujnu 2007. u Ohridu (Makedonija). Pododbor o tehničkim zaprekama u trgovini i necarinskim barijerama ima za cilj identificirati, razmotriti i predložiti mjere za uklanjanje tehničkih prepreka u trgovini i necarinske barijere između stranaka. Radna skupina o tehničkim zaprekama u trgovini pruža savjetodavni forum koji može učinkovito riješiti pitanja tehničkih zapreka u trgovini nastale u regionalnoj trgovini CEFTA-e i stranaka. Radne su skupine osnovane kao tijela CEFTA pododbora. Radnoj skupini o trgovini i uslugama zadaća je razviti i proširiti suradnju između CEFTA-e i stranaka u skladu s člancima 27. i 29. Sporazuma. Radna skupina o upravljanju carinskim rizicima formirana je 8. studenog 2012. godine. Njezini glavni zadaci su poboljšanje suradnje u području carinskog upravljanja rizicima i istraživanje mogućnosti za stvaranje i primjenu zajedničkih profila rizika u regiji. Tajništvo CEFTA-e ima ulogu pružiti tehničku i administrativnu podršku Zajedničkom odboru, pododborima i radnim skupinama. Tajništvo financiraju stranke CEFTA-e, donatori i Europska komisija. Osnovano je u rujnu 2008. godine. Sastoji se od predstavnika svake stranke CEFTA-e, Europske komisije i glavnog donatora. Čine ga direktor, dva tehnička savjetnika i izvršni pomoćnik administrator. Tajništvo se nalazi u zgradi EFTA-e[484] u Bruxellesu. Redovni sastanci zamjenika ministara nisu formalno tijelo na temelju Sporazuma. Sastaju se jednom godišnje. Ispituju ključna pitanja koja proizlaze iz provedbe Sporazuma i pripremaju sastanke Zajedničkog odbora.

[484] EFTA (eng. European Free Trade Association) – europska slobodna trgovinska zona, osnovana je 1960. i bila je reakcija na osnivanje EZ, kako bi se spriječila opasnost od ekonomske diskriminacije. Nakon što su neke od zemalja članica stupile u EZ (EU), danas EFTA obuhvaća samo Lihtenštajn, Norvešku, Island i Švicarsku.

Neki od tih sastanaka su održani u Skopju (18. svibnja .2007.), Budvi (17. svibnja 2009.), Beogradu (10. lipnja 2010.), Prištini (30. lipnja 2011.), Tirani (21. lipnja 2012.) te u Sarajevu (18. lipnja 2013.).[485]

Službeni jezik CEFTA-e je engleski jezik. Predsjedanje CEFTA-om ima jedna od stranaka Sporazuma na rok od jedne godine, stranke se mijenjaju svakog 1. siječnja po abecednom redu naziva država na engleskom jeziku. Predsjedavajući je odgovoran za sazivanje godišnjih zasjedanja Zajedničkog odbora i ad hoc sastanaka ako ih smatra potrebnim održati. Predsjedavajući određuje i dnevni red za te sastanke i donosi godišnji program rada.

Neki od CEFTA projekata odnose se na trgovinu uslugama, potpora za trgovinu, jačanje uloge gospodarskih komora, praćenje napretka u smanjenju i uklanjanju necarinskih barijera u CEFTA 2006., liberalizacija trgovine, poboljšanje mogućnosti za trgovinu, olakšavanje CEFTA projekata, regionalnu poslovnu logistiku te procjenu utjecaja regionalne trgovinske integracije na mjestu ulaganja.[486]

Osim stanaka CEFTA-e i njezinih struktura, širok je raspon bilateralnih, regionalnih i međunarodnih partnera koji podupiru provedbu Sporazuma. U nekim slučajevima oni aktivno sudjeluju u provođenju nekih CEFTA projekata i studija. Osim toga, pružaju i financijsku pomoć za funkcioniranje struktura CEFTA pa su koristan kanal za komunikaciju s drugim zainteresiranim skupinama, poslovnim zajednicama i srodnim regionalnim inicijativama. Tajništvo CEFTA-e održava tijesne kontakte s raznim partnerima (RCC, Europska komisija, EBRD, OECD, EFTA, Forum CEFTA gospodarskih komora, Poslovno savjetodavno vijeće za jugoistočnu Europu[487] itd.) i osigurava njihov angažman na odgovarajući način u različitim aktivnostima i događanjima.

Temeljni dokumenti CEFTA-e su Ugovor o osnivanju CEFTA-e (1992.) i Ugovor o izmjeni i dopuni pristupanja CEFTA-i (2006.).

---

[485] www.cefta.int (studeni 2013.)

[486] www.mvteo.gov.ba>CEFTA>Informacija-o-provedbi-cefta-sporazuma-za-2012-godinu (studeni 2013.)

[487] Poslovno savjetodavno vijeće za jugoistočnu Europu (Buisness Advisory Council, BAC) koje je sastavljeno od 35 međunarodnih investitora i poslovnih predstavnika iz više od 20 zemalja, čija su iskustva i aktivnosti ključni za rast i razvoj regije. Poslovno vijeće je osnovano pod pokroviteljstvom SECI 1996. godine. U prosincu 2002. spojeni su BAC SECI i BAC Pakta o stabilnosti u jedno savjetodavno vijeće. Ono se bavi bilateralnom i multilateralnom suradnjom u privatnom sektoru odnosno jačanjem privatnog partnerstva, konkurentnosti, dobrim upravljanjem, ljudskim kapitalom, infrastrukturom, regionalnom trgovinom i investicijama. BAC je u uskoj vezi s Europskom komisijom, Europskom bankom za obnovu i razvoj, OSCE-om i OECD-om.

Države koje postanu punopravne članice Europske unije izlaze iz CEFTA-e.[488]

Hrvatska i CEFTA:

Prema nekim analizama, početkom devedesetih godina Hrvatska je učinila jedan od pogrešnih koraka kada nije pristupila tzv. Višegradskoj grupi, od koje je poslije formirana Srednjoeuropska zona slobodne trgovine (CEFTA). Naime, Europska je unija procijenila da je za sve zemlje kandidatkinje bolje da najprije povećaju uzajamnu trgovinu, kako bi spremnije ušle u EU. Prvi put kad se Hrvatskoj nudio ulazak u ovu organizaciju 1995. godine ona je propustila šansu, što je loše utjecalo na ekonomiju.[489] Hrvatska je na kraju ostala izvan CEFTA-e sve dok joj se nove šanse nisu otvorile početkom 2000. godine, kada je potpisala prvi institucionalni sporazum s EU (SAA), a poslije i postala članica CEFTA-e., no tada je to već bila druga CEFTA. Izvorne članice uspjele su podići razinu uzajamne vanjsko trgovačke razmjene te postale kandidati za ulazak u EU. Hrvatsko gospodarstvo pripada tipu „malih otvorenih ekonomija" i ne bi trebala funkcionirati bez vanjskotrgovačke suradnje sa svijetom.

Republika Hrvatska je sudionica Srednjoeuropskog ugovora o slobodnoj trgovini od 6. prosinca 2002. godine. Članstvo Hrvatske u CEFTA-i bio je jedan od načina postupnog „približavanja" Europskoj uniji, liberalizacijom robnih i uslužnih tokova sa susjednim zemljama. Prije ulaska u CEFTA-u Hrvatska se povezivala s njezinim članicama na bilateralnoj osnovi.[490] Hrvatska je sklopila bilateralne ugovore sa zemljama jugoistočne Europe (Albanija, BiH, Makedonija, Rumunjska, Srbija, Crna Gora, Turska) i Izraelom.[491] Hrvatska trenutno primjenjuje četiri ugovora o slobodnoj trgovini, i to s Europskom unijom, Europskim ugovorom o slobodnoj trgovini (EFTA), s CEFTA-om i Republikom Turskom. Glavni cilj sklapanja ovih ugovora bio je poticanje rasta trgovine među ugovornim strankama, povećanje izravnih ulaganja, uklanjanje carinskih i ostalih prepreka u međusobnoj trgovini te postizanje veće transparentnosti u trgovinskim politikama.[492]

Ugovor s CEFTA-om je potpisan 2006. godine, a stupio je na snagu 22. kolovoza 2007. godine. Taj ugovor je zamijenio sve bilateralne ugovore koji su do tada bili na snazi između zemalja potpisnica – Albanije, Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Hrvatske, Makedonije,

[488] www.cefta.int (studeni 2013.)
[489] Razgovor s gđom Teom Karaman iz Odjela za regionalne inicijative, MVEP od 25.svibnja 2012.
[490] V.Samardžija, *Europska unija i Hrvatska*, str. 170
[491] MVEP, I. Uprava, Odjel za gospodarsku bilateralu – europsku i sjevernoameričku, Informacija o stanju bilateralnih pregovora u svezi sklapanja Ugovora o slobodnoj trgovini između RH i zemalja jugoistočne Europe, 29.kolovoza 2000.
[492] www.mvep.hr/trgovinska-politika-europske-unije/ (studeni 2013.)

Moldavije, Srbije i Kosova. Ugovor je sadržavao odredbe vezane uz trgovinu industrijskim i poljoprivrednim proizvodima, tehničke prepreke u trgovini, pravila o podrijetlu robe i suradnji carinskih uprava i nova trgovinska pitanja, kao što su jačanje suradnje na području trgovine uslugama, ulaganja, područja javne nabave i zaštita intelektualnog vlasništva. Trgovina industrijskim proizvodima liberalizirana je do 31. prosinca 2008. godine. Stranke su sporazumne da će se, u slučaju da bilo koja od stranaka postane članica Europske unije, povući iz Ugovora CEFTA-e 2006. Depozitar tog Ugovora je vlada Republike Hrvatske. Nakon pridruživanja Uniji (1. srpnja 2013.), Hrvatska se povukla iz CEFTA-e. Pristupanjem jedinstvenom europskom tržištu, izvoz i uvoz robe oslobođeni su od carina, međutim, hrvatske tvrtke strahuju od gubitka konkurentnosti. Dug i dalje otežava gospodarsku stabilnost Hrvatske, kako na mikroekonomskoj tako i na makroekonomskoj razini, sve banke u zemlji su inozemne pa je monetarna stabilnost Hrvatske posebno osjetljiva na vanjske utjecaje.[493] Još jedna otežavajuća okolnost je što Hrvatska još neko vrijeme neće biti članica eurozone, ne prije 2020. godine.[494] Za punopravno članstvo u eurozoni moraju se ispuniti dva temeljna kriterija iz Maastrichta (fiskalni deficit ne smije prelaziti 3% BDP-a, a javni dug ne smije premašiti 60% BDP-a). Ako vlada RH ne riješi deficit i ne ispuni potrebne kriterije, Hrvatska će ući u tzv. Model RM-2, dvogodišnje pripremno razdoblje za uvođenje eura.[495]

CEFTA je ekonomska inicijativa koja priprema i liberalizira regionalna tržišta kako bi im omogućila što bolju trgovinsku suradnju sa Europskom unijom, i u tome je njezin najveći značaj.

5.20. EU regija budućnosti

EU regija budućnosti (EURB) je organizacija regionalnog karaktera utemeljena 26. travnja 2002. godine u Grazu (Austrija) potpisivanjem „Izjave o namjeri za suradnju u inicijativi EU regija budućnosti“.[496] Nastanak ove organizacije je inicirala austrijska pokrajina Štajerska, koja ju je intenzivno promicala tijekom 2001. i 2002. godine. Potporu EU regija budućnosti osim Štajerske daje i austrijska savezna vlada te Europska komisija. Zemlje članice ove

[493] Bedrana Kaletović, Biljana Pekušić, Dražen Remiković,, Zemlje CEFTA-e očekuju tešku tranziciju od pristupanja Hrvatske u EU, 6.ožujak 2012. -www.sonwau.com (studeni 2013.)
[494] Po novijim vijestima uvođenje eura u Hrvatsku je izglednije do 2023. godine.
[495] www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/hr/features/2012/03/07/feature-02 (studeni 2013.)
[496] www.mvep.hr (studeni 2013.)

inicijative su sadašnje i buduće županije i regije iz Hrvatske i Slovenije, austrijske savezne zemlje Gradišće, Koruška i Štajerska, talijanske regije Furlanija (Julijska krajina) i Veneto te mađarske županije Baranya, Gyor-Moson-Sopron, Somogy, Tolna, Vas i Zala. Organizacija je otvorena i za pridruživanje drugih partnera. Glavna su područja suradnje u EU regija budućnosti regionalni razvoj, infrastruktura, suradnja među gradovima, obrazovanje, osposobljavanje radne snage za tržište rada, istraživanja i razvoj, gospodarska i kulturna suradnja. Suradnja ima dva aspekta, pripremu zajedničkih projekata koji će se kandidirati za financiranje iz INTERREG-a III. i ostali oblici suradnje u okviru buduće „ogledne regije" zamišljene kao „most" između Europske unije i neeuropskih članica[497] (RH, Slovenija i Mađarska tada još nisu bile članice EU). Cilj je jačanje kompetitivnosti regije kao cjeline. EU regija budućnosti nije institucionalni oblik suradnje, već prostor pojačane suradnje na nekoliko naznačenih područja.

Službeni jezici EU regije budućnosti su svi jezici zemalja partnera – hrvatski, slovenski, talijanski, mađarski i njemački, dok je radni jezik engleski ili po dogovoru.

EU regija budućnosti financira zajedničke projekte iz sredstava INTERREG III. B CADSES i drugih programa pomoći Europske unije. Program INTERREG je interregionalni program financiranja ujednačenog razvoja pograničnih krajeva s obje strane granice koji su često razvojno marginalizirani, pokrenut je na inicijativu Europske komisije 1990. godine, 2003. određeno je treće razdoblje programa do 2006. godine tzv. INTERREG III., on širi područja djelovanja na nova područja s obzirom na proširivanje EU nakon 2004. godine. Program se financira iz strukturnih fondova i Fonda za regionalni razvoj i ta su sredstva namijenjena članicama, a nečlanice koriste programe kao što su PHARE i CARDS.[498]

Temeljni dokument EU regije budućnosti jest Izjava o namjeri za suradnju i inicijativi EU regija budućnosti (2002.).

Tijekom 2004. godine održana je radionica „EU regija budućnosti" u organizaciji Štajerske pokrajinske vlade u Mariboru (Slovenija). Radionica se tematski nadovezala na multiregionalnu konferenciju, koja je bila održana u lipnju 2004. u Grazu. Cilj održavanja radionica bio je u zajedničkoj raspravi odrediti i konačno razmijeniti konkretne ideje i projekte, kao i konkretne mjere za buduću suradnju u okviru ove inicijative.

[497] MVEP, III. Uprava za političku i gospodarsku multilateralu, Odjel za europske integracije, KP-OEI/05-2002, Zagreb, 4.listopada 2002, str.9
[498] V.Mileta, *Leksikon Europske unije*, str. 213

Hrvatska i EU regija budućnosti:

Republika Hrvatska je potpisnica „Izjave o namjeri za suradnju“ (2002.). U izjavi se sudjelovanje Hrvatske definira isključivo u smislu davanja političke potpore ovom obliku regionalne suradnje, polazeći od toga da će kao partneri sudjelovati njezine županije odnosno regije. Time se hrvatskim županijama otvorio prostor za definiran oblik suradnje s partnerima iz članica Europske unije, a zajednički projekti na razini studija omogućili su njihovo kandidiranje za sufinanciranje iz sredstava INTERREG i drugih programa pomoći Europske unije. Ovom inicijativom su se otvorile mogućnosti raznovrsne bilateralne i multilateralne suradnje iz Hrvatske sa subjektima s područja regija-partnera.

Suradnja s hrvatskim županijama u okviru EU regija budućnosti ogledavaju se u brojnim projektima i suradnji (Sisačko-moslavačka županija i Štajerska potpisale sporazum o stvaranju povoljnijeg okružja za gospodarski razvoj, a kasnije je takav sporazum potpisan i s Gradom Zagrebom i Zagrebačkom županijom, suradnja industrijskih tvrtki iz Štajerske, Koruške, Zagreba i Zagrebačke županije, Program RIST (regionalna internacionalizacija Štajerske) koji je izradio gospodarski sektor u Štajerskoj ima za svrhu koordinaciju projekata međunarodne gospodarske suradnje svih štajerskih ustanova s regijama partnerima izvan Austrije, predviđa uključenje i gospodarstvenika iz hrvatskih regija, Regionalna kuća“ u Bruxellesu“ u kojoj bi svoje regionalne urede imale regije obuhvaćene inicijativom EU regija budućnosti).

Projekti kandidirani za financiranje iz sredstava INTERREG-a:

- CONSPACE je projekt s područja prostornog uređenja kojemu je cilj promocija održivog razvoja, balansirane, konkurentne, integrirane transnacionalne regije kroz razvoj transnacionalne strategije regionalnog razvoja. Hrvatski partneri u projektu su županijski zavod za prostorno uređenje županija Primorsko–goranske i Istarske županije te Zavod za prostorno uređenje.
- TEC PARK NET (tehnološki parkovi, kojima je cilj suradnja znanosti i tehnoloških parkova. Hrvatski partner u projektu je Tehnološki park Zagreb).
- DRAVA RIVER BASIN PROJECT, kojemu je cilj razvoj novog metodološkog polazišta za razvoj i implementaciju infrastrukture okoliša. Partneri su institucije i ministarstava iz Hrvatske, Austrije i Mađarske.

- Niz projekata između partnera iz Štajerske i Hrvatske, no ne u okviru EU regije budućnosti (InServNet – Interregional Innovative Service Network of Excellence, IPAM – Integrative protected area management in the Alpine – Adriatic Region, Information Development INDE, PLAnners NETwork for Central and South East Europe – PLANET CENSE).[499]

[499] www.mvep.hr (studeni 2013.)

6. GEOSTRATEŠKE PRILIKE U ZADNJIH NEKOLIKO GODINA

Zadnjih nekoliko godina u Europi i njezinom bližem susjedstvu su se dogodile promjene koje su bitno izmijenile politike europskih zemalja, stavove i savezništva. Spomenut ću samo neke: arapsko proljeće, ukrajinska kriza, prosvjedi u Grčkoj, problem vehabija u BiH, Islamska država, izbjeglička kriza, izlazak Ujedinjenog kraljevstva iz EU.

6.1. Arapsko proljeće

Arapsko proljeće je naziv za događaje koji su tijekom 2011. zahvatili arapski svijet (Tunis, Egipat, Bahrein, Jemen, Sirija, Libija). Prvi val prosvjeda započeo je u Tunisu 18. prosinca 2010. da bi se kasnije proširio na sjevernu Afriku i Bliski istok. Prosvjedi i nemiri su doveli do rata u Libiji, revolucije u Tunisu i Egiptu, te do velikih prosvjeda u Alžiru, Bahreinu, Džibutiju, Iraku, Jordanu, Omanu, Siriji i Jemenu. Nemiri i prosvjedi su doveli do zbacivanja tadašnjih vlastodržaca. Arapski svijet, a i mnogi drugi su se ponadali da je put k demokraciji i slobodi možda otvoren za cijelu regiju, no diktatori su se vojno oduprli tim promjenama. Arapsko proljeće je ojačalo politički islam. Prodemokratski izbori donijeli su više političkog islama, a najave uvođenja šerijatskog prava ili religije u politiku, bili su tek grubi pokazatelj kakva budućnost čeka te zemlje. Tunis je bila prva zemlja revolucije, do revolucije jasmina došlo je zbog općeg nezadovoljstva, nezaposlenosti, porasta cijena, te želje za demokracijom i slobodom. Vladar Tunisa Ben Ali je 13. siječnja 2011. naredio pucanje na prosvjednike, vojska je odbila naredbu, a on je odstupio i pobjegao u Saudijsku Arabiju. Krah vladara se događa onog trenutka kada odluči pucati po svom narodu. U Egiptu se sve dogodilo po tuniskom scenariju. Prosvjede su u obje zemlje započeli mladi koristeći društvene mreže i potaknuti istim ciljevima. U Egiptu su prosvjedi počeli 25. siječnja 2011, a Hosni Mubarak je odstupio 11. veljače 2011. jer je naredio pucanje po prosvjednicima, pa su mu dani na vlasti bili odbrojeni. Val nezadovoljstva proširio se na Siriju, Bahrein, Jemen, Džibuti i Kuvajt, te naposljetku na Libiju. Nemiri u Libiji potaknuli su rast cijena nafte, a neki libijski klanovi su zaprijetili zaustavljanjem eksploatacije nafte ukoliko ne prestane nasilje u zemlji. Moamer Gadafi, libijski vođa je uhićen i ubijen hicima u glavu 20. listopada 2011. godine, time je završen rat u Libiji. Uslijedilo je razdoblje tzv. arapska zima, ponajprije se odnosilo na ispade protiv arapskih kršćana, tako su bitno ojačale islamističke skupine, a položaj kršćana se pogoršao u Libiji i Tunisu. U Siriji je stanje nemira preraslo u rat koji i danas traje. Sve je

počelo u proljeće 2011.godine, a radi se o sukobu između sirijskog predsjednika Bašara al-Asada i pobunjenika. Nastojanje sirijskih vlasti da prosvjede uguše uz pomoć vojske samo je dovelo do eskalacije nasilja. Zahtjeve pobunjenika za smjenom sirijske vlasti podržava Tunis, Saudijska Arabija i zaljevske zemlje, SAD, EU i druge zemlje zapadnoga svijeta, na strani Bašar al- Asadova režima su Ruska Federacija, Iran i NR Kina. Sirija je naime država koja je podijeljena na nekoliko suprotstavljenih strana, na Bašar al-Asadov režim, pobunjenike protiv njega, Kurde i Islamsku državu,[500] koji međusobno ratuju. Taj sukob još uvijek traje i teško da će tako skoro dobiti epilog.

6.2. Ukrajinska kriza

Ukrajinska kriza je naziv za skup događaja koji su započeli u veljači 2014. godine, kada je izbilo nasilje na ulicama ukrajinskog glavnog grada Kijeva, nakon što je tadašnji predsjednik Viktor Janukovič, umjesto da je slijedio volju većine građana Ukrajine koji su htjeli pristupanje Europskoj uniji, potpisao međudržavni i ekonomski sporazum s Ruskom Federacijom. Ukrajinska kriza je početak rata u istočnoj Ukrajini. Nakon potpisivanja spornog sporazuma sa RF, uličnim neredima i demonstracijama svrgnut je Janukovič, ustanovljena je privremena vlada, promijenjen je Ustav, te raspisani izbori za predsjednika države. Novu vladu Rusija nije priznala, te ih je optuživala da je izvršila puč. Na poluotoku Krimu i Sevastopolju, nastala je pobuna koja je bila podržana od vojnih i specijalnih jedinica Ruske Federacije, u kojim su separatisti raspisali referendum na kojem je prema tvrdnjama samih separatista, 96% glasača izrazilo svoju želju za pripojenjem Rusiji (krimska kriza). Nova ukrajinska proeuropska i prozapadna vlada na čelu sa Arsenijem Jacenjukom je potpisala sporazum sa Europskom unijom u kojem se obvezala da će započeti s reformama na sudskom, političkom i ekonomskom planu. Ova vlada nije priznala rezultate referenduma na Krimu i proglasila ih je ništavnim, uz podršku SAD-a i EU-a. Problem na Krimu, osim nove vlade bilo je i ukidanje zakona koji je dozvoljavao uporabu ruskog jezika kao službenog gdje Rusi (kao na Krimu) čine značajan dio stanovništva. Formirana je Republika Krim 18. ožujka 2014., te je potpisala sporazum o pripajanju Rusiji, koji je službeno ratificiran u Moskvi tri dana kasnije, te se smatra dijelom ruskog teritorija. Događaji na Krimu predstavljaju prvi

[500] Izvor – nova tv, Dnevnik nove tv 19.15 h, ožujak 2017.

slučaj u europskoj povijesti nakon II. svjetskog rata da se granice suverenih država mijenjaju jednostranom akcijom aneksije teritorija. Vjeruje se da bi takav presedan mogao dovesti do sličnih kriza u drugim dijelovima svijeta, a već je izazvao duboku krizu u odnosima Rusije i Zapada. Vladimir Putin je navodio kako je sam Zapad dao primjer neovisnosti Kosova kao razlog priznavanja Krima da dobije pravo na samoodređenje. Barack Obama je odbacio takvu tezu navodeći da je tijekom rata na Kosovu tisuće albanskih civila masakrirano, dok na Krimu nije poginuo nijedan Rus. Također Albanija nije nikad pripojila Kosovo, niti je ono dio EU ili NATO saveza. Kosovo kao takvo ne može biti valjan primjer za Krim.[501]

6.3. Prosvjedi u Grčkoj

Nezadovoljni građani Atene (2011.), prosvjedovali su protiv oštrih mjera štednje koje je grčka vlada provodila kako bi spriječila neizbježan bankrot pred kojim bi se Grčka našla ukoliko se ne pronađe rješenje za visoku zaduženost. Atena je već godinu prije od Europske unije i Međunarodnog monetarnog fonda dobila 110 milijardi eura, a očekivalo se još 12 milijardi eura zaduženosti.[502] Prosvjedovali su mnogi zaposleni u javnim sektorima. Prosvjednici su se okupljali na središnjem atenskom trgu Syntagma, ispred zgrade parlamenta. Dosta je ljudi u tim prosvjedima ozlijeđeno. EU i MMF su Grčkoj tada predložili paket mjera štednje (provođenje odluka o povišenju poreza, smanjivanje plaća i privatizaciji javnog sektora u praksi). Grci su se tome žestoko usprotivili, došlo je do eskalacije nasilja na ulicama Atene prilikom izglasavanja mjera štednje. Uslijedila je najava otpuštanja 30 000 ljudi iz javnog sektora, smanjenje mirovina i plaća, dok su rezovi bili nužni kako bi Grčka ostala u eurozoni. Došlo je do masovnih sukoba s policijom, a prosvjednici su tražili vladu da podnese ostavku. U siječnju 2015. održani su prijevremeni parlamentarni izbori, pobjedu je odnio Aleksis Tsipras, lider Syrize (krajnje lijeve stranke). Iako je u početku odbacivao mjere štednje, ipak ih je morao prihvatiti. Od Grčke se traži da primjeni strože ekonomske reforme u zamjenu za međunarodnu pomoć koja bi spriječila da zemlja zapadne u stečaj. Širom Grčke je i u veljači 2015. godine počeo štrajk zbog mirovinske reforme i povećanja poreza koje zahtijevaju strani vjerovnici. Problem Grčkoj zadnjih nekoliko godina stvara i izbjeglička kriza.

[501] www.wikipedia.org/wiki/krimska_kriza (ožujak 2017.)
[502] www.večernji.hr više članaka ne temu „Prosvjedi u Grčkoj".

6.4. Problem vehabija u Bosni i Hercegovini

Vehabizam ili selefizam, je konzervativni pokret u islamu koji je početkom 18. stoljeća utemeljio Muhamed ibn Abdul Vahab. U suštini je riječ o zajednicama koje inzistiraju na izvornoj interpretaciji islama. Vehabije se često povezuje s poticanjem i ideološkom osnovom za terorističke grupe u Afganistanu, Saudijskoj Arabiji i Iraku. Među najpoznatijim vehabijama u susjednim zemljama su oni u BiH (Gornja Maoča), te u Sloveniji (Jesenice). Vehabizam je jedan od islamskih pokreta u BiH, smatra se da čine 5-10% muslimanskog pučanstva u BiH. U BiH je bilo dva vala islamizacije, za vrijeme rata i poslije 2000. godine. Stručnjaci smatraju da se trenutno odvija tzv. treći val islamizma ostvaren zbog utjecaja vanjske politike neoosmanizma koju vodi Turska. Vehabije imaju svoje džemate u Tuzli, Gradačcu, Kalesiji, Lukavcu, Zenici, sarajevu, Goraždama, Bihaću, Bužimu, a u Gornjoj Maoči imaju i svoje naselje. Vehabije u BiH su organizirale slanje dobrovoljaca za Islamsku državu u Siriji i Iraku. Pretpostavlja se da u Siriji i Iraku za ISIL bori oko 350 bosanskohercegovačkih vehabija. Osim s ISIL-om povezuje ih se i s Al-Qaidom. Oni su glavni logističari za odvođenje mladih u Siriju. Njihov vođa u BiH Bilal Bosnić poručuje kako će cijeli svijet biti Islamska država. Takvi radikalni islamisti kao vehabije u susjednim državama predstavljaju sigurnosni izazov za Hrvatsku. „Džihadisti koriste hrvatski teritorij kao tranzitno područje, po povratku u matične države oni postaju sigurnosni rizik jer su radikalizirani, traumatiziranim ratnim iskustvima i obučeni za oružanu borbu.“[503] U vrijeme kada svijet sa strepnjom gleda jačanje Islamske države i brutalne činove egzekucije kojima se ta sunitska skupina hvali, potrebno je sve više nadzirati ekstremističke islamske skupine.

6.5. Islamska država

Islamska država je do 2014. godine poznata kao Islamska država Iraka i Levanta, ili Iraka i Sirije (hrv. kratica IDIL, eng. ISIL) je zločinačka državna tvorevina vehabijskih pobunjenika sa područja Iraka i Sirije koja je od 2014. proglasila kalifat.[504] Pobunjene vehabije

[503] Izvješće SOA, preuzeto sa www.hercegovina.info (svibanj 2017.)

[504] Kalifat – (arapski halif – nasljednik), sustav vladavine u kojem je vrhovni vladar zakoniti nasljednik Muhameda, koji se isključivo bira između najpobožnijih i najobrazovanijih. Takav vid vladavine nije nasljedan.

pretendiraju teritorij cijelog Iraka i Levanta,[505] što uključuje Libanon, Izrael i Palestinu. Osnovana je prve godine iračkog rata 2003., a 2004. zaklela se na vjernost Al- Qaidi s kojom je prekinula odnose 2014. godine. Islamsku državu čine i podržavaju brojne pobunjeničke skupine. Arapskim proljećem su udareni temelji Islamskoj državi. U travnju 2013. nastala je Islamska država Iraka i Levanta, da bi 29. lipnja 2014. bila proglašena svjetskim kalifatom. Abu Bakr Al – Baghdadi (Ibrahim) nazvao se kalifom, a skupina se preimenovala u Islamsku državu. Kao kalifat, oni tvrde da imaju vjersku, političku i vojnu vlast nad svim muslimanima u svijetu. Od američke invazije na Irak 2003., te od izbijanja sukoba nakon američkog povlačenja 2011. ID je preuzela ključnu ulogu, a odlučujuće pojačanje dobiva u trenutku kada je građanski rat u Siriji postao sektaški sukob. Od tada je Islamska država primila milijune dolara donacija i tisuće novaka širom svijeta. Stanovništvo koje se nalazi pod okupacijom Islamske države postalo je izloženo bičevanju, sakaćenju, obezglavljivanju, razapinjanju i sl. Najčešće žrtve su šijiti, sunitski rivali, zarobljeni vojnici, nemoralne žene, strani državljani. Islamska država od svog nastanka do danas je odgovorna za brojna zvjerstva neshvatljiva zapadnom svijetu, kao što su obezglavljivanje stranih državljana (novinara, humanitaraca, radnika), napadi na turiste u Egiptu, teroristički napadi u Parizu u studenom 2015, napadi u Bruxellesu u ožujku 2016. u zračnoj luci i metrou, razni kulturocidi (Palmira). Islamska država je izazivala izbjegličku krizu (iz Sirije, Iraka i Afganistana), novačenje žena i djece, surađuje sa vehabijama iz BiH i Slovenije, izražava želju za proširenjem na BiH, Hrvatsku, Austriju, Španjolsku (Andaluzija). Ruska Federacija je prva europska zemlja koja je reagirala na nasilje u Siriji pomažući Basar al-Asadov režim. Brojni pobornici Islamske države žive već godinama na europskom tlu, a mnogi su se putem izbjegličke krize infiltrirali u Europi organizirajući brojne terorističke napade i prijeteći zapadnim zemljama.

Mišljenja poznavatelja islamskih prilika u svijetu: dr. Ahmet Alibašić (poznavatelj islamske povijesti sa Fakulteta islamskih nauka u Sarajevu) – „Kod većine šijita kalif, odnosno imam, može biti samo netko iz porodice Poslanika Muhameda. Takvih je već bilo jedanaest, dvanaesti je nestao i kad se vrati to će biti predznak smaka svijeta…..U pravilu trebao bi postojati samo jedan kalif za cijeli svijet, ali se više puta događalo da muslimani imaju više kalifa istovremeno ili nijednoga….Proglašenje kalifata za sobom povlači islamsko legitimiranje vlasti u očima onih koji taj kalifat prihvate…..Dugoročno, ISIL nema šanse kao što ga nije imala nijedna slična tvorevina u povijesti muslimanskog svijeta, a nije ih manjkalo.

[505] Levant – (franc. Levant – istok, istočne zemlje), u užem smislu skupni naziv za zemlje uz obale istočnog Mediterana (Grčka, Turska, Sirija, Libanon, Izrael, Jordan i Egipat, iako se Grčka često izuzima iz tog popisa). Pojam se uglavnom podudara s pojmom Bliski Istok (Orient).

Nju će već netko uništiti, muslimani ili nemuslimani (SAD – Iran), pitanje je samo cijene koja će biti plaćena u ljudskim životima i uništenim resursima.“[506] Marokanski teolog Omar al-Haduči nazvao je ISIL „otpadnicima vjere“ jer zagovaraju ubijanje ostalih muslimana.

Sl.7. Karta kako bi do 2020. trebala izgledati Islamska država, preuzeto sa www.jutarnji.hr

6.6. Izbjeglička (migrantska) kriza u Europi

U 2015. godini prema podacima Eurostata[507] ušlo je 1 321 560 migranata u Europu, većina njih izbjeglica iz ratom pogođenih Sirije, Afganistana i Iraka. Taj enormni priljev ljudi izazvao je dosad najveću krizu u Europskoj uniji, koji je praktički srušio Dublinsku uredbu[508]

[506] www.tportal.hr/vijesti/svijet/340660/Sto-je-kalifat-i-koliko-je-opasan.html (svibanj 2017.)

[507] Eurostat – statistički ured Europskih zajednica, prikuplja i objavljuje statističke podatke iz država članica, država izvan EU, te od međunarodnih organizacija kako bi informirao institucije EU i omogućio praćenje učinaka politike Zajednice. Eurostat objavljuje priopćenja za javnost, opće i specijalizirane serije kao i publikacije namjenjene široj javnosti. Sve publikacije Eurostata pojavljuju se u devet tematskih zbirki: OPĆA STATISTIKA; EKONOMIJA I FINANCIJE; POPULACIJA I SOCIJALNI UVJETI; INDUSTRIJA, TRGOVINA I USLUGE; POLJOPRIVREDA I RIBARSTVO; VANJSKA TRGOVINA; TRANSPORT; OKOLIŠ I ENERGIJA; ZNANOST I TEHNOLOGIJA.

[508] Dublinska uredba o pravilima traženja i dodjele azila – zajednički europski sustav azila. Temeljno načelo Dublinske uredbe je to da je za ispitivanje zahtjeva za azil prije svega odgovorna država članica koja je imala najveću ulogu u ulasku i boravku podnositelja zahtjeva u EU. Mjerila za utvrđivanje okolnosti kreću se, hijerarhijski, od obiteljskih veza do nedavnog posjedovanja vize ili dozvole boravka u državi članici, uključujući činjenicu da li je podnositelj zahtjeva u EU ušao nezakonito ili zakonito.

o pravilima traženja i dodjele azila, te podijelio države članice i njihove lidere u velikoj raspravi kako se nositi s prihvatom izbjeglica i da li ih uopće propuštati na teritorij Unije. Konačno odredište većine izbjeglica bile su najrazvijenije zemlje poput Njemačke, Švedske i Austrije. Njemačka je primila preko milijun izbjeglica. Kako u cijeloj priči stoji Hrvatska? Hrvatska se nalazi na tzv. „balkanskoj ruti" preko koje je u Europsku uniju ušlo više od 800 000 migranata. Kada se početkom ljeta 2015. počeo intenzivirati priljev ljudi u Europu, Hrvatsku su migranti zaobilazili na svojem putu prema zapadnim zemljama, a ruta ulaska se ustalila preko Grčke, Makedonije, Srbije i Mađarske. Početkom rujna 2015. konzervativni mađarski premijer Viktor Orban zatvorio je granične prijelaze prema Srbiji, te započeo izgradnju ograde na granici, čiji je cilj bio spriječiti priljev migranata. Tada se migranti okreću Hrvatskoj (16.09.2015.). Hrvatska politika tada je bila da RH neće postati „hot spot" (prihvatni centar Europe), iz kojeg bi se izbjeglice razmještale prema Europskoj uniji. Migrante se puštalo u Hrvatsku, zbrinjavalo se bolesne i nemoćne, te ih se prevozilo do granice s Mađarskom i Slovenijom. Gotovo svi su migranti napustili RH dok su rijetki zatražili azil. Prihvatni centar za izbjeglice bio je u Opatovcu, a kasnije preko zime je prebačen u Slavonski Brod. Srbija je propuštala previše ljudi pa je RH nakratko bila zatvorila granicu, zbog čega je patila trgovinska razmjena između dviju zemalja. Mađarska je jedno vrijeme propuštala migrante preko svoje granice, te ju kasnije zatvorila, pa se migrante moralo prevoziti na granicu sa Slovenijom. Budući da je i tamo bilo ilegalnih prelazaka granice, Slovenci su počeli postavljati „žilet žicu" što je razljutilo građane s obje strane granice, a rezultiralo je nategnutim odnosima kao i upućivanjem nekoliko prosvjednih nota hrvatske diplomacije Sloveniji. Prosinac i siječanj obilježilo je zatišje oko migrantske krize. U Europi se sve polako počelo zahuktavati, a nemalom broju građana počele su smetati izbjeglice, pojavila se ksenofobija, koja se samo pojačavala incidentima u kojima su sudjelovali migranti (Köln, Danska, teroristički napadi – Francuska, Belgija), te se sve više izjavljivalo kako ih je nemoguće integrirati u europsko društvo. Otpor prema politici „otvorenih vrata" i dalje jača, posebno u Njemačkoj (kancelarka Angela Merkel je gubila na popularnosti, a popularnost su počele stjecati ultra desničarske stranke)[509]. Krajem siječnja 2016. Austrija je uvela kvote za dnevno propuštanje migranata na 3200 što je potaknulo domino efekt na balkanskoj ruti (Slovenija, RH, Srbija, Makedonija), pa su izbjeglice zapele u Grčkoj (Idomena). Osim u Grčkoj i Turskoj, velik dio migranata zapeo je i u Srbiji. Mnogi od

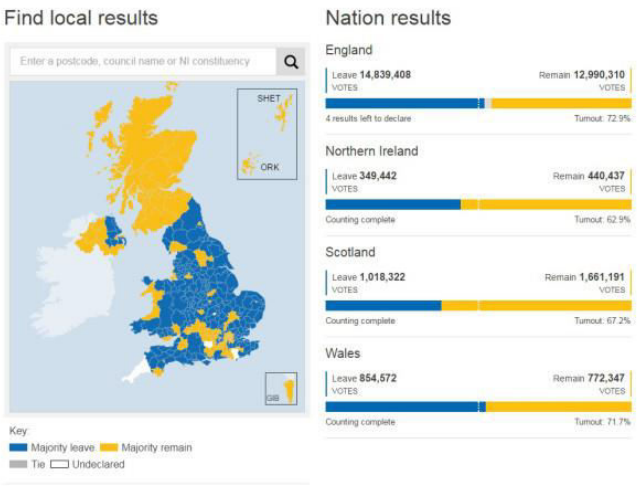
[509] Na parlamentarnim izborima u Njemačkoj opet je pobijedila njemačka kancelarka, ali nema većinu, trebala bi sastaviti manjinsku vladu kako ne bi došlo do novih izbora, ali ona je mišljenja da su novi izbori bolja opcija nego sastavljanje manjinske vlade. Na ovim izborima osvojila je čak 20% manje glasova nego na zadnjim izborima. Iako je Angela Merkel odnijela pobjedu, mnogi smatraju da je podbacila.

njih pokušavaju preći hrvatsku granicu ilegalnim putem. Europska unija dogovara mjere sa Turskom koja je predložila da će uzeti natrag sve migrante koji pređu u Europu, ali uz uvjet da će EU za svakog vraćenog migranta koji je dospio na obale Grčke uzeti jednog iz Turske i smjestiti u neku od država članica. Turska bi dobila i 3 milijarde eura za brigu o izbjeglicama.[510] Također se tijekom cijele krize napominjalo da bi trebalo puštati samo migrante iz Sirije, ne iz ostalih zemalja i ne ekonomske migrante. Ova kriza nakratko je narušila susjedske odnose u regiji i to između Mađarske i Hrvatske, Hrvatske i Srbije, te Hrvatske i Slovenije. UN predlaže plan za rješavanje migrantske krize tzv. globalni dogovor o podjeli odgovornosti, da se svaka zemlja izjasni koliko je izbjeglica spremna prihvatiti i na koji im način može pomoći.[511]

6.7. Izlazak Ujedinjenog kraljevstva iz Europske unije

Povlačenje iz Europske unije pravo je svake članice i ona može odlučiti da se povuče iz EU u skladu sa svojim ustavnim zahtjevima. Nijedna država se još nije povukla iz članstva, iako su kolonije, ovisna područja i polu-autonomna područja napustila EU. Od njih je samo Grenland izričito glasovao za napuštanje organizacije prethodnice EU (EEZ). Jedina država članica koja je održala nacionalni referendum bilo je UK 1975. kada je 67,2 % birača odlučilo ostati u Zajednici. Glavni razlog britanskog povlačenja iz EU nalazi se u dugoročnoj prezaduženosti niza njezinih članica, zbog čega za UK troškovi članstva postaju veći od koristi za samu zemlju. Ankete su pokazivale da većina Britanaca želi napustiti Uniju. UK je četvrta najveća ekonomija u EU i druga zemlja u svijetu, poslije SAD-a po stranim ulaganjima u zemlji i britanskim ulaganjima u svijetu. Izlaskom UK iz EU prijetio bi i mogući raspad eurozone. Britanija je tražila veće povlastice od Lisabonskog ugovora, po njima neki radnici izvana imaju prevelika socijalna prava, koja bi oni odgodili na 7 godina, a EU im daje 4 godine. Povodom britanskog traženja reforme EU i izbjegličke krize održan je u Bruxellesu summit 18. veljače 2016. godine. Referendum za izlazak Britanije iz EU održan je 23.lipnja 2016. godine, 51,8% građana Velike Britanije bilo je za izlazak iz Europske unije, dok je njih 48,2% bilo za ostanak u Uniji.

[510] www.jutarnji.hr (10.03.2015.)
[511] www.srbijadanas.com (10.05.2015.)

Sl.8. Rezultati referenduma o izlasku Britanije iz EU, preuzeto s www.adriaticmedianethr.files.wordpress.com

Referendum je još 2013. godine najavio David Cameron kako bi uklonio stalnu podjelu u svojoj stanci u vezi s Europom. Smatra se da je cilj brexita[512] sprečavanje priljeva migranata i eventualni ulazak Turske u Europsku uniju. Uglavnom su mlađi Britanci bili za ostanak u EU, dok su stariji bili skloni izlasku. Škotska želi i dalje ostanak u Uniji unatoč brexitu. Pregovori oko izlaska Britanije iz Unije traju, a konačan izlazak UK iz Unije predviđa se do 2019.godine, jer je člankom 50. Lisabonskog ugovora predviđeno dvogodišnji pregovori o razdruživanju između zemlje koja želi izaći iz Unije i EU-a.

[512] Brexit – složenica nastala od dvije engleske riječi, Britain (Velika Britanija) i exit (izlazak), povezana s britanskim izlaskom iz Europske unije. Izraz je prvi put rabljen u lipnju 2012. u članku u The Economistu.

7.ZAKLJUČAK

Hrvatska je na svom putu prema euroatlantskim integracijama prešla težak put, od demokratskih promjena 1990-ih godina, Domovinskog rata koji je devastirao državu, međunarodnog priznanja i pozicioniranja u Europi i svijetu. Bilo je to vrijeme teških političkih odluka, pristajanje na razne zahtjeve izvana i okretanje novom putu prema Europskoj uniji i NATO savezu, kao čimbenicima sigurnosti, stabilnosti, prosperiteta i rješavanja pitanja regije (jugoistočna Europa). Svi ovi važni procesi recentne hrvatske prošlosti prikazani su u prvim poglavljima radnje. Nacionalni identitet i zaštita nacionalnog interesa postali su važan preduvjet osmišljavanja buduće strategije društveno–gospodarskog razvoja Hrvatske. U globalizacijskim i integracijskim procesima zaštita takvih vrijednosti jasnije određuje poziciju na međunarodnoj sceni. Problem kod zastupanja ovih stavova je u hrvatskoj politici koja se dovoljno ne angažira po tome pitanju. Današnji glavni nacionalni interesi su sigurnost od terorizma, demografska politika, zapošljavanje mladih (time i sprečavanje odlazaka istih u inozemstvo radi boljih uvjeta rada), premalo plaćen rad (povećati minimalnu plaću, podići standard svojih građana), gospodarski rast, socijalna politika, suočavanje s prošlošću. Pošto je nacionalni interes jedno od istraživačkih pitanja, mogu ustvrditi da RH ne zna artikulirati, predstaviti ni zastupati svoje interese, jer ih nije ni definirala kako treba.

Osim ovih pitanja prikazan je i povijest odnosa sa Europskom unijom i NATO paktom, euroatlantski proces čiji je dio i regionalno povezivanje. Regionalna suradnja ima naglasak na suradnji država regije u područjima od zajedničkog interesa, sposobnosti regije da se nosi s posljedicama raznih sukoba i katastrofa. Suradnja se odvija u sklopu regionalnih organizacija i inicijativa (razlike opisane u poglavlju 5). Ostvarivanje regionalne suradnje vodilo je k višoj razini kao što su euroatlantske integracije. Iako se možda čini da regionalno povezivanje nema neku zapaženu ulogu, ono je značajan dio slagalice prema većim integracijskim procesima. Regionalne organizacije pokrenule su oporavak na gospodarskom, ali i na drugim područjima, važnim za razvitak jedne suverene države, kao što je i Republika Hrvatska. Odnosi funkcionalne regionalne suradnje temelji su na kojima je nastala današnja Europska unija, načelo na kojem se odvija njezin cjelokupni unutarnji razvoj, ali i osnova za održavanje postojećih i uspostavljanje novih veza Europske unije i ostatka međunarodne zajednice. U želji da se Unija nametne kao značajan globalni akter, ona ne ostavlja po strani niti jedan dio

svijeta. Regionalna suradnja viši je i složeniji oblik suradnje određenih međunarodnih subjekata za čiju su uspješnu provedbu potrebiti i konkretno dostignuti standardi, ona uključuje gospodarsku komponentu, na kojoj EU najviše inzistira. Osim gospodarske suradnje, za EU je važno postizanje regionalne stabilnosti i sigurnosti. Jedan od aspekata zašto je Hrvatskoj bio važan ulazak u regionalne organizacije je i sigurnost, koju je kasnije ostvarila ulaskom u Sjevernoatlantski pakt. Taj aspekt hrvatske vanjske politike samo je pozitivno utjecao na daljnji put države. Sada kada je Hrvatska članica i NATO-a i Europske unije i dalje su važne regionalne organizacije, zbog bilateralne suradnje, ostvarivanja gospodarskih veza, kulturnih i znanstvenih veza, prometne povezanosti, realizacija raznih projekata, demokracije i ljudskih sloboda, jačanja dobrosusjedskih odnosa, sigurnosti i stabilnosti, prosperiteta regije, te jačanje ugleda države (vladavina prava, civilno društvo), te pomoći državama regije da postanu članice Unije. Bez angažmana u regionalnim organizacijama teško bi bilo ostvariti pojedine ciljeve u vanjskoj politici. Upravo su ti ciljevi opisani u odrednicama hrvatske vanjske politike i dio su hrvatskih nacionalnih interesa. U svakoj pojedinoj regionalnoj organizaciji ostvareno je dosta projekata koje donose prosperitet zemljama koje u njima sudjeluju, a ono što je ostvareno u svakoj vidljivo je u poglavlju posvećenom regionalnim organizacijama (poglavlje o odnosu Hrvatske i dvadeset regionalnih organizacija). Hrvatska je u nekima regionalnim organizacijama punopravni član, dok u drugima ima status promatrača, no svako sudjelovanje Hrvatska smatra važnim i time se angažira što je više moguće. Mnogi se slažu da postoje i dobre i loše strane regionalnih organizacija, no svakako je više onih pozitivnih i dobrih. U regionalnim organizacijama svakako treba sudjelovati, i sada i u buduće. Dobre strane regionalnog povezivanja treba promatrati u osnivanju ili ponovnoj uspostavi niza političkih, ekonomskih, socijalnih i humanitarnih kontakata i njihov razvoj u mrežu mehanizama koji doprinose jačanju niza sigurnosnih aspekata. Kao loša strana često se ističe da je dobar dio regionalnih organizacija produžena ruka globalista, koji pokušavaju svoje interese kroz pojedine organizacije ostvariti na indirektan način.

U zadnjih nekoliko godina pojavilo se nekoliko regionalnih inicijativa, među kojima se najviše ističu inicijativa Brdo–Brijuni,[513] te Jadran-Baltik–Crno more,[514] u kojima je Hrvatska

[513] Inicijativa Brdo – Brijuni zajednički su pokrenule Hrvatska i Slovenija u srpnju 2013. s ambicijom da se kroz reforme i približavanje Europskoj uniji promiču regionalna suradnja i rješavanje otvorenih pitanja, te tako pridonese daljnjoj stabilizaciji prilika u jugoistočnoj Europi.

[514] Inicijativi Jadran – Baltik – Crno more položeni su temelji u rujnu 2015. na marginama jesenskog zasjedanja Opće skupštine OUN-a u New Yorku, da bi u proljeće 2016. bio održan prvi sastanak u Hrvatskoj. Inicijativa je neformalna, predložila ju je hrvatska predsjednica Kolinda Grabar – Kitarović, a podršku je dobila od SAD-a i

angažirana i jedna od važnih članica (česti sastanci na vrhu), no budući da su nastale nakon 2011. godine (koju obuhvaća radnja), ovdje o njima neće biti riječ.

Rad donosi nove elemente i činjenice vezane za hrvatsku vanjsku politiku i suodnose u međunarodnoj zajednici, ono što je do sada bilo poznato samo diplomatskim krugovima i stručnjacima koji se bave politologijom. Smisao i svrha radnje je upoznati javnost sa regionalnom suradnjom kao važnom dijelu euroatlantskog povezivanja. Tematika je potpuno nova, neobrađena i nedovoljno istražena. Do informacija je bilo teško doći, Ministarstvo vanjskim poslova brojne dokumente drži pod oznakom povjerljivosti, a osobe koje su na važnim pozicijama vezanim za regionalne organizacije podatke daju na kapaljku. Većina dokumenata je iz Veleposlanstva RH u Bukureštu, manji dio iz Ministarstva vanjskih poslova RH, neke od informacija dobila sam preko e-maila (MVEP, Savska komisija), neke razgovorom sa relevantnim osobama (Tea Karaman – Ministarstvo vanjskih poslova, Dejan Komatina – ISRBC), na neke upite nikad i nisam dobila odgovor (RCC, JANAF). Ono što sam uspjela prikupiti objedinjeno je u ovoj radnji. Temu sam izabrala prvenstveno jer je moderna i objašnjava suvremene procese važne za međunarodnu politiku, a ovdje je vidljivo i mjesto i doseg Republike Hrvatske kao važnog regionalnog i međunarodnog aktera. Po svim prikupljenim podacima je vidljivo koliko je Hrvatska postigla kroz djelovanje u regionalnim organizacijama.

Stabilnost unutarnje politike jamči jaku vanjsku politiku i mogućnost zemlje da se pravilno postavi na međunarodnoj sceni. U budućnosti se Hrvatska treba čvršćim stavovima postaviti prema susjedima, regiji i Europskoj uniji, jer jedino tako će biti ravnopravan, a ne podređen partner (saveznik) koji će biti sposoban zastupati svoje interese. Vjerojatno se u povijesti svake nacije može točno odrediti datum kada je spoznala životnu istinu nauka lorda Henry Johna Temple Palmerstona[515] o tome da ne postoje vječni saveznici i stalni neprijatelji već samo vječni interesi. Svaka zemlja ima određene interese koje zastupa i koje pokušava ostvariti na bilateralnoj ili multilateralnoj razini, a najviše se interesa upravo ostvaruje kroz brojne organizacije (regionalne, međunarodne). Unija nudi brojne mogućnosti kroz fondove za razna područja, unutar regionalnih organizacija, samo države članice trebaju tu mogućnost znati iskoristiti na pravi način. Trenutno stanje u regiji i nije baš sjajno, Hrvatska ima

Kine, te crnomorskih zemalja. Inicijativa želi ojačati srednjoeuropsku suradnju na političkom, gospodarskom, infrastrukturnom i sigurnosnom planu. Ona nema administracije, nego koristi strukturne, prekogranične i infrastrukturne europske fondove.

[515] Henry John Temple Palmerston (1784-1865) – britanski državnik, dvaput premijer, dominirao je britanskom vanjskom politikom od 1830-1850. kada je Britanija bila na vrhuncu svoje moći. Njegova teza o vječnim interesima jedan je od simbola tadašnjeg britanskog nacionalizma. (www.britannica.com)

zategnute odnose sa većinom susjednih zemalja, sa Slovenijom zbog odluke Arbitražnog suda oko granice na moru i kopnu, sa Srbijom zbog miješanja RH u odnose Srbije i Rusije (ali glavnina problema je vezana za pitanja oko Domovinskog rata i prava država), sa BiH nastao je problem zbog gradnje Pelješkog mosta i tzv. problema razgraničenja na moru, miješanja u izborni zakon i unutarnju politiku, sa Mađarskom zbog odluke Arbitražnog suda vezane za MOL. I Slovenija i Mađarska su zbog zategnutih odnosa onemogućile hrvatski ulazak u OECD (Organizaciju za ekonomsku suradnju i razvitak). Hrvatska treba ublažiti zategnute odnose u susjedstvu što je više moguće, ali ne nikako na svoju štetu. U regionalnoj i međunarodnoj politici Hrvatska može još dosta toga postići, samo s jasno postavljenim ciljevima i pravim vodstvom. Možemo utvrditi da je svakoj zemlji dana podjednaka šansa da se putem regionalnih organizacija bori za svoje interese. Ostalo je pitanje sposobnosti vanjske politike i diplomacije koliko će to uspješno ostvariti. Jedna od izjava predsjednice RH, Kolinde Grabar-Kitarović: „Hrvatska je država koja treba voditi, a ne slijediti,“[516] svakako nam treba biti putokaz u kojem smjeru ići.

Što sam htjela napisati i jesam li uspjela u tome? Htjela sam obraditi što veći broj regionalnih organizacija i inicijativa na jugoistoku Europe i prikazati način na koji funkcioniraju i koliko su uspješne na pojedinim poljima suradnje i na međunarodnom planu. Smatram da sam u tome i uspjela i da je prikaz organizacija solidan. Možda je mogao biti bolje opisan odnos Hrvatske i pojedine organizacije/inicijative, ali jednostavno nedostatak dokumenata i informacija je bio presudan. Možda najbolje prikazana organizacija je Međunarodna komisija za sliv rijeke Save jer sam dobila informacije iz prve ruke od tadašnjeg glavnog tajnika Dejana Komatine. U svakom slučaju, tema se može nadograđivati novim saznanjima i istraživanjima.

[516] Intervju nove tv s predsjednicom RH Kolindom Grabar-Kitarović, 20.2.2017.

8.POPIS KORIŠTENIH IZVORA, LITERATURE I PUBLIKACIJA

IZVORI:

1. Ministarstvo vanjskih i europskih poslova – Uprava za političku i gospodarsku multilateralu, Odjel za europske integracije, KP – OEI/ 05 – 2002., Zagreb, 4. listopada 2002., str. 2 – 10 (EU, PS, VE, SEI, SEECP, JJI, Q4, RZAJ, RZPR, DCP, DK, EU REGIJA BUDUĆNOSTI, VIŠEGRADSKA SKUPINA)

   – dokumenti su koncipirani na način da objašnjavaju stanje u pojedinoj regionalnoj organizaciji, što predstoji pred organizacijom i ključna pitanja vezana za organizaciju.
   - donosi širu raščlambu političke situacije u regiji, stanje sigurnosti u jugoistočnoj Europi, odnose među susjednim zemljama (Srbija, Crna Gora…).
   - prilog za razmatranje prijedloga rješenja Međunarodne zajednice za područje jugoistočne Europe / Zapadni Balkan
   - jugoistok Europe
   - opći podaci, ocjena bilateralnih odnosa, ugovorno stanje, gospodarska suradnja, kulturna suradnja, znanstvena suradnja, vizni režimi, pravosudna suradnja, vojna suradnja, parlamentarna suradnja, multilateralna suradnja, etničke zajednice Albanije, Bugarske, Crne Gore, Grčke, Kosova, Rumunjske, Srbije i Turske.

2. Veleposlanstvo Republike Hrvatske u Bukureštu – politički dopisi od 1995. do 6.11. 1997. godine.

   Oznake dokumenata:

   I. ds/142-313, ds/145-314, ds/144-319, ds/143-318, ds/148-334, ds/147-328, ds/141-309, ds/140-304, ds/137-294, ds/136-290, ds/134-285, ds/133-282, ds/132-279, ds/123-263, ds/130-275, ds/121-259, ds/119-256, ds/117-253, ds/116-249, ds/114-244.
   II. ds/108-233, ds/105-228, ds/101-219, ds/100-214, ds/92-204, ds/92-202, ds/90-201, ds/87-136, ds/86-194, ds/84-191, ds/81-162, ds/75-153, ds/74-149, ds/73-149, ds/72-147, ds/71-145, ds/70-143, ds/ 69-141, ds/63-123, ds/62-121.
   III. ds/60-116, ds/48-98, ds/47-94, ds/46-93, ds/40-79, ds/20-49, ds/19-47, ds/12-35, ds/3-17, ds/2-13, ds/1-10.

3. Veleposlanstvo Republike Hrvatske u Bukureštu – politički dopisi od 10.111997. do 29.12.1998. godine.

   Oznake dokumenata:

I. ds/ 279-650, ds/278-654, ds/277-650, ds/276-647, ds/271-628, ds/270-626, ds/269-624, ds/268-623, ds/ 267-620.
II. ds/265-617, ds/261-611, ds/259-608, ds/258-603, ds/257-602, ds/256-600, ds/254-598, ds/253-596, ds/248-586.
III. ds/ 247-583, ds/244-570, ds/241-562, ds/235-542, ds/234-538, ds/233-536, ds/216-506, ds/211-498, ds/210-494, ds/209-492, ds/203-478, ds/204-479, ds/195-467, ds/187-456, ds/184-445, ds/183-444, ds/171-403
IV. pregled gospodarskih odnosa Republike Hrvatske i Rumunjske, siječanj 1998. godine – ds/157-363, ds/152-350.

4. Veleposlanstvo Republike Hrvatske u Bukureštu – izvješća i bilješke od 30.12.1998. do 4.05.2000. godine.

   Oznake dokumenata:

   I. 18144/00, 16805/00, 15580/00, podsjetnik za razgovor (MVEP RH i MVP Rumunjske) od 6. rujna 2000. , informacija o stanju bilateralnih odnosa u svezi sklapanja ugovora o slobodnoj trgovini između RH i zemalja jugoistočne Europe, 20. kolovoz 2000. ; 12137/oo, 11701/00, 10706/00, ds/ 446-1010, 03-03-03-06/2000 – 7. lipanj 2000., ds/428-985, 03-03-01/2000/07 – 19. travnja 2000., ds/417-963, ds/416-962, ds/415-960, ds/413-956, ds/412-954, ds/407-946, ds/404-938, 03-03-02/06/2000/2. – 4. veljače 2000., ds/398-921, ds/399-929, 87/00, ds/384-881, ds/380-871, ds/379-870, ds/365-842, ds/364-839, ds/363-838, ds/362-837, ds/359-831, ds/358-828, ds/357-826, ds/355-825, ds/354-822, ds/353-820, ds/352-818, ds/351-816, ds/338-794, ds/329-778.
   II. ds/ 328-775, ds/325-769, ds/317-746, ds/312-735, ds/311-733, ds/310-731, ds/307-722, ds/306-720, ds/303-715, ds/302-713, ds/295-695, ds/294-685, ds/290-681, ds/289-677. – ovi dokumenti sadrže razna izvješća, političke dopise, bilješke, preglede gospodarskih odnosa, podsjetnike za razgovore, informacije o bilateralnim odnosima i dr.

LITEARTURA:

1. Ulrich Beck, *Što je globalizacija? Zablude globalizma–odgovori na globalizaciju*, Vizura Lučko, Zagreb, 2003.

2. Ulrich Beck, *Moć protiv moći u doba globalizacije*, Školska knjiga, Zagreb, 2004.

3. Albert Bing, Sjedinjene Američke Države i reintegracija hrvatskog Podunavlja, Scrinia Slavonica 8, *Godišnjak Podružnice za povijest Slavonije, Srijema i Baranje* Hrvatskog instituta za povijest, 2008.

4. Albert Bing, Amerikanizam i (re)konstrukcija hrvatskog nacionalnog identiteta u vremenima radikalnih društvenih promjena stvaranja i raspadanja socijalističke Jugoslavije, *Dijalog povjesničara – istoričara, knjiga 9*, zaklada Friedrich Neumann, zagreb, 2005.

5. Dušan Bilandžić, *Propast Jugoslavije i stvaranje moderne Hrvatske*, AGM povjesnica, Zagreb, 2001.

6. Krsto Cviić, Peter Sanfey, *Jugoistočna Europa od konflikta do suradnje*, EPH liber, Zagreb, 2008.

7. Vlatko Cvrtila, *Hrvatska i NATO*, CPI, Zagreb, 2004.

8. Lidija Čehulić, *Euroatlantizam*, Politička kultura, Zagreb, 2003.

9. Lidija Čehulić, *NATO i novi međunarodni odnosi*, Politička kultura, Zagreb, 2004.

10. Lidija Čehulić, Radovan Vukadinović, *Politika europskih integracija*, Topical, Zagreb, 2005.

11. Lidija Čehulić Vukadinović, *Euroatlantizam i suvremeni međunarodni odnosi*, Politička kultura, Zagreb, 2010.

12. Dragutin Feletar, Petar Feletar, Europska unija-nada i sumnje, *Meridijani*, broj 117, rujan 2007., str.71

13. Lawrence Freedman, When Hindering a Divorce Hastens Domestic Violence, *Independent*, 26.lipnja 1991.

14. Josip Glaurdić, *Vrijeme Europe, zapadne sile i raspad Jugoslavije*, Mate marketing tehnologija, Zagreb, 2011.

15. Goran Granić, *Moja Hrvatska*, Teovizija, Zagreb, 2009.

16. Mate Granić, *Vanjski poslovi: iza kulisa politike*, Algoritam, Zagreb, 2005.

17. Ksenija Jurišić, Procesi globalizacije u 20.stoljeću, *Međunarodne studije*, vol.I, 2000., str.293-302

18. Marijan Korošić, *Jugoslavenska kriza*, Itro naprijed, Zagreb, 1988.

19. Michael Libal, *Njemačka politika i jugoslavenska kriza 1991.-1992.*, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2004.

20. Ida Mahečić, Hrvatska i Europska unija, *Zbornik predavanja*, MVEP, Zagreb, 2000.

21. Pero Maldini, Politički i administrativni aspekti regije: regionalizam, regionalizacija i regionalna politika, *Zbornik Sveučilišta u Dubrovniku*, 28.11.2014., str.125-151.

22. Hrvoje Matković*, Suvremena politička povijest Hrvatske*, MUP, Zagreb, 1995.

23. Stipe Mesić, *Kako je srušena Jugoslavija*, Biblioteka Time of truth, Mislav press, Zagreb, 1994.

24. Anđelko Milardović, *Zapadni Balkan*, Politološko–dokumentacijski centar Zagreb, Pan liber, Zagreb–Osijek, 2000.

25. Anđelko Milardović, *Globalizacija*, Pan liber, Osijek–Zagreb–Split, 2001.

26. Anđelko Milardović, *Europa 2020: Scenarij promišljanja budućnosti EU i Jugoistočne Europe,* CPI, Zagreb, 2003.

27. Anđelko Milardović, *Pod globalnim šeširom: društva i države u tranziciji i globalizaciji*, CPI, Zagreb, 2004.

28. Anđelko Milardović, *Političke stranke u doba tranzicije i globalizacije*, CPI, Zagreb – Dubrovnik, 2006.

29. Anđelko Milardović, *Tri eseja o euroskepticizmu – o semiotici euroskepticizma*, CPI, Zagreb, 2012.

30. Vlatko Mileta, ABC Europske unije (leksikon temeljnih pojmova), drugo, izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Školske novine, Zagreb, 1997.

31. Vlatko Mileta, Pakt o stabilnosti Jugoistočne Europe i njegovi ekonomski sadržaji, *Međunarodne studije* vol. 1 (2000.), str. 21-35

32. Vlatko Mileta, *Leksikon Europske unije*, treće izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Politička kultura, Zagreb, 2003.

33. Neil Nugent, *The government and the politics of the European Union*, third edition, Duke University Press, 2006.

34. Ivo Perić, *Suverena i samostalna Republika Hrvatska, kronika važnijih zbivanja*, Dom i svijet, Zagreb, 2007.

35. Zdenko Radelić, Davor Marijan, Nikica Barić, Albert Bing, Dražen Živić, *Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat*, Školska knjiga, HIP, Zagreb, 2006.

36. Siniša Rodin, Tamara Čapeta, Iris Goldner Lang, Reforma Europske unije: Lisabonski ugovor, *Narodne novine*, Zagreb, 2009.

37. Višnja Samardžija, *Europska unija i Hrvatska: putevi povezivanja i suradnje*, IRMO, Zagreb, 1994.

38. Višnja Samardžija, Hrvoje Butković, *From the Lisabon strategy to Europe 2020,* Institut za međunarodne odnose (IMO), Zagreb, 2010.

39. Ivo Sanader, *Hrvatska u međunarodnim odnosima 1990.-2000.*,Golden marketing, Zagreb, 2000.

40. Mladen Staničić, *Dugo putovanje Hrvatske u Europsku uniju,* naklada Ljevak, Zagreb, 2005.

41. Siniša Tatalović, Vlatko Cvrtila, *Regionalna sigurnost i multilateralna suradnja: Republika Hrvatska i Jugoistok Europe,* znanstveni skup, Centar za sigurnosne studije FPZG, Politička kultura, Zagreb, 2010.

42. Zdravko Tomac, *Iza zatvorenih vrata, Tako se stvarala hrvatska država*, Organizator, Zagreb, 1992.

43. Franjo Tuđman, *Nacionalno pitanje u suvremenoj Europi*, V. hrvatsko izdanje, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1996.

44. Franjo Tuđman, *Hrvatska riječ svijetu, svjedoci povijesti – razgovori sa stranim predstavnicima,* Sveučilišna naklada i Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 1999.

45. Franjo Tuđman, *Hrvatska–Europa–Europska unija, izabrane stranice*. priredio Dubravko Jelčić, Mate d.o.o., Zagreb, 2009.

46. Miroslav Tuđman, *Krivi za zločin samoodređenja? Rasprave i pisma o hrvatskim javnim interesima,* Udruga Sv. Jurja, Zagreb, 2003.

47. Miroslav Tuđman i Ivan Bekavac, *Globalizacija i identitet: rasprave o globalizaciji, nacionalnom identitetu i kulturi politike*, UHIP, Zagreb, svibanj 2004.

48. Miroslav Tuđman i Mate Ljubičić, *Hrvatska i zapadni Balkan: rasprave o suverenitetu, nacionalnom identitetu i vanjskoj politici*, UHIP, Zagreb, 2007.

49. Miroslav Tuđman, *Hrvatska nakon 20 godina- kako dalje? Rasprave o sadašnjosti i budućnosti Hrvatske,* UHIP, Zagreb, 2010.

50. Radovan Vukadinović, *Evropska sigurnost i suradnja*, Globus, Zagreb – Ljubljana, 1977.

51. Radovan Vukadinović, *Sigurnost na jugoistoku Europe*, Hrvatska udruga za međunarodne studije – HUMS i Interland d.o.o. Varaždin, Varaždin , 1999.

52. Radovan Vukadinović, Hrvatska vanjska politika: novo vrijeme i nove zadaće, *Međunarodne studije* vol. 1 (2000.), Golden marketing, Zagreb

53. Radovan Vukadinović, *Politika i diplomacija*, Politička kultura, Zagreb, 2004.

PUBLIKACIJE:

1. Zajedno za europsko danas i sutra 1. i 2. – projekti financirani sredstvima EU u Hrvatskoj, *Delegacija EU u Hrvatskoj*, Zagreb, 2011.

2. Pascal Fontaine, Europa u 12 lekcija, *Publikacija Europske komisije*, Luksemburg, listopad 2006.

3. Kako radi EU, vaš vodič kroz institucije Europske unije, *Publikacija Europske komisije*, Luksemburg, 2007.

4. Vaš vodič kroz Lisabonski ugovor, *Europska komisija*, Luksemburg, srpanj 2009.

5. Europska unija, *Publikacija Gong*, Zagreb, rujan 2007.

6. Političke stranke u Republici Hrvatskoj 16/2012., *Publikacija Hrvatsko-informacijsko-dokumentacijske referalne agencije (HIDRA)*, Zagreb, listopad 2012.

7. Hrvatska i Europska unija–prednosti i izazovi članstva, *Publikacija Instituta za međunarodne odnose*, Zagreb, 2013.

8. Regionalna suradnja u području voda za održivi razvoj u slivu rijeke Save, *Međunarodna komisija za sliv rijeke Save*, Zagreb, 2013.

9. Hrvatska i Europska unija, *Publikacija Ministarstva vanjskih i europskih poslova RH*, Zagreb, 2000.

10. Hrvatska na putu u EU, od kandidature do članstva, *Publikacija Ministarstva vanjskih i europskih poslova*, IV izdanje, Zagreb, 2008.

11. Mali leksikon europskih integracija, *Publikacija Ministarstva vanjskih i europskih poslova RH*, Zagreb, veljača 2008.

12. Mitovi i legende o Europskoj uniji, *Ministarstvo vanjskih i europskih poslova RH*, Zagreb, 2011.

13. Pojmovnik fondova Europske unije, *Središnji državni ured za razvojnu strategiju i koordinaciju fondova Europske unije, EU informacijski centar*, Zagreb, 2011.

14. Klaus Dieter Bochardt, Abeceda prava Europske unije, *Ured za publikacije Europske unije*, Luksemburg, 2011.

ČLANCI S INTERNETA:

1. Davorka Budimir, *Političke elite u Hrvatskoj: od tranzicije prema konsolidaciji*, Anali hrvatskog politološkog društva, listopad 2010.

2. Dario Čepo, *Od nacionalnog ka supranacionalnom: Europski identitet i Europska unija, Hrvatski nacionalni identitet u globalizirajućem svijetu*, 67-80 str., Zagreb, 2011.

3. Carrie Hart, *Cooperation among Balkan states: A key ingredient for EU integration, Wall Street international*, NYC, 12.studeni 2015.

4. Ivo Josipović, *Težimo postati mala sila*, predavanje na Veleučilištu Vern, Zagreb, 29.veljače 2012.

5. Rade Kalanj, *Identitet i politika identiteta*, Centar za demokraciju i pravo Miko Tripalo, Zagreb, 2010.

6. Bedrana Kaletović, Biljana Pekušić, Dražen Remiković, *Zemlje CEFTA-e očekuju tešku tranziciju od pristupanja Hrvatske EU*, Sonwau, 6.ožujka 2012.

7. Petar Mandarić, *25 godina Višegradske grupe bez Hrvatske*, Novi pogledi, 15.veljače 2016.

8. Nikolina Metković, *Što je to zapravo Jadransko-jonska cesta?*, Dubrovnik press, 9.siječnja 2012.

9. Branimir Molak, *Hrvatske političke elite brinu isključivo o interesu stranih kolonizatora*, Hrvatski informativni portal, 2011.

10. Mladen Obrenović, *Koji su danas ključni hrvatski nacionalni interesi?*, T-portal, 1.listopada 2012.

11. Nataša Radić, Pakt je promijenio lice jugoistočne Europe, Southeast European Times, 11.lipnja 2007.

INTERNETSKE STRANICE KORIŠTENE U RADNJI:

1. www.wikipedia.org
2. www.tripalo.hr>knjige>NacIdent>kalanj
3. www.hrcak.src.hr/file/96023
4. www.leksikon.muzej-marindrzic.eu
5. www.eu-je-prevara.net84.net/ckinak17.php
6. www.tportal.hr/vijesti/hrvatska/217323/koji-su-danas-kljucni-hrvatski-nacionalni-interesi
7. www.mvep.hr

8. www.dadalos.org/globalisierung_hr/grunkurs_2.htm
9. www.tportal.hr
10. www.enciklopedija.hr>natuknice
11. www.tripalo.hr/knjige/NacIdent/cepo.pdf
12. www.ec.europa.eu/europe2020/index.en.htm
13. www.dw.com/hr/hrvatska-korak-blize-nato-u/a-3472199
14. www.nezavisne.com
15. www.dw.de
16. www.hrn1info.com
17. www.jutarnji.hr
18. www.poslovni.hr/hrvatska/ivica-todoric-zemlje-nase-regije-trebale-bi-u-eu-stvoriti-svoj-mali-benelux-245191
19. www.nato.int
20. www.alpeadria.org/hrvatski/index.php?page=558607898&s=163431035&ss=558607898
21. www.mvep.hr>vanjskapolitika
22. www.alps-adriatic-alliance.org
23. www.5portal.hr>vijesti_detalji
24. www.public.mzos.hr/Default.aspx?sec=2094
25. www.hrvatskivojnik.hr/hrvatski-vojnik/0272005/jon.asp
26. www.mvep.hr/MVP.asp?pcpid=83
27. www.dubrovnikpress.hr/index.php?option=com_k2&view=item&id=1041:sto-je-to-zapravo-jadransko-jonska-autocesta?itemid=68
28. www.poslovni.hr/vijesti/bebic-jadransko-jonska-inicijativa-ima-buducnost-115199
29. www.net.hr/danas/prikljucenjem-hrvatske-trilaterala-italija-slovenija-madjarska-postala-kvadrilaterala/
30. www.monitor.hr/clanci/hrvatska-jednoglasno-u-kvadrilaterali/915
31. www.mvep.hr/MVP.asp?pcpid=1835
32. www.hrvatskivojnik.hr/hrvatski-vojnik/0232005/kvadar.asp
33. www.mvep.hr>kvadrilaterala_program
34. www.hr.m.wikipedia.com/wiki/Dunavska_komisija
35. www.mvep.hr/mvp.asp?pcpid=838
36. www.mvep.hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi-staro-ijvhj/dunavska-komisija/
37. www.ccr-zkr.org
38. www.mvep.hr/multilateralna-suradnja
39. www.danubecommission.org/index.php/en_us/welcome
40. www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi/strategija-europske-unije-za-dunavsku-regiju/
41. www.argedonau.at
42. www.vusz.hr/info/radna-zajednica-podunavskih-regija
43. www.obz.hr/hr/index.php?tekst=94
44. www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi-staro-ijvhj/proces-suradnje-u-podunavlju
45. www.mvep.hr/MVP.asp?pcpid=823

46. www.hr.wikipedia.org/wiki/Medunarodna_komsija_za_zastitu_Dunava
47. www.icpdr.org
48. www.marri-rc.org
49. www.m.avaz.ba
50. www.wikipedia.org/Frontex
51. www.marri-rc.mk
52. www.marri-rc.org.mk/?s=migrants+from+Syria
53. www.wsimag.com/economy-and-politics/1852-cooperation-among-balkan-states
54. www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi/proces-suradnje-u-jugoistočnoj-europi
55. www.rspcsee.org/eng/pages/read/about-seecp
56. www.rspcsee.org
57. www.mvep.hr/seecp
58. www.raspsee.org
59. www.mvep.hr/seecp/default.asp
60. www.mvp.gov.ba>regionalne-inicijative
61. www.mvep.hr/MVP.asp?pcpid=922
62. www.rcc.int
63. www.anderjplenkovic.com/article.php?id=450&naslov=pomaze-li-vijece-za-regionalnu-suradnju-drzavama-jugoistoka-europe
64. www.dw.de/kljuc-bolje-buducnosti-jaca-regionalna-suradnja/a-6375478
65. www.nato.int/acad/fellow/96-98/shtonova.pdf
66. www.mvep.hr/vanjska-politika/multeralni-odnosi-staro-ijvhj/srednjoeruopska-inicijativa-(sei)/
67. www.mvep.hr/sei
68. www.mvep.hr/prijave-projekata
69. www.mvep.hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi/inicijativa-za-suradnju-u-jugoistocnoj-europ-seci/
70. www.mfa.gov.rs/en/foreign-policy/eu/regional-initiatives/selec
71. www.secicenter.org
72. www.selec.org
73. www.giustizia.it>cms>documents>what-is-seepag
74. www.seepag.info
75. www.m.dw.com/bs/balkanska-ruta-i-njeni-ogranci/a-19054116
76. www.visegradgroup.eu
77. www.poslovni.hr/strane-kompanije/visegradska-skupina-protiv-ruskog-utjecaja-141782
78. www.vijesti.hrt.hr
79. www.vijesti.hr
80. www.novipogledi.hr/analize/25-godina-visegradske-grupe-bez-hrvatske/
81. www.savacommission.org
82. www.rdvode.gov.rs/aktuelno-lat/09-dec-2013-memorandum-saradnja-srb-cg.php
83. www.savacommission.org/functioning
84. www.bsec-organization.org/pages/homepage.aspx

85. www.bsec-organization.org
86. www.ezadar.rtl.hr/biznis/2500849/hrvatska-blokira-gradnju-paneuropskog-naftovoda/
87. www.vlada.gov.hr>print
88. www.core-hamburg.de/documents/yearbook/english/98/Enhart.pdf
89. www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=9316
90. www.zarez.hr/clanci/unija-za-mediteran
91. www.zadarskilist.hr/clanci/21062008/unija-za-mediteran-izazovi-za-eu-i-arapske-zemlje
92. www.wikipedia.org/wiki/Sredozemna_unija
93. www.cefta.int
94. www.mvteo.gov.ba>CEFTA>Informacija-o-provedbi-cefta-sporazuma-za-2012-godinu
95. www.mvep.hr/trgovinska-politika-europske-unije/
96. www.sonwau.com
97. www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/hr/features/2012/03/07/feature-02
98. www.wikipedia.org/wiki/krimska_kriza
99. www.vecernji.hr
100. www.hercegovina.info
101. www.tportal.hr/vijesti/svijet/340660/sto-je-kalifat-i-koliko-je-opasan.html
102. www.srbijadanas.com
103. www.adriaticmedianethr.files.wordpress.com
104. www.britannica.com

9.POPIS KRATICA U RADNJI

MVEP – Ministarstvo vanjskih i europskih poslova Republike Hrvatske

NATO – North Atlantic Treaty Organisation (Sjevernoatlantski pakt)

RH – službeni naziv Republike Hrvatske

SFRJ – Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija

SKJ – Savez komunista Jugoslavije

SAD – Sjedinjene Američke Države

HSLS – Hrvatska socijalno liberalna stranka

HDZ – Hrvatska demokratska zajednica

JNA – Jugoslavenska narodna armija

SRH – Savezna republika Hrvatska (dio SFRJ)

EZ – Europska zajednica

CIA - Central Intelligence Agency (Središnja obavještajna agencija SAD-a)

MMF – International Monetary Fund (Međunarodni monetarni fond)

BiH – Bosna i Hercegovina (Federacija BiH)

G7 - sedam najznačajnijih ekonomskih zemalja svijeta (SAD, Kanada, Japan, Njemačka, Italija, Francuska, Ujedinjeno Kraljevstvo plus Rusija)

EU – Europska unija

SDP – Socijaldemokratska partija Hrvatske

HNB – Hrvatska narodna banka (središnja banka RH)

INA – Industrija nafte (hrvatska naftna kompanija)

HNS – Hrvatska narodna stranka

LABURISTI – Hrvatska radnička stranka

HDSSB - Hrvatski demokratski savez Slavonije i Baranje

SDSS - Samostalna demokratska srpska stranka

WTO - World Trade Organisation (Svjetska trgovinska organizacija)

CEFTA – Central European Free Trade Association (Srednjoeuropski ugovor o slobodnoj trgovini)

OSCE - Organization for Security and Cooperation in Europe (Organizacija europske sigurnosti i suradnje–OESS)

KOF – KOF Swiss Economic Institute (švicarski ekonomski institut iz Zuricha)

PULS – hrvatska agencija za istraživanja

SRJ – Savezna Republika Jugoslavija (danas Republika Srbija)

SAPARD,PHARE,INTERREG III A,CARDS, ISPA, IPA – programi potpore EU zemljama članicama i budućim članicama

MAP - Membership Action Plan (Akcijski plan za članstvo u NATO-u)

UN – United nations (OUN – Organizacija Ujedinjeni narodi)

UNCITRAL – United Nations Commission on International Trade Law (UN-ova komisija za međunarodno trgovačko pravo)

MOL – mađarski naftni gigant, većinski vlasnik INE

HEP – Hrvatska elektroprivreda (strateška firma)

CEFTA 2006. – Ugovor o izmjeni i dopuni i pristupanju Srednjoeuropskom ugovoru o slobodnoj trgovini

SEECP – South-East European Cooperation Process (Proces suradnje u jugoistočnoj Europi)

CEI – Central European Initiative (Srednjoeuropska inicijativa)

UNMIK (Kosovo) - UN-ova misija na Kosovu

PSP - Proces stabilizacije i pridruživanja

AII – Adriatic Ionian Initiative (Jadransko–jonska inicijativa)

SSP - Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju

JEZ – Jugoistočnoeuropska zajednica

S.P. HUNTINGTON – Samuel Phillips Huntington (američki znanstvenik)

BEZ – Balkanska ekonomska zajednica

CDU – Christian Democratic Union (Kršćansko demokratska zajednica)

JEU - Jugoistočnoeuropska unija

BSEC – Black Sea Economic Cooperation (Crnomorska ekonomska inicijativa)

SECI – Southeast European Cooperative Initiative (Inicijativa za suradnju u jugoistočnoj Europi)

AA – njem. Alpe Adria (Radna zajednica Alpe-Jadran)

KESS – Konferencija o europskoj sigurnosti i suradnji 1975.

MVEP VRH – Ministarstvo vanjskih i europskih poslova, Veleposlanstvo Republike Hrvatske

TCP – thematic coordination points (tematske koordinacijske točke) vezano za suradnju u savezu Alpe-Jadran

ADRICOSM – projekt zaštite jadranske obale

UNIADRION – virtualno sveučilište

ADRION – inicijativa za suradnju ratnih mornarica

TAP – Trans Adriatic Pipeline (Jadranski plinovod)

LNG TERMINALI – opskrba prirodnim plinom za zemlje srednje i jugoistočne Europe

Q4 - Kvadrilaterala

MLF – Multinacional Land Force (višenacionalne postrojbe Kvadrilaterale)

RCC – Regional Cooperation Council (Vijeće za regionalnu suradnju)

PEOP – Pan European Oil Pipeline (paneuropski naftovod)

DC – Danube Commission (Dunavska komisija)

PODK – Pripremni odbor Dunavske komisije

EIB – European Investment Bank (Europska investicijska banka)

EBRD – European Bank for Reconstruction and Development (Europska banka za obnovu i razvoj)

AD – njem. Arbeitsgemainschaft Donaulander (Radna zajednica podunavskih regija)

SR Njemačka – Savezna republika Njemačka

DCP – Danube Cooperation Process (Proces suradnje u Podunavlju)

DACOBASE – informacijska baza podataka Procesa suradnje u Podunavlju

ICPDR – International Commission for the Protection of the Danube River (Međunarodna komisija za zaštitu rijeke Dunav)

PS – RSS – Pakt o stabilnosti, radni stol za sigurnost

EPDRB – program zaštite okoliša za rijeku Dunav

IHP UNESCO – International Hydrological Programme (Međunarodni hidrološki program)

DANUBIS – sustav ICPDR informacija

WFD – Water Framework Directive (Europska okvirna direktiva o vodama)

MARRI MARRI – The Migration, Asylum, Refugees Regional Initiative (Regionalna inicijativa za migracije, azil i izbjeglice)

RRI – Regionalna inicijativa za povratak raseljenih osoba

MAI – Inicijativa za migracije i azil

UNHCR – United Nations Commissioner for Refugees (UN-ova agencija za izbjeglice)

IOM – International Organization for Migration (Međunarodna organizacija za migracije)

ICMPD – Interanational Centre for Migration Policy Development (Međunarodni centar za migracijsku politiku razvoja)

SEPCA – Southeast Europe Police Chiefs Association (Udruga ravnatelja policije jugoistočne Europe)

BORDIARPOL – MARRI projekt vezan za suradnju graničnih policija na aerodromima

DCAF FRONTEX - DCAF je projekt vezan za sigurnost granica, čije aktivnosti su usklađene sa FRONTEX-om (Europska agencija za upravljanje operativnom suradnjom na vanjskim granicama država članica Europske unije) i Europolom

FOM – State Secretariat for Migration (švicarsko državno tajništvo za migracije, suradnik u MARRI projektima)

PCC SEE – Police Cooperation Convention for Southeast Europe – policijska suradnja na jugoistoku Europe

SELEC – Southeast European Law Enforcement Centre – Centar za provedbu zakona na jugoistoku Europe nastao transformacijom SECI centra

RSPC SEE – Regionalno tajništvo za parlamentarnu suradnju

WISE – Centar za znanost i inovacije u Splitu

SEECEL – South East European Centre for Enterpreneurial Learning (Centar za poduzetničko obrazovanje)

SP – Stability Pact (Pakt o stabilnosti)

OECD – Organisation for Economic Cooperation and Development (Organizacija za gospodarsku suradnju i razvoj)

WEU – Western European Union (Zapadnoeuropska unija)

WB – World Bank (Svjetska banka)

RP – Royaumont proces

RACVIAC – Centre for Security Cooperation (Centar za sigurnosnu suradnju)

ISRBC – Interanational Sava River Basin Commission (Međunarodna komisija za sliv rijeke Save)

ERI SEE – Education Reform Initiative of South Eastern Europe (Agencija za obrazovno reformske inicijative u jugoistočnoj Europi)

COE – Council of Europe (Vijeće Europe).

UNECE – Economic Commision for Europe (Ekonomska komisija UN-a za Europu)

UNDP – United Nations Development Programme (program UN-a za razvoj)

EP – European Parliament (Europski parlament)

RSD – regionalna strategija Vijeća za regionalnu suradnju (RCC)

IPA – pretpristupni fond pomoći Europske unije

SEEPAG – Southeast European Prosecutors Advisory Group (Savjetodavna skupina tužilaštva jugoistočne Europe)

SEESAC – The South Eastern and Eastern Europe Clearinghouse for the Control of Small Arms and Light Weaspons (Središte za kontrolu malokalibarskog i lakog naoružanja za jugoistočnu i istočnu Europu)

DPPI - Disaster Preparedness and Prevention Initiative for South Eastern Europe (Inicijativa za spremnost i prevenciju katastrofa na jugoistoku Europe)

SSR – strategija reforme područja sigurnosti jugoistoka Europe

FP7 – Framework Programme (glavni instrument EU za financiranje znanstvenih istraživanja i razvoja)

SEE 2020 – strategija za jugoistočnu Europu

TACIS program – jedan od glavnih financijskih instrumenata za suradnju između EK i CEI.

CEI (ES) – Izvršno tajništvo Srednjoeuropske inicijative

EULEC – European Institute for Freedom, Security and Justice (europski institut za suradnju na polju prava)

UN/ECE – Ekonomska komisija za Europu pri UN-u

WCO – World Customs Organization (Svjetska carinska organizacija)

GCD – Odjel za carine

FBI – Federal Bureau of Investigation (Savezna kriminalističko – istražna i obavještajna agencija Ministarstva pravosuđa SAD-a)

DEA – Odjel za borbu protiv zloporabe opojnih sredstava

JCC – Odbor za zajedničko djelovanje

TTFSE – projekt vezan za otklanjanje uskih grla na granici (SECI projekt)

V4 – Visegrad group (Višegradska skupina)

FASRB – Framework Agreement on the Sava River Basin (Okvirni sporazum za sliv rijeke Save)

EMJ – Memorandum o razumijevanju

EK – European Commission (Europska komisija)

GIS – geografski informacijski sustav Save pri ISRBC

GWP - Globalno partnerstvo voda

BINSA – Crnomorska međunarodna udruga brodovlasnika

BASPA – Crnomorsko Azovska udruga luka

UNEP – program UN-a za okoliš

UNIDO – UN organizacija za razvoj industrije

UNFAO – UN organizacija za hranu i poljoprivredu

ICBSS – Međunarodni centar za crnomorske studije

PABSEC – Parlamentarna skupština BSEC-a

BSTDB – BSEC trgovinska i razvojna banka

SAP – Proces stabilizacije i pridruživanja

SAA – Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju

UfM – Union for Mediterranean (Unija za Mediteran)

ARLEM – euro-mediteranska regionalna i lokalna skupština

PA UfM – Parlamentarna skupština Unije za Mediteran

EFTA – European Free Trade Association (Europski ugovor o slobodnoj trgovini)

EURB – Inicijativa EU regija budućnosti

CONSPACE – projekt prostornog uređenja

TEC PARK NET – projekt koji je proizašao iz programa Interreg III., vezan za suradnju unutar inicijative EU regija budućnosti

IPAM – Integrativno zaštićeno upravljanje područjem alpsko–jadranske regije

PLANET CENSE – mreža za srednju i jugoistočnu Europu

ISIL – Islamska Država Iraka i Levanta (hrvatski IDIL)

EEZ – Europska ekonomska zajednica

UK – United Kingdom (Ujedinjeno Kraljevstvo)

BREXIT – složenica nastala spajanjem dvije engleske riječi Britain (Velika Britanija) i exit (izlazak). Izraz se rabi za politički proces izlaska Velike Britanije iz Europske unije.

10. PRILOZI DOKTORSKE RADNJE

PRILOG 1. – sastavnice Tajništva Dunavske komisije

1. Ravnatelj tajništva, osigurava djelovanje Tajništva, koordinira rad dužnosnika i zaposlenika i snosi odgovornost za sve zadatke koje treba ostvariti i s kojima se suočava tajništvo DC, te osigurava i koordinira suradnju tajništva s međunarodnim organizacijama.

2. Zamjenik ravnatelja Tajništva DC za razvoj dunavske plovidbe i upravne poslove, razrađuje strategiju i uvodi nacrte o razvoju dunavske plovidbe, priprema prijedloge o djelatnosti optimizacije povjerenstva Tajništva i modifikaciju njezine unutarnje organizacijske strukture u interesu ostvarenja zadataka i ciljeva, u skladu s odredbama Konvencije o režimu plovidbe Dunavom i u okviru pripreme odbora za reviziju odredbi Beogradske konvencije. Također organizira i nadzire aktivnosti vezane za sjednice i druga događanja, te za povjerenstva koja će se održati.

3. Glavni inženjer nadzire rad savjetnika za nautička pitanja, pitanja zaštite okoliša, vrši ekonomske i statističke analize, organizira i koordinira aktivnosti, te snosi odgovornost za zadatke koje treba ostvariti u dogledno vrijeme, te zamjenjuje ravnatelja u slučaju njegove odsutnosti.

4. Savjetnik za nautička pitanja priprema dokumente Komisije za sljedeća pitanja: nautički uvjeti sustava, pravila plovidbe, navigacija, pravila riječkog nadzora, korištenje nove tehničke opreme i primjeni novih metoda plovidbe, izrada zahtjeva za obuku zapovjednika na Dunavu i izdavanje odgovarajućih dozvola za njih, izdavanje vodiča i drugih priručnika za navigacijske potrebe.

5. Savjetnik za tehnička pitanja priprema dokumente Komisije o pitanjima vezanim uz tehničke zahtjeve za plovila i njegovu opremu, korištenja radarskih postaja, radio komunikacijskih objekata i drugih modernih navigacijskih objekata, plovila i luka, uključujući i prevenciju zagađenja dunavskih voda uzrokovanih plovidbom.

6. Savjetnik za održavanje plovnih putova priprema dokumente Komisije o pitanjima vezanim za hidrotehničke radove i strukture, čišćenje plovnog puta i njegovo održavanje, klasifikaciju

plovnih putova, uvjeta plovidbe i njegovog poboljšanja. Priprema i objavljuje informacije o održavanju plovnog puta na kritičnim dijelovima na Dunavu, te hidrometeorološki godišnjak i priručnik.

7. Savjetnik za iskorištavanje plovnih putova i problem okoliša priprema dokumente Komisije o pitanjima vezanim za prijevoz putnika, robe, opasnih tvari, kombinacija progresivnih transportnih sustava, pitanja sprečavanja zagađenja dunavskih voda uzrokovanih plovidbom, te praćenja sanitarnih, veterinarskih i fitosanitarnih običaja.

8. Savjetnik za ekonomsku i statističku analizu prikuplja i dijeli ekonomske i statističke podatke, primljene od država članica, namijenjene za daljnje objavljivanje i analizu, te ih uspoređuje s drugim pokazateljima slivova. Priprema dokumente Komisije vezane za ekonomska pitanja navigacije, komercijalne prijevozne uvjete na unutarnjim plovnim putovima, te priprema objavljivanje statističkih godišnjaka i knjiga s podacima.

9. Savjetnik za pravna pitanja priprema pravne i organizacijske dokumente i akte koji se odnose na aktivnost Dunavske komisije, službene akte DC, te pravni status unutarnje plovidbe u državama članicama Komisije. Vodi evidenciju o osobnim dosjeima službenika i djelatnika Tajništva, priprema ugovore o radu, propise i naputke unutar Tajništva, kontrolira i regulira prava i dužnosti zaposlenika.

10. Savjetnik za financijska pitanja priprema dokumente Komisije o pitanjima koji se odnose na proračunsko planiranje i izvršenja do financijskih i računovodstvenih poslova. Održava obračun materijalnih vrijednosti komisije, uvjerava kontrolu i registrira dolazne račune, izračunava troškove publikacija Dunavske komisije, u dogovoru sa savjetnikom za publikacije i odnose s javnošću.

11. Savjetnik za publikacije i odnose s javnošću odgovoran je za izdavanje publikacije Dunavske komisije. Koordinira i osigurava radove vezane za prijevod, lekturu, tiskanje, umnožavanje. Ima odgovornost za sastanke i sjednice za obradu dokumenata, ovjerava stimulativni prijevod, odgovoran za arhiv i knjižnicu, ovjerava registraciju dolaznih i slanje odlaznih pošiljki, vodi evidenciju opreme, kao i cijenu prodaje publikacija u dogovoru sa financijskim savjetnikom. Organizira press konferencije, pruža dodatne informacije, odgovoran i za ažuriranje informacija na službenim web stranicama Dunavske komisije.

PRILOG 2 - Konferencije predsjednika parlamenata zemalja SEECP-a

Prva konferencija (Atena 15. - 16.10.1997.) – nastavljeni su zajednički napori za jačanjem regionalne suradnje. Parlamentarna suradnja postala je multilateralna i stekla prepoznatljiv institucionalni oblik kao dio općeg procesa suradnje u jugoistočnoj Europi. Odlučeno je da zemlja domaćin mora u isto vrijeme držati predsjedanje SEECP i djelovati kao koordinator jugoistočne Europe i njezine parlamentarne suradnje. Stvoren je i radna skupina koja je uključivala predstavnike i stručnjake svakog parlamenta na jugoistoku Europe da rade na provedbi rezolucije donesene na parlamentarnim sastancima. Radna skupina je trebala raspravljati i postići sporazum o pitanju institucionalizacije parlamentarne skupštine zemalja jugoistočne Europe.

Druga konferencija (Skopje 19. - 21.03.2001.) – tema je bila „Parlamentarni doprinos stabilnosti, gospodarski rast, demokracija i dobrosusjedski odnosi u jugoistočnoj Europi*"*. Jednom godišnje se održava dijalog i razmjena mišljenja parlamentarnih odbora o prioritetnim pitanjima. Zaključeno je da potrebno je sudjelovanje OSCE-a, NATO-a, WEU i CEI-a na međunarodnim parlamentarnim forumima.

Treća konferencija (Tirana 5.03.2002.) – potpisana je deklaracija, sadržavala je prijedlog da se uspostavi Parlamentarna skupština kako bi se poboljšala aktivna razmjena informacija i iskustava, ojačala suradnja, promicala sigurnost i stabilnost u regiji, te proces euroatlantskih integracija. Naglasak je na suradnji na području gospodarstva, trgovine i borbe protiv terorizma. Osuđena je netolerancija, ekstremizam i svi oblici drugih aktivnosti koje mogu destabilizirati regiju i Europu u cjelini.

Četvrta konferencija (Sarajevo 27.03.2004.) - naglasak je stavljen na parlamentarnu suradnju među državama i razmjenu iskustava, te potrebu ubrzanja reformi i pravne stečevine. Parlamenti su pozvani da budu aktivniji na nacionalnoj razini za ubrzavanje procesa europske integracije.

Peta konferencija (Atena 17.03.2006.) - tema rasprave bila je demokratizacija i razvoj civilnog društva, promicanje aktivne regionalne suradnje, te europska perspektiva zemalja u regiji. Sudionici su se jednoglasno složili o potrebi da se uspostavi stabilnost i sigurnost u regiji u skladu s načelima suvereniteta, teritorijalnog integriteta i nepovredivosti državne granice u skladu s međunarodnim pravom, a posebice Poveljom UN-a i Završnim aktom iz

Helsinkija. Na dnevnom redu bilo je i pitanje Kosova. Razgovaralo se i o učinkovitim mjerama za borbu protiv svih vrsta kriminala. Ispunjavanje pristupnih kriterija EU stavljen je kao prioritet među zemljama regije.

Šesta konferencija (Zagreb 15. - 17.04.2007.) – u to vrijeme je Hrvatska predsjedala SEECP-om. Tema ove konferencija bila je „Nova jugoistočna Europa“. Usvojena ja i zajednička deklaracija. Jasno je navedena euroatlantska perspektiva zemalja regije, pozdravljeno je osnivanje RCC, kao koraka kako bi se poboljšala koordinacija aktivnosti zemalja SEECP, EU i drugih međunarodnih partnera. Moldavija je postala punopravna članica SEECP.

Sedma konferencija (Sofija 13. - 15.04.2008.) – posvećena je jačanju međuparlamentarne suradnje u jugoistočnoj Europi. Sudionici su potpisali „Memorandum o razumijevanju o međuparlamentarnoj suradnji,“ kojim se osigurala suradnju između parlamenata u regiji. Glavni ciljevi navedeni u Memorandumu su: koordiniranje napora nacionalnih parlamenata u podršci RCC i SEECP, promoviranje daljnje izgradnje kapaciteta i institucionalno jačanje zemalja jugoistočne Europe, promicanje razmjene informacija i usklađivanja nacionalnih zakona s pravnom stečevinom Europske unije i međunarodnim standardima.

Osma konferencija (Antalya 5. - 8.06.2010.) - pod nazivom „Perspektive za uspostavu Parlamentarne skupštine“. Na dnevni red stavljeni su „Borba s negativnim učincima svjetske ekonomske krize SEECP zemalja članica“ i „Suradnja na SEECP parlamentarnoj dimenziji s parlamentarnim organizacijama i regionalnim/međunarodnim institucijama“. Naglašena je važnost regionalnog vlasništva za daljnju stabilizaciju jugoistoka Europe. Donesena je završna deklaracija koja pozdravlja uspostavu Parlamentarne skupštine SEECP zemalja, daljnji razvoj parlamentarne dimenzije i određivanje zamjenika nacionalnog koordinatora za sudjelovanje u radnoj skupini.

Deveta konferencija (Bečići 13. - 15.06.2011.) - glavna tema konferencije posvećena je raspravi o odnosima između parlamenata i vlada u procesu pridruživanja Europskoj uniji, jačanju uloge i kapaciteta parlamenata, te postizanju političke i gospodarske stabilnosti u regiji. Donesena je završna deklaracija konferencije, ratificiran je Memorandum o razumijevanju, te se pozivaju zemlje sudionice SEECP da iznesu viziju nove parlamentarne institucionalne platforme u jugoistočnoj Europi, uzimajući u obzir regionalne interese i prioritete, kako bi se proces institucionalizacije doveo do kraja.

PRILOG 3

PAKT O STABILNOSTI ZA JUGOISTOČNU EUROPU (osnivački dokument)

usvojen u Kölnu, 10. lipnja 1999. godine

I. SUDIONICI, OPIS OKOLNOSTI

1. Mi, ministri vanjskih poslova država članica Europske Unije, Europske komisije, ministri vanjskih poslova Albanije, Bosne i Hercegovine, Bugarske, Hrvatske, Mađarske, Rumunjske, Ruske Federacije, Slovenije i bivše jugoslavenske Republike Makedonije, Turske, Sjedinjenih Američkih Država, predsjedavajući Organizacije za europsku sigurnost i suradnju (OESS-a) i predstavnik Vijeća Europe koji predstavlja sudionike današnje konferencije o Jugoistočnoj Europi, ministri vanjskih poslova Kanade i Japana, predstavnici Ujedinjenih naroda, Visokog povjerenika UN-a za izbjeglice (UNHCR-a), Sjevernoatlantskog pakta (NATO-a), Organizacije za gospodarsku suradnju i razvoj (OECD-a), Zapadnoeuropske unije (WEU-a), Međunarodnog monetarnog fonda (IMF-a), Svjetske banke, Europske investicijske banke (EIB-a) i Europske banke za obnovu i razvoj (EBRD-a), djelujući u skladu sa svojim nadležnostima, predstavljajući zemlje sudionice, organizacije i ustanove današnje konferencije, kao i predstavnici Royamount procesa, Crnomorske gospodarske suradnje (BSEC-a), Srednjoeuropske inicijative (CEI-a), Jugoistočnoeuropske inicijative za suradnju (SECI-ja) i SEECP-a, susreli su se u Kölnu, 10. lipnja 1999., kao odgovor na poziv Europske Unije da se prihvati Pakt o stabilnosti za Jugoistočnu Europu.

2. Zemlje Jugoistočne Europe priznaju da su dužne raditi u sklopu međunarodne zajednice kako bi razvili zajedničku strategiju za stabilnost i rast regije te surađivali između sebe i s najvažnijim donatorima u cilju primjene te strategije. Iskorištavanje mogućnosti rješavanja strukturnih nedostataka i neriješenih pitanja, ubrzat će demokratski i gospodarski razvoj regije.

3. Težit ćemo postizanju trajnog mira, blagostanja i stabilnosti za Jugoistočnu Europu. Taj cilj ćemo dostići putem sveobuhvatnog i koherentnog pristupa regiji, uz uključivanje EU-a, OESS-a, Vijeća Europe, UN-a, NATO-a, OECD-a, WEU-a, IFI-ja i regionalnih inicijativa. Pozdravljamo potporu Europske Unije i Sjedinjenih Američkih Država koje su Paktu o stabilnosti dale prioritet u njihovu Novom transatlantskom programu, kao i činjenicu da su Europska Unija i Ruska Federacija odredile Pakt o stabilnosti kao prioritet u svom političkom dijalogu.

4. Rješavanje kosovskog sukoba kritično je za našu sposobnost punog ostvarenja ciljeva Pakta o stabilnosti i rada u pravcu trajnih, dugoročnih mjera za budućnost mira i međuetničke harmonije, bez straha od novog izbijanja rata.

II. NAČELA I STANDARDI

5. Svečano potvrđujemo našu privrženost svim načelima i normama sadržanim u Povelji UN-a, Helsinškom završnom aktu, Pariškoj povelji, Kopenhagenskom dokumentu iz 1990. i drugim OESS-ovim dokumentima te, kad je to primjereno, punoj primjeni važećih odluka

Vijeća sigurnosti Ujedinjenih Naroda, važećih konvencija Vijeća Europe i Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, u cilju unaprjeđenja dobrosusjedskih odnosa.

6. U našim nastojanjima oslonit ćemo se na bilateralne i multilateralne sporazume o dobrosusjedskim odnosima sklopljenim od strane država iz regije koje sudjeluju u Paktu i tražiti zaključenje takvih sporazuma tamo gdje oni još ne postoje. Oni će činiti bitan element Pakta o stabilnosti.

7. Ponovo potvrđujemo da smo odgovorni našim građanima kao i jedni prema drugima glede poštivanja OESS-ovih standarda i načela za provođenje naših obveza. Također naglašavamo da su obveze prema ljudskoj dimenziji koje smo preuzeli svojim članstvom u OESS-u stvar izravne i legitimne brige svih država sudionica Pakta o stabilnosti i da one ne pripadaju isključivo unutarnjim poslovima pojedinih država. Poštivanje tih obveza predstavlja jedan od temeljaca međunarodnog poretka, kojemu namjeravamo značajno pridonijeti.

8. Uzimamo na znanje da su se države u regiji koje sudjeluju u Paktu o stabilnosti obvezale na trajne demokratske i gospodarske reforme, kao što je to razrađeno u stavku 10., kao i na bilateralnu i regionalnu suradnju između sebe, kako bi ubrzali svoje uključivanje u euroatlantske strukture na pojedinačnoj osnovi. Države članice EU i druge države sudionice, međunarodne organizacije i ustanove obvezuju se da će učiniti sve što je u njihovoj moći kako bi pridonijele brzom i značajnom napretku u tom pravcu. Ponovno potvrđujemo inherentno pravo svake pojedine države sudionice da slobodno bira i mijenja svoje sigurnosne sustave, uključujući i buduće savezničke paktove. Svaka država sudionica će u tom smislu poštivati prava svih drugih država. One neće jačati vlastitu sigurnost na štetu sigurnosti drugih država.

III. CILJEVI

9. Cilj Pakta o stabilnosti jest pružanje potpore jugoistočnoeuropskim državama u njihovim naporima na jačanju mira, demokracije, poštivanja ljudskih prava i gospodarskog blagostanja kako bi se postigla stabilnost u cijeloj regiji. One države u regiji koje teže uključivanju u euroatlantske strukture, zajedno s drugim sudionicima Pakta čvrsto vjeruju da će pokretanje ovoga procesa pomoći ostvarenju njihova cilja.

10. U tom cilju, obvezujemo se da ćemo surađivati kako bismo:

- spriječili i priveli kraju sve napetosti i krize, što je preduvjet trajne stabilnosti. To uključuje sklapanje i provođenje multilateralnih i bilateralnijh sporazuma te uvođenje domaćih mjera za rješenje postojećih opasnosti od sukoba;
- pokrenuli zrele demokratske i političke procese koji polaze od slobodnih i poštenih izbora, vladavine prava i punog poštivanja ljudskih prava i temeljnih sloboda, uključujući prava osoba koje pripadaju nacionalnim manjinama, pravo na slobodne i neovisne medije, zakonodavna tijela koja su odgovorna građanima, neovisno sudstvo, borbu protiv korupcije te produbljivanje i jačanje civilnog društva;
- stvarali miroljubive i dobrosusjedske odnose u regiji strogo poštujući načela Helsinškog završnog akta, izgradnje povjerenja i pomirenja, potičući rad OESS-a i drugih organizacija i tijela zaduženih za primjenu regionalnih mjera izgradnje povjerenja i mehanizama sigurnosne suradnje;
- očuvali nacionalnu i etničku raznolikost država u regiji i zaštitili manjine;

- uspostavili snažna tržišna gospodarstva temeljena na pouzdanim makroekonomijama, tržišta koja su otvorena široko rasprostranjenoj vanjskoj trgovini i privatnim ulaganjima, djelotvorne i transparentne carinske i trgovinske/regulatorne sustave, razvijajući snažna tržišta kapitala i raznolike oblike vlasništva, uključujući privatizaciju, čime će se osigurati veće blagostanje za sve naše građane;
- jačali gospodarsku suradnju u regiji te između regije i ostatka Europe i svijeta, uključujući područja slobodne trgovine;
- promicali neometane odnose među građanima;
- suzbili organizirani kriminal, korupciju i terorizam te sve oblike kriminala i nezakonitog djelovanja;
- spriječili nasilno premještanje stanovništva uzrokovano ratom, progonstava i građanske sukobe te migracije uzrokovane siromaštvom;
- omogućili siguran i slobodan povratak svih izbjeglica i prognanika svojim kućama i istovremeno podijelili s državama u regiji nametnuti im teret;
- stvorili uvjete da se države Jugoistočne Europe mogu u potpunosti uključiti u političke, gospodarske i sigurnosne strukture po vlastitom izboru.

11. Trajni mir i stabilnost u Jugoistočnoj Europi biti će mogući jedino ako demokratska načela i vrednote, za koje se već aktivno zalažu mnoge države u regiji, puste svoje korijene posvuda, uključujući i Federativnu Republiku Jugoslaviju. Međunarodni napori se moraju usmjeriti na učvršćenje i povezivanje stabilnih područja u regiji, kako bi se položili čvrsti temelji za prelazak regije kao cjeline u mirnu i demokratsku budućnost.

Izjavljujemo da će Federativna Republika Jugoslavija biti pozdravljena kao punopravna i ravnopravna članica Pakta o stabilnosti nakon političkog rješenja kosovske krize na temeljima načela dogovorenih od strane G8 ministara vanjskih poslova i uzimajući u obzir potrebu za poštivanjem načela i ciljeva ovoga Pakta od strane svih sudionika.

Da bismo Federativnu Republiku Jugoslaviju doveli bliže tom cilju, uz poštivanje njena suvereniteta i teritorijalnog integriteta, razmotrit ćemo načine kako da Republika Crna Gora postane raniji korisnik Pakta. U tom kontekstu, pozdravljamo uključenje predstavnika Crne Gore kao konstitutivne republike Federativne Republike Jugoslavije u naše sastanke. Također bilježimo namjeru Europske Unije i drugih zainteresiranih sudionika da nastave tijesno surađivati s njenom demokratski izabranom vladom.

IV. MEHANIZMI PAKTA O STABILNOSTI

12. Da bismo ostvarili ciljeve koje smo si postavili, suglasni smo oko uspostave Regionalnog stola za Jugoistočnu Europu. Regionalni stol za Jugoistočnu Europu će nadzirati napredak pod Paktom o stabilnosti, promicati njegovu primjenu i određivati smjernice za poboljšanje njegovih ciljeva.

13. Pakt o stabilnosti imat će posebnog koordinatora kojega će imenovati Europska Unija nakon dogovora s predstojnikom ureda OESS-a i drugim sudionicima, a potvrdit će ga predstojnik ureda OESS-a. Poseban koordinator predsjedavat će Regionalnim stolom za Jugoistočnu Europu i biti odgovoran za promicanje ciljeva Pakta unutar i između pojedinih zemalja, uz potporu odgovarajućih struktura uspostavljenih prema potrebi, u tijesnoj suradnji s vladama i odgovarajućim ustanovama pojedinih zemalja, osobito drugim zainteresiranim

zemljama Europske Unije, kao i odgovarajućim međunarodnim organizacijama i ustanovama. U skladu s postupcima OESS-a, posebni koordinator će dostavljati periodična izvješća OESS-u, u ime Regionalnog stola za Jugoistočnu Europu.

14. Regionalni stol za Jugoistočnu Europu će koordinirati rad sljedećih radnih stolova koji će se oslanjati na postojeću ekspertizu, ustanove i inicijative i biti podijeljeni u sljedeće podstolove:

- Radni stol o demokratizaciji i ljudskim pravima;
- Radni stol o gospodarskoj obnovi, razvoju i suradnji;
- Radni stol o sigurnosnim pitanjima.

15. Odgovornosti tih radnih stolova opisane su u Dodatku ovog dokumenta. Radni stolovi će se baviti pitanjima u njihovoj nadležnosti koja će se odrediti prema programskim obrascima dogovorenim za svaki stol.

16. Regionalni stol za Jugoistočnu Europu i radne stolove činit će sudionici Pakta o stabilnosti. Države koje se pojavljuju kao facilitatori, organizacije i ustanove kao i regionalne inicijative iz stavka 1. ovog dokumenta imaju pravo sudjelovati u radu radnih stolova i u Regionalnom stolu za Jugoistočnu Europu, ako to žele. Susjedne i druge zemlje, osobito druge zainteresirane zemlje pridružene EU-u, kao i odgovarajuće međunarodne organizacije i ustanove, mogu se prema potrebi pozvati kao sudionici ili promatrači da pridonesu ciljevima Pakta o stabilnosti, bez ikakvih naknadnih obaveza po njih prema Regionalnom stolu o Jugoistočnoj Europi i/ili radnim stolovima.

V. ULOGE I SURADNJA MEĐU SUDIONICIMA

17. Rad u Paktu o stabilnosti treba uzeti u obzir raznolike okolnosti u kojima se nalaze sudionici. Kako bi ostvarili ciljeve ovoga Pakta, mi ćemo osigurati djelotvornu koordinaciju između zemalja sudionica, zemalja koje se pojavljuju kao facilitatori, međunarodnih i regionalnih organizacija i ustanova koje posjeduju jedinstveno znanje i ekspertizu da pridonesu zajedničkim nastojanjima. Težimo aktivnom i kreativnom sudjelovanju svih zainteresiranih, kako bismo ostvarili uvjete koji će zemljama u regiji pomoći da iskoriste priliku koja se nudi ovim Paktom. Svaki od sudionika nastojat će osigurati pomak prema ciljevima Pakta o stabilnosti svojim vlastitim sudjelovanjem u svim odgovarajućim međunarodnim organizacijama i ustanovama.

Uloga EU

18. Pozdravljamo inicijativu Europske Unije u pokretanju Pakta o stabilnosti i vodeću ulogu koju EU preuzima u suradnji s drugim zemljama sudionicama i facilitatoricama, međunarodnim organizacijama i ustanovama. Pokretanje Pakta osigurat će čvrsto europsko uporište u regiji. Njegov konačni uspjeh će uvelike ovisiti o naporima koje zainteresirane države ulože u ostvarenje ciljeva Pakta i razvijanje regionalne suradnje putem multilateralnih i bilateralnih sporazuma.

19. Toplo pozdravljamo spremnost Europske Unije da aktivno podrži zemlje u regiji i da im omogući postizanje ciljeva Pakta o stabilnosti. Pozdravljamo i djelatnost EU-a na jačanju

demokratskih i gospodarskih ustanova u regiji, putem brojnih odgovarajućih programa. Opažamo napredak u uspostavi i razvoju ugovornih odnosa između EU i zemalja regije, na pojedinačnoj osnovi i u sklopu regionalnog pristupa. Bilježimo, također, da će na temelju Bečkih zaključaka Europskog vijeća, EU pripremiti "Zajedničku strategiju prema Zapadnom Balkanu", kao temeljnu inicijativu.

20. EU će regiju približiti mogućnostima punog uključivanja tih zemalja u svoje strukture. U slučaju zemalja koje još nisu zaključile sporazume o pridruživanju EU-u, to će se provoditi putem nove vrste ugovornog odnosa koji u potpunosti uzima u obzir pojedinačne okolnosti svake zemlje glede članstva u EU-u na temelju Amsterdamskog Ugovora i nakon što se ispune Kopenhagenski kriteriji. Zapažamo spremnost Europske Unije da, i pored neovisnog odlučivanja, uzme u obzir postignuće ciljeva Pakta o stabilnosti, a osobito napredovanje u razvoju regionalne suradnje, među važne elemente procjene valjanosti takve perspektive.

Uloga zemalja u regiji

21. Visoko cijenimo pridonos i solidarnost zemalja u regiji da uz napore međunarodne zajednice dođu do mirnog rješenja o Kosovu. Pozdravljamo dosadašnje napore i rezultate koje su postigle zemlje Jugoistočne Europe u demokratizaciji, gospodarskim reformama i regionalnoj suradnji i stabilnosti. Ove zemlje bit će glavni korisnici Pakta i one priznaju da njegova uspješna primjena i napredovanje prema euroatlantskim strukturama zainteresiranih zemalja, u najvećoj mjeri ovisi o njihovoj posvećenosti ostvarenju ciljeva Pakta, a posebno o njihovoj spremnosti na suradnju na bilateralnoj i multilateralnoj razini, kao i na promicanje ciljeva Pakta u sklopu njihovih nacionalnih struktura.

Uloga OESS-a

22. Pozdravljamo namjeru OESS-a, kao jedine paneuropske sigurnosne organizacije, regionalnog mehanizma prema članku VIII. Povelje UN-a i primarnog instrumenta za rano upozoravanje, sprječavanje sukoba, upravljanje krizom i postkonfliktnu rehabilitaciju, da dade značajan doprinos naporima poduzetim u sklopu Pakta o stabilnosti. Ponovno potvrđujemo da OESS ima ključnu ulogu u jačanju svih dimenzija sigurnosti i stabilnosti. U skladu s tim, tražimo da se Pakt o stabilnosti stavi pod nadležnost OESS-a i da države sudionice djeluju u skladu s odredbama Pakta o stabilnosti oslanjajući se u potpunosti na OESS-ove postupke i važeća načela.

23. Oslonit ćemo se na OESS-ove ustanove i instrumente i njihovu stručnost kako bismo pridonijeli radu Regionalnog stola za Jugoistočnu Europu i radnih stolova, a osobito Radnog stola za demokratizaciju i ljudska prava. Njihova jedinstvena stručnost bit će vrlo potrebna u produbljivanju ciljeva Pakta o stabilnosti. U slučajevima koji traže uključivanje OESS-a, a u svezi s poštivanjem njegovih načela u primjeni Pakta o stabilnosti, izražavamo našu namjeru da se po potrebi oslonimo na instrumente i postupke OESS-a, uključujući one koji se odnose na sprječavanja sukoba, mirno rješenje sporova i ljudsku dimenziju. Države stranke Konvencije kojom se uspostavlja Sud za pomirenje i arbitražu, mogu također obavijestiti Sud o mogućim sporovima i zatražiti pravno neobvezujuće mišljenje.

Uloga Vijeća Europe

24. Pozdravljamo spremnost Vijeća Europe da sve zemlje u regiji uključi u punopravno članstvo na temelju načela pluralnog društva, ljudskih prava i vladavine zakona. Vijeće

Europe može značajno pridonijeti ciljevima Pakta putem svojih parlamentarnih i međuvladinih tijela i ustanova, svojih europskih normi sadržanih u važećim, pravno obvezujućim konvencijama, prvenstveno Europskoj konvenciji o ljudskim pravima (i Sudu), svojih instrumenata i programa pomoći u području demokratskih ustanova, ljudskih prava, prava, pravde, odgoja i obrazovanja, kao i svojih čvrstih veza s civilnim društvom. U tom kontekstu, s velikim interesom uzimamo na znanje Stabilizacijski program Vijeća Europe za Jugoistočnu Europu koji će se primijeniti zajedno i u uskoj suradnji sa zainteresiranim zemljama i drugim međunarodnim i regionalnim organizacijama koje djeluju u tom području.

Uloga UN-a, uključujući UNHCR

25. Naglašavamo središnju ulogu UN-a u regiji u postizanju mira i sigurnosti, i trajnoj političkoj normalizaciji, kao i u humanitarnim naporima i gospodarskoj obnovi. Snažno podupiremo vodeću ulogu UNHCR-a u svim pitanjima koja se odnose na izbjeglice, osobito u zaštiti i povratku izbjeglica i prognanika te ključnu ulogu koju imaju WFP, UNICEF, WHO, UNDP, UNHCHR i druge članice UN-ova sustava. Radujemo se aktivnom uključivanju odgovarajućih UN-ovih službi u Regionalni stol za Jugoistočnu Europu. Uviđamo da Gospodarska komisija Ujedinjenih naroda za Europu ima stručnost koja može pridonijeti uspjehu radnih stolova Pakta o stabilnosti.

Uloga NATO-a

26. Stavljamo na znanje odluku NATO-a da proširi suradnju sa zemljama Jugoistočne Europe i njegovu privrženost otvorenosti, kao i namjeru NATO-a, Euroatlantskog partnerskog vijeća (EAPC) i Partnerstva za mir, da rade zajedno s drugim euroatlantskim strukturama, kako bi pridonijeli stabilnosti i sigurnosti te održali i proširili razgovore sa zemljama u regiji. Pozivamo ih da, u skladu s Paktom, sudjeluju u regionalnoj suradnji na jačanju sigurnosti, sprečavanju sukoba i upravljanju. Pozdravljamo te stabilizacijske aktivnosti kojima je cilj promicanje ciljeva ovoga Pakta. Pojačano korištenje NATO-vih mogućnosti i mehanizama, razvoj EAPC-ovog mehanizma suradnje i veće angažiranje Partnerstva za mir služit će Paktom predviđenim ciljevima opće stabilnosti, suradnje i dobrosusjedstva.

27. Članice NATO-a i znatan broj drugih sudionika naglašavaju da Savez ima važnu ulogu u ostvarivanju ciljeva Pakta, uz osobito naglašavanje NATO-ve novije odluke da se okrene prema zemljama u regiji.

Uloga Sjedinjenih Američkih Država

28. Budući da su usko surađivale s Europskom Unijom u pokretanju ovoga Pakta, Sjedinjene Američke Države će i dalje imati vodeću ulogu u razvoju i primjeni Pakta, radeći u suradnji s drugim sudionicima i onima koji facilitiraju proces. Vjerujemo da aktivna uloga Sjedinjenih Američkih Država potvrđuje vitalnu važnost koju zemlje regije pridaju integraciji u euroatlantske strukture.

Bilježimo spremnost Sjedinjenih Američkih Država da podrže ovu inicijativu, s obzirom da te zemlje rade na tome da postanu što je moguće ozbiljniji kandidati za eventualno članstvo u euroatlantskim ustanovama. Pozdravljamo pridonos Sjedinjenih Američkih Država zemljama Jugoistočne Europe putem, između ostaloga, programa gospodarske i tehničke pomoći i sudjelovanjem u vođenju međunarodnih financijskih ustanova. Sjedinjene Američke Države

će koordinirati i surađivati s drugim donatorima kako bi osigurale najveću moguću iskoristivost pomoći regiji.

Uloga Ruske Federacije

29. Rusija je imala i dalje će imati ključnu ulogu u regiji. Cijene se ruski napori i pridonosi u postizanju mirnog rješenja sukoba u regiji, osobito kosovske krize. Budući da je bila uključena u ranoj fazi pokretanja ovoga Pakta, Ruska Federacija će nastaviti igrati vodeću i konstruktivnu ulogu u razvoju i primjeni Pakta, u suradnji s EU-om, UN-om, OESS-om, Vijećem Europe, međunarodnim gospodarskim i financijskim organizacijama i ustanovama, kao i regionalnim inicijativama i pojedinim zemljama. Ruska Federacija može dati vrijedan pridonos aktivnostima kojima je cilj unaprjeđenje mira, sigurnosti i postkonfliktne suradnje.

Uloga međunarodnih financijskih ustanova

30. Međunarodni monetarni fond (IMF), Svjetska Banka, Europska banka za obnovu i razvoj (EBRD) i Europska investicijska banka (EIB), kao financijske ustanove Europske Unije, imaju, sukladno svojim posebnim nadležnostima, važnu ulogu u pružanju potpore zemljama u regiji u ostvarenju gospodarske stabilizacije, reforme i razvoja regije. Oslanjamo se na njih u razvoju usklađene strategije međunarodne pomoći za regiju i unaprjeđenja zdravih makroekonomskih i strukturalnih politika zainteresiranih zemalja. Pozivamo te međunarodne financijske ustanove da preuzmu aktivnu ulogu u Regionalnom stolu za Jugoistočnu Europu i u odgovarajućim radnim stolovima.

Uloga OECD-a

31. Zapažamo jedinstvenu snagu Organizacije za gospodarsku suradnju i razvoj (OECD) kao foruma za dijalog o srednjoročnoj strukturalnoj politici i najboljim praksama. Oslanjamo se na OECD svjesni njegove dobro poznate kompetentnosti za rad s gospodarstvima u tranziciji i njegov otvoreni dijalog sa zemljama Jugoistočne Europe, da će preuzeti aktivnu ulogu u Regionalnom stolu za Jugoistočnu Europu i pomoći u procesu gospodarske obnove, jačanju dobrog vodstva i upravnih mogućnosti, te u daljnjem uključivanju pogođenih država u europsko i globalno gospodarstvo.

Uloga Zapadnoeuropske Unije (WEU)

32. Pozdravljamo ulogu koju WEU ima u promicanju stabilnosti u regiji. Bilježimo, u tom smislu, i doprinos koji je WEU dao sigurnosti na zahtjev Europske Unije, putem svojih misija u zemljama regije.

VI. REGIONALNE INICIJATIVE I ORGANIZACIJE

33. Naglašavamo naš interes za održive regionalne inicijative i organizacije koje jačaju prijateljsku suradnju između susjednih zemalja. Pozdravljamo podregionalne sheme suradnje između zemalja sudionica. Nastojat ćemo osigurati suradnju i kordinaciju između tih inicijativa i Pakta o stabilnosti, koji će se međusobno pojačavati. Nastavit ćemo graditi na njihovim postignućima.

34. Zapažamo da je Royaumont proces već uspostavio dinamičke okvire za suradnju u području demokracije i civilnog društva. U skladu s tim, Royaumont ima ključnu ulogu u ovom području, osobito u okviru prvog Radnog stola Pakta o stabilnosti.

35. Zapažamo ulogu Organizacije za crnomorsku gospodarsku suradnju u promicanju uzajamnog razumijevanja, poboljšanju općeg političkog ozračja i poticanju gospodarskog razvoja crnomorske regije. Pozdravljajući njene napore u pravcu mira, sigurnosti i stabilnosti putem gospodarske suradnje, pozivamo BSEC da pridonese primjeni Pakta o stabilnosti za Jugoistočnu Europu.

36. Zapažamo da je Srednjeeuropska inicijativa (CEI) sa zemljama u regiji uspostavila stabilan i integriran okvir za dijalog, koordinaciju i suradnju u političkom, gospodarskom, kulturnom i parlamentarnom području. Temeljem tog iskustva, ona ima važnu ulogu u sklopu Regionalnog stola za Jugoistočnu Europu.

37. Zapažamo da je Jugoistočnoeuropska inicijativa za suradnju (SECI) u svom području djelatnosti razvila novi pristup suradnji u gospodarstvu i infrastrukturi u regiji olakšavajući zajedničko donošenje odluka od strane jugoistočnoeuropskih zemalja. Kao takva, ona ima ključnu ulogu u regionalnim gospodarskim pitanjima, osobito u uklanjanju smetnji privatnim investicijama u regiji, u sklopu Pakta o stabilnosti.

38. Preporučujemo Jugoistočnoeuropski proces suradnje kao još jednu uspješnu regionalnu shemu suradnje. Potičemo njen daljnji razvoj i institucionalizaciju, uključujući završavanje njene povelje o dobrosusjedskim odnosima i suradnji.

39. Zapažamo pridonos grupe Jugoistočnoeuropskih ministara obrane (SEDM) sigurnosnoj dimenziji; ona poduzima različite suradničke aktivnosti koje su povećale transparentnost i uzajamno povjerenje, kao što je nova Multinacionalna mirovna snaga za Jugoistočnu Europu.

40. Očekujemo da će predložena Konferencija o području Jadranskog i Jonskog mora dati pozitivan pridonos regiji.

VII. PROCES MEĐUNARODNE MOBILIZACIJE I USKLAĐIVANJA DONATORA

41. Ponovno potvrđujemo našu čvrstu obvezu da podržimo obnovu, stabilizaciju i integraciju regije te pozivamo međunarodnu zajednicu donatora da velikodušno u tome sudjeluje. Pozdravljamo napredak što su ga Svjetska Banka i Europska Unija postigle preko Europske komisije, na uspostavi procesa usklađivanja donatora. Taj proces će se odvijati u suradnji s odgovarajućim radnim stolom i odredit će primjerene načine upravljanja i usmjeravanja međunarodne pomoći. Svjetska Banka i Europska komisija bit će također odgovorne za koordinaciju sveobuhvatnog pristupa regionalnom razvoju i prijeko potrebnih donatorskih konferencija.

VIII. MEHANIZMI PRIMJENE I PREGLEDA

42. Djelotvorna primjena ovoga Pakta ovisit će o razvoju i jačanju upravljačkih i institucijskih kapaciteta, kao i civilnog društva u zainteresiranim zemljama - na nacionalnoj i lokalnoj razini - kako bi se što više konsolidirale demokratske strukture te dugoročno osigurala djelotvorna uprava i međunarodna pomoć za to područje.

43. Regionalni stol za Jugoistočnu Europu i radni stolovi sastat će se prvi put što je moguće ranije na poziv Predsjedništva Europske Unije. Oni će nastojati postići konkretne rezultate prema dogovorenim rokovima, u skladu s ciljevima Pakta o stabilnosti. Regionalni stol za Jugoistočnu Europu sastajat će se periodično, na dogovorenoj razini, kako bi utvrdio napredak pod radnim stolovima. Regionalni stol za Jugoistočnu Europu će osigurati vođenje radnih stolova.

DODATAK

Organizacija Regionalnog stola za Jugoistočnu Europu i

radnih stolova Pakta o stabilnost za Jugoistočnu Europu

A. Regionalni stol za Jugoistočnu Europu provodit će Pakt o stabilnosti djelujući kao središnja ustanova za sva načelna pitanja u svezi s Paktom o stabilnosti i njegovom primjenom te kao upravljačko tijelo u tom procesu. Regionalni stol za Jugoistočnu Europu će osigurati vođenje radnih stolova.

B. Radni stolovi su instrumenti za održavanje i unaprjeđenje dobrosusjedskih odnosa u regiji uz korištenje konstruktivnog pristupa i olakšavanje rješenja pitanja koja su im povjerena. Posebni ciljevi radnih stolova bit će:

- rasprava o pitanjima u multilateralnom okviru kojom se nalaze načini za rješavanje nedostataka i smanjenje razlika dogovorima i sporazumima, uz korištenje stručnosti i potpore zemalja sudionica i facilitatorica, organizacija, ustanova i regionalnih inicijativa, osobito OESS-a i Vijeća Europe;
- utvrđivanje projekata kojima je cilj olakšavanje izvršenja dogovora, sporazuma i mjera u skladu s ciljevima Pakta. Osobitu pozornost treba dati projektima koji uključuju dvije ili više zemalja u regiji;
- po potrebi, osiguranje poticaja u onim područjima u kojima je potrebno ostvariti daljnji napredak.

C. Svaki radni stol razmotrit će sljedeća pitanja i po potrebi donijeti odluku o osnivanju podstolova sa sudionicima i facilitatorima.

- *Radni stol o demokratizaciji i ljudskim pravima* koji će razmatrati:

  i) pitanja demokratizacije i ljudskih prava, uključujući prava osoba koje pripadaju nacionalnim manjinama; slobodne i neovisne medije; izgradnju civilnog društva; vladavinu prava i primjenu zakona; izgradnju ustanova; djelotvornu upravu i dobro vodstvo; razvoj zajedničkih pravila ponašanja o graničnim pitanjima i druga pitanja od važnosti za sudionike;

ii) pitanja izbjeglica, uključujući zaštitu i povratak izbjeglica i prognanika.

- *Radni stol o gospodarskoj obnovi, razvoju i suradnji*, uključujući gospodarsku suradnju u regiji te između regije i ostalog dijela Europe i svijeta; promicanje slobodnih trgovinskih zona; malogranični promet; snabdijevanje energijom i uštedu energije; dereguliranje i transparentnost; infrastrukturu; razvoj privatnog sektora; pitanja okoliša; trajnu reintegraciju izbjeglica i druga pitanja od interesa za sudionike, uz istovremeno očuvanje cjelovitosti procesa koordinacije donatora;
- *Radni stol o sigurnosnim pitanjima*, koji će:

  i) razmatrati pravna pitanja i unutarnje poslove, kao i probleme migracija; usmjeriti se na mjere suzbijanja organiziranog kriminala, korupcije, terorizma i svih kriminalnih i nelegalnih aktivnosti, prekogranične rizike za okoliš i druga pitanja od interesa za sudionike;

  ii) redovito primati informacije od kompetentnih tijela koja se bave pitanjima transparentnosti i mjerama za izgradnju povjerenja u regiji. Ovaj stol će također poticati trajnu primjenu članka 1V. Dayton/Paris Sporazuma o nadzoru nad naoružanjem i pratiti napredak u pregovorima u svezi s člankom V., te razmatrati trebaju li se kompetentna tijela dodatno baviti mjerama za nadzor nad naoružanjem, sigurnost i uspostavu povjerenja, uzimajući u obzir postojeće dužnosti i obaveze pod CFE paktom.

  iii) redovito primati informacije od kompetentnih tijela koja se bave pitanjima suradnje u obrani/vojnim snagama, u cilju jačanja stabilnosti u regiji i između zemalja članica regije, te olakšati trajni angažman svih koji se bave pitanjem postizanja regionalne sigurnosti, sprečavanjem sukoba i upravljanjem. Rad ovog stola bit će komplementaran i u skladu s nastojanjima da se postigne sigurnost u regiji koja poduzimaju različite europske i euroatlantske inicijative i strukture.

D. Radni stolovi će izraditi radne planove u skladu s ciljevima Pakta o stabilnosti. U okviru svojih nadležnosti, oni mogu uspostaviti manje stolove ili sazvati sastanke i konferencije o pitanjima posebne ili podregionalne naravi. U tom kontekstu, posebna pozornost mora se usmjeriti na jačanje razmjene među građanima (napose mladeži), društvenim grupama, poduzetnicima i poduzećima kao i nevladinim organizacijama i njihovim partnerima u zemljama regije. Oni će osobito paziti da njihov rad bude koherentan i u skladu s postojećim aktivnostima i nastojati promicati komplementarnost i sinergiju te izbjegavati dupliciranje postojećih aktivnosti.

E. Regionalni stol za Jugoistočnu Europu imenovat će predsjedavajuće radnih stolova. Radni stolovi će izvješćivati Regionalni stol za Jugoistočnu Europu. Predsjedavajući Regionalnog stola za Jugoistočnu Europu i radnih stolova sastajat će se redovito i po potrebi kako bi vodili rasprave o aktivnostima radnih stolova, usklađivali te aktivnosti i pratili proces.

F. Mjesto i vrijeme pojedinih radnih stolova treba odrediti tako da se u najvećoj mogućoj mjeri olakša dolazak sudionika koji sudjeluju u više od jednog radnog stola, i da se ne isključuju drugi stolovi koji imaju svoj vlastiti raspored i dinamiku. Stolovi se mogu održavati

ili rotiranjem zemalja regije, ili na poziv pojedinih zemalja Europske Unije, ili u Beču u Stalnom vijeću OESS-a.

G. Zemlja ili organizacija koja je domaćin, treba iz svojih sredstava osigurati uvjete koji su potrebni za održanje sastanka, kao što su konferencijske dvorane, tehnička pomoć i prevoditelji. Europska Unija izrazila je svoju spremnost da pokrije takve troškove onda kad se sastanci održavaju u sjedištu njenih ustanova.

PRILOG 4 – Međuparlamentarna suradnja u RP (sastanci, forumi, konferencije)

Međuparlamentarni sastanci RP:

- Bruxelles, 21. rujna 1998. – prvi međuparlamentarni sastanak i suradnja između EP i parlamenata jugoistočne Europe.
- Ohrid, 18. travnja 1999. – jačanje demokracije i uloga parlamenata u demokratskom sustavu. Na sastanku se pozvalo na usklađivanje nacionalnog zakonodavstva s EU i na borbu protiv korupcije.
- Sofija, 26. studenog 1999. – sudionici smatraju da nacionalni parlamenti moraju biti izravno uključeni u provedbu Pakta o stabilnosti kroz nacionalne, bilateralne i multilateralne parlamentarne rasprave.
- Dubrovnik, lipanj 2000. – institucionalizacija međuparlamentarne suradnje između EU i zemalja jugoistočne Europe.
- Zagreb, rujan 2000. – summit predsjednika parlamenata Pakta o stabilnosti, u organizaciji Hrvatskog Sabora, potvrđeni zaključci iz Sofije, postavljeni prioriteti za regiju, osigurana financijska sredstva. Parlamenti jugoistočne Europe pozvani da kreiraju parlamentarne pododbore kao forum za raspravu o pitanjima Pakta.
- Atena, rujan 2000. – konferencija žena parlamentaraca jugoistočne Europe.
- Zagreb, studeni 2000. – stvaranje mreže članova parlamenata kako bi se osiguralo da demokratski izabrani predstavnici jugoistočne Europe daju smjernice za proces pomirenja, mira i gospodarski rast u regiji.
- Skopje, veljača 2001. – sudionici raspravljali o trgovini ljudima, manjinskim pravima, migracijama i izbjeglicama, te o ekološkim pitanjima.

Važni sastanci za platformu RP:

- Beč, 24. travnja 1996., cilj ovoga foruma bio je utvrditi područja suradnje i specifične projekte koji bi okupili zemlje regije (stabilnost, dobrosusjedstvo, multilateralna suradnja). RP je prvo trebao omogućiti stabilnost široko definirane regije i zemalja bivše Jugoslavije. Na ovom sastanku dogovorena je potreba zemalja sudionica RP da uspostave regionalni stol unutar OSCE-a o pristupanju SRJ. Između ostaloga, na ovom sastanku raspravljalo se o opsegu RP i njegovom suodnosu s drugim inicijativama (CEI, BSEC, SECI).
- Naknadni sastanci održani su u Bukureštu (25. lipnja 1996.) i Ateni (21. listopada 1996.). Utvrđeno je da je napredak očit u područjima mira, stabilnosti i dobrosusjedstva u jugoistočnoj Europi, koja proizlazi iz uspješne provedbe Daytonskog sporazuma. Najavljeno je nekoliko projektnih prijedloga između Europske unije i zemalja jugoistočne Europe na područjima sigurnosti, ljudskih prava i okoliša. Sastanak u Skopju (8. travnja 1997.) održan je u sjeni albanske krize, pozvana je EU da razvije široku politiku za jugoistočnu Europu, sličnu njezinim politikama prema drugim regijama. Na sastanku u Istanbulu (27. listopada 1997.) Europska komisija je najavila namjeru da pripremi akcijski plan za RP i odredi koordinatora na razdoblje od tri godine, imenovan je dr.Panayotis Roumeliotis. Te sastanak u Ateni (ožujak - travanj 1998.) ponovno je naglašena važnost slobodnih medija i uključenost nevladinih organizacija.
- U Solunu je 22. siječnja 2000. godine održana konferencija kao akcija za razvoj civilnog društva. Cilj susreta bio je organizirati raspravu između predstavnika različitih gospodarskih i socijalnih interesnih skupina i ključnih europskih zagovaratelja konsolidacije civilnog društva, nužnog za ekonomske reforme koje dovode do tržišnog gospodarstva. Konferencija je bila fokusirana na tri teme (civilno društvo i socijalni dijalog kao temelj za gospodarski i društveni razvoj, proces za modernizaciju gospodarskih i socijalnih struktura u zemljama jugoistočne Europe, sredstva i postupci za jačanje ekonomske i socijalne organizacije u zemljama jugoistočne Europe).
- U okviru Royaumont procesa održan je i regionalni seminar koji je okupio više od 100 sudionika u Herceg Novom u Crnoj Gori (24. - 26.rujna 1999.) pod naslovom „Prava manjina i sloboda religija u balkanskim zemljama“ kako bi razgovarali o stanju i

zaštiti nacionalnih i vjerskih manjina u jugoistočnoj Europi. Posebno je bio problem malih vjerskih zajednica, te problem Roma u cijeloj jugoistočnoj Europi.

PRILOG 5 - Temeljni dokumenti Unije za Mediteran (detalji)

Barcelonska deklaracija je prihvaćena na euro - mediteranskoj konferenciji 27. - 28.studenog 1995. godine. Njezinim prihvaćanjem međusobni odnosi su uzdignuti na multilateralnu razinu, što prije nije bio slučaj. Potpisali su je Vijeće Europske unije, Europska komisija, Njemačka, Alžir, Austrija, Belgija, Cipar, Danska, Egipat, Španjolska, Finska, Francuska, Grčka, Irska, Izrael, Italija, Jordan, Libanon, Luksemburg, Malta, Maroko, Nizozemska, Portugal, UK, Sirija, Švedska, Tunis, Turska, Palestinska samouprava. Ističe se strateška važnost Mediterana, temeljena na opsežnoj suradnji i solidarnosti. Potrebno je bilo pronaći zajedničke interese, raditi u duhu partnerstva, jačati bilateralne i multilateralne odnose između zemalja partnera. Deklaracija želi postići trajan mir na Bliskom istoku, dijalog, demokraciju, poštivanje ljudskih prava na Mediteranu, održiv i uravnotežen ekonomski i društveni razvoj, mjere za borbu protiv siromaštva, veće razumijevanje među različitim kulturama, poštovanje osnovnih načela međunarodnog prava, toleranciju, rješavanje sporova mirnim putem, suzbijanje terorizma i organiziranog kriminala, promicanje regionalne sigurnosti, sprečavanje nuklearnog, kemijskog i biološkog naoružavanja, te osigurati dugoročan mir u Sredozemlju. Donosi se i program rada, te način funkcioniranja glavnih područja suradnje. Odrednice ove deklaracije su metodološki i sadržajno slične Završnom aktu iz Helsinkija (1975.).

Pariškom deklaracijom je utemeljena Unija za Mediteran, 13. srpnja 2008. Donosi popis zemalja sudionica i tko ih zastupa, imenom i prezimenom. Iskazuje se zajednička politička volja šefova država i vlada za revitalizacijom Mediterana kao područja mira, demokracije, suradnje i blagostanja. Nadovezuje se na Barcelonsku deklaraciju i njezinu pravnu stečevinu. Ovo multilateralno partnerstvo je s ciljem povećanja potencijala za regionalnu integraciju i koheziju. Donosi popis područja suradnje s kojima se suočava euro-mediteranska regija (gospodarski i društveni razvoj, sigurnost hrane, krize, okoliš, klimatske promjene i širenje pustinja, energetika, migracije, terorizam, ekstremizam, promicanje dijaloga između kultura, reforme modernizacije, sudjelovanje civilnog društva, kontrola naoružanja, ublažavanje siromaštva, razvoj ljudskih potencijala i zapošljavanje, odobravanje projekata, sveukupne

strategije za Mediteran). Traži se potpora za arapsko-izraelski mirovni proces. Opisuje se organizacijska struktura Unije, način odabira projekta, kao i financiranje organizacije. Ova deklaracija sadrži i aneks u kojem stoji da budućnost euro-mediteranske regije leži u poboljšanom društveno–gospodarskom razvoju i kojim načinom suradnje se to može ostvariti.

Deklaracija iz Marseillea je donesena na konferenciji 3. - 4. studenog 2008. Unija za Mediteran koristi skraćeni naziv UfM. Traži se daljnje rješenje bliskoistočnog sukoba, te se pozdravlja pokretanje dijaloga između Izraela i Palestinske samouprave. Podržano je i uspostavljanje diplomatskih odnosa između Sirije i Libanona. Pozdravljeni su i mirovni pregovori između Izraela i Sirije pod okriljem Turske. Odlučeno da će Arapska liga sudjelovati na svim sastancima na svim razinama u Uniji za Mediteran. Primljene su i nove članice u Uniju za Mediteran iz jadranske regije: BiH, Hrvatska, Crna Gora i Albanija. Navodi se institucionalna struktura organizacije i njezine zadaće. Donosi program rada za 2009. godinu, kao i područja suradnje i aktivnosti vezane za njihovo ostvarivanje (uklanjanje onečišćenja iz Mediterana, poboljšanje cirkulacije roba i ljudi pomorskim i kopnenim putovima, izgradnja pruga i sustava autocesta, civilna zaštita u prirodnim i drugim katastrofama, alternativne energije, obnovljivi izvori energije, obrazovanje i istraživanje, malo i srednje poduzetništvo itd.) te projekti organizacije (npr. Mediteranski solarni plan i Euro - mediteransko sveučilište u Fesu – Maroko).

Deklaracija o pitkoj vodi je prihvaćena 22. prosinca 2008. godine na euro-mediteranskoj konferenciji o vodama u Jordanu. Opskrba vodom je prioritetno pitanje za sve mediteranske partnere. Promiče se zaštita okoliša i voda u Mediteranu, iskorjenjivanje siromaštva i poboljšanje zdravlja i higijenskih uvjeta. Predviđa se sklapanje i bilateralnih sporazuma o tom pitanju, kao i sveobuhvatna i detaljna procjena vodnih resursa u Sredozemlju. Osiguravaju se financijska sredstva i tehnička podrška za strategiju za vode i njezinu provedbu. Deklaracija sadrži i dva aneksa (prvi sadrži smjernice za izradu strategije za vodu na Mediteranu, a drugi projekte vezane za vodu).

Deklaracija ministara financija je donesena u Luksemburgu 7. listopada 2008. godine. Konferencija je obuhvaćala razgovore o euro-mediteranskom ulaganju, globalnim ekonomskim kretanjima, financijskom tržištu, hrani i cijeni robe, gospodarskoj krizi. Razmotren je napredak u procesu reformi – rast, liberalizacija trgovine, konkurentnost gospodarstva, produktivnost i učinkovitost, konsolidacija makroekonomske stabilnosti.

Uspješno je lansirana euro-mediteranska mreža javnih financijskih stručnjaka, te su podržani prioritetni projekti. Sve ove odrednice sadržane su u završnoj deklaraciji konferencije.

ŽIVOTOPIS

Tea Vinković rođena je 16.siječnja 1985. godine u Slavonskom Brodu. Osnovnoškolsko obrazovanje stekla je u Sibinju (OŠ „Ivan Mažuranić“), a gimnazijsko u Slavonskom Brodu (Gimnazija „Matija Mesić,“ opći smjer). Studijski smjer povijest završila je 2007. godine na Hrvatskim studijima, Sveučilišta u Zagrebu. Krajem 2008. godine je upisala poslijediplomski doktorski studij povijesti na Hrvatskim studijima, Sveučilišta u Zagrebu. Godine 2012./2013. zaposlena kao pomoćni stručni suradnik u centru za savjetovanje, podršku i informiranje „Casi Romani“ pri Hrvatskom zavodu za zapošljavanje. Od svibnja 2014. do svibnja 2015. zaposlena kao stručni suradnik – odgajatelj u Dječjem domu Zagreb, podružnica Laduč. Položen stručni ispit za odgajatelja 19.prosinca 2015. pri Ministarstvu socijalne politike i mladih u Zagrebu. Trenutno nezaposlena.

Radovi:

1. Život i vladavina cara Klaudija, 3 dijela (vladavina, provincije, privatni život cara Klaudija), Hrvatski povijesni portal (HPP), elektronički časopis za povijest i srodne znanosti, izvorni znanstveni rad, ISSN 1846-4432, veljača-travanj 2018.

2. Regionalna inicijativa za migracije, azil i izbjeglice (MARRI), časopis „Migracijske i etničke teme“, Institut za migracije i narodnosti, Vol. 33, broj 3, prosinac 2017, osvrt, 373-378.

3. Američka globalna politika prema Europskoj uniji (odnos SAD-a i Europske unije od početka europskog integriranja do danas), pregledni rad, 2011.

4. Parlamentarna diplomacija Hrvatske (pučke, republikanske) seljačke stranke u razdoblju od 1918. do 1928. godine, izvorni znanstveni rad, 2009.

5. Richard Nikolaus Coudenhove Kalergi, Paneuropa, prikaz knjige, 2009.

6. Hrvatska bratska zajednica (povijesni razvoj i djelatnost), pregledni rad, 2009.

INFORMACIJA O MENTORU:

Dr.sc. Albert Bing rođen je 1956. u Novom Sadu. Osnovnu školu, gimnaziju i fakultet završio je u Zagrebu. Doktorirao je na zagrebačkom Filozofskom fakultetu. Osim toga, studirao je ekonomiju (apsolvent poslijediplomskog studija) te završio četverogodišnji studij filozofije. Od 1992. do 1995. bio je prvi predsjednik hrvatskog ogranka Međunarodne organizacije za ljudska prava. U tom je razdoblju radio na prihvaćanju žrtava rata iz BiH te na dostavi humanitarne pomoći u BiH (Bijeli put Slobodana Langa). Kao povjesničar bavio se mnogim temama suvremene hrvatske i regionalne povijesti, uključujući međunarodne aspekte raspada jugoslavenske države i uspostave nove geopolitičke arhitekture u regiji. Član je Organizacije američkih povjesničara i međunarodni urednik za Hrvatsku Časopisa američke povijesti.

Neki od objavljenih radova:

1. Zdenko Radelić, Davor Marijan, Nikica Barić, Albert Bing, Dražen Živić – Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat, školska knjiga, Zagreb, 2006.
2. Albert Bing – Put do Erduta, Scrinia Slavonica 7, Godišnjak Podružnice za povijest Slavonije, Srijema i Baranje Hrvatskog instituta za povijest, 2007.
3. Albert Bing – KISS: Keep it simple stupid! Critical observations of the Croatian American intellectuals during the establishment of political relations between Croatia and the United States 1990-1992, Review of Croatian History, Zagreb, 2, 2007.
4. Albert Bing – Sjedinjene Američke Države i reintegracija hrvatskog Podunavlja, Scrinia Slavonica 8, Godišnjak Podružnice za povijest Slavonije, Srijema i Baranje Hrvatskog instituta za povijest, 2008.
5. Albert Bing – Hrvatska i ljudska prava 1990-1992 – Okvir za istraživanje (etnocentrizam, autoritarni populizam, ljudska prava i demokracija), ČSP 40, br.1, 1-308., Zagreb, 2008.
6. Albert Bing – Međunarodna zajednica i reintegracija hrvatskog Podunavlja, realpolitika i multietnički odnosi, u zborniku Vukovar – 17 godina poslije, Mirna reintegracija hrvatskog Podunavlja: očekivanja, učinci, perspektive 1996-1998, 2008., Vol.38, Institut Ivo Pilar, Zagreb – Vukovar, 2010.
7. Albert Bing – Disidenti/divergenti, ljudska prava i osamostaljenje Hrvatske, zbornik radova, Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2010.